

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

Klasicistní stavitelství v Litoměřicích a jeho doznívání 1800-1870

Od zednického mistra ke stavebnímu podnikateli

Mgr. Eliška Nová

Školitel: prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.

Disertační práce

2018

University of Pardubice
Faculty of Arts and Philosophy
Institute of Historical Sciences

**Architecture of Neoclassicism in the Town of Litoměřice
and its Echoes 1800-1870:
From the Master-mason to the Building Contractor**

Author: Mgr. Eliška Nová

Supervisor: prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.

PhD Thesis

2018

PROHLÁŠENÍ AUTORKY

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně na základě pramenů a literatury uvedených v závěrečném seznamu.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ústí nad Labem 28. března 2018

Mgr. Eliška Nová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě se sluší vyslovit poděkování. Předně bych ráda poděkovala svému školiteli panu profesoru Jiřímu Škabradovi, který byl hlavní příčinou, proč mé kroky v doktorském stupni studia zaměřily právě na pardubickou univerzitu. Děkuji za podnětné připomínky, pomoc v odlišení podstatného od nepodstatného a velmi tolerantní přístup.

Velký dík patří Martinu Ebelovi, který před lety nasměroval mou profesní dráhu, byl mi laskavým průvodcem při mých prvních krůčcích a dodnes je mi v mnohém inspirací. Bez něj by tato práce zřejmě nikdy nevznikla.

Poděkování zaslouží také paní profesorka Milena Lenderová za svůj až mateřský přístup k doktorandům. Můj vděk patří i škole za umožnění každoroční účasti na konferencích a dvou studijních pobytů ve Vídni.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem archivářům a archivářkám, kteří při mém badatelském úsilí vycházeli vstříc mým nadměrným požadavkům: Eva Lupejová ve Státním okresním archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích, kolektiv pracovníků Státního oblastního archivu Litoměřice, pracoviště Kamýcká, Helena Klímová a její kolegyně v Národním archivu v Praze a Paulus Ebner v Archivu Technické univerzity ve Vídni.

Největší dík však náleží mé rodině, především mému trpělivému muži, který mě po celou dobu studia podporoval, což zvláště v době dokončování této práce nebylo vždy snadné.

ANOTACE

Předkládaná disertační práce je zaměřena na klasicistní architekturu a stavitelství v severočeském městě Litoměřice v letech 1800-1870. Na základě studia písemných a plánových podkladů se věnuje urbanistickému vývoji města v daném období a proměnám stavebního fondu. Podrobná analýza dochované plánové dokumentace umožnila poznání proměn jak veřejných budov, především úředních a školských, tak městských domů v procesu přechodu k nájemnímu bydlení. Práce se podrobně zabývá také širším dobovým kontextem, zahrnujícím proměny legislativy regulující stavební produkci a dopad stavebních řádů na podobu staveb, dále změny ve vzdělávání ve stavební profesi, především přechod od školení řemeslníků v cechu ke studiu na technických školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

Litoměřice, klasicismus, měšťanský dům, nájemní dům, veřejná stavba, stavební řád, stavební plán, krajský inženýr, zednický mistr, cech stavebních řemesel

TITTLE

Architecture of Neoclassicism in the Town of Litoměřice and its Echoes 1800-1870: From the Master-mason to the Building Contractor

ANNOTATION

The proposed dissertation aims at the neoclassical architecture and construction in the north Bohemian town of Litoměřice in 1800-1870. Urban development of this town and the changes of its building capacity are reviewed on the base of the written evidence and the plan archives. Detailed analysis of preserved planning documentation enabled the recognition of the transformation of not only public buildings, mainly offices and schools, but also of the town houses in the conversion process to rental flats. The thesis also concern wider context of the period, including the legislation regulating the building production and the impact of the building acts on the buildings' appearance, and changes in the education of the building profession, mainly the changeover from the training of the craftsmen in the guild to the study on a technical college.

KEYWORDS

Litoměřice, neoclassicism, burgher house, rental house, public building, building act, construction plan, regional civil engineer, master-mason, guild of building crafts

OBSAH

1 Úvod	10
1.1 Vymezení tématu	10
1.2 Rozbor dosavadní literatury	14
1.3 Rozbor pramenné základny	18
2 Legislativní pozadí stavební činnosti.....	21
2.1 Požární a stavební řády	21
2.2 Kvalifikační požadavky na stavební profese.....	25
2.3 Předpisy k podobě stavebního plánu.....	26
3 Stavební úřady a úředníci v habsburské monarchii v 18. a 19. století.....	29
3.1 Vývoj dvorského stavebního úřadu ve 2. polovině 18. století	29
3.2 Dvorská stavební rada	30
3.3 Zemské stavební ředitelství.....	31
3.4 Krajské inženýři.....	33
4 Litoměřičtí krajské inženýři.....	35
David Dialler (kol. 1781-1821).....	36
Wenzel Geržabek (1792-1835)	42
Thomas Thurner (1800-?)	46
Martin Kottbauer (1784-1858).....	47
Josef svobodný pán von Wetzel.....	50
5 Proměny vzdělávání ve stavebních profesích a projekci.....	51
6 Cech stavebních řemesel v Litoměřicích	55
7 Přehled dějin města Litoměřic do 19. století	59
8 Urbanistický vývoj a vnější proměny města.....	62
8.1 Urbanistický vývoj Litoměřic od středověku do konce 18. století	62

8.2 Urbanistický vývoj a vnější proměny města v období klasicismu.....	64
8.3 Mladší urbanistický vývoj a novodobé ztráty	69
9 Veřejné budovy	71
9.1 Přestavba bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad (1813-1814) a jeho další stavební úpravy	71
9.2 Divadlo	83
9.3 Litoměřické radnice	87
9.3.1 Stará radnice čp. 171m	87
9.3.2 Dům Pod Bání – Kalich čp. 15m.....	94
9.3.3 Obecní dům U Černého orla čp. 12m.....	98
9.4 Školní budovy	100
9.4.1 Hlavní škola.....	100
9.4.2 Gymnázium	106
9.4.3 Reálka	108
10 Privátní obytná zástavba.....	112
10.1 Proměny domu města a předměstí	112
10.2 Vybrané stavby.....	120
Dům čp. 208m	120
Kavárna čp. 238p.....	123
Řadové domky čp. 345-350p.....	128
Dům čp. 40m	130
11 Vybrané aspekty dispozičního a konstrukčního řešení staveb	132
11.1 Kuchyně, topeniště a komíny	132
11.2 Schodiště.....	144
11.3 Krový.....	149
12 Výroba stavebních materiálů v Litoměřicích.....	156
13 Litoměřičtí stavitelé, zedníci a tesařští mistři	161

Böhm (Böhme) Franz (?-?)	163
Czerny Josef (1820-1902)	164
Gaube Josef (1785-1861)	164
Gaube Ignaz Anton (1815-1893)	171
Geißler Johann (1735-1814)	173
Gruss Johann (1790-1855)	174
Haala Veit (1801-1866) a jeho synové.....	174
Hacker Wenzel (1835-?)	176
Lochnitt Wenzel (kolem 1800-1862)	177
Neiter Jakob (těž Neuter) (kolem 1784 -1853)	178
Salomon Ignaz (kolem 1776 – 1854) a jeho synové	178
Schubert Paul (1831-?).....	179
Schweizer Franz (1821- ?)	179
Vetter Josef (1797-1845).....	180
14 Závěr	182
Prameny a literatura	185
Prameny.....	185
Dobový tisk	189
Literatura, edice, dobové příručky	189
Summary.....	197
Přílohy	206
Katalogový soupis plánů	
Obrazová příloha	

1 Úvod

Mnoho znamenitého a chvály hodného vykonal se za toho času i v stavitelství v hlavním městě pražském, mnoho též v menších městech, což nikoli hany nezasluhuje...

(Johann Philipp Jöndl, 1840¹)

1.1 Vymezení tématu

Období od osvěcenských reforem do poloviny 19. století bylo dobou velmi dynamickou, během které české země prošly řadou proměn hospodářských i politických, dobou, poznamenanou změnami ve společenské struktuře, především vzestupem měšťanstva. Stejně tak je důležitým přechodovým obdobím i ve stavebním dění. Mění se vrstva objednavatelů i typických stavebních zakázek, s trochou nadsázky lze říci, že na místo „kostela a zámku“ nastupuje „úřad, divadlo a městský (nájemní) dům“. To však není jediným rysem ve stavební produkci. Reglementace všech oblastí života v habsburské monarchii zasáhla silně i oblast stavebnictví a přinesla v mnohém změněné podmínky. Postupně se vytvořil legislativní rámec, ustanovující byrokratický proces stavebního řízení, umožňující dohled státu nad stavební produkcí. Velkou roli ve stavební produkci, především u veřejných staveb, začali hrát také úředníci státních stavebních úřadů a krajští inženýři. Další oblast, ve které došlo během této doby k výrazným změnám, bylo vzdělávání v oboru stavebních řemesel a projekce. Postupně byla oslabována role cechů na úkor nově zakládaných technických škol. Začaly se rozevírat nůžky mezi architektem a inženýrem na jedné a stavebním řemeslníkem na druhé straně.

Na pozadí těchto změn předkládaná práce detailně sleduje všechny aspekty stavebního dění ve městě Litoměřicích. Časové vymezení klasicismu může být u různých autorů odlišné. V případě Litoměřic bylo zvoleno období let 1800-1870. Dané mezníky byly vybrány uměle,

¹ JÖNDL, Johann Philipp, *Poučení o stavitelství pozemním vůbec a zvláště vzhledem na privátní a obecní stavení ve venkovských městech, městečkách a vesnicích*, Praha 1840 (v předmluvě ke čtenáři).

první jako přelom století. V některých kapitolách však tento mezník překročíme hlouběji do minulosti – především v pojednání o urbanistickém vývoji je potřeba začít už v josefinské éře. Druhý mezník je také zvolen jako „kulatý“. Proč tak pozdní datum? Litoměřická stavební produkce si dlouho zachovává poměrně jednotnou podobu, v případě předměstských domů až „neslohovou“. Typické je pro ni především (až na marginální výjimky) odmítání historismu a neogotických forem. Teprve během šedesátých let se situace začíná velmi pozvolna měnit, načež v roce 1869 neogotika přímo vtrhne na náměstí v podobě domu čp. 52m a učiní tím symbolickou tečku za klasicistní érou.

„Je zvykem, že dějiny se zakládají vždy na nejhodnotnějších dílech a historický vývoj se tvoří výběrem dokonalostí.“, napsal Pavel Janák.² Tato práce se však nezabývá nejhodnotnějšími díly, ale studuje stavební produkci v celé její šíři až po poslední drobné předměstské domky. Jen tak může vzniknout plastický obraz v celé mnohohrstevnatosti.

Hned na začátku je potřeba se poněkud vymezit a říci, čím tato práce není a nechce být. Ač se zabývá architekturou, není psána z pozic dějin architektury jakožto součásti dějin umění. Ač je založena na archivních pramenech, není psána čistě z pozic historie. Čím tedy práce je? Autorka se bytostně cítí být součástí oboru stavební historie. Oboru, jehož název se vyslovuje spíše potichu v kuloárech mezi lidmi, kteří sami sebe označují za stavební historiky, oboru, který, ač má svou metodu, publikační platformu a konference, dosud není jako samostatný obor řádně etablován.³ I z oboru stavební historie však používá jen metodický segment, archivní průzkum. V případě předkládané práce jde především o analýzu velkého souboru stavebních plánů. Analýzu pokud možno veškerých informací, které jsou stavební plány schopny poskytnout. Nevnímá domy jako „slupky“, které vystavují své tváře do veřejného prostranství, ale jako komplexní celky tvořené konstrukcí a prostorem. V domech sleduje jejich dispoziční a konstrukční řešení, velkou pozornost věnuje např. důležitému vývojovému procesu přechodu od dymníkových (černých) kuchyní ke sporákovým, ale též konstrukci krovů a schodišť a dalším prvkům.

² JANÁK, Pavel, *Sto let obytného domu nájemného v Praze, Styl 1933-1934*, s. 1.

³ Už před více než dvaceti lety použil František Gabriel zcela bez rozpaků slovní spojení „obor stavební historie“. GABRIEL, František, *K metodám a problémům stavební historie*, Sborník Společnosti přátel starožitností 4/1996, s. 25. Od té doby však obor přeshlupuje na místě a v teoretických a metodologických textech se pojmu „stavební historie“ vyhýbá a píše spíše o „stavebněhistorickém průzkumu“ jako metodě. Pojem „stavební historik“, jednoznačně evokující existenci oboru „stavební historie“ je však užíván zcela běžně. Srov. především RAZÍM, Vladislav – MACEK, Petr (edd.), *Zkoumání historických staveb*, Praha 2011. a BERÁNEK, Jan – MACEK, Petr (edd.), *Metodika stavebněhistorického průzkumu*, Praha 2015.

Pro všechny sledované procesy a jevy je však důležité zasazení do širšího kontextu. Proto práci zahajují obecněji koncipované kapitoly, týkající se legislativního pozadí stavební činnosti, proměn vzdělávání ve stavebních profesích a stavebním úřadům v habsburské monarchii. Nejpodrobněji je zde pojednána část věnující se okolnostem zřízení funkce krajských inženýrů a jejich úkolům, na niž plynule navazuje kapitola o litoměřických krajských inženýrech včetně jejich podrobných medailonů.

Jádro práce věnující se přímo litoměřické stavební produkci je uvedeno stručným přehledem litoměřických dějin, po němž následují obsáhlejší stati shrnující urbanistický vývoj města. Další část pak podrobněji pojednává o konkrétních stavebních realizacích veřejných budov a privátní obytné zástavby. Z těchto poznatků pak vycházejí kapitoly věnované některým konkrétním důležitým aspektům dispozičního a konstrukčního řešení staveb. Situaci ve stavebnictví ve městě dokresluje kapitola o výrobě stavebních materiálů.

Některé typy staveb však zůstaly mimo rámec této práce. Předně to byl litoměřický most přes Labe, jehož dějiny, byť jen v 19. století, by byly tématem pro samostatnou studii. Nepovšimnuty byly dále velké průmyslové podniky jako labskozámecký pivovar a mlýny bratří Conrathů.

Práci uzavírají (před nezbytným shrnujícím závěrem) biografické medailony vybraných stavitelů, zednických a tesařských mistrů působících ve městě ve sledovaném období.

Nedílnou součástí práce je kromě bohatých obrazových příloh katalogový tabulkový soupis více než 550 plánů. Nejedná se o úplně všechny dochované plány z daného období. Zařazeny nebyly plány zcela marginálních stavebních úprav a drobných hospodářských budov. Každý plán obsahuje záznam o čísle popisném, dataci, autorovi plánu, přepis nadpisu plánu a citaci uložení plánu. U některých předměstských novostaveb se však nepodařilo plán ke konkrétnímu popisnému číslu ani s největším úsilím přiřadit.

Na závěr úvodu je třeba dodat několik poznámek. První je terminologická. Autorka si je vědoma nejednotnosti uměleckohistorické terminologie dané éry v evropském prostoru. I v českých zemích se vedle „klasicismu“ a „empíru“ zvláště v poslední době prosazuje západoevropský pojem „neoklasicismus“, kromě toho se pojem „biedermeier“ užívá čím dál tím více i v architektuře, a to nejen měšťanské. Práce však nemá ambice zapojit se do

kunsthistorických sporů, proto se přidržíme pojmu „klasicismus“, který je ve střední Evropě zažitý a dobře srozumitelný.

Druhá poznámka je pravopisná. U vlastních jmen se budeme držet pravopisné formy užívané v pramenech, včetně nepřechylování ženských příjmení. Pokud pravopis jména kolísá, užíváme formu nejčastější. Jen v případě křestních jmen je sjednocena forma Franz (místo Frantz), Wenzel (místo Wentzel, Wentzl) a Josef (místo Joseph). I u krajského inženýra Wenzela Geržabka je respektována psaná forma jména a není upravena na Jeřábek.

Třetí poznámka je z oblasti historické metrologie. V jednotlivých kapitolách jsou často uváděny sáhy, stopy a palce, které byly ponechány bez převodu. Jde o jednotky dolnorakouské soustavy měr a vah, v níž sáh měří 1,896 m, stopa 31,6 cm a palec 2,63 cm.

Čtvrtá poznámka se týká užívaných popisných čísel domů. Litoměřice jsou jedním z mála českých měst, kde dosud platí první číslování domů zavedené v roce 1771. Má dvě číselné řady, pro město a předměstí. Proto jsou v Litoměřicích čísla obvykle užívána s písmenem „m“ nebo „p“. U některých domů s nízkými čísly popisnými (Jezuitská ulice, Mírové náměstí) však v literatuře občas dochází k záměně čísel popisných a orientačních.

1.2 Rozbor dosavadní literatury

Klasicismus patří dlouhodobě k epochám, jimž česká uměnovědná literatura věnuje nejméně pozornosti. Také hodnocení tohoto období bylo poměrně dlouho dosti negativní. Kromě několika výjimečných staveb byla stavební produkce klasicismu hodnocena jako neinvenční a nebyla jí přisuzována umělecká hodnota. Přestože v poslední době se situace v uměnovědné literatuře mění k lepšímu, nemají dosud české země ucelenou reprezentativní publikaci o klasicistní architektuře, ba ani o architektuře 19. století jako celku. V zahraniční literatuře, a to i v rámci střední Evropy, byl klasicismus tematizován již dříve.⁴

Sledujeme-li reflexi klasicistní architektury v českých zemích, je potřeba začít článkem Karla Chytila *Doba klasicismu a empiru v Praze* z roku 1908. Chytil zde poprvé zhodnotil a periodizoval pražský klasicismus, a to nejen architekturu, ale i výtvarné a užité umění.⁵

Zajímavé je pojednání Zdeňka Wirtha a Antonína Matějčka *Česká architektura 1820-1920* z roku 1922.⁶ Klasicismu je zde věnováno minimum prostoru, přesto si ale autoři všímají zásadních témat. Kromě negativního hodnocení epochy bez výrazných individualit pozitivně hodnotí vysoký průměr úřednické architektury a uvědomují si vliv stavební byrokracie na podobu měst.⁷ Žádný posun nepřinesla Wirthova stať v monumentálním díle *Architektura v českém národním dědictví* z roku 1961.⁸

Nově se pokusil téma pražského klasicismu uchopit Dobroslav Líbal v knize *Praha národního probuzení* z roku 1980.⁹ Své názory zopakoval v podstatě nezměněné ještě v závěru století v *Uměleckých památkách Prahy*.¹⁰

⁴ Z literatury věnované Německu např. WATKIN, David – MELLINGHOFF, Tilman, *German Architecture and the Classical Ideal*, London 1987; DOLGNER, Dieter, *Klassizismus*, Leipzig 1991; Z poslední doby je nutné zmínit především rozsáhlou dvoudílnou publikaci KRÄFTNER, Johann, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa*, Wien 2016.

⁵ CHYTIL, K., *Doba klasicismu a empiru v Praze*, Dílo roč. VI/1908, č. I, s. 33-60.

⁶ WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín, *Česká architektura 1820-1920*, Praha 1922.

⁷ „Mimo Prahu nebyla česká města, zejména krajská, nehledíme-li k hříchům, které se v duchu doby staly na úřední rozkaz, zejména zbořením starožitných hradeb a ozdobných bran městských, nikdy po stránce stavební tak spravována a obrátě regulována, jako za vlády krajských inženýrů a mnohá duchaplná řešení z té doby dosud jsou i umělecky platná a uznávána.“ WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín, *Česká architektura 1820-1920*, Praha 1922, s. 9-10.

⁸ WIRTH, Zdeněk, *Architektura klasicismu a romantismu*, in: *Architektura v českém národním dědictví*, Praha 1961, s. 139-156.

⁹ POCHÉ, Emanuel a kol., *Praha národního probuzení*, Praha 1980.

¹⁰ VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996.

Pro rehabilitaci architektury 19. století má velký význam monografie Marie Benešové *Česká architektura v proměnách dvou století 1780-1980* z roku 1984. Kromě nejvýznamnějších děl si všímá už i regionálních projevů klasicismu. Dokonce jsou v ní poprvé zmíněny i Litoměřice.¹¹

„Akademické“ *Dějiny českého výtvarného umění* dospěly ke svazku časově se zaobírajícího klasicismem na přelomu tisíciletí a ukázaly další posun i terminologickou nejednotnost v podání jednotlivých autorů.¹²

Především díky autorům vzpomenutých „akademických“ dějin se v poslední době klasicistní éře dostává více pozornosti. Na Moravě především díky pracím Pavla Zatloukala¹³ a Jiřího Kroupy, v Čechách stojí za připomenutí některé zajímavé články Taťány Petrasové ve sbornících z plzeňských sympozií věnovaných 19. století. Nastupuje i nová generace, na Moravě v osobě Michala Konečného.¹⁴

Podíváme-li se na odbornou literaturu věnovanou klasicistní architektuře ve městech, lze v podstatě konstatovat, že srovnatelně podrobné výzkumy dosud publikovány nebyly. Pavel Zatloukal věnoval pozornost Brnu a Olomouci,¹⁵ Pavel Šopák Opavě,¹⁶ Lubomír Zeman a Robert Šrek Karlovým Varům.¹⁷ Další práce mají podobu spíše nepřiliš rozsáhlých brožur¹⁸ nebo časopiseckých článků.¹⁹ Pro předkládanou disertační práci se proto těžko hledají inspirační zdroje a srovnávací materiál. Problém především je, že publikované práce většinou nemívají dostatečně bohatý obrazový doprovod zahrnující větší množství stavebních plánů. A pokud už ano, často – psány z uměnovědných pozic – vybírají z plánů jen nárysy fasád, popř.

¹¹ BENEŠOVÁ, Marie, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780-1980*, Praha 1984.

¹² *Dějiny českého výtvarného umění III/1*, Praha 2001 (autorem úvodní stati je Jiří Kroupa, architekturu Čech zpracovala Taťána Petrasová, moravskou Pavel Zatloukal).

¹³ Za všechny připomeňme ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.

¹⁴ KONEČNÝ, Michal (ed.), *Vitruvius Moravicus. Neoklasicistní architektura na Moravě a ve Slezsku*, Brno 2015. Zmínit je potřeba též podnětnou Konečného disertaci „Civilní architektura“ ve službách státu. *Teoretická východiska, instituce, styl a tvůrci na Moravě 1750-1840*, MU Brno 2014.

¹⁵ ZATLOUKAL, Pavel, *Meditace o architektuře. Olomouc – Brno – Hradec Králové 1815-1915*, Řevnice 2016

¹⁶ ŠOPÁK, Pavel, *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*, Opava 2003

¹⁷ ZEMAN, Lubomír, *Karlovy Vary - Architektura baroka a klasicismu*, Karlovy Vary 2006; ŠREK, Robert, *Karlovy Vary. Architektura v letech 1780-1850*, Olomouc 2001.

¹⁸ VÍTEK, Tomáš, *Stavební rozmach Šternberka v období klasicismu*, Šternberk 2002; VÍTEK, Tomáš, *Šternberské klasicistní portály*, Šternberk 2006

¹⁹ JANÁK, Petr: *Klasicistní měšťanské domy ve Varnsdorfu*, Mandava 2007-2008, s. 71-83; KOVÁŘ, Daniel, *Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století*, Staré Budějovice 1/2015, s. 82-123.

jsou publikovány natolik zmenšené, že v nich detaily nejsou rozeznatelné. Každopádně lze zvýšený zájem o stavební plány, popř. i jejich autory velmi vítat i z řad vlastivědných badatelů.²⁰

Jiná je situace v zahraniční literatuře, především německé, kde byla publikována řada monografických prací týkající se klasicistní architektury ve městech, ne všechny však mají pro srovnání s českými zeměmi význam.²¹

Tématem, které je ještě potřeba zmínit, že výzkum městského domu v 19. století. Zde je potřeba především vyzdvihnout průkopnickou práci Pavla Janáka.²² Po čtyřiceti letech na něj navázal Jiří Štursa, který i přes dobový ideologický balast poměrně trefně pojmenovává základní jevy.²³ Z nedávné doby stojí za zmínku stať Michaela Rykla.²⁴ Zahraniční literatura je pochopitelně bohatší.²⁵

Téma klasicistní architektury v Litoměřicích bylo zatím pojednáno jen velmi stručně. Pomineme-li éru předválečných historiků, uměnovědců a vlastivědců, pro které v Litoměřicích klasicismus „neexistoval“, popř. byl okrajově zmíněn jen v negativní souvislosti, najdeme v poválečném období až do 80. let jen brožury vlastivědně-osvětového

²⁰ BERÁNKOVÁ, Maruška, *Nejstarší plány domů v archivu města Klatov*, Sborník prací z historie a dějin umění 2/2003, s. 195-198; MÜLLER, Jan, *K českokrumlovským stavebním plánům klasicistní doby a jejich autorům: 1780-1850*, Památky jižních Čech Sv. 6/2015, s. 190-194; MLČÁK, Leoš, *K biografii stavitelů v Olomouci, Litovli, Šternberku, Mohelnici a Uničově v letech 1780-1900*, Střední Morava. Vlastivědná revue 39/2015, s. 4-27;

²¹ Výběrově JERICKE, Alfred – DOLGNER, Dieter, *Der Klassizismus in der Baugeschichte Weimars*, Weimar 1975; *Klassizismus in Wien. Architektur und Plastik*, Wien 1980 (Tato práce se bohužel nevěnuje tématu městského domu); NERDINGER, Winfried (Hg.), *Klassizismus in Bayern, Schwaben und Franken. Architekturzeichnungen 1775-1825*, München 1980; GÄBLER, Ewald (Hg.), *Klassizismus. Baukunst in Oldenburg 1785-1860*, Oldenburg 1991; NOWAKOWSKI, Martin, *Dresden und der Klassizismus. Eine Betrachtung von Architektur, Malerei und Skulptur*, Dresden 2017.

²² JANÁK, Pavel, *Sto let obytného domu nájemného v Praze, Styl 1933-1934*.

²³ ŠTURSA, Jiří, *Vývoj obytného domu v českých zemích v 19. a 20. století*, Praha 1975.

²⁴ RYKL, Michael, *Bydlení v nájemném domě 19. století*, in: Dulla, Matúš (ed.), *Kapitoly z historie bydlení*, Praha 2014, s. 117-134.

²⁵ Pozornost zasluží např. REULECKE, Jürgen, *Geschichte des Wohnens. Band 3 1800-1918 Das bürgerliche Zeitalter*, Stuttgart 1997; BENKER, Gertrud, *Bürgerliches Wohnen. Städtische Wohnkultur in Mitteleuropa von der Gotik bis zum Jugendstil*, München 1984.

nebo památkového charakteru. Hodnocení se však neměnilo, „*klasicismus nezanechal v Litoměřicích význačnější stavby*“.²⁶

Poprvé je klasicistní éra uchopena Evou Šamánkovou v monografii Litoměřic z roku 1982, kde jsou zmíněny nejvýznamnější stavby.²⁷ Šamánková také uvádí jméno stavitele Josefa Gaubeho, jemuž připisuje řadu staveb (některé mylně).

V rozsáhlé monografii o dějinách města z roku 1997 zpracoval téma klasicistní architektury Petr Macek. Jeho stať znamená viditelný posun, velmi dobře pojmenovává základní rysy a význačné stavby. Z autorů však opět zná jen Josefa Gaubeho, jemuž připisuje některé stavby mylně. Zmiňuje též stavitele Haalu bez znalosti jeho křestního jména a jeho děl.²⁸

Někteří litoměřičtí stavitelé jsou uvedeni též v *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků*, ale jedná se o velmi stručné nesouvislé údaje a jsou zde i vyložené omyly. Zastoupení jsou Franz Böhm, Josef Gaube, Ignaz Anton Gaube, uvedený jako Ignác (Hynek), Veit Haala, Wenzel Hacker je zde uveden dvakrát, z toho jednou jako R. Hacker, mylně je uvedeno jméno Franze Schweizera (jako Schweiger).²⁹

Záslužná práce Tomáše Horáka o řemeslnících a výtvarných umělcích v Litoměřicích nemohla téma zedníků a stavitelů pojednat v patřičné hloubce, proto obsahuje také spíše náhodné útržkovité údaje. Předchozí omyl ohledně Wenzela Hackera uvádí s otazníkem na pravou míru, další omyly ale vytváří, když další dva zednické mistry zdvojuje (Vetter – Väter, Schweizer – Schweiger).³⁰

²⁶ FILIP, Oto, *Litoměřické památky*, in: Litoměřice. K 100. výročí smrti Josefa Jungmanna, Litoměřice 1947, s. 38.

²⁷ ŠAMÁNKOVÁ, Eva, *Litoměřice*, Praha 1982.

²⁸ MACEK, Petr, *Klasicistní a empirická tvářnost města*, in: KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 40-43.

²⁹ VLČEK, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

³⁰ HORÁK, Tomáš, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16.-19. století*, Praha 2007.

1.3 Rozbor pramenné základny

Předložená disertační práce je založená na systematickém pramenném výzkumu. Pro téma stavebních proměn privátní obytné zástavby je nejdůležitější archivní materiál vzniklý v rámci stavebního řízení povolování staveb. Předložení stavebního plánu ke schválení bylo povinně vyžadováno od vydání dvorského dekretu v roce 1787, další podmínky stanovoval stavební řád z roku 1833. Podrobnému zkoumání bylo podrobeno více než 550 stavebních plánů a vybraný spisový materiál.

Spisový materiál a stavební plány do roku 1850 a po roce 1864 jsou uloženy ve fondu Archiv města Litoměřice 1300-1945 uloženém ve Státním okresním archivu Litoměřice se sídlem v Lovosicích. Období let 1790-1828 je v tomto fondu dochováno nejhůře ze všech, proto můžeme stavební akce sledovat převážně až od roku 1829. Studium fondu však poněkud komplikuje struktura tohoto fondu. Spisový materiál je částečně uložen v původním pořádku s odpovídajícími signaturami. Velké části materiálu však na počátku 20. století městský archivář Heinrich Ankert vyjmul a roztřídil tematicky. Tato část fondu je označována jako Ankertova manipulace. K fondu ještě existuje doplněk, který je taktéž tematicky řazen. Materiál je proto značně roztržten a jeho systematické studium je obtížné. Agenda povolování soukromých staveb je tak rozptýlena v původním chronologickém pořádku v manipulačním období 1829-1855 a v období následujícím a zároveň v Ankertově manipulaci, kde je seřazená podle popisných čísel města a předměstí (přičemž některé spisy jsou zařazeny mylně). Stavby, u nichž bylo investorem město, taktéž najdeme v původním pořádku v oddělení *Oeconomica et dominicalia*, v Ankertově manipulaci dle témat a ještě v doplňku k fondu. K tomu přistupuje dále vyčleněná část „mapy a plány“ a několik kartonů neuspořádané stavební dokumentace, se kterou je dosud manipulováno a materiál z ní je průběžně zařazován do uspořádaných částí fondu. Obecně lze říci, že po roce 1829 je fond dochován velmi dobře, i když pro některé stavby prameny či plány chybí.

Analýze byl podroben především plánový materiál, zatímco systematické studium spisového materiálu nebylo z důvodu obrovského rozsahu spisů možné a bylo realizováno jen pro vybrané akce.

V období let 1850-1864 vydával stavební povolení příslušný okresní úřad, a proto jsou materiály z této doby uloženy ve fondu Okresní úřad Litoměřice 1850-1938 (taktéž ve

Státním okresním archivem Litoměřice se sídlem v Lovosicích), jehož dochování je poměrně dobré, i když část materiálů ve fondu chybí.

Archiválie k veřejným stavbám jsou rozptýleny do více fondů. K městským stavbám, jak už bylo řečeno, najdeme archiválie a plány ve fondu Archiv města Litoměřice. Zároveň jsou k nim ale prameny dochovány i ve fondech schvalujících nadřízených institucí. Prvním z nich je fond Krajský úřad Litoměřice I 1605-1850, uložený ve Státním oblastním archivem Litoměřice. Litoměřický krajský úřad patří mezi nejlépe dochované fondy krajských úřadů v Čechách, vyhledání konkrétní akce je však nutné pomoci dobových pomocných knih a často dojde ke zjištění, že spis byl přemanimulován do mladšího manipulačního období, k čemuž docházelo i opakovaně. Proto je dohledání konkrétního spisu někdy obtížné, popř. zcela nemožné. Fond neobsahuje příliš mnoho plánů, jejich dochování ve spisu je poměrně vzácné. V tomto archivu se ve fondu Krajský úřad II 1855-1885 nachází i obsáhlý konvolut plánů vzniklých činností krajských inženýrů, především Wenzela Geržabka, který byl krajským inženýrem v letech 1821-1835. Některé z nich se týkají i staveb v Litoměřicích. Další důležité jsou pak fondy obsahující agendu zemského gubernia: České gubernium – Publicum a České gubernium – Všeobecná registratura v Národním archivem v Praze. I v nich lze konkrétní spisy dohledat jen za pomoci dobových pomocných knih (indexů a podacích protokolů). Bohužel však byly nejdůležitější spisy k městským stavbám v Litoměřicích (výstavba divadla, plánovaná přestavba radnice, přestavba domu Pod Bání) skartovány. V posledně jmenovaných dvou fondech jsou uloženy i materiály k přestavbě dominikánského kláštera na krajský úřad včetně cenné plánové dokumentace.

Některé stavební akce (především týkající se litoměřických školských budov) byly studovány i v archivních fondech v Rakouském státním archivem ve Vídni (*Österreichisches Staatsarchiv*).

Pro studium dějin litoměřického cechu stavebních řemesel je podstatný archivní fond Cech zedníků Litoměřice v Státním okresním archivem Litoměřice se sídlem v Lovosicích, který však pro 19. století obsahuje jen knihy protokolů a nepříliš podstatný spisový materiál.

Pro biografické medailony krajských inženýrů a litoměřických stavitelů a zednických mistrů byly užity i jiné typy pramenů. Pro životopisné údaje to byly především matriky, jak ze Sbírky matrik severočeského kraje (Státní oblastní archiv Litoměřice), tak výběrově i z jiných krajů. Systematickému studiu byly podrobeny i katalogy zapsaných posluchačů polytechnického institutu v archivem technické university ve Vídni (*Archiv der Technischen*

Universität Wien). V případě krajského inženýra Diallera, který zemřel v Litoměřicích ve funkci, byl využit i dochovaný pozůstalostní spis ve fondu Archiv města Litoměřice.

Úvodní obecnější kapitoly jsou založeny spíše na literatuře a edicích, pro téma reorganizace zemského stavebního ředitelství v Praze a zřízení funkce krajských inženýrů však byl podroben studiu obsáhlý spis v Národním archivu ve fondu České gubernium – Publicum.

2 Legislativní pozadí stavební činnosti

2.1 Požární a stavební řády

Konkrétní podobu staveb, ať už veřejných nebo soukromých, neurčovala libovůle objednatelé a zhotovitelé stavby, ale i legislativní regulace. Ta sledovala především dva důležité aspekty, nenarušování práv souseda a požární bezpečnost. Především druhý aspekt hrál ve městech naprosto klíčovou roli, protože jakýkoliv požár mohl v nahuštěné řadové zástavbě znamenat (a mnohdy také znamenal) katastrofu pro celé město. Proto se v městském prostředí můžeme setkat s požárními řády už od středověku.³¹ I v Litoměřicích byl už mezi lety 1346 a 1348 vydán požární řád, který dával měšťanům právo z bezpečnostních důvodů zbořit kteroukoliv budovu ve městě.³² V 16. století v reakci na velký požár, který město postihl v roce 1537 nebo krátce před tímto datem, bylo pak vydáno nařízení městské rady, že štíty domů se mají stavět z cihel nikoliv ze dřeva, přičemž město ještě přislíbilo nemajetným poskytnout polovinu cihel z městské cihelny zdarma.³³

S legislativní regulací stavební produkce na celozemské úrovni se však setkáme až od 18. století. Období vlády Marie Terezie a Josefa II. přineslo obrovské množství nových právních norem, reglementujících většinu oblastí života v monarchii. Stranou tak nezůstalo ani stavebnictví. V 19. století pak došlo k dalšímu vystupňování legislativního tlaku. V následujícím textu se budeme podrobněji věnovat především předpisům, resp. jejich částem, které měly dopad na podobu městského domu, popř. úředních budov.

Prvním předpisem, který je potřeba zmínit, byl **požární řád vydaný v roce 1755**. Zatímco řád pro Prahu z 3. února 1755 reguloval podobu staveb poměrně podrobně, řád pro venkov z 22. září 1755 se dotýkal jen některých bodů a nijak neodlišoval městské celky od vesnic. Doporučoval zděné komíny a domy pokud možno z kamene a cihel, v rámci možností měla být mezi střechami mezera, aby se požár nešířil.³⁴

³¹ Podrobněji se tématu věnovali EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007; NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

³² KOSÁNOVÁ, Barbora – TOMAS, Jindřich a kol.: *Libri civitas III. Městská kniha Litoměřic (1341)-1562 v kontextu písemností městské kanceláře*, Ústí nad Labem 2006, s. 99.

³³ KOTYZOVÁ, Ilona – KOTYZA, Oldřich, *Litoměřice*, Praha – Litomyšl 2011, s. 29.

³⁴ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 33-34.

Výraznější stavebně-regulační počín znamenalo vydání **požárního řádu 25. července 1785**, který z velké míry přebíral ustanovení o několik let staršího požárního řádu pro Vídeň. V městech a městečkách měly být střechy nových a veřejných budov pokryty taškovou krytinou, u soukromých ale byl s ohledem na místní poměry možný i šindel. Na půdách však bylo zakázáno zřizovat nové byty, stávající měly být obezděny a vydlážděny cihlami. Komíny měly být zděné, průlezné, dostatečně vysoké nad střechu a omítané. Kuchyně nesměly mít dřevěné podlahy, zakázány byly též dřevěné schody na půdu. Stavbu směli provádět jen řádně ustanovení řemeslníci a nesmělo se stavět bez předchozího povolení.³⁵

Zásadní důležitost měl **dvorský dekret, zveřejněný v Čechách 20. března 1787**, který stanovoval před každou novou stavbou předložit plán (*den genau und deutlich verfaßten Riß*) místně příslušné vrchnosti, která ho měla posoudit, popř. změnit a také zohlednit před udělením stavebního povolení práva sousedů a vyřešit případné neshody.³⁶ Tím bylo v podstatě zavedeno stavební řízení, díky němuž také začaly být archivovány prameny, z nichž čerpá tato práce. Jak už bylo uvedeno, v Archivu města Litoměřice jsou však dochovány až od dvacátých let 19. století.

Přelomový v reglementaci stavební produkce byl první **stavební řád, vydaný formou zemského zákona 17. května 1833** (*Řád stavení pro města království Českého a pro širé kraje neb dědiny*), který poprvé oddělil stavební předpis od předpisů požárních. Nicméně hned v úvodu zmiňuje jako jednu ze základních motivací k vydání „*tak často vyskytající se šířající ohně*“. Stavební řád obsahuje oddělenou část pro města a pro venkov, níže se budeme věnovat jen ustanovením pro města.

V první řadě stavební řád stanovil povinnost získat před stavbou povolení magistrátu nebo vrchnosti, přičemž stanovil, že novou stavbou se rozumí novostavba, zásadní přestavba, nastavení dalšího patra nebo rozšíření o přístavby a křídla. Podmínkou získání stavebního povolení bylo předložení stavebního plánu od právně uznaného stavitelského, zednického či tesařského mistra. Poté mělo být svoláno komisionelní šetření za účasti zástupce magistrátu, nezávislého stavebního znalce, stavebníka, provádějícího stavitele a sousedů, z jednání byl sepsán protokol. Zároveň se měla vyřešit i případná regulace uliční čáry. Sepsaný protokol a upravený plán se měl dále ke schválení předložit krajskému úřadu, kde ho měl přezkoumat

³⁵ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 36.

³⁶ *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Systematischen Verbindung enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1787*. Dreizehnter Band, Wien 1789, s. 326.

krajský inženýr. Úpravy ze statických nebo protipožárních důvodů měl stavebník povinnost dodržet, zatímco ty, co se týkaly jen estetické stránky stavby nebo účelnosti dispozice, byly jen doporučující. Stavební řízení se vedlo i v případě „hlavních oprav“, v krajských městech měl také tyto plány schvalovat krajský inženýr. Pro krajského inženýra by však taková agenda znamenala nesmírné množství práce, zdá se tedy, že schvalování krajským inženýrem probíhalo i u „nových staveb“ jen v krajských městech. Litoměřice však krajským městem byly, proto se zde krajský inženýr stavebních řízení skutečně účastnil a nezřídka do projektů zasahoval. Naproti tomu zde na protokolu nebývá podepsán navrhující – provádějící stavitel či zednický mistr, ale jen nezávislý znalec. U veřejných staveb byla stanovena povinnost krajských inženýrů zpracovat plány a rozpočty. Stavby, kde bylo investorem město na obecní náklady, měly být předloženy krajskému inženýrovi k posouzení. K drobnějším opravám a údržbě neměnicím vnější vzhled nebylo potřeba povolení žádné. Bez vydaného povolení se pod pokutou nesmělo stavět, stavební povolení mělo platnost tři roky. Po skončení stavby měl stavebník podat oznámení magistrátu a opět se sešla komise (v krajských městech včetně krajského inženýra), která měla posoudit, zda byla stavba provedena podle plánu, poté mělo být vydáno povolení k obývání.

Ustanovení týkající se konkrétní podoby stavby regulovala především konstrukční záležitosti. Určovala stavební materiál (dobré cihly, vyschlý kámen, zdravé suché dřevo na krovy, z nepálených cihel jen vnitřní stěny), tloušťku zdí, která měla být v nejvyšším patře nejméně jeden a půl stopy, v každém nižším podlaží o 3 až 6 palců více, základy měly být o 6 palců silnější než zdivo přízemí. Stanovena byla i výška obytných prostor, u rovných stropů minimálně 9 stop, u klenutých nejméně 10 stop. Hospodářské stavby měly stát alespoň tři sáhy od obytných, ve městech se měly stodoly stavět na příhodných místech za městem. Záchody byly zakázány při straně do ulice. Schody měly být zděné až na půdu, klenuté, široké nejméně 4 stopy, dobře osvětlené, pavlače zděné, podklenuté. Kuchyně musely být zděné, dlážděné, klenuté nebo omítané na rákos nebo opatřené klenutým dymníkem, komíny zděné ze 6 palců silného zdiva, světlosti 18 palců a výšky 36 palců nad hřeben střechy. Každá kuchyň měla mít vlastní komín, zakázáno bylo napojování topenišť z více pater do jednoho komína. Krovy neměly být konstrukčně spojeny se stropy, nýbrž založeny na pozednice vyvýšené oproti podlaze půdy, ta měla být vydlážděna. Byly zakázány půdní byty. Střechy se měly pokrývat nespalnou krytinou (tašky, břidlice, plech), byl zakázán šindel. Na novostavbách byly zakázány mansardové střechy. V řadové zástavbě měly být stavěny mezi domy požární štíty zpevněné pilířky. Bez zvláštního povolení gubernia se neměly stavět domy

vyšší než dvoupatrové. Zapovězeny byly bedněné světlíky nasvětlující schodiště a síně („*poněvadž při dobrém rozvržení snadno odstraněny býti mohou*“), stávající měly být alespoň omítnuty na rákos. Na uličním průčelí se měly zřizovat plechové okapové žlaby.

Stavební řád reguloval i vzhled průčelí, které mělo být „*prosté*“ a „*k potření jemná stejná barva kamenová se zvoliti*“, zakázáno bylo „*rozličnými jak se říká křiklavými barvami domy potírati a protichutně ozdobovati*“.³⁷

V podstatě shodně byl strukturován i novelizovaný **stavební řád z 4. března 1845** (*Řád stavitelský pro města, vesnice a plochou zem království Českého*). Za zmínku tedy stojí především nová témata, která byla do řádu zapracována. Předně řád reagoval na vývoj v oblasti topenišť a povoloval nově úzké kruhové dole uzavřené komíny, jejichž náležité provedení podrobně popisuje. Vypuštěno bylo ustanovení o maximální výšce dvou pater. K ustanovení o barvě průčelí bylo přidáno, že příslušný odstín má být vyznačen ve stavebním plánu.³⁸

Nutno podotknout, že se zrušením patrimoniální správy v roce 1850 byla agenda povolování staveb převedena na nově zřízené okresní úřady, což se týkalo i stavebních řízení ve městech.

11. května 1864 byl přijat nový stavební řád, který převedl agendu povolování staveb na městské a obecní úřady. V případě veřejných staveb vydávalo povolení místodržitelství. Nebyl už členěn na oddělené části pro města a venkov. V mnoha ustanoveních byl podobný předchozím řádům, reagoval ale také na rozšíření nových materiálů (např. u světlíků osvětlujících schodiště uvádí, že mají ležet na pevných zdech vyčnívajících nad střechu a mít železnou kostru). Tloušťka zdí domů byla odvozována od hloubky místnosti a stavebního materiálu – pokud měla místnost hloubku maximálně 20 stop, měly být v nejvyšším patře kamenná zeď silná 2 stopy, cihelná 1 a půl stopy, při větší hloubce místnosti kamenná 2 stopy 3 palce, cihelná 2 stopy. V nižších podlažích se měla rozšiřovat o 3 palce, v případě užití trámových stropů ale o 6 palců. Výška neklenutých místností byla umožněna 8 a půl stopy. Domy byly povoleny až čtyřpatrové, v úzkých ulicích ale mohl úřad výšku domů omezit. Podrobnější ustanovení se týkala i záchodů a odvodu splašků. Na průčelích byly povoleny balkóny, nesměly však vystupovat více než 4 stopy, stejně jako arkýře, které navíc směly být jen v ulicích širších než 5 sáhů (tuto problematiku předchozí stavební řády vůbec neřešily).

³⁷ Řád stavení pro města království Českého a pro širé kraje neb dědiny 1833. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

³⁸ Řád stavitelský pro města, vesnice a plochou zem království Českého 1845. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

Průčelí neměla odporovat dobrému vkusu („nemá býti na odpor tomu, čeho krasochuť vyhledává“) a nesměly být natřeny barvami příliš světlými a křiklavými. Řád obsahoval navíc podrobná ustanovení týkající se zakládání nových měst, vsí a jejich částí.³⁹

2.2 Kvalifikační požadavky na stavební profese

Legislativní úpravě se nevyhnula ani oblast kvalifikace osob působících ve stavebních řemeslech. Do tradičního cechovního systému začaly vstupovat i další faktory. Na základě císařského usnesení z 20. září 1785 byl stanoven rozdíl mezi zednickým mistrem a stavitelem. Zednickým mistrem byl ten, kdo se vyučil řemeslu a stal se měšťanem, stavitelé a architekti se naproti tomu museli nechat přezkoušet z kreslení a rozpočtů.⁴⁰

Na počátku 19. století byla vydána celá série nařízení, která potřebnou kvalifikaci upravovaly. Guberniální cirkulář z 27. listopadu 1812 nastavil poměrně přísná pravidla. Dle něj všichni uchazeči o titul stavitele, zednického mistra nebo jiného mistra ve stavebnictví měli absolvovat povinně roční kurs na polytechnice a vykonat zkoušky na polytechnice i na zemském stavebním ředitelství. Toto ustanovení mělo platit pro všechny nové uchazeče. Pro již pracující mistry bylo stanoveno přechodné období tří let. Titul architekt měli užívat pouze členové akademie výtvarných umění ve Vídni a ti, kdo složili na polytechnice zkoušky ze všech částí stavitelství. Daná praxe se však zřejmě ukázala jako nereálná. 1. dubna 1815 bylo vydáno nové guberniální nařízení, které už rozdělovalo zednické mistry do tří skupin – pražské, městské a venkovské. Pro pražské mistry byla stanovena zkouška na vídeňské akademii nebo polytechnice, městští mistři měli skládat zkoušku u krajského úřadu, ovšem z otázek určených zemským stavebním ředitelstvím, které následně také vydalo patřičné osvědčení, venkovští mistři měli být přezkušováni jen krajským inženýrem za přítomnosti jednoho až dvou mistrů z hlavního nebo krajského mistra.⁴¹

³⁹ Zákon, daný dne 11. května 1864 pro království České, jímžto se uvádí nový řád stavební. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

⁴⁰ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 110.

⁴¹ RÖBLER, Stephan J., *Sammlung der im Baufache und in den damit zunächst verzweigten Gegenständen bis Ende 1841 erschienenen Verordnungen, Zweiter Band*, Prag 1842, s. 355.

Další úpravu přinesl guberniální dekret z 2. září 1819. Pro pražské mistry byla nadále návštěva kurzu na polytechnice povinná, pro ostatní nikoliv. Přezkušování však bylo opět vráceno do kompetence zemského stavebního ředitelství.⁴²

Není zcela jasné, jak bylo v praxi postupováno. Zdá se totiž, že v rámci cechovního zřízení byl nadále titul zednického mistra po složení mistrovské zkoušky udělován. O zkoušení stavebních mistrů, ať už při krajských úřadech nebo při zemském stavebním ředitelství nebyl dosud žádný materiál publikován, pokud je vůbec dochován. V případě Litoměřic je částečně dochována agenda přezkušování mistrů u krajského úřadu, ovšem až pro období mnohem pozdější, z přelomu padesátých a šedesátých let 19. století. Zkouška se skládala z několika teoretických otázek, matematických příkladů a zpracování plánů a rozpočtů pro dvě určené stavby.⁴³

Paralelně byly vydávány požadavky na kvalifikaci stavebních úředníků ve státních úřadech, kde bylo vyšší vzdělání už jednoznačně požadováno.⁴⁴

2.3 Předpisy k podobě stavebního plánu

Vzhledem k tomu, že základními prameny pro studované téma jsou stavební plány, je potřeba věnovat pozornost i jejich náležitostem.

Dvorský dekret, který poprvé ustanovil povinnost předložení plánu ke schválení, jeho podobu nijak blíže nespecifikoval.⁴⁵

V prostředí Dvorského stavebního úřadu ve Vídni se už brzy po polovině 18. století vyvinul jednotný styl kresby plánů, zahrnující i kultivované provedení stínů vlastních a vržených,

⁴² EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 112.

⁴³ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 113.

⁴⁴ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 111-113.

⁴⁵ *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Systematischen Verbindung enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1787*. Dreizehnter Band, Wien 1789, s. 326.

především se však kodifikovala i barevnost. Stávající zdivo bylo značeno tuší nebo lavírováno šedě, nové zdivo červenou tuší nebo lavírováno růžově.⁴⁶

V Čechách se však dlouho držela barevnost odlišná. Stávající zdivo bylo značeno červeně, popř. růžově, nové zdivo žlutě. To je patrné i na nejstarších litoměřických plánech.

Guberniálním dekretem z 18. listopadu 1828, který citoval dvorský dekret z 23. října 1828, bylo nařízeno dbát o jednotnost plánů, stávající zdivo mělo být značeno tuší, bourané žlutě, nově navržené červeně.⁴⁷

Nutno říci, že v praxi se poměrně dlouho držel zvyk bourané konstrukce prezentovat jako světlý podkres plánu.

Dle stavebního řádu z roku 1833 měl plán obsahovat půdorys všech podlaží, řez, nárys hlavního průčelí a situační plán vyznačující prostrannost dvora a vztah k sousedním objektům a veřejnému prostranství. Povoleno bylo jen měřítko v dolnorakouské sáhové míře.⁴⁸

Dalším zpřesněním podoby plánů se zabýval guberniální dekret z 15. července 1837. Opět uváděl značení starého zdiva černě, nového červeně, bouraného světle žlutě, rozlišoval však i staré a nové dřevo – hnědě a žlutě. Určoval také měřítko plánů, u půdorysů půl palce odpovídalo jednomu sáhu, u fasád a řezů jeden palec jednomu sáhu.⁴⁹

Stavební řád z roku 1845 měl ustanovení k plánům shodná se stavebním řádem z roku 1833, navíc zaváděl povinnost vyznačení barevnosti fasády.⁵⁰ Toto ustanovení však v Litoměřicích dodržováno nebylo, barevnost fasád byla vyznačena jen naprosto výjimečně.

Podrobněji stanovoval náležitosti plánu stavební řád z roku 1864. Měl být úřadu předložen dvojmo, jeden se potvrzený vracel stavebníkovi. Podrobněji byla ustanovena podoba situačního plánu, který měl obsahovat existující stavby na staveništi, sousední stavby s majiteli a čísla domů nebo pozemků, jména a šířky ulic. U půdorysů bylo stanoveno měřítko

⁴⁶ BENEDIK, Christian, *Zur Geschichte der Zeichnungen hofbaumtlicher Provenienz*, in: BÖSEL, Richard – BENEDIK, Christian – KRISTAN, Markus, *Exempla. Architekturzeichnungen der graphischen Sammlung Albertina*, Wien s.d., s. 46-47.

⁴⁷ RÖBLER, Stephan J., *Sammlung der im Baufache und in den damit zunächst verzweigten Gegenständen bis Ende 1841 erschienenen Verordnungen, Zweiter Band*, Prag 1842, s. 12.

⁴⁸ *Řád stavení pro města království Českého a pro širé kraje neb dědiny 1833*. § 3. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

⁴⁹ RÖBLER, Stephan J., *Sammlung der im Baufache und in den damit zunächst verzweigten Gegenständen bis Ende 1841 erschienenen Verordnungen, Zweiter Band*, Prag 1842, s. 14.

⁵⁰ *Řád stavitelský pro města, vesnice a plochou zem království Českého 1845*. § 3. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

1 palec = 2 sáhy, u nárysů průčelí 1 palec = 1 sáh. Důležitější rozměry měly být kótovány. Plán měl podepsat autor plánu, stavebník a provádějící stavitel, pokud byl od autora plánu odlišný. Ani tato ustanovení se však v Litoměřicích do praxe neprosadila a nebyla úředně vyžadována. Plány nadále držely stejné měřítko pro půdorysy a nárysy, ani podpis stavebníka nebyl bezvýhradným pravidlem.⁵¹

⁵¹ *Zákon, daný dne 11. května 1864 pro království České, jímžto se uvádí nový řád stavební.* §§ 8-12. NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

3 Stavební úřady a úředníci v habsburské monarchii v 18. a 19. století

3.1 Vývoj dvorského stavebního úřadu ve 2. polovině 18. století

V pojednání o úřadech a úřednících ovlivňujících stavební dění v habsburské monarchii se musíme vrátit do poloviny 18. století. Za vlády Marie Terezie řídil stavby habsburského dvora dvorský stavební úřad, jehož tradice sahala už do doby kolem roku 1500. V roce 1716 byl do jeho čela postaven generální dvorský stavební ředitel a úřad se dosti rozrostl. Narůstající počet staveb si však vyžádal rozsáhlejší reformu organizační struktury, k níž došlo v roce 1751. Při této reformě byl přejmenován na ředitelství stavebního úřadu (*Hofbauamtsdirektion*), které se skládalo ze stavební kanceláře (*Baukanzlei*) a jednotlivých oddělení pro konkrétní zámky. Stavby ve Vídni měl řídit dvorský stavební úřad (*Hofbauamt*).⁵²

Do kompetence úřadu spadaly nejen stavby sloužící přímé potřebě dvora, ale všechny „státní“ stavby. Už v průběhu sedmdesátých let došlo k dalším strukturálním a organizačním změnám. Jednou z nich bylo zavedení němčiny jako úředního jazyka, do té doby se zde běžně úřadovalo ve francouzštině nebo italštině. Za kvalitního personálního obsazení (Franz Anton Hillebrand, Isidor Canevale, Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg, Johann Baptist Martinelli) zde postupně docházelo k vytváření úřednického stylu, který konvenoval snahám o unifikaci „státní“ architektury.⁵³

K další mnohem rozsáhlejší reformě, týkající se nejen vídeňského úřadu, ale celkově stavebnictví v habsburské monarchii, došlo za vlády Josefa II., který chtěl dostat pod kontrolu Vídně všechny veřejné stavby v jednotlivých zemích. Návrh nového organizačního uspořádání vypracoval Franz Anton Hillebrand v roce 1783 a ještě téhož roku se začalo s jeho realizací. Nový nejvyšší orgán se přejmenoval na generální dvorské stavební ředitelství

⁵² BENEDIK, Christian, *Organisierung und Regulierung der k. k. Generalbaudirektion un deren Landesstellen*, in: Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts, 11. Band, Wien 1996, s. 14-16.

⁵³ BENEDIK, Christian, *Organisierung und Regulierung der k. k. Generalbaudirektion un deren Landesstellen*, in: Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts, 11. Band, Wien 1996, s. 17-21.

(*Generalhofbaudirektion*), které mělo tři velká oddělení: dvorské neboli vrchní stavební ředitelství (*Hofbau- oder Oberbaudirektion*), generální stavební ředitelství (*Generalbaudirektion*) a společné vedení obou ředitelství ve spojeném generálním a dvorském stavebním ředitelství (*General- und Hofbaudirektion*). Generální stavební ředitelství se stalo nadřízeným orgánem pro všechny habsburské země.⁵⁴

Součástí této reformy bylo založení zemských stavebních ředitelství ve všech zemích monarchie. Ty byly zřízeny v roce 1788 a jejich personální stav odpovídal velikosti té které země.⁵⁵

3.2 Dvorská stavební rada

V roce 1809 bylo vídeňské generální stavební ředitelství transformováno do dvorské stavební rady (*Hofbaurat*) spojené se stavební účtárnou, v jejímž čele stál ředitel dvorské stavební rady a jemu byli podřízeni tři úředníci s titulem dvorského stavebního rady. Právě tato instituce byla nejvyšším stavebním orgánem v monarchii a nezřídka zasahovala do projektů podřízených institucí. Jejím ředitelem byl v letech 1809-1842 Josef Schemerl von Leytenbach. Jemu byli podřízeni dvorští stavební radové Ernest von Feuchtersleben, Philipp Frast a Carl Friedrich Schmauß von Liwonegg. V roce 1819 nastoupil do úřadu po Feuchterslebenovi Pietro Nobile.⁵⁶ Na dalších postech se pak vystřídali také Rudolph Fischer, Hermenegild Francesconi, Michael Baumgartner, Paul Sprenger a další.⁵⁷

⁵⁴ BENEDIK, Christian, *Organisierung und Regulierung der k. k. Generalbaudirektion un deren Landesstellen*, in: *Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts*, 11. Band, Wien 1996, s. 22.

⁵⁵ BENEDIK, Christian, *Organisierung und Regulierung der k. k. Generalbaudirektion un deren Landesstellen*, in: *Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts*, 11. Band, Wien 1996, s. 24.

⁵⁶ O Nobilem a jeho vztahu k Čechám např. PETRASOVÁ, Taťána, *Dvojí italské dědictví: architekt Pietro Nobile*, in: *Naše Itálie. Stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 31. ročníku symposia k problematice 19. století*, Praha 2012, s. 271-283.

⁵⁷ SCHIEBINGER, Michael, *Der Sakralbau des Vormärz in Österreich. Zwischen josephinischer Kontinuität und Stilpluralismus*, Dissertation Universität Wien, 2015, s. 33-35.

Po roce 1848 byla dvorská stavební rada přeměněna na generální stavební ředitelství, které se stalo součástí ministerstva obchodu.⁵⁸

Dvorská stavební rada schvalovala i nejvýznamnější veřejné stavby v Litoměřicích – přestavbu bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad, přestavbu domu čp. 15 pro účely magistrátu a novostavbu hlavní školy (pro nerealizovaný záměr stavby v kapucínské zahradě je dochován dokonce plán fasády od dvorské stavební rady).

3.3 Zemské stavební ředitelství

Jak už bylo uvedeno výše, zahrnovala reforma stavebních úřadů i zřízení stavebních ředitelství v jednotlivých zemích. Stalo se tak dvorským dekretem z 5. května 1788.⁵⁹ Úřad zprvu nesl název provinční stavební ředitelství (*Provinzialbaudirektion*), ale už v 90. letech 18. století bylo přejmenováno na zemské stavební ředitelství (*Landesbaudirektion*). Jeho úkolem bylo schvalovat či projektovat všechny státní a veřejné stavby. Žádosti o schválení staveb patronálních, městských atd. byly předkládány zemskému guberniu, které je dále postupovalo zemskému stavebnímu ředitelství. Rozpočty schvalovala a upravovala státní účtárna. Zemské stavební ředitelství bylo důležitou institucí, která značně ovlivňovala stavební dění v zemi. Inženýři ředitelství do překládaných projektů velmi často zasahovali a nezřídka místo nich vytvářeli nové, které lépe odpovídaly požadavkům na účelnost, úspornost a architektonickou uměřenost. Tím měnili nejen podobu jednotlivých staveb, ale působili zároveň i na jejich autory i provádějící zednické mistry, což se muselo nepochybně promítat do jejich další tvorby⁶⁰.

Prvním vrchním stavebním ředitelem byl jmenován Franz Anton Leonard Herget (1741-1800), profesor matematiky a inženýrských věd na stavovské inženýrské škole v Praze. Po

⁵⁸ SCHIEBINGER, Michael, *Der Sakralbau des Vormärz in Österreich. Zwischen josephinischer Kontinuität und Stilpluralismus*, Dissertation Universität Wien, 2015, s. 40.

⁵⁹ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 101; PETRASOVÁ, Taťána, *Anonymita stavebních úřadů*, in: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského sympozia k problematice 19. století, Praha 2007, s. 187.

⁶⁰ K tématu proměn projektu ve schvalovacím procesu v době kolem roku 1800 a ve 40. letech 19. století viz NOVÁ, Eliška, *Kostel sv. Máří Magdalény v Lužanech. Proces plánování, schvalování a výstavby kostela na sklonku 18. století a jeho další osudy*, in: Dějiny staveb 2012, Plzeň 2013, s. 203-210; EBEL, Martin, *Projekce v rukou předbřeznové státní byrokracie. Vývoj projektu pozdně klasicistní přestavby kostela v Liboci u Prahy od prvotního záměru k realizaci*, in: Dějiny staveb 2003, Plzeň 2004, s. 23-30.

jeho smrti bylo místo dlouhodobě neobsazeno, až do reorganizace úřadu v roce 1811. Ředitelem komorních staveb byl Tobias Gruber a vodních staveb Franz Traxal.⁶¹

Úřad byl personálně značně poddimenzován, takže byl s narůstající agendou jen těžko schopen plnit své poslání. Především na úseku pozemních staveb pouzí dva inženýři nestíhali vyřizovat narůstající agendu při současných výjezdech do regionů. Nejpozději od roku 1804 tak byla ředitelstvím navrhována reorganizace zahrnující zásadní personální posílení. Úřad měl tehdy neobsazené místo vrchního stavebního ředitele, ředitelem vodních staveb byl stále Franz Traxal, ředitelem komorních staveb Franz Ramisch, dále zde pracovali pouze dva inženýři a zednický mistr. Při konkurzu na uprázdněné místo zednického mistra, při němž byly uplatněny velmi náročné kvalifikační požadavky, byl nakonec úřad posílen namísto zednického mistra služebním místem architekta. Do této funkce byl bez konkurzu jmenován Valentin Morschulz,⁶² který je ukázkovým příkladem „cestování“ úředníků po úřadech v jednotlivých zemích monarchie. Morschulz (též Mohrschultz) byl před příchodem do Prahy přes šest let kresličem na stavebním ředitelství v západní Haliči a poté rok a půl architektem stavebního ředitelství v Lublani.⁶³

V návrhu reorganizace, který schválil i dvorský stavební úřad, figuruje celkem 38 osob, k tomu mělo být navíc jmenováno 14 krajských inženýrů. O plánovaných změnách a především jejich finančním pokrytí se jednalo ve Vídni v roce 1809 při zasedáních dvorské komory. Řešilo se především financování krajských inženýrů, přičemž se nedalo předpokládat, že by něčím přispěl stavovský fond, protože stavy už vydržují profesora na polytechnice, který může obstarat stavovské potřeby. Jako řešení se nakonec jevilo nejlépe to, že se administrace státních statků vzdá svých architektů a inženýrů, protože její záležitosti mohou být obstarány budoucími krajskými inženýry s menšími cestovními náklady. Ožehavá byla dále otázka, zda Čechy potřebují vrchního stavebního ředitele. Dospělo se k závěru, že nikoliv. Jeho majestát sice potvrdil trvání funkce vrchního stavebního ředitele v Haliči, ale situace této velké země s mnoha stavebními úkoly se nepovažovala za srovnatelnou s Čechami. Bylo navrženo, aby se ředitel polytechniky František Gerstner stal ředitelem

⁶¹ *Schematismus für das Königreich Böhme 1789*, Prag s. d., s. 71.

⁶² EBEL, Martin: *Konkurs na Zemské stavební ředitelství roku 1806 aneb co musel stavitel umět*, in: *Dějiny staveb 2006*, Plzeň 2006, s. 143.

⁶³ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

vodních staveb a profesor stavitelství Jiří Fischer ředitelem pozemních staveb, oba s platem 2000 zlatých ročně, přičemž si museli ponechat zároveň i profesuru.⁶⁴

Reorganizace byla schválena dvorským dekretem 11. ledna 1810. Dle guberniálního dekretu z 10. května 1810 byl vyhlášen konkurz na nově obsazovaná místa. Uchazeči měli mít znalosti z pozemního a vodního stavitelství a kreslení, matematiky, mechaniky, stavitelského umění (*Baukunst*) a účetnictví potřebného k vytváření rozpočtů. Jejich zkoušení prováděli nynější stavební ředitelé a profesori pražské polytechniky Gerstner, Fischer a Bittner. Pro místa inženýrů a adjunktů na vodním ředitelství, na oddělení pozemních staveb a krajské inženýry byly připraveny odlišné zkušební otázky. Pro zájemce o místa na oddělení pozemních staveb bylo zadáno celkem šest otázek. Teoretické otázky se týkaly druhů kleneb, výšky a vyložení římsy a věšadel v krovu. Praktické úkoly zahrnovaly návrh zdvihacího zařízení na zvedání kamenných kvádrů určené hmotnosti, projektu dobově velmi aktuální budovy krajského úřadu s bytem hejtmana a krajskou pokladnou včetně rozpočtu a návrh kostela. Z dochovaných materiálů vyplývá, že většina uchazečů měla za sebou praxi na úřadech v nejrůznějších částech monarchie.⁶⁵

Nově organizované ředitelství už nemělo vrchního ředitele, ale dva samostatné ředitele; pro pozemní stavby to byl Jiří Fischer, pro vodní stavby František Gerstner.

K dalším organizačním změnám došlo v roce 1831, kdy se instituce přejmenovala opět na provinční stavební ředitelství a jeho ředitelem se stal Paul Strobach.⁶⁶

V roce 1862 bylo ředitelství připojeno k technickému departementu místodržitelství.⁶⁷

3.4 Krajsští inženýři

Součástí velkoryse koncipované reformy zemského stavebního ředitelství bylo i ustanovení funkce krajských inženýrů, protože dojíždění inženýrů zemského stavebního ředitelství do regionů bylo už zřejmě neúnosné. Při každém krajském úřadu měl pracovat jeden inženýr.

⁶⁴ AT-OeStA/FHKA NHK Kaale Ö Akten (1762-1820) Fasz. 1626 (Hofbauwesen 1809-1811), sign. 366, 13, 87.

⁶⁵ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

⁶⁶ PETRASOVÁ, Taťána, *Anonymita stavebních úřadů*, in: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Praha 2007, s. 191.

⁶⁷ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 101

Konkurz na místa krajských inženýrů byl vyhlášen 10. května 1810 shodně jako na místa na zemském stavebním ředitelství a probíhal současně. Na krajské inženýry byly kladeny při konkurzu nižší nároky než na inženýry zemského stavebního ředitelství, ale zatímco v tomto centrálním úřadu fungovala specializace v odděleních pozemních a vodních staveb, musel krajský inženýr zvládat oboje a v této šíři bylo zaměřeno i devět zkušebních otázek. Součástí úloh byl také návrh stavby pohraniční celnice včetně rozpočtů. V konkurzu, jehož výsledky byly určeny 13. ledna 1811, bylo vybráno pro šestnáct českých krajů čtrnáct inženýrů, tzn. dva z nich měli na starosti kraje dva (šlo o kraje Hradecký a Bydžovský a Budějovický a Táborský). Jmenování do svých funkcí byli na podzim 1811 (většinou v listopadu a prosinci).⁶⁸

Krajští inženýři hráli ve stavebním dění nejen v Čechách, ale i v celé monarchii mimořádnou úlohu po celou první polovinu 19. století. Úřední instrukci pro krajské inženýry navrhlo zemské stavební ředitelství v dubnu 1813. Oficiální velmi podrobná instrukce pak byla vydána tiskem. Byli sice zaměstnanci krajských úřadů, ale odborně byli podřízeni zemskému stavebnímu ředitelství. O své práci měli vést úřední protokol. Např. v Litoměřicích se však protokoly zachovaly jen od jednoho z nich. Měli dbát o účelnost, hospodárnost a trvanlivost veřejných staveb. Ve svém kraji měli sledovat zednické a tesařské mistry a dbát, aby zakázky na veřejných stavbách byly zadávány jen spolehlivým a řádně zkoušeným. O důležitých stavbách měli podávat hlášení každých 14 dní. Měli kontrolovat i kvalitu stavebního materiálu v kraji, dobrý výpal a předepsané rozměry cihel, kvalitu stavebního dřeva. Na vesnicích měli dozírat na správné odstupy domů a hospodářských budov a vysazování stromů z protipožárních důvodů. Náležel jim též dozor nad mlýny a vodními stavbami.⁶⁹

V praxi krajští inženýři projektovali téměř všechny novostavby a opravy veřejných staveb ve městech i na venkově, především škol, kostelů, far, celnic, kontribučních sýpek atd. Jejich činnost byla neobyčejně rozsáhlá (ostatně na neúnosné množství agendy si litoměřičtí krajští inženýři opakovaně stěžovali). Svoje projekty předkládali ke schválení zemskému stavebnímu ředitelství (prostřednictvím zemského gubernia), stejně tak i postupovali výše projekty veřejných staveb, které byly předloženy jim, a oni k nim dávali své dobrozdání. Ve městě zasahovali i do plánované podoby soukromých domů. Tím vším značně ovlivňovali architekturu ve svém kraji, tak jak to činilo zemské stavební ředitelství v celozemském měřítku.

⁶⁸ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

⁶⁹ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

4 Litoměřičtí krajsí inženýři

Věnujme nyní pozornost tomu, jaké osobnosti ovlivňovaly stavební dění v Litoměřicích (a potažmo v celém Litoměřickém kraji) z pozice krajských inženýrů. V první polovině 19. století se jich zde vystřídalo celkem pět, z toho dva působili jen krátkodobě jako zastupující.

1811-1821 David Dialler

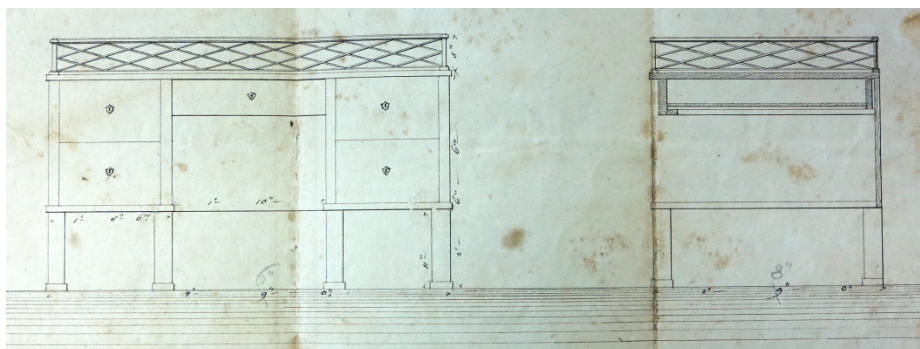
1821-1835 Wenzel Geržabek (1821 zastupující, od 1822 řádný)

1835-1836 Thomas Thurner (zastupující)

1836-1846 Martin Kottnauer

1847-1850 Josef von Wetzel (zastupující)

Ne o všech poskytují prameny dostatek informací. U některých postrádáme osobní data, u jiných doklady jejich pracovního nasazení. Následující stránky jsou věnovány jejich odborné činnosti i osobním životům – do té míry, jakou bylo možné v pramenech odkrýt.

Návrh psacích stolů pro krajskou kancelář, krajský inženýr W. Geržabek, 1833.⁷⁰

⁷⁰ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1835, sign. Pub 1/12, kt. 1528.

David Dialler (kol. 1781-1821)

David Dialler se narodil asi v roce 1781 v Kirchbergu v Tyrolsku. Otec Balthasar pocházel z městečka St. Johann v Tyrolsku a byl malířem.⁷¹ U něj se také Dialler nejprve vyučil. Před příchodem do Litoměřic působil ve Vídni. Litoměřickým krajským inženýrem se stal v roce 1811. Po příchodu do města žil nejprve v domě čp. 185 v Dlouhé ulici,⁷² poté krátce v domě Josefa Gaubeho čp. 193 taktéž v Dlouhé ulici, po dokončení přestavby dominikánského kláštera na krajský úřad se na podzim 1814 nastěhoval do bytu v budově bývalého noviciátu. Žil zde i se svou matkou a sestrou. Už 11. července 1813 se v Litoměřicích oženil. Jeho nevěstou byla Anna Barbara, dcera Franze Karlika, měšťana a hostinského na předměstí čp. 50, narozená v Třebouticích. Pro dvaatřicetiletého ženicha i pro třiadvacetiletou nevěstu to byl první sňatek.⁷³ V manželství se narodily dvě děti, 10. července 1814 Franz Xaver⁷⁴ a 22. ledna 1816 Eduard Franz.⁷⁵ Manželka Anna Barbara však 17. září 1816 zemřela, zřejmě na krvácení z dělohy (*Mutterblutfluß*).⁷⁶ Nedlouho poté zemřel 3. prosince 1816 ve věku 10 měsíců mladší syn Eduard Franz na psotník (*Convulsionen*).⁷⁷ Druhý sňatek Dialler uzavřel 20. dubna 1819, nevěstou byla teprve šestnáctiletá Maria Elisabeth Wilhelmina, dcera Daniela Scharfschmidta von Adlertreu. Její otec byl c. k. bankální vrchní výběřčí a pocházel z Hory sv. Šebestiána.⁷⁸ 28. ledna 1820 se manželům narodila dcera Josepha Barbara.⁷⁹ Manželského štěstí si však Dialler neužíval příliš dlouho, 18. června 1821 po delší nemoci ve čtyřiceti letech zemřel. Jako příčina smrti byla do matriky zapsána tuberkulóza jater (*Leberschwindsucht*).⁸⁰ Jeho žena se tak stala v osmnácti letech vdovou. Žila poté na předměstí v domě čp. 50, který původně patřil Diallerovu prvnímu tchánovi. 28. prosince 1823 se provdala za dvačtyřicetiletého vdovce Ferdinanda Reicha, krajského fyzika čáslavského kraje.⁸¹

⁷¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/44, pag. 211.

⁷² SOkA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Daňový rejstřík – přehled domů a majitelů 1812.

⁷³ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/58, pag. 113.

⁷⁴ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/36, pag. 617.

⁷⁵ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/37, pag. 107.

⁷⁶ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/47, pag. 415.

⁷⁷ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/47, pag. 421.

⁷⁸ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/44, pag. 211.

⁷⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/38, pag. 47.

⁸⁰ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/47, pag. 561.

⁸¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/59, pag. 3.

Jak už bylo řečeno, profesní dráhu započal Dialler zřejmě u svého otce malíře. Poté studoval filozofii a rok také práva. Jak později uvedl, věnoval se soukromě studiu matematiky, hydrauliky a hydrotechniky. 23. února 1809 složil služební přísahu jako praktikant dvorského stavebního úřadu ve Vídni, tam také absolvoval zkoušku z civilního a silničního stavitelství. V době nástupu k dvorskému stavebnímu úřadu už mu bylo zhruba 29 let, jakou profesi vykonával předtím, však prameny nesdělují. Z doby působení u dvorské stavební rady se dochoval jeho návrh novostavby kostela v Srbském Miletici ve Vojvodině.⁸² Šlo o kostel s odsazeným pravoúhlým presbytářem a za ním připojenou sakristií, interiér byl klenutý s tribunami. Jeho půdorys i architektonický výraz plně odpovídal vzorům, které v té době byly na vídeňských stavebních úřadech používány, a neodrážela se v něm žádná vlastní invence.⁸³ Průčelí bylo členěno lizénovými rámy stejně jako mělký střední rizalit, osově umístěnou věž doplňovala po stranách konkávně probraná křídla, střechu věže kryla helmice pročleněná hodinami. Jako praktikant pobíral Dialler 45 krejcarů vídeňské měny denně.⁸⁴

Když byl v roce 1810 vypsán konkurs na nová místa reorganizovaného zemského stavebního ředitelství v Praze a krajských inženýrů, přihlásil se Dialler na místa adjunkta a úředního inženýra pozemních staveb i na místo krajského inženýra. Ve zkoušce na zemské stavební ředitelství, která byla zjevně náročnější, příliš neuspěl, umístil se až jako šestý z osmi uchazečů. Zkouška na místo krajských inženýrů byla sice zřejmě méně obtížná, skládala se však z otázek jak z tématu pozemního, tak i vodního stavitelství. Zatímco v prvních byl Dialler hodnocen velmi dobře, otázky z vodního stavitelství nezodpověděl vůbec. I přesto však byl shledán způsobilým funkci vykonávat – ovšem s povinností doučit se vodní stavitelství – a byl jmenován krajským inženýrem Litoměřického kraje s platem 700 zlatých ročně. 12. prosince 1811 složil služební přísahu.⁸⁵ Jak je patrné ze soupisu Diallerovy knihovny uvedeného níže, vybavil se dvěma knihami o vodním stavitelství a dvěma o stavbách mostů.

Brzy po svém příchodu do Litoměřic byl pověřen nesnadným úkolem, řízením přestavby bývalého dominikánského kláštera pro potřeby krajského úřadu (podrobněji viz kapitola 9.1). Jeden z prvních profesních vztahů, které zde navázal, byl nepochybně s Josefem Gaubem, v té době nejvýznamnějším litoměřickým stavitelem. Gaube byl autorem prvního

⁸² Albertina Wien, Architektursammlung, Mappe 78, Umchlag 12, Nr. 1 (7883, 7778).

⁸³ AT-OeStA/AVA PKF PS I, Inv. Nr. 632-635.

⁸⁴ AT-OeStA/FHKA NHK Kaale Ö Akten (1762-1820) Fasz. 1626 (Hofbauwesen 1809-1811), sign. 346.

⁸⁵ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

(nerealizovaného) projektu přestavby krajského úřadu a velmi pravděpodobně se také na přestavbě podílel, i když pramenně to doloženo není. Bydlel dokonce v Gaubeho domě v Dlouhé ulici čp. 193m, kde je Diallerovo bydliště uvedeno v době jeho sňatku (1813) i narození prvního syna (1814). Gaube dům vlastnil už v roce 1812, kdy ještě bydlel na předměstí v čp. 12p,⁸⁶ v domě čp. 193m bydlel prokazatelně v době narození svých dvou dětí v letech 1813 a 1815, další dcera (1817) už se narodila v domě čp. 208. Diallerova činnost ve funkci by si bezpochyby zasloužila podrobnější výzkum. Na rozdíl od jeho nástupce Geržabka po něm nezůstal konvolut plánové dokumentace, jeho činnost by tedy bylo nutné skládat po drobných střípcích rozptýlených jak po jednotlivých částech rozsáhlého archivního fondu Krajský úřad Litoměřice I, tak po dalších fondech v severních Čechách i ve fondu zemského gubernia. Z literatury je znám jeho podíl na úpravách kostela Nanebevzetí Panny Marie v Liběšicích.⁸⁷ Jinak se věnoval úkolům, které byly krajským inženýrům svěřeny, tedy projektováním veřejných a patronátních staveb (především školy, kostely, fary, dále také celnice), jejich dozorováním, stavbami náboženského fondu atd. Krajští inženýři schvalovali též stavby v lázeňských městech, což se v případě Litoměřického kraje týkalo Teplic. Zde se Dialler dostal i do konfliktů, víme, že řešil záležitost nactiutrhání ze strany několika teplických měšťanů.⁸⁸ Zabýval se též vodními stavbami, např. v roce 1813 projektoval pro město zpevnění břehu Střeleckého ostrova.⁸⁹ V roce 1813 či 1814 se ucházel o uvolněné místo úředního inženýra na zemském stavebním ředitelství, které ovšem nezískal. Při té příležitosti se však dozvídáme, že sice nepředložil žádné zvláštní vysvědčení od krajského úřadu, dle průběžných zpráv je ale zřejmé, že je s ním krajský úřad plně spokojen, stejně jako zemské stavební ředitelství. Kladně byl hodnocen i jeho morální profil, zmíněno bylo, že ovládá němčinu, latinu a trochu francouzštinu a zabývá se také kreslením a malováním miniatur, olejů a fresek.⁹⁰

Velké pracovní vytížení mělo pro Diallera osudové následky, alespoň v dobových pramenech jsou jeho onemocnění a předčasný skon s jeho prací spojovány. 4. dubna 1821 sdělil Dialler písemně krajskému úřadu, že během zimních měsíců musel pracovat od nejčasnějšího rána až přes půlnoc a že taková námaha zcela vyčerpala jeho síly, přičemž nebyl schopen zvládat rok od roku narůstající množství práce. Proto prosil krajský úřad, aby zažádal zemské stavební

⁸⁶ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Daňový rejstřík – přehled domů a majitelů 1812

⁸⁷ LUKSCH, Vinzenz, *Kunsttopographie des Bezirkes und der Stadt Leitmeritz*, před 1920. Nepublikovaný strojopis, uložený v OVM Litoměřice.

⁸⁸ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 16/186, kt. 1065.

⁸⁹ NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. Pub 80/3-7, kt. 7011.

⁹⁰ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

ředitelství o kresliče nebo praktikanta. K odůvodnění žádosti dodal, že tento kraj je nesrovnatelný s jakýmkoliv jiným – celní úřady vzdálené 1 ½ až 2 dny jízdy, mnohé lokálie v pohraničních horách i ve Středohoří, stanice vodního cla a solnice na Labi, Ohři a Bílině, mnohé kostely pod patronátem náboženského fondu a panství Liběšice patřící studijnímu fondu, lázeňské město Teplice a královská města, to vše dává velké množství práce. Momentálně má k vyřízení 41 věcí, nepočítaje v to komise nařízené krajským komisařem, práce pro panství Liběšice a záležitosti spojené s vyhořelým městem Českou Lípou.⁹¹ Krajský hejtman Blumenkron obratem Diallerovu prosbu podpořil. Z odpovědi gubernia z 20. dubna 1821 se dozvídáme, že právě v souvislosti s požárem České Lípy už v předchozím roce Dialler výpomoc dostal, nyní ji stavební ředitelství odmítlo s poukazem, že náročná situace je ve všech krajích a tamní krajští inženýři si žádnou výpomoc nenárokují. 20. května 1821 však musel krajský hejtman prosbu zopakovat, protože zdravotní stav Diallera (označený jako tuberkulóza jater a vyčerpání) se natolik zhoršil, že prakticky nebyl schopen vykonávat práci. Diallerův stav se zřejmě horšil každým dnem, protože 25. května 1821 hejtman svou prosbu naléhavě opakoval a zmínil, že naděje, že by se krajský inženýr uzdravil, mizí. K účasti na komisích už byl využíván silniční komisař Philipp Arlt. Teprve tehdy vyšší úřady zareagovaly a 9. června 1821 byl do Litoměřic na jednorázovou výpomoc přiznán první kreslič zemského stavebního ředitelství Wenzel Geržabek.⁹² Jak už bylo uvedeno výše, David Dialler 18. června 1821 své nemoci podlehl. Kdy Geržabek do Litoměřic dorazil, nevíme, oba muži se každopádně setkali ještě za situace, kdy byl Dialler plně při smyslech. Je totiž zachován nedatovaný rozpočet, který je psán Geržabkovou rukou, ale podepsán je Diallerem.

Skutečnost, že Dialler zemřel přímo „ve službě“, nám umožňuje nahlédnout do jeho domácnosti, a to prostřednictvím obsáhlého pozůstalostního spisu.⁹³ Standard jeho rodinného bydlení však není to nejzajímavější, co nám pozůstalostní inventář nabízí. Kromě běžného vybavení se v bytě nalézaly také předměty související s jeho prací, z nichž nejcennější byl měřický stůl s průzorem (*Dioptr*), buzolou, vodováhou, olovnicí, řetězem a skříňkou (*Kasten*), oceněný na 140 zlatých, dále pak zrcadlový sextant a šest dřevěných úhelníků. Za zmínku také rozhodně stojí, že krajský inženýr měl v bytě instalovánu ve své době mimořádně pokrokovou technickou vymoženost – plynové osvětlení.⁹⁴ Nejpřínosnější je však soupis Diallerovy knihovny, která byla inventována odděleně od ostatního mobiliáře. Inventář

⁹¹ Česká Lípa podlehl v roce 1820 prakticky celá ničivému požáru.

⁹² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 1/30, 1/31, kt. 1029.

⁹³ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 621 Věci pozůstalostní 1821, sign. VIII A IV Nro. 23, kt. 262.

⁹⁴ O tom podrobněji v kapitole 11.1.

čítá 50 položek, tvořených celkem 87 svazky knih a 32 sešity. Kromě odborných knih z oboru architektury, stavitelství, zeměměřičství, matematiky, fyziky a chemie, jejichž soupis je uveden níže, obsahovala knihovna též knihy z oblasti právní a ekonomické, lesnické, jazykové (francouzský slovník, italskou gramatiku), cechovní generální statuta a další.

Soupis knih z oblasti architektury, stavitelství, zeměměřičství, matematiky, fyziky a chemie

Poznámka: Tituly knih byly v inventáři zapsány značně zjednodušenými názvy, místo vydání nebylo uvedeno vždy, datum ještě řidčeji. V následujícím soupisu jsou uvedeny plné názvy, místa a data vydání. Doplněná místa a data vydání jsou pro jasné odlišení doplňku uvedena v závorce, v případě, že není datum a místo vydání zřejmé, je uvedeno první. Knihy jsou (na rozdíl od inventáře) pro přehlednost seřazeny abecedně dle jmen autorů a očíslovány.

1. *Bode, Johann Elert: Anleitung zur allgemeinen Kenntniß der Erdkugel. Berlin (1786)*
2. *Bode, Johann Elert: Anleitung zur Kenntniß des gestirnten Himmels. Berlin (1777)*
3. *Bruchhausen, Anton: Anweisung zur Physik. Mainz (1790)*
4. *Claußen, Lorenz: Praktische Anweisung zum Mühlenbau, worin deutlich und gründlich gelehrt wird, wie Mehl- Malz- und Größ-Mühlen, sie mögen nun durch Wind, Wasser oder Pferde in Bewegung gesetzt werden sollen, auf das vortheilhafteste einzurichten sind. Leipzig (1792)*
5. *Clemms, Heinrich Wilhelm: Mathematisches Lehrbuch oder vollständiger Auszug aus allen sowohl zue reinen als angewandten Mathematik gehörigen Wissenschaften, nebst einem Anhang oder kurzen Entwurf der Naturgeschichte. Wien (1786)⁹⁵*
6. *Eichler, Andreas Chrysogonus: Kurzer und faßlicher Unterricht in der technischen Chemie, verbunden mit Naturgeschichte; zum Gebrauche für die Landwirtschaft, Haushaltung, Fabriken, Manufakturen und Gewerbe. Prag (1817), 4 svazky*
7. *Eitelwein, Johann Albert: Bemerkungen über die Wirkung und vortheilhafteste Anwendung des Stoßhebers (hydraulischen Widders) nebst einer Reihe von Versuchen mit dieser Wasserhebmaschine. Berlin 1805*
8. *Gertsner, Franz: Zwey abhandlungen über Frachtwägen und Strassen und über die Frage, ob, und in welchen Fällen der Bau schiffbarer Kanäle, Eisenwege, oder gemachter Strassen vorzuziehen sey. Prag 1813*
9. *Gilly, David: Handbuch der Land-Bau-Kunst vorzüglich in Rücksicht auf die Construction der Wohn- und Wirthschafts-Gebäude für angehende Cameral-Baumeister und Oeconomen, Berlin (1797)*

⁹⁵ V inventáři jako „Clemmer, Mathematisches Lehrbuch, Wien“.

10. Koller, Mathias Fortunat: *Der practische Baubeamte*, Wien (1800), 2 svazky
11. Kunze, Carl Sebastin Heinrich: *Schauplatz der gemeinnützigsten Maschinen*, Hamburg 1802
12. Metzburg, Georg Ignatz: *Anleitung zur Mathematik*. Wien (1796), 2 svazky
13. Sax, Franz: *Bau-Technologie und Bau-Oekonomie oder faßliche Belehrung über alle bey einem Gebäude nothwendigen Materialien und deutliche Beschreibung der practischen Handgriffe, Werkzeuge, Vorthteile und Berechnungen bey der Maurer-, Zimmermanns-, Stuckaturarbeiter-, Steinmetz-, Tischler- und Schlosserkunst*. Wien (1803), 3 svazky
14. Sax, Franz: *Praktischer Unterricht zur Berechnung aller Bestandtheile eines jeden Gebäudes für angehende Baumeister, Ingenieurs, Bauökonomien, Maurer und Zimmerleute*. Wien 1811⁹⁶
15. Sax, Franz: *Vollständige Anleitung zur Holzsparkunst, besodners für die östreichischen Staaten. Nebst einer Beschreibung der Lebonischen Thermolampe*. Wien (1804)
16. Schemerl, Josef: *Abhandlung über die vorzüglichste Art an Flüssen und Strömen zu bauen*. Wien 1782
17. Schemerl, Josef: *Erfahrungen über den Strombau*. Wien (und Triest 1809)
18. ? Schübler, Johann Jacob: *Gründlicher und deutlicher Unterricht zur Verfertigung der vollständigen Säulen-Ordnung, wie man sie in der heutigen Civil-Bau-Kunst zu gebrauchen pfleget*. (Nürnberg 1730)⁹⁷
19. Schuster, Michael: *Uiber das Baurecht, Verbiethungsrecht, den Gebrauch und Nichtgebrauch der Dienstbarkeiten, dann über die einzelnen Gattungen, Ersitzung und Verjährung derselben*. Prag 1819
20. Tomaschek, Johann: *Berechnungsschlüssel, nach welchem bei allen Klotzhölzern der kubische Inhalt mit drei Dezimalzahlen entweder schon berechnet ist, oder auf eine leichte Art durch die Addition oder Multiplikation gefunden werden kann*. Prag 1813
21. Wahl: *Aus Erfahrungen gesammelter theoretisch-praktischer Unterricht in dem Strasen und Brückenbau. Zweibrücken (1786)*
22. Walter, Caspar: *Brückenbau, oder Anweisung wie allerlei Arten von Brücken, sowohl von Holz als auch Steinen dauerhaft anzulegen sind*. Augsburg (1766)

⁹⁶ V inventáři jako „*Unterricht in Baufach*“.

⁹⁷ V inventáři pouze jako „*Säulen Ordnung*“ bez uvedení autora, místa a data vydání; ztotožnění proto nelze považovat za jisté. Mohlo by se jednat i o některé z německých vydání Vignolova traktátu *Regola delli cinque ordini d'architettura*, který patřil i v 19. století stále k základním příručkám.

23. *Wander von Grünwald, Josef: Kurze Anleitung zur Ausbesserung der Straßen nach gemeiner Art. Prag (1807)*

24. *Winkler, Georg, Beschreibung eines verbesserten und zum wirklichen Gebrauche eingerichteten Spiegel-Lineales, mit der Anweisung über den Gebrauch desselben, beym Aufnehmen einer Gegend sowohl, als beym Messen einzelner Gegenstände. Wien (1809)*

Movitý majetek po Diallerovi byl poručníky 29. září 1824 rozprodán v dražbě. Samostatně se dražily 20. října 1821 knihy. Není překvapením, že dražby se účastnil jak Diallerův nástupce Wenzel Geržabek, tak nejvýznamnější litoměřický stavitel té doby Josef Gaube. Z výše uvedených odborných knih koupil Geržabek knihy č. 1, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 19, 20, 24 (spolu s dalšími z jiných oborů to bylo celkem 15 knih), Gaube č. 13, 17, 18, 22 (s dalšími celkem 9 knih). Mezi inventářem knih a jejich dražebním seznamem jsou však rozdíly. Jednak je uvedeno, že Gaube koupil knihu „*Holzsparkunst*“, ačkoliv ji už předtím koupil Geržabek a v inventáři knihovny není uvedena dvakrát, jednak koupil ještě knihy „*Schattenrisse*“ a „*Kanalbau*“, které v inventáři nejsou uvedeny vůbec.⁹⁸

Wenzel Geržabek (1792-1835)

Wenzel Geržabek⁹⁹ byl krajským inženýrem, který se do tvářnosti Litoměřického kraje zapsal nejvíce. Narodil se 7. září 1792 v Mladé Boleslavi, v matrice je zapsán jako Johann Wenzl.¹⁰⁰ Jeho otec Johann byl důchodním na panství Poděbrady, narodil se v Dobřenicích. Matka Elisabeth pocházela z Bechyně.¹⁰¹ Poprvé se s Geržabkem setkáváme při reorganizaci zemského stavebního ředitelství v roce 1811, kdy se ucházel o místo kresliče. Tehdy už na ředitelství pracoval, je uveden jako neplacený přísežný praktikant, jímž byl od 3. listopadu 1810. Byl využíván v kreslení a sestavování rozpočtů, což prováděl s patřičnou znalostí, pílí a horlivostí. V roce 1811 mu bylo 19 let. K jeho vzdělání je uvedeno, že absolvoval technická

⁹⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 621 Věci pozůstalostní 1821, sign. VIII A IV Nro. 23, kt. 262.

⁹⁹ Zde je potřeba udělat pravopisnou poznámku. Bylo by zřejmě logické v případě Geržabkova jména užívat transkripci a jméno psát jako Jeřábek. Pak by ovšem bylo možné klást i otázku, zda by jméno nemělo být počesťeno na Václav. Prameny, s kterými práce pracuje, jsou však bez výjimky německojazyčné a Geržabek sám užíval své jméno výhradně jako Wenzel. Proto je respektována i dobová pravopisná forma jeho příjmení, s níž byl ostatně už i uveden do literatury. Viz ZEMAN, Václav, *Kostel sv. Václava v Prachové. Příspěvek k poznání nedochované středověké a mizející empírové architektury Litoměřicka*, Monumentorum custos 2014, s. 99-114.

¹⁰⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Soupis obyvatel podle domů 1826.

¹⁰¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 129/19, f. 10.

studia s výtečným prospěchem, není však uvedeno kde. Z praktických zkušeností vedl stavební záležitosti na státním statku Opařany. Zajímavé je, že při tomto konkurzu se ucházel o místo úředního inženýra také jakýsi Georg Geržabek, šestým rokem stavební správce panství Zbirov. Byl ženatý, věk neuvedl, ale komise si poznamenala, že mu bude k šedesátce. Z předchozí praxe jmenoval práci na pevnostech Raab, Komárno a Terezín, v letech 1788-1805 byl zednickým mistrem na zemském stavebním ředitelství. Nevíme, zda mezi oběma Geržabky byla nějaká příbuzenská vazba, věkově by se mohlo jednat např. o strýce a synovce, stejně tak je ale možné, že šlo jen o pouhou shodu jmen. Georg Geržabek místo na ředitelství nezískal a o jeho dalších osudech není nic známo. Naproti tomu Wenzel Geržabek se stal čtvrtým kresličem s ročním platem 400 zlatých.¹⁰² Do roku 1821 postoupil na místo prvního kresliče.¹⁰³

Jak už bylo uvedeno v kapitole o Davidu Diallerovi, přišel Geržabek do Litoměřic původně jako jednorázová výpomoc v době Diallerovy nemoci v červnu 1821. Namísto toho se po jeho smrti stal s účinností od 23. června 1821 zastupujícím krajským inženýrem. 6. července 1821 byl na uprázdněné místo vyhlášen konkurz, 16. srpna 1821 se o místo přihlásil Geržabek a žádost doprovodil kladným posudkem krajského úřadu, v němž krajský hejtman nešetřil superlativy. Žádal také Geržabkovým jménem, aby mu byla prominuta konkurzní zkouška (v opačném případě žádal o sdělení otázek).¹⁰⁴ Nevíme přesně, jak bylo s touto jeho žádostí naloženo, každopádně v září už Geržabek bezpochyby počítal s tím, že v Litoměřicích pobyde déle. V dražbě věcí z Diallerovy pozůstalosti, která se konala 29. září 1821, koupil totiž nejen knihy, které jsou zmíněny v předchozí kapitole, ale také služební uniformu, psací stůl, noční stolek, štelář, stolek z třeshňového dřeva, dva svícny, kreslicí papír, zrcadlový sextant, šest dřevěných úhelníků a dokonce i polokrytý ojetý kočár.¹⁰⁵

Řádným krajským inženýrem se Geržabek stal následujícího roku 1822, 25. ledna složil služební přísahu.¹⁰⁶

Wenzel Geržabek se v době svého litoměřického působení oženil. Jeho žena Franziska, rozená Schönauer byla dcerou úředního správce na schwarzenberském panství Vršovice,

¹⁰² NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

¹⁰³ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 1/31, kt. 1029.

¹⁰⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 1/31, kt. 1029.

¹⁰⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 621 Věci pozůstalostní 1821, sign. VIII A IV Nro. 23, kt. 262.

¹⁰⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 1/30, 1/31, kt. 1029.

narodila se v roce 1807 či 1808.¹⁰⁷ Svatba se konala ve Vršovicích 16. května 1825.¹⁰⁸ V manželství se narodil 2. srpna 1826 syn Heinrich, za kmotry mu byli krajský hejtman Blumenkron s manželkou.¹⁰⁹ Geržabek s rodinou obýval stejný byt jako jeho předchůdce, v prvním patře bývalého noviciátu. V přízemí byla umístěna krajská pokladna a z důvodu jejího lepšího střežení byl v roce 1833 byt Geržabkovi odebrán. Jako náhradu dostal byt v zadním traktu po zemřelém školním komisaři Kohlovi, který byl ale dle Geržabkova tvrzení v hrozném stavu a byli v něm švábi a štěnice, proto bylo nutné ho kompletně zrekonstruovat, především vyměnit zárubně, obložky a podlahy.¹¹⁰

Geržabek zemřel 13. října 1835.¹¹¹ Příčinu jeho úmrtí ani jiné bližší okolnosti neznáme, z pramenů vyplývá jen to, že jeho smrt byla nečekaná. Nevíme ani, kde Geržabek zemřel, v litoměřických úmrtních matrikách není uveden. Vdova se synem pak žila v domě čp. 26m v Michalské ulici.¹¹²

Pracovní vytížení krajského inženýra bylo po jeho nástupu tak velké, že už 14. března 1822 Geržabek žádal o přidělení praktikanta, protože po svém předchůdci převzal 100 běžících kauz a dalších 152 přibylo od jeho nástupu. Zmínil dále výstavbu kasáren v Litoměřicích a dosud nedokončenou obnovu vyhořelé České Lípy. Gubernium uznalo oprávněnost požadavku a 20. května 1822 povolilo výpomoc praktikanta na tři měsíce. V říjnu byla výpomoc prodloužena až do příchodu zimy.¹¹³

Krajští inženýři měli povinnost vést jednací protokoly. Z činnosti litoměřických krajských inženýrů jsou však zachovány právě jen od Wenzela Geržabka.¹¹⁴ Výmluvně odrážejí nárůst agendy během Geržabkova čtrnáctiletého působení, především prudký nárůst od přelomu dvacátých a třicátých let.

¹⁰⁷ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Soupis obyvatel dle domů 1826, 1842 – každý soupis uvádí jiný rok narození.

¹⁰⁸ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 129/19, f. 10.

¹⁰⁹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, f. 208.

¹¹⁰ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1836, sign. Pub 1/10, kt. 1528.

¹¹¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/14, kt. 1684.

¹¹² SOkA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Soupis obyvatel dle domů 1842.

¹¹³ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 1/30, 1/31, kt. 1029.

¹¹⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, i. č. 211-214.

Činnost Wenzela Geržabka ve funkci krajského inženýra dle jednacích protokolů		
Rok	Počet vyřizovaných jednacích čísel	Počet akcí, pro které zpracoval plány
1821 (od 28. června)	131	17
1822	137	24
1823	154	30
1824	137	27
1825	141	29
1826	151	35
1827	170	45
1831	383	54
1832	380	60
1833	367	56
1834	492	75

Poznámka: Pro léta 1828-1830 nebylo možné jednacích protokol studovat z důvodu špatného fyzického stavu archiválie. Pro rok 1835 není už jednacích protokol krajského inženýra dochován.

Nevíme přesně, jak bylo velké množství práce personálně řešeno, zda byli praktikanti Geržabkovi přidělováni opakovaně. Z žádosti krajského inženýra, který po něm následoval, se však dozvídáme, že Geržabek si platil pomocníka sám. V srpnu 1834 je v matrice jako zkoušený lesní a stavební pomocník u krajského inženýra uveden Veit Haala, absolvent pražské polytechniky a pozdější samostatný stavitel. Svědkem při sňatku mu byl právě Wenzel Geržabek.¹¹⁵

Geržabkova projekční činnost byla nesmírně rozsáhlá a tematicky rozrůzněná a je z ní dochováno několik set plánů, ať už jako součást fondu Krajského úřadu Litoměřice nebo v dalších archivních fondech. Zahrnovala stavby, přestavby či opravy škol, far, mnoha kostelů, celnic, radnic, městských opevnění, lázeňských objektů (v Bílině – Kyselce), ale i vesnických domů atd. Do tváře Litoměřic se Geržabek nesmazatelně zapsal kupříkladu projektem tzv. Jezuitských schodů. V závěru svého života řídil přestavbu domu Pod Bání pro účely magistrátu, i když jeho průčelí bylo nakonec realizováno dle projektu zemského

¹¹⁵ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/45, f. 207.

stavebního ředitelství. Vyhotovil také postupně několik plánů pro přestavbu či novostavbu litoměřické radnice, které však (dnes bychom řekli, že naštěstí) nebyly realizovány. Dalším nerealizovaným projektem byla novostavba hlavní školy v zahradě kapucínského kláštera. Projektoval stavbu divadelních šaten v zadním traktu divadla (směrem do parkánu), která je dodnes dochovaná, i když byla zvýšena o patro. Je však podepsán i pod technickými stavbami jako hvozd v pivovaru. Z titulu své funkce také nezřídka ve stavebních řízeních zasahoval do podoby průčelí litoměřických domů i jejich dispozičních řešení. Jeho tvorba nese charakteristické znaky – velký důraz na symetrii, v přízemí pásová (výjimečně kvádrová) rustika, často doprovázená klenáky a háky nad okny, někdy také slepými arkádami, v patře většinou průběžná podokenní římsa a jednoduché šambrány.

Thomas Thurner (1800-?)

Thomas Thurner působil v Litoměřicích jen krátce jako zastupující krajský inženýr po smrti Wenzela Geržabka. Do funkce byl jmenován 26. října 1835 a setrval v ní do příchodu nového krajského inženýra 1. června 1836. Byl kresličem vrchního stavebního ředitelství v Praze a do této funkce se také po nástupu Kottнауera vrátil.¹¹⁶ Narodil se 3. listopadu 1800 v Přimdě jako syn zednického mistra Antona Thurnera, jeho matka byla dcerou purkmistra.¹¹⁷ Později byl jeho otec stavebním inspektorem na Přimdě.¹¹⁸ V letech 1817-1819 studoval na pražské polytechnice.¹¹⁹ V roce 1825 je uváděn jako praktikant zemského stavebního ředitelství.¹²⁰ V Litoměřicích nezanechal výraznější stopu, zřejmě především pokračoval v již probíhajících akcích. Dochován je jeho plán k drobným úpravám krajského úřadu.¹²¹

¹¹⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1836, sign. Pub 1/39, kt. 1528.

¹¹⁷ SOA Plzeň, Sbírka matrik, Přimda 04, f. 98.

¹¹⁸ VLČEK, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 674.

¹¹⁹ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 328

¹²⁰ *Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1825*, Prag s.d., s. 81.

¹²¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/9, kt. 1684.

Martin Kottnauer (1784-1858)

Martin Kottnauer se narodil 3. listopadu 1784 v Dobřichovicích jako syn sedláka Jana Kottnauera.¹²² Už kolem roku 1800 začal pracovat na zemském stavebním ředitelství v Praze (na ředitelství vodních staveb), nejprve dva a půl roku jako kreslič a písař v kanceláři, poté jako praktikant a od roku 1807 jako pomocník inženýra (*Navigationsingenieuerkondukteur*). Zpracovával samostatně plány a rozpočty, dozoroval vodní stavby. Projevoval velkou píli a zručnost, nadřízení s ním byli plně spokojeni. Při reorganizaci zemského stavebního ředitelství se přihlásil do konkurzu na místa adjunkta a druhého inženýra ředitelství vodních staveb. Na místo adjunkta skončil v konkurzu druhý, na místo druhého inženýra byl doporučen jako první. Z neznámého důvodu však byl namísto toho jmenován krajským inženýrem Plzeňského kraje, služební přísahu složil 9. listopadu 1811. V písemnostech ke konkurzu v roce 1811 je uvedeno, že absolvoval „všechny inženýrské vědy“. Ovládal slovem i písmem češtinu a němčinu. V dalším konkurzu, jehož se účastnil v roce 1813 či 1814, je pak konkrétněji zmíněno, že studoval aritmetiku, geometrii a trigonometrii u profesorů Havleho a Bittnera. Naproti tomu hydrauliku, pozemní a vodní stavitelství, které se na tehdejší inženýrské škole vyučovalo obvykle ve třetím ročníku, neabsolvoval z důvodu svého omezení na dva roky studia.¹²³ Ve vydaném seznamu studentů polytechniky je Kottnauer (bez uvedení křestního jména) uveden v letech 1810-1812. Mělo by se jednat o něj, protože v době vydání seznamu v roce 1856 byl penzionovaným krajským inženýrem.¹²⁴

Sledování jeho dalších osudů poněkud komplikují zmatky kolem jeho křestního jména, je totiž střídavě uváděn jako Martin a Franz. Vystřídal během své kariéry několik krajů, po Plzni, kde navrhl např. stavbu kasáren,¹²⁵ byl krajským inženýrem v Boleslavském kraji,¹²⁶ poté v Prácheňském. Právě v Prácheňském kraji je ve Schematismu království českého uváděn jako Franz.¹²⁷ Že se nejednalo o jiného Kottnauera, vyplývá z toho, že při jmenování do Litoměřic je výslovně uvedeno, že je krajským inženýrem Prácheňského kraje. I v Litoměřicích je ve Schematismech uváděn až do roku 1841 jako Franz Kottnauer, teprve od

¹²² SOA Praha, Sbírka matrik, Dobřichovice 04, f. 44v-45.

¹²³ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

¹²⁴ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 291.

¹²⁵ Kasárna 35. pluku, zbořená v roce 1969. *Plzeň. Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*, Plzeň 2013, s. 110.

¹²⁶ *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1829*, Prag s. d., s. 38.

¹²⁷ *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1836*, Prag s. d., s. 42.

roku 1842 jako Martin. V Litoměřickém kraji byl navíc jakýsi Franz Kottnauer krajským fyzikem. Sám Kottnauer se vždy podepisoval jen příjmením. Odkud se vzalo jméno Franz, není zřejmé, snad právě záměnou s litoměřickým krajským fyzikem; v matrice narozených je uveden jako Martin Antonín.¹²⁸

Kottnauer se z krajů minimálně dvakrát pokusil vrátit do Prahy, poprvé se účastnil konkurzu na uvolněné místo úředního inženýra na zemském stavebním ředitelství v roce 1813 či 1814.¹²⁹ Znovu se ucházel o místo úředního inženýra v květnu 1838. Dostal velmi příznivé hodnocení od krajského úřadu, místo však opět nezískal.¹³⁰

Martin Kottnauer byl jmenován litoměřickým krajským inženýrem 17. března 1836 s nástupem od 1. června 1836. Ačkoliv jeho předchůdce měl roční plat 600 zlatých, dostal Kottnauer 700 zlatých, protože tento plat pobíral už ve svém předchozím působišti.¹³¹ Už 16. června 1836 vzhledem k rozsáhlé agendě žádal výpomoc. Uvedl, že úřední zaneprázdnění za poslední léta natolik narostlo, že i Wenzel Geržabek při vši své pílí musel mít výpomoc (kterou si ovšem platil sám) a Thurner, přestože funkci zastával s neobyčejnou šikovností, vynikající pílí a služební horlivostí, mu předal 74 běžících kauz. 20. července 1836 byl jmenován na výpomoc krajskému inženýrovi Johann Steinhardt, praktikant vrchního stavebního ředitelství, který předtím působil v Kouřimském kraji, a sice na 3 měsíce.¹³² Jeho působení v Litoměřicích bylo pak ještě prodlouženo, 2. ledna 1837 však byl odvolán zpět na pražské ředitelství. Místo něj byl jako výpomoc krajského inženýra určen zdejší cestmistr Eduard Zechner, ale jen do 29. dubna 1837. **Eduard Zechner** pocházel z Chyší, byl synem vrchnostenského justiciára.¹³³ V letech 1823-1825 studoval na pražské polytechnice, v roce 1832 byl praktikantem na zemském stavebním ředitelství, cestmistrem v Litoměřicích byl nejpozději od roku 1833, kdy se zde oženil.¹³⁴ Zechner v Litoměřicích koupil dům čp. 118 ve Velké Dominikánské ulici.¹³⁵ Projektovat např. přestavbu budovy děkanství v roce 1842 a téhož roku

¹²⁸ SOA Praha, Sbírka matrik, Dobřichovice 04, f. 44v-45.

¹²⁹ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932.

¹³⁰ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/25, kt. 1684.

¹³¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1836, sign. Pub 1/39, kt. 1528.

¹³² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1836, sign. Pub 1/47, kt. 1528.

¹³³ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/40, f. 274.

¹³⁴ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/45, f. 185.

¹³⁵ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/40, f. 485.

novostavbu hlavní školy, i když její plán byl nadřízenými úřady upraven. Zemřel před rokem 1856 jako okresní inženýr.¹³⁶

30. června 1837 byla Zechnerova práce pro krajského inženýra povolena na dalších 6 měsíců.¹³⁷ Jako výpomoc však fungoval i později, doloženo je např. vyúčtování z roku 1839.¹³⁸ Z opakovaných Kottnauerových žádostí je opět patrný nárůst agendy. V roce 1834 (jak už bylo uvedeno výše u Wenzela Geržabka) krajský inženýr vyřizoval 492 jednacích čísel, v roce 1835 už 637, v roce 1836 697 a od června 1836 do května 1837 (tedy za první rok Kottnauerova působení ve funkci) dokonce 765.¹³⁹ Ve druhé polovině čtyřicátých let 19. století už byla náročná činnost krajských inženýrů řešena ustanovením adjunktů, jako tomu bylo v jiných částech monarchie už dříve.¹⁴⁰ V Litoměřicích to byl Ludwig Tschepper, doložený od roku 1846. **Ludwig Tschepper** (1801-1870)¹⁴¹ pocházel z Teplic, v letech 1825-1827 studoval na pražské polytechnice.¹⁴² Z jeho studií je dochován plán Teplic vypracovaný jako školní práce v prvním ročníku v roce 1825.¹⁴³ Působil pak v Mariánských Lázních, nejprve jako praktikant u komisaře mariánskolázeňské silnice,¹⁴⁴ poté postoupil do funkce cestmistra. Projektoval zde i hotel Neptun.¹⁴⁵ Po svém litoměřickém působení odešel do Prahy, kde se stal inženýrem druhé třídy na zemském stavebním ředitelství.¹⁴⁶ Podle jeho projektu byla v letech 1858-1859 postavena Poříčská brána na Novém Městě pražském.¹⁴⁷

Ani Kottnauerova činnost není detailně zmapována. Část plánů, které podepsal, je kreslena Zechnerem, signována oběma. Takto je podepsán i pod proražením nové brány v ose dnešní Lidické ulice směrem k novému Štěpánskému předměstí.¹⁴⁸ V Litoměřicích dále projektoval vedlejší budovu kriminálního soudu nedaleko Dlouhé brány (dnes již neexistující)¹⁴⁹ a zadní

¹³⁶ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 336;

¹³⁷ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/4, kt. 1684.

¹³⁸ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/10, kt. 1798.

¹³⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/4, kt. 1684.

¹⁴⁰ V rakouských zemích měli krajští inženýři k ruce kresliče.

¹⁴¹ Údaje o Tschepperových životopisných datech pocházejí z rodinného hrobu na litoměřickém hřbitově.

¹⁴² JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 328.

¹⁴³ HNOJIL, Adam, *Studentské práce na pražské polytechnice z první poloviny 19. století v plánové sbírce Národního památkového ústavu, ústředního pracoviště v Praze*, ZPP roč. 66/2006, č. 5, s. 418-423.

¹⁴⁴ *Schematismus für das Königreich Böhmen für das Jahr 1836*, Prag s. d., s. 54.

¹⁴⁵ *Bohemia*, roč. 1840, č. 102, 25. srpna.

¹⁴⁶ *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1848*, Prag s. d., s. 749.

¹⁴⁷ VLČEK, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 671.

¹⁴⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1184.

¹⁴⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice – doplněk, kt. 19.

budovu u domu čp. 15 (Kalich).¹⁵⁰ Jeho podíl na dostavbě krajského úřadu a demolici kostela sv. Michala je popsán v kapitole 9.1. Zasahoval také do projektů soukromých domů, především jejich dispozic.

Martin Kottnauer zemřel v Praze na Starém Městě 20. května 1858.¹⁵¹

Josef svobodný pán von Wetzel

O působení Josefa von Wetzel máme informací nejméně. Pocházel z polské Kolbuszowe, studoval v Praze na polytechnice v letech 1826-1828.¹⁵² V roce 1838 byl praktikantem na zemském stavebním ředitelství, v roce 1839 byl zastupujícím cestmistrem na Teplické silnici v Bílině a zažádal si o jmenování řádným cestmistrem.¹⁵³ Ve funkci cestmistra zde setrval až do roku 1848, poté se stal inženýrem zemského stavebního ředitelství,¹⁵⁴ avšak vzápětí byl jmenován na místo krajského inženýra Litoměřického kraje, kde byl ovšem po celou dobu svého působení veden jako zastupující. V roce 1850 se stal litoměřickým okresním inženýrem, ale ještě téhož roku ho vystřídal Nikolaus Benesch.¹⁵⁵ I poté však působil jako stavební úředník (v roce 1856 uveden jako c. k. inženýr první třídy).¹⁵⁶ I on měl svého adjunkta, jímž byl **Karl (Carl) Rubin**.¹⁵⁷ Rubin byl dalším z řady absolventů pražské polytechniky, kterou studoval v letech 1837-1839. Pocházel z Ohnišova.¹⁵⁸

¹⁵⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 334, sign. Oec 3/6.

¹⁵¹ *Bohemia*, roč. 31/1858, s. 1047.

¹⁵² JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 333.

¹⁵³ SOA Litoměřice, Krajský úřad Litoměřice I, per 1838-1842, sign. Pub 1/16, kt. 1798.

¹⁵⁴ SOA Litoměřice, Krajský úřad Litoměřice I, per 1843-1849, i. č. 2541, sign. 12/48-11, kt. 3444.

¹⁵⁵ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1850-1855, kt. 80.

¹⁵⁶ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 333.

¹⁵⁷ *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1851*, Prag s. d., s. 51.

¹⁵⁸ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 315.

5 Proměny vzdělávání ve stavebních profesích a projekci

Jak už bylo naznačeno v kapitole 2.2, zvýšily se počátkem 19. století výrazně požadavky na vzdělání ve stavebních profesích. Bezvýhradně se to týkalo státních úředníků (zaměstnanců zemského stavebního ředitelství, krajských inženýrů a dalších), u nichž bylo vyšší studium jasným požadavkem. Čím dál tím více však vyhledávali technické vzdělání také regionální stavitelé, o čemž svědčí i litoměřické poměry.

Rozkvět technického školství zasáhl v první polovině 19. století celou Evropu, impulsem pro něj bylo založení polytechniky v Paříži (*École polytechnique*) v roce 1794.¹⁵⁹ Po jejím vzoru začaly být zakládány polytechnické školy i v jiných zemích. Tyto informace nejsou neznámé, proto si zde připomeneme jen nejdůležitější fakta k poměrům v českých zemích. U zrodu pražského polytechnického institutu stál František Josef Gerstner. První návrh na zřízení polytechniky v habsburské monarchii představil už v roce 1798 a pro její umístění počítal nejprve s Vídní. Návrh se však nesetkal u dvora s příliš velkým ohlasem a nakonec padla volba na Prahu. Nepodařilo se navíc prosadit, aby škola byla financována státem, stala se ústavem stavovským, což přinášelo riziko finančních potíží. Zřízení školy nazvané Královské stavovské technické učiliště bylo schváleno v roce 1803, vyučování na ní však začalo až roku 1806. Škola v prvním svém období dosti stagnovala, dokázala si nicméně v průběhu první poloviny 19. století vybudovat silnou pozici především v českém prostředí a z počtu několika set studentů v roce 1846/47 poprvé přesáhla tisíc. Pravidelně „zásobovala“ svými absolventy mimo jiné stavební a silniční úřady, jak je patrné i ze vzdělání krajských inženýrů, adjunktů a cestmistrů zmíněných v předchozí kapitole. Výukový program trval tři roky, v prvním ročníku se vyučovala matematika a praktická geometrie (Adam Bittner), ve druhém mechanika (učil spolu s vyšší matematikou Gerstner) a hydraulika a ve třetím stavitelství. Profesuru stavitelství získal Jiří (Georg) Fischer, po něm ji převzal Karl Wiesenfeld. Ředitelem školy byl do roku 1832 Gerstner. Byl zřízen samostatný obor chemie (zaměřený na sklářství, barvířství, běličství atd.).¹⁶⁰

¹⁵⁹ Zpracování tématu v celoevropském měřítku srov. PFAMMETTER, Ulrich, *Die Erfindung des modernen Architekten. Ursprung und Entwicklung seiner wissenschaftlich-industriellen Ausbildung*, Basel – Boston – Berlin 1997; JOHANNES, Ralph (Hg.), *Entwerfen. Architektenausbildung in Europa von Vitruv bis Mitte des 20. Jahrhunderts. Geschichte, Theorie, Praxis*, Hamburg 2009.

¹⁶⁰ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856; VELFLÍK, Vojtěch, *Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších*

V úplně jiné situaci byla zakládána polytechnika ve Vídni, otevřená v roce 1815. Tehdy už projekt zřízení polytechnické školy, předložený Johannem Josefem Prechtlem, získal státní podporu. Škola byla státem štědře podporována a byla pro ni postavena monumentální budova. V prvních letech se studenti počítali na desítky, ale brzy dosáhl jejich počet několika set, ve čtyřicátých letech 19. století už přes tisíc. Jinak byla koncipována i výuka, neměla žádný závazný plán, bylo možné se zapsat jen na vybrané předměty, což umožnilo zvláště v prvních letech existence školy její návštěvu i starším stavitelům, kteří si chtěli jen doplnit vzdělání. Věkovým limitem pro zápis bylo 16 let, katalogy posluchačů však především v prvních letech zaznamenávají i studenty ve věku přes 40.¹⁶¹ Škola byla členěna na technické a obchodní oddělení. Stavitelské obory učil v prvním období školy Johann von Kudriaffsky.¹⁶² Jak vypadala skladba předmětů, ukazuje např. popis studia Ignaze Antona Gaubeho v jeho medailonu. Mohlo mít ale samozřejmě i jinou podobu. První ročníky byly jakýmsi „společným základem“, po němž bylo možné si vybírat předměty zaměřené na stavitelství, strojírenství nebo chemii. Ve sbírce výkresů posluchačů školy je dochováno jen málo z období před rokem 1848, protože velká část jich byla při revoluci zničena. Přesto je dochován konvolut předlohových plánů asistenta (pozdějšího profesora) Stummera z let 1828-1830, které ukazují, jaké předlohy studenti překreslovali. Velká část se soustředila na výkresy klasické řádové architektury, ale zastoupeny jsou i městské domy včetně konkrétních vídeňských staveb.¹⁶³ Přestože byla v Praze polytechnika, lákala vídeňská i studenty z českých zemí. Velký podíl měli především studenti z Moravy, pro něž byla Vídeň přirozeným centrem, ale i z Čech pocházelo studentů nemalé množství, jak dokládají i litoměřičtí Ignaz Andres Gaube a Ignaz Anton Gaube.¹⁶⁴

Na okraj je potřeba zmínit i fakt, že ve školení zednických mistrů a stavitelů mohly hrát roli i prakticky zaměřené příručky zabývající se civilním stavitelstvím. Známé jsou v českém prostředí samozřejmě práce Johanna Philippa Jöndla (1782-1870), architekta, pracujícího pro přední české šlechtické rody. Ve dvacátých letech bylo vydáno trojdílné dílo *Die*

inženýrských škol, jakož i akademií a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno, 1. díl, Praha 1906.

¹⁶¹ AT TUWA, Hörerkataloge.

¹⁶² *Die k. k. technische Hochschule in Wien 1815-1915*, Wien 1915; SEQUENZ, Heinrich (Hrsg.), *150 Jahre technische Hochschule in Wien 1815-1965*, Wien 1965; JIRESCH, Erich – MIKOLETZKY, K. k. *polytechnische Institut – Technische Hochschule – Technische Universität Wien*, Wien 1997.

¹⁶³ AT TUWA, Hörerzeichnungen, I. Nr. 562-576.

¹⁶⁴ AT TUWA, Hörerkataloge – technische Abteilung.

Landwirtschaftliche Baukunst (1826-1829), v roce pak 1840 v němčině i českém překladu *Unterricht in der Land-Baukunst / Poučení o stavitelství pozemním*. Už v roce 1825 byla v Brně vydána příručka tamního ředitele moravského provinčního stavebního ředitelství Johanna Konrada Gernratha *Abhandlung der Bauwissenschaften*. Do té doby lze počítat především s vlivem díla Mathiase Fortunata Kollera *Der praktische Baubeamte*, vydaného ve Vídni a souvisejícího s prostředím Dvorského stavebního úřadu, a také příručkami pruského architekta Davida Gillyho. Není náhoda, že právě tyto práce měl ve své knihovně litoměřický krajský inženýr David Dialler. Jaký byl ale skutečný dopad stavitelských příruček, jak velké bylo jejich rozšíření, dosud analyzováno nebylo. Jistou představu si lze učinit např. dle seznamu prenumerantů druhého a třetího dílu Jöndlovy příručky *Die landwirtschaftliche Baukunst*. Jsou to správy velkostatků a další úřady, úředníci, studenti techniky, ale i soukromí stavitelé (ze známějších jmen např. plzeňský stavitel Franz Filaus). V případě třetího dílu mezi nimi najdeme i litoměřického tiskaře a knihkupce Carla Wilhelma Medaua, takže musel počítat s nějakým odbytem pro toto dílo.¹⁶⁵

V roce 1836 začal také Ludwig Förster ve Vídni vydávat *Allgemeine Bauzeitung*, první odborný časopis tohoto zaměření v rakouské monarchii, v němž byly publikovány stavby z celé Evropy. V této souvislosti stojí za zmínku i *Ideenmagazin* vydávaný v Lipsku Johannem Gottfriedem Grohmannem.

Před polovinou 19. století už začalo hrát roli i osobní setkávání, o čemž svědčí sjezdy německých architektů a inženýrů. První takovéto setkání proběhlo v roce 1842 v Lipsku, druhé v roce 1843 v Bamberku. Sjezdu v Lipsku se nezúčastnil nikdo z českých zemí, druhého setkání v Bamberku jen profesor polytechniky Wiesenfeld.¹⁶⁶ Třetí ročník se konal na přelomu srpna a září 1844 v Praze v Karolinu a byl navštíven 150 účastníky. Předsedou přípravného výboru setkání byl vrchní stavební ředitel Paul Strohbach, dalšími členy profesor polytechniky Wiesenfeld, císařský rada Heyde, magistrátní rada Kaudelka, adjunkt stavebního úřadu Schöbl, „stavovský historiograf“ František Palacký a stavitelé Kranner a Petschka. Mezi účastníky najdeme přední osobnosti architektonické tvorby z Čech, Německa a

¹⁶⁵ JÖNDL, Johann Philippe, *Die landwirtschaftliche Baukunst*, Dritter Theil, Prag 1829.

¹⁶⁶ *Allgemeine Bauzeitung* roč. 7/1842, s. 389-390; roč. 8/1843, s. 278.

Rakouska, z „domácích“ také celou řadu státních stavebních úředníků. Pro naše téma je zajímavé, že se sjezdu účastnil také litoměřický stavitel Ignaz Anton Gaube.¹⁶⁷

V roce 1866 byl ustanoven Spolek architektů a inženýrů v Čechách, který od téhož roku vydával své Zprávy. V Litoměřicích se jeho členy stali Josef Czerny, Ignaz Anton Gaube, Wenzel Hacker a okresní inženýr Josef Krauschner.¹⁶⁸

¹⁶⁷ *Allgemeine Bauzeitung*, roč. 9/1844, s. 237-261.

¹⁶⁸ Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Čechách, roč. 1/1866, s. 42.

6 Cech stavebních řemesel v Litoměřicích

Důležitou pozici ve stavebním dění ve městě, především na počátku sledovaného období, měl stále ještě cech.¹⁶⁹ Litoměřický cech, označovaný obvykle jako „zednický“, ve skutečnosti však spojený cech stavebních řemesel, v němž se v 19. století sdružovali zedníci, kameníci, tesaři, pokrývači a dlaždiči, měl dlouhou tradici, jeho nejstarší dochovaná statuta pocházejí z roku 1583.¹⁷⁰ Největší rozkvět prodělal v období baroka, kdy počtem mistrů a tovaryšů, především zdomácnělých „Vlachů“ patřil k nejvýznamnějším v severních Čechách. Už 18. století však znamenalo vlivem státních zásahů oslabujících cechovní zřízení postupný úpadek, který vyvrcholil v 19. století úplným zrušením cechů v roce 1859. I přes regulace a omezení rozhodovacích pravomocí cechu však hrál nezastupitelnou roli především v řemeslné výuce dorostu.

Fungování cechů určovaly generální cechovní artikule vydané Karlem VI. v roce 1739, které značně omezily cechovní samosprávu. Cechy postavily pod dozor magistrátního cechovního inspektora. Zároveň bylo zrušeno omezení v počtu mistrů, tovaryšů a učedníků. Mimo jiné stanovovaly dobu učení jednotlivých řemesel, dobu trvání tovaryšských vandrů, poplatky za učení a mistrovskou zkoušku atd. Města byla rozdělena do čtyř tříd, první třídu tvořila pražská města, druhou všechna královská města, věnná města a Cheb, třetí větší poddanská města a čtvrtou ostatní města a městečka. Pro třetí a čtvrtou třídu byla výše uvedená pravidla určena striktně generálními artikulemi, cechy měst první a druhé třídy si mohly dobu učení i poplatky určovat samy.¹⁷¹ V Litoměřicích však bylo postupováno dle ustanovení generálií.

Zájemce o učení vstupoval do cechu ke konkrétnímu mistrovi po složení určeného poplatku. Zároveň musel předložit školní vysvědčení, doklad o manželském původu a list zachovací dosvědčující dobré chování uchazeče. Doba učení činila u zedníků tři roky, u kameníků čtyři a u tesařů dva roky. Po dobu učení musel učedník navštěvovat opakovací hodiny v nedělní škole. Vysvědčení z nich pak předkládal při ukončení učení, kdy se stával tovaryšem. Po absolvování předepsaného vandru se při splnění dalších podmínek mohl ucházet o mistrovství. Původně prakticky zaměřená mistrovská zkouška (zhotovení mistrovského kusu) se už v průběhu 17. století začala postupně nahrazovat kreslením plánů, tehdy ještě s tvorbou

¹⁶⁹ Velmi podrobně o stavebních ceších a jejich vývoji EBELOVÁ, Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.

¹⁷⁰ ANKERT, Heinrich, *Statuten der Leitmeritzer Maurerzunft*, MVDGB roč. 46/1908, s. 177-196.

¹⁷¹ EBELOVÁ, Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001, s. 53.

modelu. Ve sledovaném období už zahrnovala jen vytvoření plánů na přesně specifikované zadané téma a rozpočtu k nim.¹⁷² Z činnosti litoměřického cechu se zachovalo celkem 11 plánů pocházejících z mistrovských zkoušek. Jsou však uloženy zcela bez jakékoliv souvislosti se spisovým materiálem mimo fond cechu. Čtyři z plánů jsou nedatované, ostatních sedm pochází z let 1775-1858. Signováno je šest z nich, zbylé jsou podepsány jen zkoušejícími mistry. Čtyři z nich jsou vytvořeny zedníky, čtyři tesaři a tři kameníky. Z hlediska našeho tématu je nejzajímavější plán zednického mistra Josepha Geißlera z roku 1795.¹⁷³ Právě u tohoto mistra se totiž učil řemeslu Josef Gaube. Plán zachycuje ubytovací hostinec s tanečním sálem v patře na dlouhé úzké nárožní parcele. Na hlavní křídlo budovy s mansardovou střechou navazuje dvorní křídlo s hostinskými pokoji, v patře přístupnými z podklenuté pavlače, které dále pokračuje kolnami a stájemi, nad nimiž je sýpka. Průčelí je akcentováno mělkým rizalitem s vysokým pilastrovým řádem a je členěno pásovou rustikou v přízemí a nárožní rustikou v patře, okna jsou lemována šambránami s uchy, které jsou v rizalitu doplněny suprafenestrami. Symetrii průčelí však značně narušuje umístění průjezdu v bočním dílu domu. Dle zápisu z 12. dubna 1795 v knize protokolů a počtů byl plán shledán správným a Geißlerovi bylo uděleno mistrovské právo jakožto městskému zednickému mistrovi.¹⁷⁴

Hostinec byl oblíbeným tématem mistrovských zkoušek, podobné zadání obdržel také v roce 1804 Joseph Leinweber. V jeho případě však byla věc složitější. Leinweber chtěl do cechu vstoupit bez konání zkoušky, protože mistrovský kus provedl už dříve v St. Pölten, kde se také oženil s vdovou po mistrovi. Jelikož se ale nebyl schopen vykázat žádným záznamem o zkoušce ani dokladem, že v St. Pölten vedl stavby, byla mu zadána mistrovská zkouška znovu. Měl konkrétně navrhnout zájezdní hostinec zadaných rozměrů stojící na náměstí, o třech křídlech, s fasádou s korintským řádem a balkónem na přední straně nad vjezdem, s jedním podzemním podlažím, přízemím a dvěma patry. Dle protokolu z 29. dubna 1804 si však Leinweber neporadil s úlohou dobře, zkoušející mistři kritizovali neúčelnou dispozici (příliš mnoho místa zabíral průjezd a chodby na úkor pokojů), špatné osvětlení schodiště, kuchyně a kvelbů, nevhodné umístění záchodů, ale i nesprávnou sílu základových zdí.

¹⁷² O vývoji mistrovských zkoušek jednotlivých řemesel EBELOVÁ, Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001, s. 72-103.

¹⁷³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace kt. 3.

¹⁷⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 70v.

Leinweberovi (kterému v té době bylo už kolem 40 let!)¹⁷⁵ doporučili, aby ještě sbíral zkušenosti jako polír, a zpravili o tom magistrát. Ten se dotázal zemského gubernia, jak v dané věci dále postupovat. Gubernium 4. března 1805 rozhodlo ve prospěch Leinwebera, což magistrát přetlumočil cechu i s vlastním zdůvodněním, že Litoměřice potřebují zednického mistra jednak kvůli blízké pevnosti Terezín, jednak kvůli stavbě kriminálního soudu.¹⁷⁶ Litoměřický cech ho tedy musel přijmout.¹⁷⁷

Na tesaře však zjevně byly kladeny nároky nižší. Když konal svou zkoušku v roce 1810 Ignaz Salomon, byly jeho plány krovů kostela a kláštera také silně kritizovány, přesto však za mistra přijat byl – s odůvodněním, že jde „jen“ o tesaře.¹⁷⁸

Kam směřovaly kroky litoměřických tovaryšů po vyučení, cechovní prameny nesdělují. Dalo by se očekávat, že zcela logicky byla první zastávkou Praha, řada z nich jistě pokračovala do rakouských zemí. To dokládá i výše uvedený případ Josefa Leinwebera, který z Litoměřic pocházel, ale svou první mistrovskou zkoušku vykonal v dolnorakouském Sankt Pölten.

Jak už bylo naznačeno, v 19. století měl litoměřický cech dobu své největší slávy už dávno za sebou. Počet litoměřických mistrů (všech výše uvedených řemesel) kolísal zhruba mezi osmi a dvanácti, podobně nebo spíše méně bylo „přespolních“. V souvislosti s vlivem Terezína na stavební produkci regionu je potřeba zmínit i fakt, že např. jeden z nejvýznamnějších projektantů terezínské civilní zástavby Josef Riedl (pocházející z Jiříkova) byl členem litoměřického cechu, do něhož byl přijat v roce 1807.¹⁷⁹

V přijímání učedníků se jednotliví mistři značně lišili. Počtem učedníků vynikal zvláště Josef Gaube. Už v roce 1810, kdy byl přijat do cechu jako mistr, zažádal o schválení přijetí pěti učedníků, přičemž tři z nich se už u něj rok učili. V roce 1821 přijal dokonce deset učedníků najednou.¹⁸⁰ To dokládá především fakt, že Gaubeho „firma“ musela čítat skutečně velké množství řemeslníků. V posledním období existence cechu lze sledovat úpadek i v podobě nižšího počtu učedníků.¹⁸¹

¹⁷⁵ Josef Leinweber zemřel v roce 1853 údajně ve věku 88 let. Dle matriky se narodil v Litoměřicích. SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. 98/63, pag. 410.

¹⁷⁶ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, kt. 5.

¹⁷⁷ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 105.

¹⁷⁸ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 121.

¹⁷⁹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 108.

¹⁸⁰ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 122, 176v.

¹⁸¹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

Po zrušení cechů v roce 1859 bylo v Litoměřicích založeno společenstvo stavebních živností, z jeho činnosti v letech 1861-1939 jsou však zachovány jen dvě knihy uředníků.¹⁸² Pro sledované téma však už jeho působení postrádá význam.

Níže je uveden tabulkový přehled představených cechu – cechmistrů od konce 18. století až do zrušení cechu. V Litoměřicích stáli v čele cechu vždy dva cechmistři, označovaní jako *Vorältester* a *Nebenältester*. Až na výjimku v letech 1845-1850, kdy cech vedli dva tesařští mistři, byli vždy odlišného řemesla. Nemuselo se však jednat o záměr, ale jen pouhou náhodu. Jaké bylo jejich skutečné postavení v cechu, potažmo v „oboru“ ve městě, by však vyžadovalo zřejmě podrobnější studium problematiky. Překvapivý je např. fakt, že nejvýznamnější stavitel celého sledovaného období Josef Gaube byl cechmistrem jen v letech 1811-1815, což naprosto neodpovídá jeho postavení ve stavebním dění ve městě. Je tedy otázkou, zda o vykonávání funkce byl vůbec mezi mistry velký zájem. Tesařský mistr Adam Werner se např. své funkce v roce 1850 vzdal z důvodu velkého pracovního vytížení na stavebních zakázkách.¹⁸³

Přehled představených cechu stavebních řemesel v letech 1798-1859¹⁸⁴				
	Přední starší cechmistr (<i>Vorältester</i>)		Starší cechmistr (<i>Nebenältester</i>)	
Datum	Jméno	Profese	Jméno	Profese
1798-1807	Caspar Richter	Kameník	Josef Pohl	Zedník
1807-1811	Josef Pohl	Zedník	Johann Georg Pachmann	Tesař
1811-1815	Josef Gaube	Zedník	Joseph Philipp	Pokrývač
1816-1818	Ignaz Eißbrich	Dlaždič	Franz Budwitz	Kameník
1819-1833	Ignaz Eißbrich	Dlaždič	Josef Philipp	Pokrývač
1834-1838	Joseph Philipp	Pokrývač	Ignaz Salomon	Tesař
1838-1845	Joseph Vetter	Zedník	Ignaz Salomon	Tesař
1845-1850	Adam Werner	Tesař	Ignaz Salomon	Tesař
1850-1852	Ignaz Salomon	Tesař	Franz Böhm	Zedník
1852-1859	Ignaz Anton Gaube	Zedník	Eduard Salomon	Tesař

¹⁸² Fond uložen v SOKA Lovosice.

¹⁸³ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

¹⁸⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

7 Přehled dějin města Litoměřic do 19. století

Litoměřické dějiny byly opakovaně zpracovány v dostatečné podrobnosti, přesto je pro uvedení do širšího kontextu žádoucí zopakovat zde alespoň základní údaje.¹⁸⁵

Území Litoměřic bylo osídleno kontinuálně už od pravěku. Po ovládnutí oblasti Přemyslovci byl v poloze nad řekou Labe na dnešním Dómském vrchu vystavěn v první polovině 10. století kastelánský hrad, který se brzy stal jedním z nejvýznamnějších v Čechách, především díky kontrole labského obchodu se solí. První písemná zmínka pochází z roku 993. V roce 1057 zde Spytihněv II. založil a bohatě nadal kapitolu, čímž se litoměřický hrad stal i důležitým církevním centrem. V okolí hradu se vyvíjela rozsáhlá aglomerace podhradských osad.

Královské město Litoměřice bylo lokováno na návrší, které od polohy hradu a kapituly odděluje údolí Pokratického potoka, a bývá označováno jako Městský vrch. Jeho počátky se kladou do období dvacátých let 13. století (konkrétně mezi roky 1219 a 1228). Nové město však tvořilo jen mírně lichoběžné náměstí a několik přilehlých ulic. Už ve druhé čtvrtině 13. století byly ve městě založeny také dva kláštery, minoritský a dominikánský. Brzy po svém vzniku sehrály Litoměřice důležitou roli v mocenském konfliktu mezi Václavem I. a Přemyslem Otakarem II. Právně konstituované město se řídilo magdeburským právem, později se stalo i odvolací stolicí pro ostatní česká města. Zdrojem obživy obyvatel bylo řemeslo a obchod solí, obilím a vínem.

Před rokem 1290 město vyhořelo, což bylo zřejmě impulsem k nové gotické výstavbě z kamene. Koncem 13. či počátkem 14. století byl královský hrad přenesen z původní polohy nad Labem do prostoru severozápadně od města, vně tehdejších městských hradeb.

Důležitým podnikem bylo rozšíření města Karlem IV. Město se tehdy rozrostlo východním a severním směrem; na severu pohltilo do svého organismu i královský hrad, na východě byla založena široká Dlouhá ulice, sloužící zároveň jako druhé tržiště. Velikost města se zhruba ztrojnásobila.

¹⁸⁵ Z recentních prací je třeba jmenovat především KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997. Přehledně shrnuto též v publikaci z edice Zmizelé Čechy: KOTYZOVÁ, Ilona – KOTYZA, Oldřich, *Litoměřice*, Praha – Litomyšl 2011. Údaje této kapitoly jsou převzaty z těchto prací, aniž by byl každý jednotlivý údaj opatřen citační poznámkou.

Další velký městský požár v roce 1537 nebo krátce před tímto datem předznamenal renesanční přestavbu města. Období prosperity 16. století (i když nelze pominout potrestání odbojných měst Ferdinandem Habsburským v roce 1547, které ostatně bylo vyhlášeno právě na litoměřické radnici) vystřídala v 17. století třicetiletá válka. Následky válečných operací, opakovaného obsazení nepřátelskými vojsky a vypálení byly pro Litoměřice katastrofální. Ve městě po válce zůstalo obrovské množství zbořeníšť a pustých městišť, řadu z nich se nepodařilo zastavět ani do konce 17. století. Svou roli sehrála i poměrně masivní emigrace nekatolického obyvatelstva. Pobořeny byly hradby, spálen most přes Labe. Už během třicetileté války přišly do města i další církevní řády, jezuité a kapucíni. Jezuité také převzali do své správy latinskou kolej, která se stala v roce 1660 gymnáziem. Zásadní význam pro náboženský život mělo založení litoměřického biskupství v roce 1655. Následující éra je spojena především s rozmachem baroka v podobě řady nových sakrálních staveb určujících ve velké míře siluetu města.

Po polovině 18. století se Litoměřice staly stálým sídlem krajského úřadu Litoměřického kraje, na čemž si město zakládalo. Důsledkem postavení Litoměřic jakožto krajského města byla i výstavba krajské věznice v blízkosti Dlouhé brány a přestavba dominikánského kláštera na krajský úřad.

Nelze pominout založení pevnosti Terezín v blízkosti Litoměřic v roce 1780. Tento počín měl dalekosáhlý vliv na celý region, především potřebou obrovského množství řemeslníků při výstavbě pevnosti a města. Pro Litoměřice to i později znamenalo klientelu z řad posádkových důstojníků.

Pro Litoměřice měla význam také svobodná plavba po Labi od roku 1812 a rozvoj paroplavby, i když pro nákladní dopravu měly význam spíše blízké Lovosice a později objemem přepravy naprosto nesouměřitelné Ústí nad Labem.

Na počátku 19. století byly Litoměřice sice krajským, avšak nevelkým, v podstatě provinčním městem. Přesto nadále zůstávalo důležitým centrem regionu. Obživa obyvatel byla vzhledem k úrodné půdě Litoměřicka z velké míry závislá na zemědělství, které kromě obilnářství zahrnovalo také vyhlášené ovocnářství, pěstování vína a chmele. Přesto si během 19. století našly své místo v Litoměřicích i některé průmyslové podniky, především labskozámecký pivovar, vybudovaný západně od města ve druhé polovině padesátých let 19. století, a parní mlýny bratří Conrathů. Pominout nelze ani působení tiskaře Carla Wilhelma Medaua v Litoměřicích.

Železniční spojení získalo město v roce 1873 díky trase Rakouské severozápadní dráhy. V roce 1898 k ní přibyla nově zprovozněná trať Teplice – Liberec, která město napojila v Lovosicích na zásadně důležitou trasu z Prahy do Drážďan.

V roce 1900 dosáhly Litoměřice počtu 13.075 obyvatel a 1016 domů.

8 Urbanistický vývoj a vnější proměny města

8.1 Urbanistický vývoj Litoměřic od středověku do konce 18. století

Jak už bylo naznačeno v předchozí kapitole, mělo město Litoměřice dvě hlavní sídelní jádra, Dómský pahorek, kde byl původně přemyslovský hrad, kapitula a později biskupství, a Městský vrch, na němž bylo zřejmě ve dvacátých letech 13. století lokováno město, které převrstvilo starší osídlení. Nejpozději po polovině 13. století bylo už opatřeno hradbami. Původní město však bylo velmi malé, jeho plocha byla cca 6-7 ha, městská hradba probíhala na východně města hned za radničním blokem, minoritský klášter byl z hradeb částečně vysunut, kostel Všech Svatých zřejmě částečně také.

Zásadním urbanistickým počinem bylo rozšíření města Karlem IV., k němuž došlo v padesátých letech 14. století. Teprve tehdy vznikla Dlouhá ulice, široká komunikace sloužící jako druhé tržiště, a také Velká Dominikánská či další ulice severně od náměstí, kde nově rozšířené město dosáhlo až ke královskému hradu. Rozšíření si vyžádalo také vybudování nového opevnění, které mělo čtyři brány – Michalskou na západě, Novou na severu, Dlouhou na východě a Pražskou (pozdější Mosteckou) na jihu. Město mělo cca 250-270 domů a rozsah asi 18 ha, předměstí zaujímal zřejmě přes 20 ha. Hustě osídlená předměstí měla svůj základ už v podhradských osadách, mezi městem a Dómským pahorkem to byla Dubina, dole u řeky Rybáře, na západě a severozápadě Zásada a Voldána, na východě Újezd, Bejňov a Svárov.¹⁸⁶ V polovině 15. století byl postaven první labský most.¹⁸⁷

Zajímavé je sledovat, jakým způsobem a kde se vyvinula o městských domů podloubí. Na jižní straně náměstí byla podloubí v téměř celé její délce, výjimku tvoří polovina domu čp. 12m (jasně dokládající jeho původ ze dvou domů) a čp. 11m. Na nejkratší straně západní to byla jen její jižní polovina (domy čp. 40-42m), na severní byla podloubí u domů čp. 150-152, u domů čp. 153-154m chyběla, v dalším bloku čp. 155-158 měly podloubí všechny domy, v následujícím bloku domy čp. 159-161m. Na východní straně měla podloubí radnice čp. 171m, dva severně ležící domy 170m a 169m nikoliv a další dva domy čp. 167m a 168m opět ano. V Dlouhé ulici měly podloubí domy navazující na radniční blok až po čp. 177m a dále

¹⁸⁶ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 113-125.

¹⁸⁷ KOTYZOVÁ, Ilona – KOTYZA, Oldřich, *Litoměřice*, Praha – Litomyšl 2011, s. 27.

opět jen nesouvisle domy čp. 179m, 182-186m a 192-193m. Posledním místem, kde se podloubí vyskytovalo, byla trojice domů ve Velké Dominikánské ulici čp. 130-132m.

Z dalšího urbanistického vývoje je potřeba zmínit především katastrofální následky třicetileté války. Nebývalé množství pobořených domů a vylidnění města bylo napravováno postupně v podstatě až do 19. století. Velké množství poustek pak umožnilo budování nových církevních institucí, jimiž byla jezuitská kolej s kostelem Zvěstování Panny Marie v Jezuitské ulici a kapucínský klášter, jehož areál vznikl na ploše 26 městišť.

8.2 Urbanistický vývoj a vnější proměny města v období klasicismu

Během sledovaného období prošla podoba městského celku významnými změnami. Některé z nich odráží obecný vývoj, který lze sledovat i v řadě dalších lokalit v českých zemích, potažmo celé střední Evropě, jiné vycházejí z místních specifik. Město se rozrostlo z 515 domů v roce 1787¹⁸⁸ na 791 v roce 1869,¹⁸⁹ zrušené valy a příkopy na severní straně města dostaly parkovou úpravu, byly zbořeny městské brány, nově bylo upraveno napojení na labský most, vydlážděna a osvětlena veřejná prostranství.

Pojednání o vývoji podoby města v 19. století je potřeba zahájit již v závěru století předchozího. Především je potřeba zmínit dva jevy – vymístění hřbitovů z intravilánu města a zahájení likvidace (vnějšího) opevnění.

Dekretem Josefa II. z roku 1784 bylo zakázáno pohřbívání uvnitř měst. V Litoměřicích se to týkalo nejen hřbitova u děkanského kostela Všech Svatých, ale i dalších kostelů, při nichž ležely hřbitovy, především kostela sv. Vojtěcha na předměstí Zásada. Město začalo neprodleně konat a už 27. září 1784 byla sepsána dohoda, dle níž byl nový hřbitov založen západně od města při cestě na Žalhostice v místě zvaném střední Polaba na poli minoritů a Leopolda Kunerta. V roce 1787 byl hřbitov obklopen 240 sáhů dlouhou kamennou zdí.¹⁹⁰

V únoru 1828 bylo navrženo místo centrálního kříže na hřbitově postavit kapli a ke zpracování plánu byl vyzván stavitel Josef Gaube. Gaube navrhl půvabnou drobnou oktogonální centrálu (půdorys čtverce se skosenými nárožími) s otevřenou předsíní nesenou dvěma sloupy. Svůj souhlas vyslovilo i biskupství, v červenci 1829 však ještě stále nebyl zpracován rozpočet. Ten zpracoval Gaube po opakovaném upomínání až 14. října 1829. 11. ledna 1830 ale krajský inženýr Wenzel Geržabek předložil vlastní plán a rozpočet s odůvodněním, že Gaubem navržená kaple je svým vnitřním rozměrem 8x8 stop příliš malá, takže v případě, že by se v ní měla sloužit zádušní mše, se do ní nevejdou ani nejbližší členové pozůstalé rodiny. Naproti tomu předsíň je zcela zbytečná. Kaple dle nového plánu měla mít vnitřní rozměr 16x12 stop. Stavba však byla nakonec městem zamítnuta z finančních důvodů odložena „na neurčito“, protože město muselo akutně řešit problémy se zchátralou

¹⁸⁸ SCHALLER, Jaroslaus, *Topographie des Königreichs Böhmen V., Leitmeritzer Kreis*, Prag und Wien 1787, s. 15.

¹⁸⁹ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 272.

¹⁹⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1526 Zdravotnictví, hřbitovy, kt. 1197.

radnicí a umístěním hlavní školy.¹⁹¹ Kaple byla nakonec postavena až v roce 1844 už podle jiného projektu.¹⁹²

Ještě dvorské nařízení z 11. března 1773 zakazovalo bourání hradeb a nařizovalo jejich udržování v dobrém stavu.¹⁹³ Brzy na to (zpravidla v 80.-90. letech 18. století) však ve většině měst došlo k emfyteutickému rozprodeji parkánů měšťanům a likvidaci příkopů a valů.¹⁹⁴ V Litoměřicích nechal magistrát v letech 1785-1790 zrušit příkopy a valy na západní a severní straně města. Kolem roku 1800 byly prostory bývalého parkánu emfyteuticky rozprodány a byly na nich založeny zahrady.¹⁹⁵

Další etapa likvidace opevnění na sebe nenechala dlouho čekat. Brány, čínící překážku provozu, byly stejně jako v mnoha jiných lokalitách zbořeny. Nejprve přestaly být brány zavírány, poté byly i odstraněny. Přesné datum jednotlivých demolic neznáme, spadá ještě do období, které je v městském archivu špatně zachované, každopádně rozpočty na demolici Nové a Michalské brány předložilo město krajskému úřadu ke schválení už v roce 1824.¹⁹⁶ Demolice Mostecké brány úzce souvisela s celou úpravou prostoru vyústění mostu a komunikačního napojení města přes Mosteckou ulici.¹⁹⁷ V roce 1829 nebo krátce před tímto datem byly rozprodány branské domky měšťanům.¹⁹⁸

Jedním z nejzajímavějších urbanistických počínů sledovaného období bylo vybudování tzv. Jezuitských schodů, reprezentativně pojaté pěší spojnice města s labským mostem. Akce připravovaná už od roku 1819 byla nakonec realizována podle projektu krajského inženýra Geržabka na přelomu let 1828 a 1829. Realizaci prováděl Josef Gaube. Na schody byl použit kámen z lomů v Děčíně a Dolním Žlebu.¹⁹⁹ Široké schodiště bylo v polovině děleno mezipodestou se segmentově rozšířenými bočními stranami, opatřeno železným zábradlím a lucernami. Schodiště zajímavě doplnila klenutá chodba, spojující seminář (bývalou jezuitskou

¹⁹¹ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1526 Zdravotnictví, hřbitovy, kt. 1197.

¹⁹² SOkA Lovosice, AM Litoměřice, i.č. 1531 parky (okrašlovací fond), kt. 1206.

¹⁹³ *Sammlung aller k.k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780*, sv. 6., (1770 - 1773), Wien 1780, s. 565, č. 1466.

¹⁹⁴ EBEL, Martin – NOVÁ, Eliška, *Soumrak městských fortifikací po třicetileté válce*, Svorník 11/2013 Opevnění, Praha 2013, s. 169.

¹⁹⁵ EBEL, Martin – EBELOVÁ, Ivana, *Litoměřice, dějiny hradeb*, 1997, s. 9.

¹⁹⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, i.č. 211 Jednací protokol krajského inženýra 1821-1824.

¹⁹⁷ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, Oeconomica et dominicalia, sign. XIII, kt. 282.

¹⁹⁸ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 284.

¹⁹⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice, per 1818-1822, sign. Pub 69/35, kt. 1164; SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1184.

kolej) s kostelem Navštívení Panny Marie, která nahradila starší dřevěnou lávku. Povolení ke stavbě bylo vydáno v roce 1824.²⁰⁰

Vzhledem ke vzrůstajícímu počtu obyvatel byla nejen zahušťována zástavba města na posledních zbývajících plochách, ale expanze se zaměřila především na předměstí. O předměstích středověkého původu byla už řeč v předchozí kapitole. Jejich zástavba byla nesouvislá, takže mohla být v průběhu 18. a 19. století postupně zahušťována, až dosáhla v některých částech řadového charakteru. Novými ulicemi postupovala zástavba v předměstích Zásada a Voldána (Pekařská ulice, Mariánské náměstí, Švermova, České armády, Krupka, Křížová), nově byla zastavována po zrušení městské cihelny lokalita *Lehmgrube* (Zahradnická ulice). Zástavba se zde datuje od třicátých let, ale vznikala průběžně ještě v šedesátých letech. Dalšího zahušťování doznala zástavba Rybářů a Mlýnské čtvrti. Novým předměstím, které v roce 1841 po návštěvě arcivévody Štěpána obdrželo pojmenování Štěpánské, vzniklo severně od města na zrušených valech a příkopech. Od roku 1837 vznikaly postupně patrové řadové domky podél dnešní ulice na Valech, kolem roku 1850 vytvořily nároží a pokračovaly podél silnice na Pokratice severním směrem (dnešní Masarykova). V šedesátých letech se výstavba soustředila i do oddělené enklávy nejsevernějšího výběžku litoměřického katastru při hranici s katastrem pokratickým. Pro spojení města s novým předměstím byla také v roce 1838 prolomena hradba v Pivovarské (dnešní Lidické ulici). Průraz nazývaný podle hejtmana Josefa Klecanského Josefskou branou (ačkoliv se o bránu jako takovou nejednalo) byl vyprojektován v roce 1837 společně cestmistrem Zechnerem a krajským inženýrem Kottnauerem.²⁰¹

Dobovým fenoménem, kterému je potřeba věnovat bližší pozornost, bylo „okrašlování“ – *Verschönerung*. Zakládání parků a další estetické a hygienické úpravy veřejných prostranství lze sledovat v celé střední Evropě.²⁰² V Čechách je tato činnost zahrnující kromě zakládání veřejných parků dláždění ulic, budování kanalizace atd. spojena především s činností purkrabího Karla Chotka.²⁰³ V regionech měli velkou zásluhu především krajští hejtmané, což je i případ litoměřického Josefa Klecanského.

²⁰⁰ NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. 80/3-10, kt. 7012.

²⁰¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1184.

²⁰² Srov. HAJÓS, Géza (ed.), *Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765-1918*, Wien 2007.

²⁰³ LISÁ, Eva, *Karel hrabě Chotek. Nejvyšší purkrabí Království českého*, Praha 2008; CERMÁN, Ivo, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*. Praha 2008.

Ve dvacátých letech 19. století měly Litoměřice jen jedno místo určené k procházkám a odpočinku, a to byl Střelecký ostrov. Už v roce 1813 projektoval krajský inženýr Dialler zpevnění jeho břehů.²⁰⁴ V roce 1826 předložila střelecká společnost plán pro novostavbu střelnice místo staré zchátralé dřevěné, ta byla schválena a realizována následujícího roku.²⁰⁵ Pro stavbu v historizujícím stylu s lomenými oblouky oken není dochován stavební plán, takže neznáme jejího autora. V dané době byl v Litoměřicích činný pouze Josef Gaube, ale do okruhu jeho tvorby stavba příliš nezapadá. V roce 1850 bylo Veitem Haalou navrženo rozšíření střelnice. V roce 1832 byl také na Střelecký ostrov postaven nový most.²⁰⁶

Prezidiální dekret z 5. září 1830 vydaný nejvyšším purkrabím nařizoval, aby ve městech vznikaly okrašlovací komise, dbající na vkusné provádění domů, regulaci, dláždění, čištění a osvětlení ulic, zřizování kamenných kašen místo dřevěných a veřejné špacíry.²⁰⁷ Od roku 1832 proto krajský úřad po městě každoročně požadoval předložení zprávy o tom, co bylo v daném roce provedeno a jaký je plán na rok další. Díky tomu jsme poměrně dobře zpraveni o „okrašlování“ Litoměřic, i když ne všechny zprávy jsou dochovány. Za cíl bylo stanoveno osvětlení ulic v zimě, zbudování kamenné kašny před radnicí místo dřevěné, totéž i u pivovaru, tam údržba dláždění, zbourání strážnice na náměstí, osázení hlavních ulic alejemi. Podle nařízení krajského úřadu z roku 1833 byly také v dubnu téhož roku komisí prochozeny všechny ulice a sepsány všechny závady - domy, které mají dřevěné žlaby, potřebují opravit omítku a nebo z nich vytékají splašky na ulici, dále také komunikační překážky jako schody před domy, sklepní šíje, lavičky, nákolníky.

Další zprávy jsou dochovány až od roku 1839. Tehdy bylo vyzdvihováno zbourání kostela sv. Michala a přestavba krajského úřadu, na nějž navazuje vkusná zahrada, na kamenný sokl bylo instalováno krásné litinové zábradlí a zřízena veřejná kašna, přičemž akce je zdůrazněna jako pozitivní příklad. Došlo k předdláždění krajského náměstí a zřízení chodníku, znovuosazení kašny v Josefské (dnes Lidické) ulici. Dláždění pokračovalo také v Josefské a Michalské ulici. Také byly instalovány nové lampy v částech, kde ještě nebyly, a také malé nahrazeny většími. Mimo město bylo při žitenické silnici zřízeno hřiště, osazeny lavičky, provedena výsadba, takže vznikl hezký vyhlídkový bod, parkově upravený. Zároveň byla zahájena práce na silnici mezi Josefskou a Novou branou.

²⁰⁴ NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. 80/3-7, kt. 7011.

²⁰⁵ NA Praha, ČG-publ., per 1826-1835, sign. 80/34, kt. 8175; SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1823-1827, sign. Pub 69/18, kt. 1338.

²⁰⁶ NA Praha, ČG-publ., per 1826-1835, sign. 80/34, kt. 8175.

²⁰⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i.č. 1531 parky (okrašlovací fond), kt. 1206.

Dláždění ulic a zřizování chodníků pokračovalo i v následujících letech, další pozornost se soustředila na nové kamenné kašny (druhá kašna na náměstí, Kapucínské náměstí), pro něž jsou dochovány i půvabné projekty. Hlavní pozornost ale byla věnována novým parkům severně od hradeb, nejprve v úseku severně od hradu, potom mezi Josefskou a Novobranskou ulicí (1840-1842). V letech 1843-1844 probíhala také regulace hřbitova včetně jeho osázení stromy, růžemi a keři a úpravou cest.²⁰⁸

Od roku 1838 se také řešil projekt kanalizace, nejprve jednoho kanálu vedeného od pivovaru dnešní Lidickou ulicí přes náměstí a Dlouhou ulicí.²⁰⁹ Kdy přesně k realizaci kanálu došlo, nevíme, ale hlavní škola stavěná ve čtyřicátých letech až s napojením na něj počítala.

²⁰⁸ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, i.č. 1531 parky (okrašlovací fond), kt. 1206.

²⁰⁹ NA Praha, ČG-vš., per 1836-1840, sign. 36/22/39 Záležitosti města Litoměřic kt. 350.

8.3 Mladší urbanistický vývoj a novodobé ztráty

Po roce 1870 pokračoval růst města především severním směrem. Dosud neznámým faktem je, že už v roce 1873 zpracoval Franz Sander²¹⁰ první pokus o regulační plán města. Textová část, která je datována 17. srpna 1873 ve Vídni, je členěna do kapitol podle jednotlivých listů plánu, ten však bohužel dochován není. Zajímavé je, že Sander zcela rezignoval na jakýkoliv pokus o vytvoření reprezentativní *Ringstraße* a na místo toho konstatoval, že s územím východně od budovy reálky se nedá počítat, protože zde vystavěné stodoly jsou zatím příliš nové.²¹¹ Některé stodoly zde nakonec vydržely až do období po druhé světové válce. Ulici, která nesla od roku 1880 název Na Valech, se však přece jen podařilo obohatit postupně několika reprezentativními veřejnými budovami – v roce 1877 to bylo gymnázium, v roce 1899 budova pošty, v letech 1906-1907 bylo v místě bývalé Medauovy tiskárny (pozdějšího učitelského ústavu) postavena monumentálního budova vojenského velitelství a v letech 1906-1909 východně od reálky budova krajského soudu.²¹²

Zásahem do urbanistické struktury města bylo budování trati Severozápadní dráhy, která si s poměrně složitou situací poradila tunelem, který vstupoval pod zem u hradeb jižně od kapucínského kláštera a vedl pod kostelem Zvěstování Panny Marie a bývalou jezuitskou rezidencí ke kapli sv. Jana Křtitele, kde bylo postaveno nové nádraží. Jako komunikační spojnice pak byly vybudovány Máchovy schody, které byly napojeny na náměstí průrazem vzniklým demolicí domu čp. 13m s masnými krámy a vyústěly v Jarošově ulici.

Na severní straně města byly proraženy dvě nové spojnice mezi centrem a ulicí Na Valech. V roce 1890 byla z Velké Dominikánské ulice vybudována Zítkova ulice, v souvislosti se stavbou vojenského velitelství vzniklo pokračování Novobranské ulice.

Nová obytná výstavba byla budována v severním sousedství Štěpánského předměstí, kde bylo vyměřeno několik bloků řadových domů. Postupně byl vyplněn prostor až k nádraží železniční trati Teplice – Liberec, vilová výstavba se soustředila do území severně od trati až k úpatí Mostné hory.

²¹⁰ Franz Sander realizoval v osmdesátých letech stavbu 60 m vysoké zvonice u katedrály.

²¹¹ SOkA Lovosice, AM Litoměřice – doplněk, i. č. 10 záležitosti stavební, kt. 12.

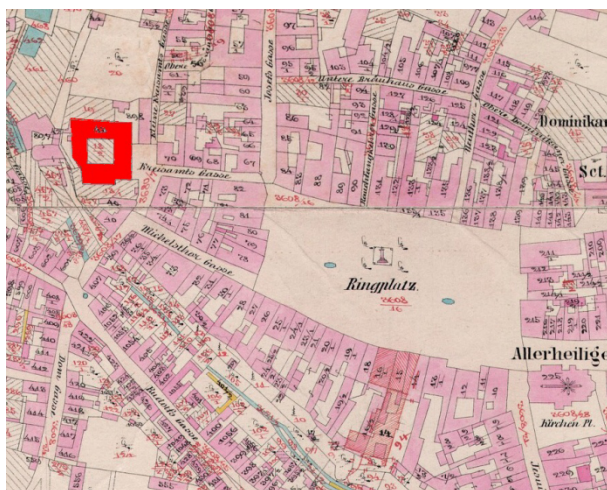
²¹² KOTYZOVÁ, Ilona – KOTYZA, Oldřich, *Litoměřice*, Praha – Litomyšl 2011, s. 45.

V letech 1907-1910 byl postaven nový most přes Labe. Byl posunut oproti předchozímu mostu proti proudu Labe, čímž byl zásadně narušen urbanistický kontext okolí vyústění mostu a Jezuitských schodů.

Nejhorší ztráty však město postihly po druhé světové válce. Bezprostředně po válce došlo k demolici řady hodnotných domů poškozených bombardováním. Mnohem horší následky však měla akce zdvoukolejnění železniční trati, která si vyžádala její přeložku. Tomu padlo v letech 1956-1958 za obětí více než padesát domů Mlýnského předměstí a Rybářů a město bylo opticky odříznuto od řeky. Dalším v pořadí bylo předměstí Marie Pomocné, jehož větší část byla demolována kvůli obchvatu města, úpravě vedení komunikace na Českou Lípou a vybudování nového autobusového nádraží v sousedství vlakového.

9 Veřejné budovy

9.1 Přestavba bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad (1813-1814) a jeho další stavební úpravy

Budova bývalého krajského úřadu, původně dominikánského kláštera čp. 48m v Krajské ulici (dnes Státní oblastní archiv Litoměřice) je první výraznou klasicistní stavbou v Litoměřicích a její podoba, především bohatě zdobená fasáda s vysokým pilastrovým řádem, měla bezpochyby velký dopad na tvorbu litoměřických stavitelů a zednických mistrů. O to zajímavější je

skutečnost, jak právě tato fasáda vznikla. Věnovat se však budeme celému procesu přestavby kláštera pro účely krajského úřadu i jeho o něco mladší stavební etapě.

Na počátku 19. století se začala řešit naléhavá potřeba umístění krajského úřadu. Postátnění krajských úřadů v roce 1751 vyvolalo nutnost stálého sídla úřadu v krajském městě²¹³ a nárůst úřední agendy vyžadoval také přiměřené prostory. V Litoměřicích byla situace řešena tím způsobem, že krajští hejtmani neoficiálně vlastnili výstavný dům čp. 157m na severní straně náměstí (formálně byl majitelem měšťan), v němž byl jak byt hejtmána, tak v přízemí dva kvelby pro kancelář a registraturu. Když dům v roce 1803 koupil obchodník Anton Wagner, zavázal se ponechat v něm bydlet krajského hejtmána do sv. Jiří roku 1804.²¹⁴ To bylo zřejmě důvodem, proč se právě v roce 1804 začalo řešit nové umístění krajského úřadu. Bylo navrženo odkoupit od města obecní dům čp. 12m, který však byl velmi zchátralý, navíc s prodejem městského majetku nesouhlasil zemský podkomořský úřad, proto z návrhu sešlo. Prostory v přízemí měl krajský úřad pronajaty i nadále, bydlení krajských úředníků bylo zřejmě řešeno variabilně, např. v roce 1812 bydlel v domě čp. 157m krajský komisař, zatímco

²¹³ DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 160.

²¹⁴ MACEK, Petr – ZAHRADNÍK, Pavel, *Litoměřice Mírové náměstí, čp. 157, Standardní stavebně historický průzkum*, textová příloha s. 4-7, NPÚ ÚOP Ústí n. L., sbírka SHP, sign. 1277.

krajský hejtman měl být pronajatý v domě čp. 150m.²¹⁵ V roce 1807 se jednalo s novým majitelem Wagnerem i o možnosti odkoupení domu. Wagner požadoval 20.000 zlatých a na dalších 10.000 byly odhadovány náklady adaptace, což byla zřejmě v dané chvíli příliš vysoká částka. Po další tři léta nebylo ve věci nic podniknuto.²¹⁶

V roce 1810 se naskytlo nové řešení, a sice získání bývalého dominikánského kláštera. Za josefinských reforem byl v roce 1785 ve městě zrušen minoritský klášter (na dnešním Dominikánském náměstí) a do jeho budovy byli přestěhováni dominikáni. V budovách dominikánského kláštera byl zřízen kněžský seminář. Ten zde setrval právě do roku 1810, kdy se nastěhoval do bývalé jezuitské rezidence v Jezuitské ulici, která po zrušení jezuitského řádu sloužila jako kasárna.

Budovy kláštera založeného ve 13. století leží při hradbách na západní straně města. Skládal se z trojkřídlého konventu gotického původu kolem rajského dvora (čtvrté křídlo tvořila jen křížová chodba), raně barokního kostela a samostatné barokní obdélné budovy noviciátu, která byla s konventem spojena úzkým krčkem s průjezdem a schodištěm nad ním. Pro využití krajským úřadem tak skýtal dostatečnou prostorovou kapacitu. Navrhované využití uprázdněné budovy bylo plně v souladu s dobovou praxí byrokratizujícího se státu – užitelných přestaveb zrušených klášterů na státní úřady proběhla celá řada.²¹⁷

O přestavbu kláštera usiloval (a také jí dosáhl) krajský hejtman Josef rytíř z Goldammeru. 9. června 1810 obsírně v dopise zemskému guberniu sděloval důvody pro získání budovy kláštera pro krajský úřad. Zmiňoval, že náročnost krajského úřadování je rok od roku větší a pronajaté prostory v domě čp. 157 jsou nedostatečné a nevyhovující. Šlo o dva středně velké kvelby, v jednom byla registratura a archiv, v druhém krajská kancelář. První z nich byl tmavý a vlhký.²¹⁸ 23. června 1810 skutečně gubernium rozhodlo, že budova bývalého kláštera, patřící náboženskému fondu, bude odkoupena pro krajský úřad. Zároveň bylo přislíbeno, že po vyklizení budovy seminářem bude do Litoměřic vyslán některý z inženýrů zemského stavebního ředitelství, aby vypracoval plány (krajští inženýři byli jmenováni až

²¹⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Daňový rejstřík – přehled domů a majitelů 1812.

²¹⁶ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

²¹⁷ Jedním z příkladů může být např. přestavba augustiniánského kláštera s Brně na dikasteriální budovu. K tomu např. KROUPA, Jiří, *Antropologický obrat a umění v českých zemích kolem roku 1800*, in: Mezi časy... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století, Praha 2000, s. 18. Z rakouských zemí lze uvést např. přestavbu minoritského kláštera v Bruck an der Mur ve Štýrsku na krajský úřad. AT-OeStA/FHKA NHK Kaale Ö Akten 1687.

²¹⁸ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

v následujícím roce).²¹⁹ V srpnu však zemské stavební ředitelství sdělilo, že z důvodu malého počtu zaměstnanců a velkého objemu práce nemůže nikoho do Litoměřic vyslat, a navrholo, aby plány vypracoval litoměřický stavitel Josef Gaube, který se minulou zimu nechal u zemského stavebního ředitelství zkoušet a byl shledán schopným a obratným.²²⁰ Když se seminář z budovy skutečně vystěhoval, konala se 27. listopadu 1810 na místě schůzka, jíž se nakonec účastnil i úřední inženýr zemského stavebního ředitelství Valentin Mohrschulz. Jeho úkolem však bylo pouze vypracování podrobných instrukcí, podle nichž měl plány navrhnout Josef Gaube. Bylo stanoveno zadání, jaké prostory má adaptovaná budova obsahovat. Pro krajský úřad to bylo sedm místností: předsín, krajská kancelář, konceptní pokoj pro krajské komisaře a sekretáře, kancelář krajského hejtmána, příruční registratura, archiv a komisi pokoj, dále dvě místnosti pro krajskou pokladnu (samotná pokladní místnost a manipulační místnost). Byt hejtmána měl obsahovat síň, předpokoj, jídelnu, dva obytné pokoje pro hejtmána, pokoj služebných, „sedací“ pokoj pro paní, ložnici, šatnu, dámský pokoj, dva rodinné pokoje, hostinský pokoj, pokoj pro ženské služebnictvo, příruční spiž, spíží kvelb, kuchyň. Dále měla k bytu patřit vozová kolna, prádelna, dřevník, stáje pro šest koní a komora na sedla.²²¹ Během následujícího měsíce Mohrschulz vypracoval pro Josefa Gaubeho podrobnou písemnou instrukci.²²²

Začátkem března 1811 už byl Josef Gaube upomínán, aby plány co nejdříve dodal. 22. března 1811 krajský hejtmán Goldamer zemskému guberniu Gaubeho návrh zaslal. Plány a výkaz prací nejsou datovány, rozpočet v celkové výši 87.441 zlatých 38 ½ krejcaru v bankocetlích však nese datum 12. března 1811. K rozpočtu Goldamer dodal, že prodá-li se starý materiál, mohla by se cena snížit asi o 18 tisíc. Kromě návrhu krajského úřadu zhotovil Gaube i výkresy stávajícího stavu. V návrhu umístil v přízemí v předním (východním křídle) krajskou kancelář, kancelář hejtmána a místnost pro komisaře (krajská kancelář byla situována do bývalé kapitulní síně, od níž měla být odbourána pětiboká kaple). Při kancelářích byla také uhelna a dřevník. V dostavovaném severovýchodním nároží bylo navrženo schodiště a vedle něj záchody. V severním křídle byly prostory krajské pokladny a další místnosti úřadu, dále prádelna a kvelb na potraviny. Průchozí síň v západním křídle umožňovala přístup k dalšímu záchodu přistavěnému k západnímu průčelí (zatímco klášterní záchody umístěné do hradební věže byly zrušeny), byl zde také malý byt krajského biřice a zadní schodiště k bytům v patře.

²¹⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

²²⁰ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

²²¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

²²² NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

V bývalé sakristii a přilehlé chodbě byl navržen archiv a dřevník pro byty v patře. Arkády rajského dvora zůstaly otevřené. V přízemí samostatné budovy bývalého noviciátu, která byla spojena s budovou značně prodlouženým průjezdem, se nacházel byt domovníka, velký dřevník, vozová kolna, stáj pro pět koní, kvelb se studnou a místnost pro kočího. Celé patro zaujímaly byty. Velkoryse koncipovaný byt krajského hejtmána zaujímal celé východní křídlo, prostory nad průjezdem i patro bývalého noviciátu. Obytné pokoje rodiny se nacházely především v hlavním křídle, v přilehlé budově byla jídelna, kuchyň se sporákem (!) a další místnosti. Východní křídlo bylo původně trojtraktem se střední chodbou rozšiřující se k jihu, po jejíchž stranách byly situovány cely dominikánů. Gaube trojtrakt změnil na dvoutrakt se zachováním šikmo ubíhající západní mezitraktové zdi; západní trakt tvořila široká chodba, východní prostory bytu. Severní a západní křídlo zaujímaly tři byty, dva větší s černými kuchyněmi pro sekretáře a krajského komisaře a jeden dvoupokojový bez kuchyně pro svobodného kancelistu. Nové propojení východního křídla s bývalým noviciátem a dostavba severovýchodního nároží spolu s nutným zvýšením patra si vyžádaly návrh složitějšího systému propojených střech, jimž Gaube obětoval i barokní štít noviciátu a rezignoval na jednotnou výšku této stavby. Autorem plánu zachycujícím systém krovů s převahou ležatých stolic je pozdější přední litoměřický tesařský mistr Ignaz Salomon, který s Gaubem často spolupracoval. Fasáda je řešena zcela jednouchým utilitárním způsobem, okna upravená do pravidelného rozmístění jsou lemována pásovými šambránami s obvodovými lištami, jinak je průčelí členěno pouze soklem, kordonovou a korunní římsou. Jediným výzdobným prvkem je edikulové rámování průjezdu mezi hlavní budovou a bývalým noviciátem tvořené římsou nesenou zdvojenými konzolami, které jsou podpírány kanelovanými pilastry.²²³ Na plánu zaujme především velkolepý byt krajského hejtmána, který tvořilo více než 15 místností. Neméně zajímavá je skutečnost, že v jeho bytě nalezneme na plánu v kuchyni sporák, který lze v dané době v našem prostředí ještě považovat za novinku. Příkladáno do něj však mělo být nepřímé, z topeniště v síle zdi. Jde o Gaubem až do konce 20. let 19. století často používaný typ s kruhovými výřezy pro zapuštění hrnců. Ve zbývajících bytech jsou však zakresleny ještě obvyklé dymníkové kuchyně s podestou, na níž se vařilo na otevřeném ohni. Výhradně v bytě hejtmána a také v jeho kanceláři v přízemí byla navržena kamna válcového tvaru, v ostatních bytech a úředních prostorách jen obyčejná kachlová kamna kvádrového tvaru.

²²³ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

Gubernium předalo návrh k vyjádření zemskému stavebnímu ředitelství a státní účtárně. Stavební ředitelství považovalo návrh za účelný, provedlo jen drobné změny – zrušení záchodů v přízemí vedle schodiště a úpravy některých topenišť, nově zhotovilo plán krovů. Upravilo také rozpočet na 85.914 zl. 29 ½ kr. v bankocetlích nebo 17.182 zl. 53 9/10 kr. v šajnech. Státní účtárna sdělila, že veškeré stavební akce nad 12 tisíc zlatých musí schvalovat dvorská stavební rada, proto byly plány a rozpočet zaslány ke schválení do Vídně. Dvorská kancelář poté v srpnu schválila adaptaci budovy pro krajský úřad, nařídila však přepracování plánů. Gubernium požadavek přetlumočilo krajskému úřadu se stanovením lhůty dvou měsíců na přepracování. Zásadní byl požadavek redukce velikosti bytu hejtmana a umístění dalšího bytu. V další korespondenci se za vzor velikosti bytu bral byt krajského hejtmana v Žatci.²²⁴

Po stížnosti krajského hejtmana na stanovenou lhůtu se 29. října 1811 sešla v Litoměřicích komise, kde zhotovení nových plánů v co nejkratší lhůtě přislíbil Mohrschulz. Komise se shodla, že byt hejtmana nemůže být nikde příhodněji než v předním traktu v prvním patře, které ale musí být zcela přestavěno, protože tam jsou nyní malé cely. Také schody do prvního patra jsou nepohodlné a neúčelně umístěny. Trakt je vysoký jen 9 stop a několik palců a cely mají špatné hliněné stropy. Krajská kancelář, krajská pokladna a registratura mohou být jen v předním traktu pod bytem hejtmana a z části v pravém traktu (to nevyžaduje větší úpravy). Budova by dle návrhu Mohrschulze obsahovala: Pro krajský úřad: kancelář krajského hejtmana, prostornou kancelář a expediční místnost, pokoj pro konceptní personál, pokoj pro příruční registraturu, kvelb pro archiv, kvelb pod zemí pro uhlí. Pro krajskou pokladnu: pokladní manipulační pokoj, rezervní sklad. Pro hejtmana: v 1. patře předpokoj, jídelnu, pokoj s kabinetem pro hejtmana, dva pokoje pro jeho manželku, ložnici se šatnou, malý pokoj pro služebnou, dětský pokoj, pokoj pro služebního posla, hostinský pokoj, kuchyň, příruční spíž, komoru na ukládání různých věcí; v přízemí prádelnu, dřevník, vozovou kolnu, stáj pro 4 koně, 3 malá sklepní oddělení. Dále pět nájemních bytů pro personál úřadu, a sice dva v patře pravého křídla, jeden v patře zadního křídla, jeden v přízemí pravého a jeden v přízemí zadního křídla. Byt domovníka hned vedle vjezdu.²²⁵

Nové plány jsou datovány 22. ledna 1812 stejně jako rozpočet ve výši 29.152 zl. 6 1/12 kr. vídeňské měny signovaný Mohrschulzem a stavebním ředitelem Jiřím Fischerem. Přízemí se ve východním křídle a budově bývalého noviciátu téměř neliší od Gaubeho návrhu, v účelněji řešeném severním a západním křídle jsou však kromě prostor úřadu také dva byty. V patře byl

²²⁴ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

²²⁵ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

navržen ve východním a části severního křídla byt hejtmana, v severním a západním křídle po jednom bytu, další byt pak byl v patře bývalého noviciátu. Byt hejtmana je řešen jako trojtrakt se střední chodbou, dispozice je kompletně nová bez použití starších zdí. I byt v samostatné budově je tvořen pouze novými konstrukcemi. Napojení střech těchto budov je řešeno jiným způsobem, průjezd končí valbou a nepříliš šťastným úžlabím při bývalém noviciátu; všechny krovy jsou hambalkové s ležatými stolicemi. Nárys východního průčelí nebyl zpracován, zřejmě mělo být provedeno dle Gaubeho návrhu, shodně je totiž řešena i edikula průjezdu patrná v řezu. Na bývalém noviciátu však zůstal zachován barokní štít. V dopise zemského stavebního ředitelství guberniu je výslovně zdůrazněno, že v návrhu je pět bytů místo tří, což je výhodné pro personál, protože v Litoměřicích je bytů velký nedostatek a jsou drahé. Fischer s Mohrschulzem odhadovali výtěžek z prodaného materiálu asi na 3500 zlatých, což se však ukáže až během stavby.²²⁶ I na tomto plánu zaujme hierarchizace kvality topenišť v bytech dle postavení jejich obyvatel. V bytě hejtmana (a jeho kanceláři), stejně tak ale i v dalších dvou „lepších“ bytech v patře jsou místo obyčejných kamen zakreslena válcová. Ne zcela jasné je z plánu zakreslení hejtmanovy kuchyně, která se způsobem vyobrazení odlišuje od ostatních (dymníkových) kuchyní v objektu.

Schvalovací proces trval další více než rok a dvorská stavební rada ve Vídni při něm vytvořila zcela nové plány, podle nichž pak byla adaptace skutečně realizována. Ty však bohužel nejsou dochovány, takže neznáme jejich podobu. Z plánu stávajícího stavu z roku 1824 (k dispozici je jen fotokopie půdorysu přízemí) vyplývá, že prostorové využití přízemí bylo řešeno ještě účelněji, dvě křídla kvadratury byla při zazdění arkád využita, a sice v západním křídle jako součást bytu, v jižním jako část úřadu. Hlavní schodiště nebylo umístěno v severovýchodním nároží, ale téměř uprostřed severního křídla, zadní pak v ose severní chodby. Propojení obou budov průjezdem nebylo realizováno vůbec a do objektu bývalého noviciátu bylo vloženo nové schodiště. Rozpočet nově dosahoval výše 26.462 zl. 19 ½ kr.

Po opakovaných stížnostech krajského hejtmana, že ve stávajících prostorách je nemožné úřadovat, se konečně stavba v červnu 1813 rozběhla. Její vedení měl na starosti krajský inženýr David Dialler, který přišel do Litoměřic v prosinci 1811. Jeho úkol byl v době napoleonských válek při stále stoupajících cenách a nedostatku pracovních sil vskutku nelehký, mnohá nepříjemná překvapení poskytla i stavba sama. Hned po zahájení stavebních prací se zjistilo, že některé zdi jsou špatné, některé jsou hrázděné s výplní z nepálených cihel

²²⁶ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

a nebo 6 palců silné roubené. Proto bylo nutné počítat s vícenáklady, místo povolené částky předpokládal Dialler 27.270 zl. 47 kr. Během 11 týdnů se dle jeho hlášení podařilo realizovat všechny změny zdí předního traktu včetně přístavby pro krajskou pokladnu (ta měla být zjevně umístěna v severozápadním nároží), byla vyzdvižena část krovu a na další část a na stropy bylo otesáno dřevo, čtvrtina zdí byla omítnuta, v kancelářích byly hotovy truhlářské a zámečnické práce. Zbývalo zde položit podlahy, na které bylo už připraveno ohoblované dřevo, osadit dveře a kamna. Po pokrytí střechy a zhotovení vnější omítky by se mohlo zbourat lešení. I přesto, že Dialler přišel o většinu stavebních dělníků, kteří byli povoláni k fortifikačním pracím, podařilo se mu i s využitím shromážděných dezertérů do konce listopadu 1813 přivést stavbu do stavu k nastěhování kanceláře krajského úřadu, registratury a archivu. K tomu však bylo nutné zbourat lešení a tedy provést fasádu. Protože od dvorské stavební rady nebyl žádný plán fasády dodán, navrhl Dialler fasádu už v létě sám. Protože kvůli špatnému stavu obvodové zdi musely být navrženy pilíře a zeď byla značně nerovná (odchylky 9-12 palců ve vertikálním i horizontálním směru), navíc ještě okna nebyla rozmístěna rovnoměrně, byl to dosti obtížný úkol. Jako nejúčelnější se Diallerovi, jak sám později vysvětloval, jevílo umístění lizén zpevňujících zeď a činicích nepravidelnosti co možná nejvíc nenápadnými. Pro docílení nutných architektonických poměrů opatřil lizény (tedy ve skutečnosti pilastry) iónskými hlavicemi. Dále pro větší reprezentaci zemského úřadu navrhl reliéfní výzdobu (v suprafenestrách oken přízemí vegetabilní motivy, v parapetech patra alegorické motivy). Plán a rozpočet se opět dostal do zdoluhavého úředního „kolečka“, v němž se nadřízené úřady zachovaly dle obvyklého scénáře. Zemské stavební ředitelství plán neschválilo a navrhlo jiný. Ten opět zkritizovala dvorská stavební rada a zhotovila vlastní návrh. Ani jeden z nich není dochován, ze spisu jen vyplývá, že ve Vídni byly v návrhu zemského stavebního ředitelství kritizovány jakési frontony či římsy nad okny (*Verdachungen*) a čtyři pilíře či pilastry (*Wandpfeiler*), fasáda měla být dle dvorské stavební rady zcela hladká. Plán však byl ve Vídni zhotoven až 4. února 1814, kdy už byla fasáda dávno zrealizovaná. Už 12. července 1813 byla na iónské hlavice a výplně polí uzavřena smlouva s ústeckým sochařem Josefem Schusterem. Ten však smlouvě nedostál, což odůvodnil tím, že 20. srpna se kvůli ruskému kvartýrování musel vrátit domů, pak se nemohl vzdálit z domova kvůli francouzským vojákům, práce na fasádě však bylo nutné dokončit, proto je nechal Dialler zhotovit od pražského štukatéra Johanna Renna. Touto svévolí se však dostal krajský inženýr do velkých problémů kvůli realizaci neschválených víceprací. Jejich vyúčtování se řešilo až na podzim 1815. Předmětem sporu byly kromě fasády i parketové podlahy do bytu krajského hejtmána a jeho výmalba a měděné kotle do prádelny (dle gubernia

je měl platit nájemník sám). Další nutné vícepráce zahrnovaly také výměnu krovu nad západním křídlem. Nad rámec původně plánovaného byly také zazděny arkády severního a východního křídla a vyplněny okny. Diallerovi se nakonec podařilo dosáhnout dodatečného schválení fasády s odůvodněním, že náklady na štukatérské a kovářské práce byly vyšší jen o 788 zl. 48 kr., což se vyplatilo, protože zastavením stavby by při stále stoupajících cenách došlo k většímu prodražení. V tom ho podpořil i nový krajský hejtman Heinrich von Blumenkron.²²⁷

Realizace vnitřního zařízení se táhla ještě během roku 1814, v říjnu se však krajský úřad nastěhoval. Dokončen byl i byt krajského hejtmána. 28. října 1814 bylo schváleno také pronajmutí bytu krajskému inženýru Diallerovi, a sice v odděleném traktu (tzn. bývalém noviciátu), 4 pokoje, 1 kvelb, 1 kuchyně a dřevník. I krajský inženýr tak mohl začít obývat stavbu, jejíž adaptaci řídil. Další byty byly však dokončeny až v roce 1817.²²⁸

Dle celkového vyúčtování z 4. listopadu 1817 stála adaptace kláštera pro krajský úřad 51.676 zl. 1 1/12 kr., a to včetně kupní ceny za budovu ve výši 9510 zl.²²⁹ Vyúčtování bylo předloženo nadřízeným úřadům v roce 1818. To mělo ještě smutnou dohru. S velkým zpožděním – až v roce 1825 – byla dána Diallerovi k náhradě škoda ve výši 53 zl. 32 kr. vídeňské měny, vzniklá jeho početní chybou v účtech. Dialler však mezitím v roce 1821 zemřel, takže škodu měli zaplatit dva pozůstalí nezletilí sirotci. Jich se však zastal krajský hejtman Blumenkron a s poukazem na fakt, že Dialler svou služební horlivostí ušetřil při stavbě značné náklady, se mu podařilo dosáhnout odpuštění náhrady škody.²³⁰

Budova krajského úřadu však začala mít už velmi brzy po dokončení značné problémy, především s vlhkostí. Už v lednu 1819 psal krajský hejtman Heinrich von Blumenkron guberniu, že přízemí je jak v přední, tak v zadní části tak vlhké, že houby neobyčejné velikosti rostou nejen z podlahy u starých zdí, ale i ze zárubní a obložek do 3 stop výšky, z nichž mnohé byly udělány v roce 1813 nově a nyní jsou trouchnivé, rozpadají se na kusy a podlaha podél zdí je zničena hnilobou, takže vícero kusů bude muset být uděláno nově. Příčina této mimořádné vlhkosti je v čedičovém kameni, z něhož sestávají z větší části veškeré staré zdi přízemí. Tento kámen se tím víc potí, čím víc cítí teplo, tedy i při největších

²²⁷ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

²²⁸ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

²²⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

²³⁰ NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. Pub 28/15, kt. 6548.

vedrech v létě voda po kapkách teče po zdech, v zimě se zase potí kvůli vytápění.²³¹ Při přestavbě to nebylo tak patrné, protože prostory v přízemí byly do té doby používány hlavně jako kvelby, nevytápěné. Zdi zadního traktu jsou zase postaveny z nejhoršího materiálu a většinou uvnitř vyplněné sutí. Mnohé přistavěné opěrné pilíře dokazují, že už dříve byly zdi ve špatném stavu. A přestože byly zdi podchyceny a přistavěny další pilíře, nedá se na solidnost zdí zcela spolehnout. V patře, kam už pilíře nedosahují, jsou navíc zdi ze stejně špatného materiálu. Důvodem tohoto hejtmanova působivého popisu situace však bylo především jednání o výši nájmu v bytech. K tomu hejtman dodal, že ví nejlépe z vlastní zkušenosti, jaké škody vlhkost dělá na nábytku, zařízení a šatstvu. V listopadu téhož roku se navíc řešila vlhkost v prostorách krajské pokladny. Možným řešením bylo buď zvýšení podlahy a realizace cihelných plent (za 1140 zl. 30 kr.) nebo přestěhování krajské pokladny do přízemí samostatné budovy místo bytu krajského pěšího posla. Ta totiž nebyla postavena z čediče, ale z pevné opuky, i když její prostory také nebyly zcela suché. Náklady na přestěhování by byly jen 232 zl. 23 kr., proto byla zvolena tato varianta. Ve věci vlhkosti v budově však nebylo podniknuto nic.²³²

25. března 1824 psal opět krajský hejtman guberniu a odvolával se na korespondenci z roku 1819. Situace se prý zhoršila natolik, že hrozí zřícení částí budovy. Nechal ji prohlédnout krajským inženýrem (po zemřelém Diallerovi nastoupil Wenzel Geržabek) a ten zhotovil rozpočet na opravy ve výši 3325 zl. 13 1/3 kr. konvenční měny. Hejtman vyjádřil obavu ze zřícení stropů nad svým bytem. Byly ale shledány i další škody: z důvodu hlubokého položení úrovně podlah a kvůli tomu vznikající vlhkosti jsou prkenné podlahy a obložky dveří v přízemí v kanceláři krajského úřadu, kanceláři hejtmana, komisi a konceptní místnosti tak shnilé, že jich kusy odpadávají. Proto se musí podlaha zvýšit nasypáním suché sutí. U stropů pak je potřeba osadit nové vazné trámy a rákosníky. Zemské stavební ředitelství 20. dubna 1824 upravilo rozpočet na 3286 zl. 25 kr. V září 1824 akci schválila také dvorská kancelář. Zakázku získal v roce 1825 ve veřejné dražbě Josef Gaube za 3225 zl.²³³

Architektonicky velmi výrazná fasáda krajského úřadu, která beze všech pochyb ovlivnila další architektonickou produkci ve městě, tedy vznikla z invence krajského inženýra Diallera,

²³¹ I dobová literatura považuje čedič za nevhodný pro obytné stavby. JÖNDL, Johann Philipp, *Poučení o stavitelství pozemním vůbec a zvláště vzhledem na privátní a obecní stavení ve venkovských městech, městečkách a vesnicích*, Praha 1840, s. 302. Řada dalších mladších příruček přímo uvádí, že „čedič se potí“. V oblasti Českého středohoří však byl vždy – jakožto dostupný místní zdroj – hojně užíván nejen na dláždění, ale i stavby včetně obytných.

²³² NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. Pub 28/15, kt. 6548.

²³³ NA Praha, ČG-publ., per 1816-1825, sign. Pub 28/15, kt. 6548.

determinována nejen vkusem svého tvůrce, ale i stavebním stavem budovy (pilastry jako prvek opticky potlačující nerovnosti stěny) a zcela proti vůli nadřízených úřadů.

Barokní kostel sv. Michala od Domenica Orsiho přiléhající k jižní straně budovy, byl i po přesunu dominikánů do zrušeného minoritského kláštera dále využíván, dokud v bývalém klášteře sídlil kněžský seminář. Po adaptaci kláštera na krajský úřad ztratil kostel svou funkci a byl prodán v dražbě. Ze tří uchazečů nabídl nejvíc Wenzel Benesch, a sice 3450 zlatých a dle smlouvy z 28. října 1814 mu byl kostel prodán.²³⁴ Dva oltáře a kazatelna byly věnovány do vyhořelého kadaňského kostela, a sice hlavní oltář s poprsím archanděla Michaela a boční oltář s růžencovou Pannou Marií a sv. Dominikem. Další boční oltáře Nejsv. Trojice a Jana Nepomuckého se dostaly do Dobranova (?)²³⁵, sv. Ludvík do kostela v Touchořinách, sv. Tomáš, Josef a Anna do Homole.²³⁶ Kostel pak sloužil Beneschovi jako skladiště. Tento kostel se stal trnem v oku krajskému hejtmanu Josefu Klezanskému, který přišel do Litoměřic v roce 1837.

13. prosince 1838 napsal krajský hejtman Klezanský provinčnímu stavebnímu ředitelství dopis, v němž si stěžoval na podmínky v budově. Prostory krajského úřadu nejsou ani dostatečně prostorné ani osvětlené. Krajští komisaři, krajský inženýr a krajský fyzik museli dokonce opustit kanceláře a vykonávat práci doma, ostatní úředníci si stěžují na nedostatek světla. Je v nich nedostatek slunce a sucha, když se netopí, je v kancelářích hrozná zima. Úředníci musejí mít na hlavách čepice a čas od času vyjít ven a hledat slunná místa, kde by se zahřáli. Prostory určené pro archiv jsou tak vlhké, že v nich papír plesniví. Za to všechno může dle Klezanského kostelní budova po celé jižní straně budovy úřadu. Kostel také svojí výškou brání proudění vzduchu a zabraňuje tahu komínů. Je majitelem užíván jako sklad slámy a dřeva, což je samo o sobě pro úřad požárně nebezpečné. Také jeho údržba vyžaduje velké náklady, což ale majitel Benesch nedělá, takže kostel čím dál tím víc chátrá a kusy střešní krytiny a říms padají a poškozují střechu krajského úřadu. Ani stavební podoba a dekorace dle hejtmana nevykazují žádnou zvláštní architektonickou hodnotu, takže kostel ani nepřispívá ke zkrášlení města. Proto hejtman viděl jedinou možnost, kostel koupit a zbořit.

²³⁴ Dražební protokol je datován 10. března 1813. SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. 1/6, kt. 977.

²³⁵ V originále „*Dobern auf dem reichenberger Herrschaft*“. *Dobern* je Dobranov, ten však neležel na libereckém panství. Dnes je součástí České Lípy. Zároveň na libereckém panství není žádná lokalita, která by název „*Dobern*“ byl jen vzdáleně připomínala.

²³⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

Prostor by se pak mohl proměnit v květinovou zahradu, jižní stranu úřadu by byla vystavena slunci a mohly by se do ní přestěhovat kanceláře z východní a severní strany. Hejtman domluvil s Wenzlem Beneschem kupní cenu 3000 zlatých a také uzavřel předběžnou dohodu s novým majitelem sousedního domu čp. 259 Josefem Gaubem o výměně části pozemku a o tom, že Gaube musí při přestavbě domu postupovat tak, aby to úřadu neškodilo.

Gaubemu byla také přenechána zakázka na demolici, protože byl v Litoměřicích jediný, kdo měl možnosti a prostředky ji provést. Část stavebního materiálu měla jít na stavební úpravy krajského úřadu, část dle přání Gaubeho na stavbu silnice přes Tlučeň a Sebusín do Ústí nad Labem, protože tuto zakázku měl Gaube zadánu také. Ačkoliv povolení k demolici obdržel krajský úřad od nadřízených úřadů až 25. ledna 1839, bylo už v listopadu 1838 Gaubemu nařízeno, aby s demolicí kostela a stavbou silnice do Sebusína začal co nejdříve.²³⁷ Dle protokolu sepsaného 25. listopadu 1838 měl Gaube započít s demolicí nejpozději 1. prosince a dokončit ji do konce března 1839 včetně odstranění materiálu.²³⁸

Krajský inženýr Martin Kottnauer zhotovil pro demolici a nutnou úpravu budovy úřadu dva alternativní plány a rozpočty, jeden počítal se zachováním předstupující části v jihovýchodním nároží, druhý s jejím odbouráním a vyrovnaním průčelí. Krajský hejtman sám se přikláněl v první variantě, která byla levnější a rychlejší. Rozpočet dosahoval výše 2340 zl. 14 ½ kr. konvenční měny. Z plánové dokumentace je zachován jen půdorys prvního patra, počítající se zachováním předstupující části.²³⁹ Nakonec však při demolici vznikly takové trhliny, že se tato část musela zbourat a fasáda budovy provést v jedné linii. Zachovány byly nejen prostory přiléhající ke kostelu, ale do budovy úřadu byla zapojena i severní část příčné lodi kostela.²⁴⁰ Dle uzavřené smlouvy dostal majitel čp. 259 Josefem Gaubem pozemek, na němž stála jižní část transeptu kostela, za to postoupil krajskému úřadu pozemek za zbořeným kostelem. Z kostelní stavby zůstala zachována část jeho jižní zdi, která byla součástí domu čp. 259 (dům byl ke kostelu přistavěn) a Gaube si vyhradil právo zakončit střechu na této straně valbou.²⁴¹ Na domě je dodnes zachován pilastr kostela.

Stavební úprava krajského úřadu byla provedena v průběhu roku 1839. Dle vyúčtování z 31. prosince 1839 dosáhly náklady i s odkoupením kostela a vícepracemi výše 6947 zlatých 16

²³⁷ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1837-1838, sign. Pub 1/40, kt. 1684.

²³⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1538 Kostely, kt. 1223.

²³⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797.

²⁴⁰ NA Praha, ČG-vš., per 1836-1840, sign. 18 21/3, kt. 42.

²⁴¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797.

krejcarů. Zednické práce prováděl Josef Gaube, tesařské Adam Werner.²⁴² Dle hlášení krajského úřadu z 15. ledna 1840 tak vícenáklady dosáhly výše 1720 zl. 57 ½ kr. konvenční měny.²⁴³

Dle dobového pohledu bylo demolicí tohoto barokního kostela, který nyní považujeme za stavbu mimořádně vysoké uměleckohistorické hodnoty, dosaženo zkrášlení města. Do soklové části kostela, která byla ponechána, protože vyrovnávala terénní rozdíl mezi ulicí a vzniklou zahradou, byla zasazena nová kašna. Nevíme, zda byla přímo součástí koncepce demolice, nebo byla projektována až dodatečně. Plán pro ni dochován není, rozpočet ve výši 275 zl. 2 kr. je nedatovaný a nesignovaný.²⁴⁴ Jeho autorem byl pravděpodobně krajský inženýr Martin Kottnauer, ze spisů však víme, že zemské stavební ředitelství do vzhledu kašny zasáhlo.²⁴⁵ Kamenickou práci na kašně provedl Joseph Jarosch a byl na ni použit pískovec z Děčína.²⁴⁶

Teprve zbouráním kostela a prodloužením průčelí budovy úřadu vznikl jeho vzhled tak, jak ho známe dnes. V roce 1906 byla navíc demolována budova bývalého noviciátu, čímž se uvolnil prostor Krajské ulice a stavba krajského úřadu získala zcela nový urbanistický kontext.²⁴⁷

²⁴² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797.

²⁴³ NA Praha, ČG-vš., per 1836-1840, sign. 18 21/3, kt. 42.

²⁴⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797.

²⁴⁵ NA Praha, ČG-vš., per 1836-1840, sign. 36 22/10, kt. 350.

²⁴⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797.

²⁴⁷ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 201.

9.2 Divadlo

Městské divadlo se stalo dobově příznačným architektonickým úkolem 19. století. Litoměřické divadlo patří mezi nejstarší dochovaná městská divadla v českých zemích, nejedná se však o stavbu, která by tvořila reprezentativní dominantu veřejného prostranství, naopak se ve veřejném prostoru neuplatňovala vůbec.

Dějínám litoměřického divadla se věnoval na počátku 20. století městský archivář Heinrich Ankert, mladší literatura už vychází pouze z něj. Bez výjimky předpokládá, že autorem budovy je Josef Gaube.²⁴⁸ Skutečnost však může být i složitější.

Impulesem ke stavbě divadla se stalo zrušení divadelního sálu v budově bývalé jezuitské koleje, kde se doposud divadlo v Litoměřicích hrálo, v roce 1821. Divadelní produkce se pak dočasně přesunuly do domu U Zlatého bažanta čp. 22m na jižní straně náměstí.²⁴⁹

Při hledání vhodného místa pro produkční sál²⁵⁰ byl zvolen obecní dům čp. 12m. Ten tvořila přední budova s hostincem U Černého orla a dvůr obestavěný ze všech tří stran. Na východní straně byly stáje, na západní obytné prostory, dvůr uzavírala samostatná budova v jižní části parcely. Zchátralá budova na západní straně sloužící k ubytování vojska měla být nahrazena divadelním sálem.

Podrobné studium rozptýlených pramenů přineslo ke genezi vzniku stavby více otázek než odpovědí. Nepochybné je, že projekt stavby byl zadán Josefu Gaubemu. Původní plán však dochován není. Guberniální spis, který snad mohl vývoj projektu osvětlit, byl skartován. Ani ve fondu krajského úřadu se původní spis k povolení stavby nenachází, jen zlomek ve spisech následujícího manipulačního období. Právě v něm najdeme rozhodnutí zemského

²⁴⁸ ANKERT, Heinrich, *100 Jahre Leitmeritzer Stadttheater*, Leitmeritz 1922; DOSKOČIL, Oldřich, *Z dějin litoměřického divadla a divadelnictví*, Praha 2002. Recentní práce o českých divadlech HILMERA, Jiří: *Česká divadelní architektura*, Praha 1999. převzaté údaje dokonce komolí. Divadlo situuje do zadního traktu za hostincem U Zlatého bažanta, ve skutečnosti však šlo o obecní dům s hostincem U Černého orla.

²⁴⁹ ANKERT, Heinrich, *100 Jahre Leitmeritzer Stadttheater*, Leitmeritz 1922, s. 1.

²⁵⁰ V pramenech je divadlo v době stavby označováno většinou jako *Productionssaal*.

gubernia č. j. 47.870 z 30. září 1822, jímž povoluje přeměnu zadní části obecního domu čp. 12 na obecní sýpku a produkční sál v prvním patře. Konstatuje, že je to pro obec mnohem výhodnější a povoluje tedy stavbu podle předloženého plánu a nikoliv podle dříve navrženého zřízení bytů.²⁵¹ Uvedené formulace nejsou zcela srozumitelné. Zdá se však, že nemělo jít o divadlo v takové podobě, v jaké bylo skutečně realizováno, ale zřejmě jen o sál v jednom podlaží. Ze zmínky, že řešení je výhodnější než předtím navržené zřízení bytů, nevyplývá, zda původně měla být kombinována sýpka s byty nebo byty s divadelním sálem. Dražba stavebních prací proběhla ještě před úředním schválením stavby 22. července 1822.²⁵²

Z rozpočtů dále vyplývá, že ač byla obvodová stěna směrem do dvora velmi zchátralá a postavená z nepálených cihel, počítalo se s jejím částečným zachováním. Zřejmě také proto byla původně navržena šindelová krytina, protože tašky by tato zeď neunesla. Při realizaci se však stav ukázal ještě mnohem horší, proto byla zeď zcela zbořena a nová zeď byla za účelem zvětšení sálu posunuta oproti původnímu plánu o 1 sáh a 2 stopy východně. Rozličné práce si vyžádaly náklad o 957 zl. 47 4/12 kr. vídeňské měny vyšší, než bylo původně vydraženo. V původním rozpočtu také byl strop sálu projektován jako hliněný, tzn. omazaný hlínou na latích omotaných slaměnými povřísky, při realizaci však byl proveden běžný strop omítaný na rákos.²⁵³

Stavba začala ještě před úředním schválením v srpnu 1822. Ankert uvádí, že první představení v divadle proběhlo 18. prosince 1822, to se však nejeví jako příliš pravděpodobné. Podle pokladního deníku bylo za stavbu průběžně placeno v období od srpna 1822 do března 1823, další položky následují i později (sklenář květen 1823). Některé výdaje jsou zaznamenány ještě v roce 1826, ale zde se již snad jedná o doplatky za dávno provedenou práci.²⁵⁴ Plán Josefa Gaubeho zachycující už realizovanou stavbu je datován 30. ledna 1823, což však nemusí znamenat, že tehdy už byly na stavbě dokončeny všechny práce.²⁵⁵

²⁵¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1823-1827, sign. Pub 69/51, kt. 1339.

²⁵² SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

²⁵³ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

²⁵⁴ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192; AM Litoměřice – doplněk, i. č. 10 záležitosti stavební kt. 16.

²⁵⁵ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

Zednické práce prováděl Josef Gaube, tesařské Ignaz Salomon. Na stavbu byl užit lomový kámen z Žernosek, kamenná dlažba pocházela z lomu u Hrušovan. Cihly a cihelné dlaždice měly zřejmě svůj původ v městské cihelně.²⁵⁶

Dle plánu hotové stavby bylo divadlo realizováno na půdorysu nepravidelného čtyřúhelníku, který se od severu k jihu rozšiřoval a tam byl ukončen šikmo ubíhající městskou hradbou. Jeviště bylo zhruba stejně velké jako hlediště, mezi nimi bylo umístěno úzké orchestřiště. V horní etáži našlo místo šest drobných lóží a velká galerie. Rovný strop byl opatřen výraznými fabiony. Vstup byl veden ze zadní (severní) strany sálu z přiléhající části zadního křídla domu čp. 12m, kde bylo také vybudováno dvouramenné schodiště na galerii. Pod schodištěm byla umístěna pokladna. Šatna pro herce byla situována do jižní dvorní budovy, vydělena z prostoru stájí, které zde byly i nadále. Vytápění prostoru divadla bylo řešeno kamny umístěnými v parteru při západní obvodové zdi, k jejichž obsluze byla vystavěna drobná příkládací komora. Toto řešení neumožňovalo přikládat během představení, sál musel být vytopen předem. Zvlášť byl ještě zhotoven plán realizovaného krovu od krajského inženýra Geržabka. Ten byl hambalkový s dvojitou stojatou stolicí, mezi divadlem a stávajícím zadním křídlem domu čp. 12m byl proveden požární štít. Plány nezachycují, jak bylo provedeno průčelí stavby, lze však předpokládat, že nemělo žádné architektonické ambice a omezilo se maximálně na jednoduché šambrány kolem oken. Zde je nutno se pozastavit znovu u otázky autorství stavby. Autorem prvotního projektu byl zcela jistě Josef Gaube. První schvalování proběhlo u krajského inženýra a nelze vyloučit, že už on nějaké změny v plánech provedl či navrhl vlastní alternativu. Zemské stavební ředitelství do plánů zřejmě nezasáhlo, guberniální povolení nic takového nezmiňuje. Jak ale vyplývá z dalšího vývoje přímo na stavbě, projekt doznal značných změn včetně půdorysné výměry. I na této genezi se mohl krajský inženýr, který zřejmě stavbu pečlivě dozoroval, podílet.

Město zřejmě muselo při realizaci stavby značně šetřit (zvláště při nutnosti víceprací), což se projevilo na vybavení interiéru. Lóže byly provedeny pouze z hoblovaných prken. Teprve v roce 1836 bylo rozpočtováno a v roce 1837 realizováno jejich vytapetování.²⁵⁷ Ještě před úpravami interiéru byla postavena na parkánu přístavba se skladem kulis a šatnami. Plán a rozpočet zhotovil krajský inženýr Wenzel Geržabek už v roce 1831,²⁵⁸ ale první verze plánu není dochována. V následujícím roce 1832 byla stavba skladu a šaten zemským

²⁵⁶ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

²⁵⁷ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

²⁵⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 333.

podkomořským úřadem zamítnuta kvůli nutným výdajům na radnici a hlavní školu.²⁵⁹ Stavbu povolilo gubernium v roce 1833 podle nového plánu krajského inženýra z 28. června 1833²⁶⁰ a měla začít na jaře 1834. Měl na ni být použit materiál ze zbourané kolny na sušení cihel. Stavba měla obsahovat v přízemí sklad kulís, v patře dvě oddělené šatny pro muže a ženy. Stavbu opět prováděl Josef Gaube. Ten si v září 1834 stěžoval, že stavba je téměř celá dokončena až na podlahu, na kterou měla být dodána prkna městským hospodářským úřadem.²⁶¹ K předání stavby došlo však až v březnu 1836.²⁶² Stavba členěná pásovou rustikou a slepými arkádami je dodnes dochována včetně svého členění, jen zvýšená o druhé patro ukončené plochou střechou.

V roce 1853 bylo v divadle zavedeno teplovzdušné vytápění dle Meissnerova systému (více o tom v kapitole 11.1). Zároveň bylo postaveno nové schodiště.²⁶³

Divadlo se dostalo v osmdesátých letech 19. století do zcela nového urbanistického kontextu. Demolicí domů čp. 13m a 14m byla prolomena nová ulice, z níž bylo zbudováno schodiště (dnešní Máchovy schody) spojující centrum města s novým nádražím ležícím na předměstí Dubina pod kaplí sv. Jana Křtitele. Na parcele domu čp. 14m byla v přední části postavena městská spořitelna a v zadní monumentální budova dívčí školy. Západní fasáda divadla se tak stala pohledovou. Divadlo bylo posléze koncem 19. století přestavěno.

²⁵⁹ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

²⁶⁰ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

²⁶¹ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i. č. 1524 Kulturní záležitosti, divadlo, kt. 1192.

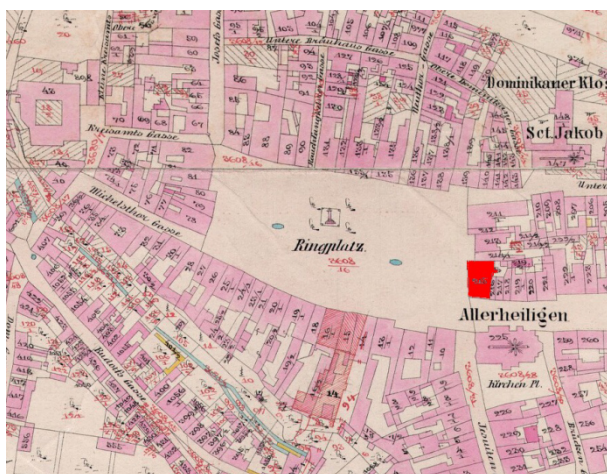
²⁶² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 69/215, kt. 2008.

²⁶³ SOKA Litoměřice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/213.

9.3 Litoměřické radnice

Na litoměřickém náměstí se nacházejí tři stavby, které všechny tři v průběhu 19. století sloužily městskému úřadování. Je to především tzv. stará radnice čp. 171m, dále dům Pod Bání zvaný též Kalich čp. 15m a obecní dům U Černého orla čp. 12m. Shodou okolností jsou všechny tyto stavby renesančního původu, ve dvacátých až padesátých letech 19. století však prošly nebo měly projít razantní změnou.²⁶⁴

9.3.1 Stará radnice čp. 171m

Tak zvanou starou radnici, ležící v nárožní poloze východní strany náměstí a Dlouhé ulice, lze označit za ikonickou stavbu české renesance. Byla přestavěna ze středověké radnice a sousedícího domu po velkém litoměřickém požáru v letech 1537–1540 zednickým mistrem Pavlem.²⁶⁵ Do 19. století se radnice dochovala v podstatě ve své renesanční podobě, na budově došlo do té

doby jen k nepříliš podstatným úpravám dispozice a fasád, např. úpravám některých okenních otvorů.

V 19. století se radnice dostala do stavu, kdy naprosto pro své využití nevyhovovala z hlediska stavebnětechnického ani kapacitního, po celou první polovinu 19. století se v pramenech uvádí, že radnice je na pokraji zřícení. Město se však potýkalo nejen s problémem radniční budovy, ale i s nedostatkem prostor pro hlavní školu, která byla

²⁶⁴ Závěry byly již publikovány, NOVÁ, Eliška, *Tři litoměřické radnice a jejich (ne)realizované klasicistní přestavby*. Dějiny staveb 2017, Plzeň 2017, s. 209-234.

²⁶⁵ Litoměřické radnici byla věnována literaturou už dosti značná pozornost – výběrově ANKERT, Heinrich, *Zur Baugeschichte des Leitmeritzer Rathhauses*, Separatausdruck aus dem Leitmeritzer Zeitung 8, September 1911; KÜHN, Karl, *Das alte Rathaus zu Leitmeritz – seine Baugeschichte und Wiederherstellung*, in: 1227–1927 Stadt Leitmeritz. Festschrift zur Feier des 700jährigen Bestandes als Stadt, Leitmeritz 1927, s. 143–158; KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997. V r. 2017 byl zpracován standardní stavebně-historický průzkum: NOVÝ, Miroslav – NOVÁ, Eliška, *Litoměřice, dům č.p. 171 (tzv. stará radnice, dnes Oblastní muzeum), Mírové nám., standardní stavebněhistorický průzkum*, květen–září 2017 (elaborát uložen na Městském úřadu Litoměřice, odbor školství, kultury a památkové péče).

umístěna provizorně v suterénu bývalé jezuitské rezidence v Jezuitské ulici. Proto vznikaly během této doby různé návrhy, kam kterou z těchto institucí přestěhovat.

Během 20. a 30. let vzniklo několik plánů na přestavbu radnice, popř. na úplnou novostavbu na jejím místě. Žádný však nebyl realizován.

Stav radnice způsobil, že purkmistr, radní či úředníci v zimním období často úřadovali doma. Koncem roku 1817 byla v radnici konána prohlídka, na jejímž základě bylo 16. ledna 1818 městu zemským podkomořským úřadem nařízeno zřídit v budově nejméně jeden, dle možností dva vytápitelné pokoje pro politická a policejní jednání, aby nemusela probíhat v bytech radních. Již tehdy konstatovali litoměřický stavitel Josef Gaube a tehdejší krajský inženýr David Diallyr, že v budově není možné takovéto pokoje zřídit, aniž by byly zřízeny nové schody do druhého patra a zároveň vybourán pokojík, kde je nyní výběrčí daní, záchody a vzadu umístěná komora určená pro starou registraturu. Zároveň upozornili na poškození dolních kleneb a zadní obvodové zdi, která neunesou větší zátěž, a nanejvýš špatný krov, který by se v krátké době mohl zřítit. Tím záležitost na několik let usnula. V prosinci 1825 však zemský podkomořský úřad tento závazek městu připomněl. Ve svém dopise uvedl, že magistrátem bylo tehdy argumentováno zchátralostí radnice, která se ale nepotvrdila, protože už uběhlo osm let. Připojil návrh, aby se provedly úpravy umožňující vytápět velkou radní světnici. Krajskému úřadu byla nařízena prohlídka bytů radních a purkmistra, zda zde nejsou uloženy spisy nebo dokonce obecní peníze, a jejich případné zajištění a přenesení na radnici. Dále měl krajský inženýr vykonat prohlídku, jestli je opravdu radnice zchátralá tak, že tam nelze tyto dva požadované pokoje zřídit.²⁶⁶ Proto magistrát nechal zpracovat plán a rozpočet přestavby radnice a 10. února 1826 ho předložil krajskému úřadu s prosbou o posouzení krajským inženýrem. Kraj postoupil plán zemskému guberniu s návrhem udělit stavební povolení, to si ale vyžádalo předložení účetnictví za posledních šest let.²⁶⁷ Plán pro přestavbu vypracoval litoměřický stavitel Josef Gaube.²⁶⁸ Radnice by podle něj dostala nový klasicistní výraz s trojúhelným frontonem s erbem města, který završoval velmi mělký rizalit. Zhruba v ose průčelí byl projektován v prvním patře balkón, přízemí a části průčelí podél rizalitu byly členěny pásovou rustikou. Průčelí však respektovalo ne zcela pravidelné rozmístění okenních otvorů i nestatečně široké oblouky podloubí. Architektonické řešení průčelí odpovídá době vzniku, obdobně řešených klasicistních radničních budov nalezneme v českých zemích více. Typickým příkladem je např. budova radnice v Lounech, projektovaná údajně krajským

²⁶⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839–1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

²⁶⁷ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839–1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

²⁶⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, sign. IP 17, mp 129.

inženýrem Müllerem, která se s litoměřickým návrhem shoduje i profilací věže.²⁶⁹ Výrazné úpravy se týkaly i interiérů, do druhého patra mělo být vybudováno zcela nové schodiště, značných úprav by doznala dispozice včetně rozdělení radní síně na dvě klenuté (!) kanceláře.²⁷⁰ Plán odsouhlasil i krajský inženýr Wenzel Geržabek a společně s Gaubem zpracovali rozpočet ve výši 8856 zlatých 59 krejcarů konvenční měny.²⁷¹ Stavba by však byla pro město finančně velmi náročná. Proto Geržabek navrhl i možnost zřídit komisní pokoj v prostorné síni 1. patra o velikosti 8½ čtverečních sáhů. Při zamýšlené přestavbě by se ale nehodil, protože je nutné zřídit nové schodiště a komisní místnost by pak musela být zúžena. Proto považoval náklady na tuto akci ve výši 321 zlatých 25¼ krejcaru konvenční měny za neúčelné.²⁷²

14. června 1826 byl sepsán protokol, který se okrajově týkal i oné nařízené domovní prohlídky (u purkmistra však nebyly nalezeny ani uložené spisy, ani peníze), především však situace magistrátu. Purkmistr upozornil, že magistrát má pět místností, a sice: 1) velkou gotickou radní světnici, která je obrácená k severu a východu a v zimě se nedá vytopit (při silném mrazu se v blízkosti okna – jediné osvětlené části – kvůli zimě nedá vůbec pracovat), 2) úzký pokoj s jedním oknem, kde pracují protokolista podatelny a registrátor, 3) nepřilíš prostornou kancelář, kde mají své pracovní stoly dva politicko-judiciální radové a purkmistr a zároveň zde v zimě pracují i písař pozemkové knihy a sekretář, a vůbec se zde konají všechny komise, 4) malý pokoj, kde se konají hospodářská sezení a úřední dny a kde se nachází hospodářská registratura, 5) ještě menší pokojíček, který byl jinak určen pro purkmistra, ale nyní je v něm výběrčí daní, který předtím v rozporu s předpisy pracoval doma.

Purkmistr dále zmínil, že získání jedné až dvou místností by pro potřeby magistrátu stejně nebylo dostačující, proto město nechalo vypracovat plán úplné přestavby. Prohlízející komisař se přesvědčil o zchátralosti budovy. Dále konstatoval, že na ukládání peněz, cenností, dlužních úpisů a jiných důležitých spisů je v radnici k dispozici předpisově zřízený, proti vloupání chráněný kvelb s železnými dveřmi.²⁷³

Úřední schvalování se vleklo, až 13. července 1827 gubernium sdělilo krajskému úřadu, že ve shodě se zemským podkomořským úřadem nepovoluje přestavbu radnice, protože je pro město finančně nerealizovatelná. Naproti tomu zřízení dvou kanceláří není už možné odkládat. Dle plánu stávajícího stavu se dají zřídit v nevyužívané („nevystavěné“) prostoře

²⁶⁹ KIBIC, Karel – FIŠERA, Zdeněk, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska I*, Praha 2009, s. 237.

²⁷⁰ Jde o známý radní sál s bohatě zdobeným renesančním kazetovým stropem a táflováním.

²⁷¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839–1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

²⁷² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839–1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

²⁷³ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839–1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

druhého patra, anebo v přízemí v pronajatém kvelbu a bytových prostorách, což by nevyžadovalo velký náklad. Nebo lze byt domovníka a vězeňskou celu přemístit do přízemí a kanceláře zřídit v druhém patře.²⁷⁴ Tento výsledek však pro město nebyl přijatelný.

16. listopadu 1827 krajský inženýr Wenzel Geržabek sepsal znovu vyjádření ke stavu radnice. Uvádí, že je mu krajně bídny (*äußerst elende*) stavební stav radnice dobře znám z dřívějších prohlídek, nyní ale na žádost krajského úřadu z 1. listopadu provedl další prohlídku. Konstatuje, že stav zdiva i krovu se za několik let velmi zhoršil, takže zřízení dvou komisních pokojů v druhém patře již není proveditelné, nýbrž mnohem spíše je nezbytná celková účelná přestavba radnice, pokud nemá být ponechána úplnému zřícení. Dále píše, že je bezúčelné vypočítávat všechny poruchy, ale přesto si dovolí k lepšímu zdůvodnění některé podstatné body: a) hned u vstupu je velmi nízká klenba schodiště po celé délce popraskaná a při dalším praskání hrozí zřícením, b) jak pravé průčelí proti kostelu, tak i zadní do dvora obrácená obvodová zeď mají v přízemí po celé výšce zřetelné trhliny a zvláště obě tyto na hlínu postavené zdi kvůli svému stavu již nyní vyvolávají obavu z nebezpečí jejich sesutí, c) do 2. patra vedou krajně úzké kamenné schody, které by při předpokládané přestavbě v žádném případě nemohly být využity a bez účelné přestavby přízemních vstupních schodů se nedají vůbec změnit, d) ve 2. patře je veškeré dřevo včetně záklopových stropů zcela shnilé a navíc v policejním ohledu požárně nebezpečné a v rozporu s předpisy, e) stejné je to se třemi vedle sebe stojícími krovky se dvěma prostředními žlaby, kde zazděné vazné a zároveň stropní trámy jsou v uložení zcela shnilé a nyní drží jen pomocí vícero průvlaků a podpůrných sloupů. Vůbec je dřevo, které se zde nachází snad již staletí, prožrané dřevokazným broukem a krokve s dalšími dřevěnými částmi jsou tak trouchlivé, že krov na vícero místech visí ve vzduchu a při dosti sešlé taškové krytině může déšť vnikat na půdu a vše ničit.²⁷⁵ Dále vyjádřil názor, že při takto špatném stavu se zdá, že je na čase se vši vážností pomýšlet na celkovou přestavbu radnice a tato bude brzy o to nutnější, než navrhované stažení obvodových zdí železnými táhly a jejich zachování, což už by nemuselo být použitelné. Celkově považoval účelné upravení této nepravdělně založené požárně nebezpečné a krajně zchátralé budovy na použitelnou radnici opatřenou potřebnými prostorami za obtížnou úlohu pro stavitele. V závěru zmínil již zpracovaný plán a rozpočet ve výši 8439 zl. 4 1/12 kr.

²⁷⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, Publ. 78/82, kt. 2029.

²⁷⁵ Při prováděném stavebně-historickém průzkumu bylo zjištěno, že dodnes dochovaný krov je raně barokní konstrukcí postavenou s použitím dřeva předchozího renesančního krovu. Dle dendrochronologické datace byla doba kácení stanovena na r. 1536/37. Při opravě krovu v 50. letech 19. stol. byla vyměněna jen spodní část krovu. Datování provedl Ing. Tomáš Kyncl (NOVÝ, Miroslav – NOVÁ, Eliška, *Litoměřice, dům č.p. 171 (tzv. stará radnice, dnes Oblastní muzeum), Mírové nám., standardní stavebněhistorický průzkum*, květen–září 2017 (elaborát uložen na Městském úřadu Litoměřice, odbor školství, kultury a památkové péče).

konvenční měny na celkovou přestavbu, která je jedinou možností, jak získat z tohoto nedostatečného, požárně nebezpečného a ve špatném stavu se nacházejícího objektu solidní budovu.²⁷⁶

Záležitost se opět řešila až za dva roky. 25. září 1829 byla provedena prohlídka, dle níž byl stav radnice po dvou letech ještě mnohem horší, představoval nebezpečí pro zde zaměstnané úředníky, takže by mohlo být k předejití neštěstí navrženo i uzavření budovy.²⁷⁷ 19. prosince 1829 byl zemským stavebním ředitelstvím zpracován nový plán přestavby, odlišný vnějším vzhledem i dispozicí. Zcela vynechán byl fronton, erb města byl umístěn mezi první a druhé patro, odlišný vzhled měla i věž s hodinami.²⁷⁸ Zahájení stavby bylo snad plánováno na jaro 1830, jak je zmíněno při zamítnutí rekonstrukce obecního domu čp. 12.²⁷⁹

Mezitím se však objevil nový plán řešení situace, a sice upravit pro účely radnice „proviantní dům“ čp. 15 (Kalich), který byl pronajat bankálnímu eráru a pro účely radnice by poskytoval dostatečnou kapacitu, přičemž jeho adaptace by byla mnohem méně nákladná. Zároveň by radnice mohla být adaptována na hlavní školu.²⁸⁰ Po delších jednáních byla adaptace Kalicha v roce 1831 schválena.²⁸¹

V roce 1833 se však náhle zvedl odpor části měšťanstva proti stěhování magistrátu do Kalicha a bylo požadováno zastavení stavby a změna. Nespokojenci navrhovali, aby se do Kalicha nastěhovala hlavní škola a radnice zůstala zachována svému účelu. To však bylo zamítnuto, protože prostory v radnici by kapacitně pro potřeby magistrátu stejně nedostačovaly.²⁸² V průběhu roku 1834 však v této souvislosti vytvořil krajský inženýr Wenzel Geržabek ještě další plány. V lednu 1834 je datován plán na úplnou novostavbu v místě radnice. Projekt vnějším vzhledem vycházel z návrhu zemského stavebního ředitelství z roku 1829, průčelí však je pochopitelně řešeno s pravidelným rozmístěním oken. Podloubí má jen tři oblouky na severní části průčelí do náměstí, zbytek fasády člení slepé arkády. Novostavba také skýtala možnost efektivnějšího řešení dispozice. Plán je opatřen souhlasem purkmistra s vnitřním členěním, odkazujícím na drobné připomínky v (nedochovaném) protokolu.²⁸³ Nedostatečná kapacita budovy však byla řešena ještě odlišným způsobem dalšími dvěma návrhy ze srpna a listopadu 1834. Dle nich měla být radnice razantně přestavěna a zvýšena o třetí patro.

²⁷⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁷⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁷⁸ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 496.

²⁷⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/19, kt. 332.

²⁸⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁸¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

²⁸² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁸³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, sign. IP 17, mp 129.

Zajímavé je, že pro tyto projekty byl zvolen naprosto odlišný slohový výraz. Na plánu ze srpna je fasáda členěna rustikou, věž je zakončena cimbuřím a zábradlí balkonu je řešeno ve formě čtyřlístých kružeb. Listopadový plán má jinak řešenou štíhlou věž, rustika na průčelí je pásová, pod římsou zubořez, zábradlí balkonu je taktéž kružbové. Obě varianty projektu počítaly s přezděním oblouků podloubí, pravděpodobně mimo jiné ze statických důvodů.²⁸⁴ Akce však nenašla úřední podporu a pokračovalo se v úpravách Kalicha. Ty byly dokončeny v roce 1838. Pozoruhodné je, že ještě v únoru 1838 byla v korespondenci magistrátu s hospodářským úřadem obce zmiňována možnost novostavby na místě staré radnice, přičemž by se úřadovny nastěhovaly do rekonstruovaného Kalicha jen dočasně. K novostavbě však nikdy nedošlo.²⁸⁵

Po přemístění magistrátu do Kalichu tedy radnice přišla o svou historickou funkci. Pro účely hlavní školy však také upravena nebyla, protože byla kapacitně nedostačující i pro ni. Obchody v přízemí byly dále pronajímány, v druhém patře bydlel domovník. Ještě 5. června 1847 navrhoval hospodářský úřad magistrátu, aby se pronajaly i prostory v patře – bývalá podatelna a expediční kancelář a registraturní kvelb, které jsou pro město zbytné.²⁸⁶ 6. listopadu téhož roku však nahlásil, že ve druhém patře se nalomily některé uhnílé stropní trámy blízko zdi a musí být podepřeny, aby se předešlo neštěstí. Také v bývalém ženském vězení ze stropu spadlo několik kusů omítky. Není tedy rozumné toto druhé patro kvůli mnoha poruchám nechat obývat a mělo by být vyklizeno.²⁸⁷ Přesto si radnice na svou opravu musela počkat ještě několik let.

Po polovině 19. století se konečně přikročilo k opravě zchátralé radnice (údajně zásluhou starosty Johanna Wotruby), tentokrát už v odlišném přístupu ovlivněném rodící se památkovou péčí.

3. června 1852 byla podána žádost k okresnímu úřadu o povolení přestavby staré radnice dle předloženého plánu litoměřického stavitele Ignaze Antona Gaubeho. V ní se uvádí, že v nynější radnici (míněn dům čp. 15) jsou prostory zčásti používány k umístění části vyššího gymnázia a kanceláře městského úřadu musí být umístěny do staré radnice, která má být přestavěna. 6. července 1852 udělil okresní úřad stavební povolení po předchozí konzultaci

²⁸⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, sign. IP 17, mp 129; OÚ Litoměřice, kt. 1395.

²⁸⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁸⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3B/3/58, kt. 334.

²⁸⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3B/3/58, kt. 334.

projektu s pražským architektem Krannerem.²⁸⁸ Přestavba byla shledána jako možná, ale s ohledem na zachování hodnoty stáří (*auf die Erhaltung des Alterthums*). Dle plánu Ignaze Antona Gaubeho měl být v přízemí vlevo byt domovníka a vězeňské cely, vpravo obchody, v obou patrech pak kanceláře. Podloubí mělo být zazděno, což však nebylo povoleno. Okenní otvory fasád byly sjednoceny do „renesanční“ podoby. Na bočních střechách měly být zachovány věžičky, na plánu však byly opatřeny přelepky s jiným tvarovým řešením.²⁸⁹

K rekonstrukci radnice probíhající v letech 1852–1853 je bohužel v pramenech dochováno jen velmi málo informací. Ze spisového materiálu ani nevyplývá, kdo rekonstrukční práce prováděl. Kamenické práce provedl kamenický mistr Wenzel Hecht.²⁹⁰ Při přestavbě radnice došlo 24. listopadu 1852 ke zřícení pavlače v prvním patře dvorního průčelí, která spočívala na dvou kamenných krakorcích. Příčinou byla špatná kvalita krakorců, které se oba zlomily, aniž by došlo k poškození dobře provedené zdi, do níž byly zasazeny. Jeden zednický tovaryš byl zraněn na pravé noze.²⁹¹ V srpnu 1853 zpracoval Ignaz Anton Gaube rozpočet na omítnutí, pačokování a nabarvení tří průčelí radnice (proti čp. 170, proti náměstí a proti kostelu). Zakázku získal litoměřický zednický mistr Veit Haala. Práce byly hotovy před 8. říjnem 1853, kdy bylo vyúčtování předáno hospodářskému úřadu.²⁹²

Do budovy radnice se však nenastěhoval městský úřad, ale nově zřízený krajský soud, který zde sídlil až do roku 1909, kdy se přestěhoval do novostavby v ulici Na Valech. Úřadovny městského úřadu našly nové místo v rekonstruovaném obecním domě čp. 12. Ve „staré“ radnici se dnes nachází Oblastní muzeum.

²⁸⁸ V literatuře se opakující tvrzení, že rekonstrukci radnice projektoval sám dómský architekt Josef Kranner, se nezakládá na pravdě.

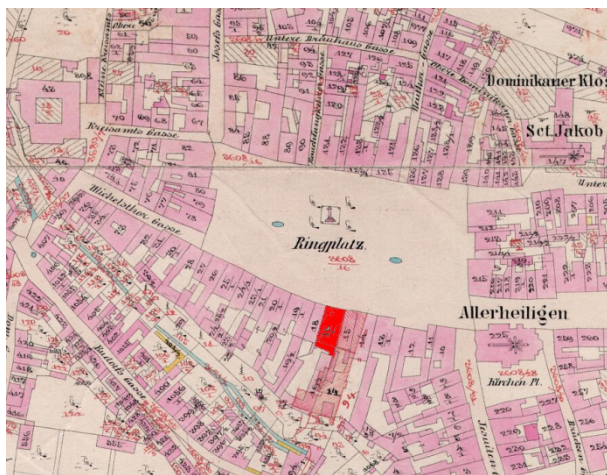
²⁸⁹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1850-55, sign. 9/13-137, kt. 83.

²⁹⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3D/3/6, kt. 334.

²⁹¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3D/3/8, kt. 334.

²⁹² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3D/3/14, kt. 334.

9.3.2 Dům Pod Bání – Kalich čp. 15m

Dům čp. 15m v jižní frontě náměstí, zvaný dnes Kalich, dříve německy *Knopfhaus*, česky dům Pod Bání, patří mezi nejvýznamnější litoměřické renesanční objekty a tvoří svou pozoruhodnou stanovou střechou s vyhlídkovou bání jeden z vizuálních symbolů města. Byl postaven v šedesátých letech 16. století Ambrožem Ballim jako reprezentativní sídlo zámožné

rodiny litoměřických erbovních měšťanů Mrázů z Milešovky.²⁹³ Během třicetileté války se dům dostal do majetku města a byl od té doby označován také jako proviantní dům (*Provianthaus*). Od roku 1798 byl pronajat bankálnímu eráru pro účely solního a celního úřadu. Pronájem však pro město nebyl příliš výhodný. V letech 1820–1821 se městu podařilo dosáhnout zvýšení nájemného, tehdy se v úřední korespondenci uvádí, že tento velký solidně postavený a v nejhezčí části náměstí ležící dům čítá 19 obytných pokojů, 6 velkých kvelbů, 5 dalších skladovacích prostor, 2 velmi prostorné sklady soli, 9 suchých prostorných sklepů a je to úřední dům, jakých by erár mohl mít v monarchii jen málo.²⁹⁴

Právě na tento dům padla volba při hledání řešení nevyhovující situace magistrátu. Cesta od idey k realizaci však byla dlouhá a spleť a projekt přitom prošel velmi pozoruhodným vývojem.

5. března 1830 magistrát požádal krajského inženýra o zhotovení plánu a rozpočtu adaptace proviantního domu na radnici. Zároveň přesně specifikoval požadavky na jeho budoucí uspořádání: v přízemí vlevo u vstupu pokoj pro podatelnu, registraturu a vedení gruntovních knih s kvelbem pro spisy, dále policejní světnice, v prvním patře vpředu kancelář pro purkmistra, vedle zasedací pokoj a požárně bezpečný kvelb na uchovávání pokladen, vzadu dva pokoje pro expedici a jedna kancelář, ve druhém patře pak velký zasedací sál a dvě kanceláře. V budově ve dvoře dole světnice pro radničního domovníka a dvě místnosti pro

²⁹³ Více o Ambroži Ballim a o domě MACEK, Petr, *Litoměřice renesanční*. In: KOTYZA, O. – SMETANA, J. – TOMAS, J. a kol., *Dějiny města Litoměřic*. Litoměřice 1997, s. 184–188; ANKERT, Heinrich, *Baumeister Balli*, MVGDB XLI/1902-1903, Heft 1, s. 131–133. Naposledy se domu, resp. jeho vyhlídkové bání věnovali PANÁČEK, Michal – RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, Milada: *Stanová střecha s vyhlídkovou bání domu čp. 15 Kalich v Litoměřicích*, *Průzkumy památek* roč. X/2003, č. 1, s. 109–121.

²⁹⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 69/75, kt. 1166.

věžně, nad nimi expediční kancelář. Naproti pak hospodářský úřad, daňový úřad statku Keblice a důchodní úřad, vězení a dva policejní byty. Dále měly být ve dvoře dřevníky, uhelna a kolna na požární stříkačky.²⁹⁵ Krajský inženýr žádosti vyhověl v poměrně krátkém termínu. Už 15. března je datován plán stávajícího stavu domu, 20. dubna pak návrh adaptace. Ta není nijak razantní, nejvýraznější dispoziční úpravy se týkaly zrušení černých kuchyní v prvním a druhém patře. Plány neobsahují pohled na fasádu, z půdorysu je pouze zřejmé, že v prvním patře měl být zřízen balkón. Na východní straně dvora mělo být postaveno nové patrové stavení pro policejní byt a kanceláře keblického daňového úřadu a důchodního úřadu.²⁹⁶

30. dubna 1830 tedy město zažádalo o povolení adaptace proviantního domu na radnici s argumentací zchátralého stavu radnice a mnohem nižší finanční náročnosti této stavby (adaptace proviantního domu by stála jen 3280 zlatých 55 krejcarů, kdežto rozpočet přestavby radnice byl vypočten na 8439 zlatých 4½ krejcaru). Schvalovací proces trval poměrně dlouho, bylo potřeba získat souhlas několika nadřízených úřadů až po dvorskou stavební radu a zároveň dosáhnout toho, aby se erár vzdal nájmu objektu. To se podařilo v prosinci 1831. Dvorská stavební rada však upravila rozpočet na 3339 zlatých 35 krejcarů kvůli početní chybě v původním rozpočtu.²⁹⁷

V březnu 1832 požádal magistrát krajského inženýra Geržabka o podrobnou prohlídku zastřešení, ke které dotyčný přizval stavitele Josefa Gaubeho a tesařského mistra Ignaze Salomona. Ve zprávě z 10. května Geržabek uvedl, že krov je v mnoha spojích ve velmi špatné stavu (uhnulý), štítové zdivo tvořící falešné třetí patro a také prejzová krytina tvoří nepřiměřenou zátěž zdiva prvního a druhého patra a že nebude možná účelná oprava bez vynaložení značného nákladu. Průčelní zeď je už totiž od ostatního zdiva odtržená a vykloněná a není jiné řešení, než štítové zdivo i krov zbourat a krov nahradit „německou“ střechou, v zadní části sedlovou střechou. Jenom tak je možné zachovat památnou „artyčokovou“ věž. Tuto přestavbu krovu rozpočtoval na 1919 zlatých 35 krejcarů. Zároveň zhotovil plán, na němž je zachycen stávající stav krovu a průčelí a nově navrhovaný stav. Fasáda měla být řešena velmi jednoduše a zachovávala původní nepravidelnosti – levý oblouk podloubí byl užší než pravý, okna byla nepravidelně rozmístěna, v levé části průčelí byla tři sdružená okna, v pravé další tři okna od sebe odsazená. V patře však byla dvě prostřední okna změněna na dveře ústící na nově zřízený balkón. Parter byl členěn pásovou rustikou, patra

²⁹⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

²⁹⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

²⁹⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

průběžnými podokenními římsami. Mezi prvním a druhým patrem byl umístěn nezbytný městský znak. Vůli měšťanstva po zachování věže jako pamětihodnosti a ozdoby města na věčné časy vyjádřil též purkmistr. Podrobnosti ke schválení plánu nadřízenými institucemi neznáme, zemské stavební ředitelství však opatřilo plán přelepku výkresu průčelí, kde navrhlo shodně široké oblouky podloubí a pravidelně rozmístěné čtyři okenní osy.²⁹⁸

13. července 1832 proběhla dražba stavebních prací, ve které zvítězil stavitel Josef Gaube.²⁹⁹ Práce se však zatím nerozběhly.

10. prosince 1832 se konala komise zástupců obce a krajského inženýra. Tam bylo vyjádřeno přání celé obce, aby průčelí domu bylo zachováno jako třípatrové. Měly být zbořeny jen renesanční štíty (čtyři na přední a dva na bočních stranách). Nahrazením navrženého krovu jiným řešením by se ušetřilo a bylo by tak možné realizovat falešné třetí patro bez zvýšení nákladů. Dále byl vyjádřen nesouhlas s členěním fasády čtyřmi okenními osami dle návrhu provinčního stavebního ředitelství. Důvody byly jak estetické, tak praktické. Budova by tím údajně ztratila svou krásu, zároveň by ale bylo v kancelářích méně světla a především přebouráváním otvorů, tedy meziokenních pilířů, špalet a záklenků by došlo k narušení celé průčelní zdi. K tomu už 3. září krajský inženýr Wenzel Geržabek zpracoval plány s dvěma variantami. V první z nich bylo navrženo zachování pouze římsou ukončeného zdiva falešného třetího patra (na nějž navazoval krov s okapovou orientací hřebene), v druhé pak nízký trojúhelný štít, za nímž byla střecha s orientací hřebene kolmo na průčelí.³⁰⁰

Mezitím byla zahájena stavba nového objektu ve dvoře, na samotné budově se zatím nepracovalo. Jak už bylo uvedeno výše v souvislosti s projekty přestavby staré radnice, v průběhu roku 1833 byly vyvinuty snahy obce k zastavení celé akce a zachování funkce radnice. Magistrátem však byl Geržabkův poslední plán (vybrána byla varianta se štítem) předložen guberniu ke schválení. Krajský úřad posléze 2. února 1834 magistrát informoval, že provinční stavební ředitelství vyjádřilo nesouhlas s výtvarným řešením fasády, bez ohledu na to, zda v budově bude radnice či škola. Ta byla navržena v „novém stylu“, což by neladilo se zachováním starobylé věže. Proto stavební ředitelství navrhlo historizující řešení, včetně požadovaného zachování tří pater fasády. Průčelí mělo být natřeno „kamennou“ barvou. Plán zemského stavebního ředitelství není dochován. Plán podepsaný Wenzlem Geržbakem a datovaný 19. března 1834 je však zřejmě jeho kopií (téhož dne je totiž datován i Geržabkův

²⁹⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

²⁹⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

³⁰⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

rozpočet, který na plán stavebního ředitelství odkazuje).³⁰¹ Průčelí podle něj mělo být završeno trojúhelným štítem s kamennými věžičkami s cimbuřím po jeho stranách, střed štítu zdobil trojlíst s městským znakem, nad okny probíhala zalamovaná římsa.

V této souvislosti stojí za zmínku, že někdy v této době zobrazil část litoměřického náměstí vedutista Franz Johann Bothe, který ve městě působil v letech 1834–1836.³⁰² Dům čp. 15 zachytil právě v – nikdy nerealizované – klasicistní podobě s falešným třetím patrem a nízkým trojúhelným štítem.³⁰³

2. dubna 1834 byl před zahájením prací sepsán protokol. V něm provádějící stavitel Josef Gaube upozornil na špatný stav štítového průčelí a požadoval podmínku, aby mohl štítové zdivo falešného třetího patra zbourat až po parapety oken, jinak by mohlo dojít ke zřícení celého štítu. V tom mu bylo vyhověno.³⁰⁴

V červenci a srpnu 1834 probíhaly práce na krovu. 14. srpna stavitel Gaube informoval magistrát o stavu hlavní průčelí zdi po zbourání štítů. Připomněl, že už v dubnu varoval před stavem průčelí a nebezpečností realizace tak vysokého štítu. Po otlučení omítek se stav ukázal ještě horší a je zřetelné, že zdivo bylo už dříve klínováno. Navržené řešení označil za nemožné a navrhl provést průčelí ve shodném architektonickém řešení, ale bez falešného třetího patra.³⁰⁵ Krajský inženýr tedy připravil dvě variantní řešení fasády, jedno ve shodné podobě, jen s vynecháním slepého třetího patra, druhé se stupňovitým štítem a pásem slepých čtvercových okének a předložil je ke schválení zemskému guberniu s podrobným zdůvodněním včetně argumentu, že v budově bude škola namísto radnice, takže není nutné, aby byla architektonicky tak dominantní. Vrchní stavební ředitelství se přiklonilo k variantě dle svého původního návrhu, což krajský úřad sdělil magistrátu 6. října 1834.³⁰⁶ Protože rok pokročil, kladl se důraz na zabezpečení stavby před zimou. Vůlí magistrátu bylo, aby fasáda byla do zimy dokončena i za cenu vynechání balkónu a kamenného městského znaku, které byly označeny za zbytečné. V daném roce se však fasádu dokončit nepodařilo. V dubnu 1835 byl stavitel Gaube vyzván, aby vzhledem k dobrému počasí co nejdříve provedl omítnutí a dokončení vnějších ozdob. K předání stavby (střechy a fasády) však došlo až na podzim

³⁰¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3; AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

³⁰² KRÁL, Karel – SMETANA, Jan, *Franz Johann Bothe a Litoměřice*, Vlastivědný sborník Podřipsko 8/1998, č. 2, s. 83–86.

³⁰³ Oblastní muzeum Litoměřice, fotografická sbírka, č. neg. 3477.

³⁰⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

³⁰⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

³⁰⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 3.

1835.³⁰⁷ Fasáda byla skutečně realizována bez balkonu, trojlist ve štítu zůstal prázdný (ve 20. století pak byl nahrazen hodinami).

Prameny nesdělují podrobnosti o dalším průběhu stavby. Práce v interiérech se rozběhly zřejmě až poté, co bylo definitivně rozhodnuto o funkci budovy. Stavba byla dokončena v létě 1838, kdy se prováděly různé drobnější práce jako mříže na okna a vnitřní výmalba, ale také zastřešení pavlače k záchodům na kamenných krakorcích s železným zábradlím. Také byla řešena smlouva s truhlářem na zařizovací předměty, aby se mohl magistrát co nejdříve nastěhovat.³⁰⁸ Pro účely městského úřadu slouží budova i dnes.

9.3.3 Obecní dům U Černého orla čp. 12m

Dům čp. 12m U Černého orla situovaný takéž v jižní frontě náměstí, byl postaven zřejmě v padesátých až šedesátých letech 16. století Ambrožem Ballim (shodně jako dům čp. 15m) pro jednoho z předních litoměřických měšťanů Dionýze Houšku. Ve své době byl zřejmě nejluxusnějším domem ve městě, v roce 1575 v něm přenocoval Maxmilián II. Habsburský s manželkou (dům byl poté nazýván také Královým hrádkem). V roce 1726 dům koupila obec. Byl zde hostinec, zvaný nejprve U Bílého lva, teprve v 19. století se objevuje název U Černého orla (nejčastěji však byl objekt v pramenech označován jen prostým „obecní dům“). Část domu byla pronajímána pro potřeby vojska, v roce 1828 sem byl umístěn také poštovní úřad. Ve východním dvorním traktu bylo v roce 1822 postaveno divadlo, jedno z nejstarších městských divadel v Čechách. Dům se skládá ze dvou částí, z nichž východní předstupuje do náměstí o hloubku podloubí, a je zdoben bohatě členěnými renesančními štíty. V roce 1957 bylo na fasádě objeveno a poté restaurováno figurální sgrafito.³⁰⁹

³⁰⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

³⁰⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/26, kt. 332.

³⁰⁹ Pro dům byly zpracovány dva stavebně-historické průzkumy: GABRIEL, František – SMETANA, Jan, *Stavebně historický průzkum Litoměřice čp. 12*, 1996; PATRŇÝ, Michal – MUSILOVÁ, Markéta, *Dům „U Černého orla“*

Také dům čp. 12m byl ve dvacátých letech 19. století v povážlivém stavebnětechnickém stavu, havarijní bylo především zastřešení, ale i jiné konstrukce. Proto byly v roce 1828 zhotoveny Josefem Gaubem plány a rozpočet na větší přestavbu, při níž měly být zcela nově postaveny druhé patro a střecha. Přestože v roce 1829 magistrát tvrdil, že střecha hrozí zřícením, byla výraznější adaptace objektu krajským úřadem rázně zamítnuta, protože na následující rok bylo naplánováno zahájení rekonstrukce radnice a další velkou investici by město neuneslo. Dům tak byl odkázán po další desetiletí jen na nejnutnější údržbu.³¹⁰ Teprve v roce 1849 byly stavitelem Josefem Gaubem zpracovány nové plány stávajícího stavu, které předznamenávaly záměr rekonstrukce.³¹¹ Následné plány Veita Haaly, které by měly na podobu domu zcela zničující dopad, nejsou datovány, snad pocházejí z doby bezprostředně následující (nejpozději však z roku 1853). Haala v nich navrhoval radikální přestavbu domu. V přízemí měla být zachována jen část zdi a kleneb, první a druhé patro měla být úplnou novostavbou, s výjimkou části průčelní zdi. Především však mělo být průčelí do náměstí sjednoceno a zarovnáno do úrovně předstupující části, celý dům pak měl být završen sedlovou střechou s okapovou orientací, renesanční štíty měly být zbořeny. Průčelí mělo být členěno rustikou (ve druhém patře jen pásovou) a v přízemí čtyřmi slepými arkádami. Plány se dochovaly bez kontextu spisového materiálu, nejsou tak známy bližší okolnosti zrodu a odmítnutí tohoto projektu.³¹² Rekonstrukce pak proběhla v letech 1854–1855 dle plánů, které taktéž zpracoval Veit Haala. Stavební povolení bylo uděleno v lednu 1854 a v květnu 1855 byly okresním inženýrem Krauschnerem potvrzeny plány skutečně provedeného stavu. Haala získal i zakázku na provedení stavby, tesařské práce prováděl Josef Salomon. K vnitřním konstrukcím domu byl projekt stejně nešetrný jako ten předchozí, zůstaly však zachovány průčelní zdi včetně renesančních štítů.³¹³ Snad to i zde bylo v důsledku rodící se památkové péče stejně jako v případě radnice.

V přízemí domu zůstal zachován hostinec, do prvního a druhého patra se koncem roku 1855 nastěhoval městský úřad.

(„*Salva Guarda*“) čp. 12 včetně dvorního křídla domu čp. 11 Mírové náměstí 4 a 3, Litoměřice – Město, *Stavebně-historický průzkum*, 2016 (oba uloženy na Národním památkovém ústavu, ú. o. p. Ústí nad Labem).

³¹⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/19, kt. 332.

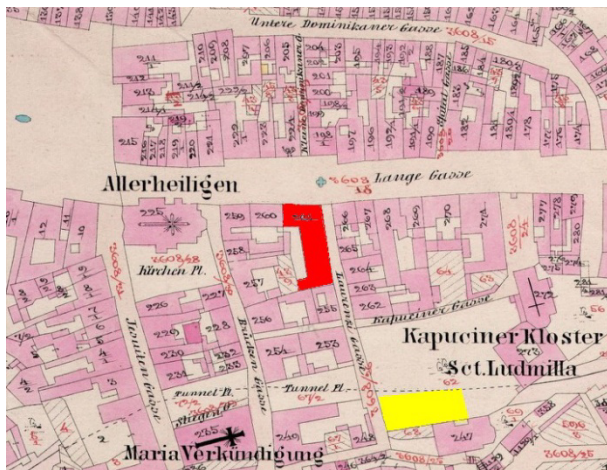
³¹¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace, kt. 2.

³¹² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178, sign. IP 17, mp 129.

³¹³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, Oec 3/I/21, kt. 332; OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/13-213.

9.4 Školní budovy

9.4.1 Hlavní škola

Při pojednání o stavbě litoměřické hlavní školy je potřeba se vrátit nejprve do 18. století. 6. prosince 1774 byl přijat Všeobecný školní řád, stanovující – jak známo – povinnou školní docházku pro děti ve věku 6-12 let bez rozdílu pohlaví. Ten školy organizačně dělil do tří typů: triviální, hlavní a normální. Trojtřídní hlavní školy (*Hauptschulen*) měly sídlit v krajských

městech a dalších větších městech, normální školy (*Normalschulen*) jen v hlavních městech země monarchie.³¹⁴ Tím se tedy litoměřická farní škola, sídlící původně v blízkosti kostela v domě čp. 233m stala školou hlavní. V následujícím více než půlstoletí se škola potýkala s nedostatkem prostor, což byl obecný problém většiny škol ve městech v daném období.³¹⁵ Řešení umístění školy či nové školní budovy se hledalo dlouho a mělo různé peripetie.

Po přemístění kněžského semináře (alumnátu) z budovy bývalého dominikánského kláštera do zrušené jezuitské koleje (kde byla nejprve umístěna kasárna) v roce 1810, byla hlavní škola umístěna taktéž v této budově, a sice v suterénu. Budova stojí na terénní hraně jižního okraje města, takže suterén je při pohledu od jihu přizemím. Hlavní škola zde měla dvě třídy pro první třídu, dále druhou a třetí třídu a byla zde situována i knihovna sousedního gymnázia. Dívčí škola byla umístěna odděleně v původní farní škole v domě čp. 233m. Ne zcela vyhovující situace začala být problematickou především ve chvíli, kdy mělo z popudu panovníka dojít k rozšíření kněžského semináře. Jeho kapacita měla být navýšena na 116 studujících. Při různých propočtech krajského inženýra Geržabka však možná kapacita při zachování hlavní školy v suterénu nevycházela na více než 112 osob. Proto začala být v roce 1826 intenzivně hledána cesta, jak hlavní školu ze semináře vymístit.³¹⁶

³¹⁴ ŠIMEK, Jan, *Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost*, Praha 2016 s. 16.

³¹⁵ ŠIMEK, Jan, *Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost*, Praha 2016, s. 39.

³¹⁶ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1839-1842, sign. Pub 78/32, kt. 2029.

V průběhu roku 1826 a 1827 se vedla intenzivní jednání o možném umístění nové školní budovy v jihozápadní části zahrady kapucínského kláštera. Tato poloha byla po jednání s náboženským fondem zvolena jako ideální. Už v červnu 1827 byly řešeny mezi magistrátem, krajským inženýrem a náboženským fondem detailně poloha, velikost a vnitřní struktura školy a náklady byly vyčísleny na 23.774 zl. 52 kr. Z čeho rozpočet vycházel, není zřejmé. První dochovaná sada plánů je nedatovaná a je možné, že právě tyto plány byly podkladem rozpočtu. Autorem plánů je krajský inženýr Wenzel Geržabek. Ve svém návrhu se nemohl opřít o žádné státem vydané vzory. Státní úřady se sice projekcí škol zabývaly už v 18. století, v roce 1820 pak byly v dekretu dvorské studijní komise vydány další vzorové plány, ty se ale všechny týkaly jen škol triviálních (3 velikosti dle počtu žáků), pro mnohem větší hlavní školu však nebyly nijak použitelné.³¹⁷ Jednou z prvních velkých školních novostaveb 19. století byla hlavní škola v Liberci, postavená v roce 1812. Z celkových nákladů ve výši 79.652 zlatých uhradil majitel libereckého panství Kristián Clam-Gallas dvě třetiny, zbylou třetinu zaplatila obec. Dvoupatrová budova s dvanáctiosým průčelím a trojúhelným štítem v šířce prostředních čtyř os pojala tři třídy chlapecké, tři dívčí, jednu třídu nižší reálky a obytné místnosti pro učitele.³¹⁸

První návrh Wenzela Geržabka představuje dvoupatrovou dvoukřídlovou budovu, jejíž křídla svírají mírně tupý úhel kopírující tvar pozemku. Hlavní průčelí bylo obráceno k jihu a bylo třináctiosé, členěné mělkým středním pětiosým rizalitem završeným nízkým trojúhelným štítem. Parter byl členěn rustikou, v rizalitu kvádrovou s klenáky nad okny, v bočních částech pásovou s půlkruhovými vpadlinami nad okny. Okna v prvním patře rizalitu byla zdůrazněna trojúhelnými frontony. V hlavním křídle byla v přízemí osově umístěná vstupní chodba, po stranách čtyři místnosti, všechny klenuté stlačenou valenou klenbou s trojúhelnými výsečemi. Ve dvou byly chlapecké první třídy, ve třetí druhá třída, v poslední byt školníka. V druhém křídle zpřístupněném i samostatným vstupem bylo schodiště do patra a dva byty učitelů o kuchyni, spíži a dvou pokojích, všechny místnosti bytů byly také klenuté. V prvním patře byly v hlavním křídle tři třídy dívčí školy a přádelna, v druhém křídle opět dva byty pro učitele dívčí školy. Ve druhém patře byly třetí a čtvrtá třída a velký zkušební sál s kreslírnou, ve druhém křídle opět dva byty. Na dvorní straně byl na styku obou křídel přístavek s celkem

³¹⁷ *Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmisches und Galizischen Erbländer. Acht und vierzigster Band, welcher die Verordnungen vom 1. Januar bis letzten December 1820 enthält*, Wien 1822, s. 169–172.

³¹⁸ ŠIMEK, Jan, *Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost*, Praha 2016, s. 39–41.

šesti záchody pro každé podlaží (dva pro byty, čtyři pro školu), záchody byly odkanalizovány. Celé vedlejší křídlo bylo podsklepeno. Za školou byly umístěny dřevníky a uhelna.³¹⁹

V obvyklém úředním schvalovacím procesu zemské stavební ředitelství neshledalo plány dostatečně účelnými a navrhlo vlastní. Byly datovány 16. března 1828 a jsou dochovány jen v kopii krajského inženýra. Změnilo především funkční uspořádání školy, v přízemí měla být nově dívčí škola, byt školníka byl přesunut do sousedství vstupní chodby. V prvním patře byly první třídy a druhá třída chlapecké školy, kromě bytů ve vedlejším křídle byl další byt vložen mezi chlapecké třídy. Ve druhém patře byly kromě sálu ještě tři třídy, počítalo se totiž s rozdělením čtvrté třídy na první a druhé oddělení. Byty ve vedleším křídle zůstaly v podstatě beze změny. Redukován byl rozsah sklepů a upraven půdorys záchodového přístavku. Výkres průčelí není dochován, zřejmě měl být použit Geržabkův.³²⁰

30. července 1828 se konalo jednání, na němž se řešilo především financování stavby. Město chtělo část nákladů pokrýt z prodeje bývalého jezuitského kostela a také dívčí školy, náklady bylo možné snížit také užitím stavebního materiálu z městského velkostatku a ušetřit na potažní a ruční práci. I tak však bylo zřejmé, že celá stavba je mimo současné možnosti města. Dále bylo zvažováno, kolik bytů je vůbec ve škole potřeba.³²¹

5. listopadu 1828 je datována druhá sada plánů krajského inženýra Geržabka. Stavební program byl zredukován na hlavní křídlo, byt měl mít ve škole jen učitel dívčí školy (mezi třídami v prvním patře). Schodiště a záchody byly odsunuty do dvorního rizalitu (záchody byly umístěny za schodištěm). Členění fasády zůstalo zachováno, byl však vynechán trojúhelný štít nad rizalitem.³²² Rozpočet se snížil na 15.961 zl. 9 kr. konvenční měny. 18. prosince 1828 opět zemské stavební ředitelství plány změnilo. Úprava se týkala dvorního rizalitu, kde byly záchody umístěny vedle schodiště, v patře byl byt učitele zaklenut a účelnější bylo umístění černé kuchyně, klenby v přízemí měly mít pětiboké výseče místo trojúhelných. Změn doznala i hlavní fasáda, kde byla akcentována nároží širokými lizénami s kvádrovou rustikou v přízemí, všechna okna přízemí byla završena půlkruhovými záklenky.³²³

³¹⁹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

³²⁰ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

³²¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 304, sign. 17/I/55.

³²² SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

³²³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 304, sign. 17/I/55.

Návrh s rozpočtem byl dále postoupen ke schválení dvorské studijní komisi a dvorské stavební radě, která vyhotovila nový návrh průčelí, datovaný 9. dubna 1829.³²⁴ Zároveň vyžadovala další informace o tom, kolik má škola celkem žáků, zda mají být chlapci a dívky zcela odděleni, jestli tam jsou zvláštní vchody a rozdělující mříž. Také upozornila, že na hlavních školách není součástí byt ředitele ani učitelů, a proto nemůže být nic takového navrženo, jen pro ředitele úřední místnost a malý byt pro školníka. Proto uložila guberniu zaslat nový plán.³²⁵ Dle sdělení gubernia navštěvovalo chlapeckou školu ve čtyřech třídách 435 žáků, dívčí o dvou třídách 350 dívek.³²⁶

V roce 1831 náhle magistrát od přípravy stavby ustoupil. Důvodem bylo řešení problému zchátralé radnice, jak bylo popsáno už v kapitole 9.3.1. Nejprve bylo navrženo přemístit radnici do tzv. *Provianthausu* čp. 15m a starou radnici rekonstruovat pro hlavní školu. Zároveň část litoměřických měšťanů požadovala pravý opak, umístění školy do *Provianthausu* a novostavbu radnice na místě staré radnice. Zemské gubernium a studijní komise trvaly na stavbě v kapucínské zahradě jako nejvhodnější variantě.³²⁷ Dívčí škola měla zůstat v domě čp. 233, zdůrazňovaly se morální důvody pro oddělení chlapců a dívek. Tato škola by však musela být zvýšena o druhé patro (W. Geržabek vypracoval v roce 1834 projekt), což nebylo povoleno. Dvorská kancelář si posléze v roce 1834 vyžádala návrhy umístění školy jak do radnice, tak do *Provianthausu*. Krajský inženýr vyjádřil názor, že do radnice se škola nevejde ani v případě zazdění podloubí, umístění v *Provianthausu* zase odmítla dvorská stavební rada, protože místnosti byly příliš úzké a hluboké, což bylo pro umístění lavic nevhodné a pro třídy skýtalo málo světla. Zároveň se provinciál řádu kapucínů postavil proti odstoupení části kapucínské zahrady pro stavbu.³²⁸ Situace se začala jevit jako bezvýchodná. Mezitím biskupská konzistoř dlouhodobě vyvíjela intenzivní tlak na vystěhování školy ze semináře.

Ještě v roce 1839 se jednalo o různých možnostech umístění, přičemž dvorská stavební rada opět odmítla umístění školy v *Provianthausu*. Kapucínský provinciál se opět postavil proti stavbě v kapucínské zahradě.³²⁹ Záležitost však nabrala zcela nový směr.

³²⁴ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 304, sign. 17/I/55.

³²⁵ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

³²⁶ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

³²⁷ NA Praha, ČG-vš., sign. 36 22/17, kt. 350.

³²⁸ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

³²⁹ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895; NA Praha, ČG-vš., per 1841-1855, sign. 28 36/4, kt. 2715.

Po delších jednáních koupil v srpnu 1840 litoměřický rodák státní a konferenční rada a vyšehradský probošt Josef Alois von Jüstel z pozůstalosti po Ignazi a Franzisce Kaiserových dům čp. 221m v Dlouhé ulici a věnoval ho pro stavbu školy.³³⁰ Záhy se ukázalo, že renesanční dům je nemožné přestavět a bylo rozhodnuto o jeho úplné demolici a nahrazení novostavbou. Stavbu navrhl cestmistr Eduard Zechner. Nárožní dvoupatrová budova má kratší křídlo podél Dlouhé ulice, kratší podél Vavřínecké. Z obou těchto ulic byly do budovy vedeny vstupy, z Vavřínecké vstup pro dívky a v tomto delším křídle v přízemí také měla být umístěna dívčí škola; z Dlouhé ulice vedl vstup pro chlapce, v jehož blízkosti bylo situováno schodiště do vyšších pater. V prvním patře byl v křídle do Dlouhé ulice byt ředitele školy, v delším knihovna, tři třídy a byt učitele dívek, ve druhém patře byly třetí a čtvrtá třída, byt učitele a zkušební sál, který sloužil zároveň jako kreslárna. Dochován je i Zechnerův výkres průčelí do Dlouhé ulice, které mělo být členěno nárožní rustikou a pásovou rustikou v přízemí, vstup lemován edikulou. K bočnímu devatenáctiosému průčelí návrh fasády dochován není.³³¹ 3. října 1841 je datován rozpočet stavby, který se vyšplhal přes 20.000 zlatých.³³²

Projekt měl však v úředním schvalovacím „kolečku“ další vývoj. Zemské gubernium 26. srpna 1842 schválilo záměr, ale nařídilo přepracovat plány dle pokynů a blíže neurčené skici. Zároveň žádalo, aby výkres fasády zpracovalo provinční stavební ředitelství, což považovalo za záruku dostatečné kvality.³³³ K jakým změnám projektu došlo, však nevíme. Boční průčelí do Vavřínecké ulice je ve skutečnosti sedmnáctiosé, nepochybně došlo zároveň k nějakým dispozičním změnám. Dochován je jen nesignovaný výkres dílčích úseků fasády včetně profilace říms a šambrán. Lze předpokládat, že pochází z provinčního stavebního ředitelství.³³⁴

V roce 1843 byl projekt schvalován ve Vídni. Dvorská stavební rada schválila předložené plány, provedla však drobné změny interiéru a přepracovala návrh fasády. Byl zhotoven nový rozpočet ve výši 22.564 zl. 16 kr. Jednou ze změn byly konzoly nesoucí nadokenní římsy a římsy nad vstupem (v rozpočtu je 14 malých a 2 velké). To odpovídá dodnes dochovanému stavu, konzoly jsou umístěny nad okny patra sedmiosé fasády do Dlouhé ulice. Jen počet velkých konzol neodpovídá, protože ve skutečnosti byly užity u vstupů z obou ulic. 6.

³³⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1525, kt. 1193.

³³¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

³³² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1525, kt. 1193.

³³³ NA Praha, ČG-vš., per 1841-1855, sign. 28 36/4, kt. 2715.

³³⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice II, kt. 162.

července 1843 schválila stavbu dvorská stavební rada i studijní komise, 19. prosince 1843 povolil stavbu školy panovník.³³⁵

Na počátku roku 1844 se začalo jednat o co nejrychlejší realizaci. Pozoruhodná je zpráva krajského úřadu guberniu, že zákonné zadání veřejnou dražbou není v tomto případě vhodné, protože v Litoměřicích nejsou schopní a spolehliví stavební podnikatelé a že takováto stavba bude podrobena veřejné kritice. Nájemci stavby byli nakonec Eduard Zechner a Vinzenz Berthold za cenu 19.816 zlatých.³³⁶ V průběhu roku 1844 byla provedena hrubá stavba, 16. října 1844 žádali Zechner a Berthold o zaplacení 15 tis. zl. dle licitačních podmínek, protože mají hotové zdivo a zastřešení.³³⁷ 1. ledna 1846 Berthold oznámil úplné dokončení stavby.³³⁸

Na stavbě musely být provedeny i vícepráce, které se týkaly hlavně hlubších základových zdí, protože při hloubení základů se našly staré propadlé sklepy a ukázala se špatná kvalita podloží. Dále byl zhotoven z budovy kanál, který se měl napojit na nově budovanou kanalizaci v Dlouhé ulici.³³⁹

Jistou zajímavostí je, že v Rakouském státním archivu se zachoval plán litoměřické hlavní školy s německo-anglickým popisem. Účel plánu není znám.³⁴⁰

³³⁵ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

³³⁶ NA Praha, ČG-vš., per 1841-1855, sign. 28 36/4, kt. 2715.

³³⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1525, kt. 1193.

³³⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1525, kt. 1193.

³³⁹ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

³⁴⁰ *Haupt- und Unter-Realschule zu Leitmeritz erbaut und eingeweiht im Jahre 1846 – Lower Realistic School at Leitmeritz Bohemia.* AT-OeStA/AVA PKF PS II A-XI-c/2.

9.4.2 Gymnázium

čp. 2, Jezuitská ulice

Budova litoměřického gymnázia se nacházela v Jezuitské ulici v sousedství jezuitské koleje. Po zrušení jezuitského řádu zůstalo v Litoměřicích gymnázium zachováno a stalo se pětitřídním. Instituci známé mimo jiné působením Josefa Jungmanna už v 19. století přestala budova kapacitně dostačovat. Příliš malé místnosti v přízemí budovy byly řešeny už v roce

1828, kdy krajský inženýr navrhl plán stavebních úprav zahrnující i nahrazení nevyhovujícího dřevěného schodiště. Záměr byl sice guberniem schválen, ale narazil na nedostatek financí, takže není zřejmé, zda akce vůbec byla realizována. Na přelomu let 1830 a 1831 se pak řešil problém se zcela zchátralou střechou krytou šindelem, nutně vyžadující nový krov. Když už mělo dojít k akci takového rozsahu, požadoval zároveň prefekt Effenberger nastavení druhého patra, kde by se dala zřídit školní kaple, byt prefekta a další prostory pro výuku. Krajský inženýr proto navrhl plán, ale vrchní provinční stavební ředitelství zkritizovalo konstrukci krovu, umístění záchodů, strop kaple, fasádu (rozmístění oken) a navrhlo vlastní plán. Nový plán byl předložen ke schválení dvorské stavební radě, která ho odsouhlasila a provedla jen drobné změny v rozmístění oken. Zamítla také zřízení záchodů v druhém patře, protože jsou už pro studenty dole. Dále uvedla, že prefekt nemá na služební byt nárok, jen na jeden úřední pokoj, ale navrhovala zvážit udělení výjimky, protože prefekt sehnal na stavební akci 500 zlatých. Dvorská studijní komise však celý návrh zamítla, druhé patro bylo dle jejího soudu navrženo jen kvůli bytu a školní kapli. Byt součástí gymnázia nemá být a kaple už funguje jinde. Bez druhého patra bude nová střecha mnohem levnější.³⁴¹

Prostory v gymnáziu však chyběly čím dál tím více a druhé patro bylo nakonec realizováno podle plánu Josefa Gaubeho z roku 1857. V přízemí budovy byly navrženy dvě třídy a první oddělení knihovny, v zadním traktu byt školníka a dřevník. Do patra bylo navrženo nové dvouramenné schodiště. V prvním patře byly dvě menší třídy do ulice a konferenční místnost,

³⁴¹ AT-OeStA/AVA Unterricht StHK Teil 2 Kart. 895.

vedle ní knihovna, v zadním křídle větší učebna. V nově navrženém druhém patře byly tři třídy, velký přírodovědný a fyzikální kabinet, sklad přístrojů a kabinet k pokusům. V koutovém spojení obou křídel byl navržen záchodový přístavek se čtyřmi záchody pro každé patro. Fasáda zčásti respektovala původní členění s pásovou rustikou v parteru, v prvním a druhém patře byl navržen vysoký řád a suprafenestry oken patra měly být opatřeny (vegetabilním?) dekorem.³⁴²

I přes nastavěné patro však gymnázium nemohlo dlouho postačovat potřebám zvýšeného počtu žactva a v roce 1878 byla otevřena nová budova v ulici Na Valech.³⁴³

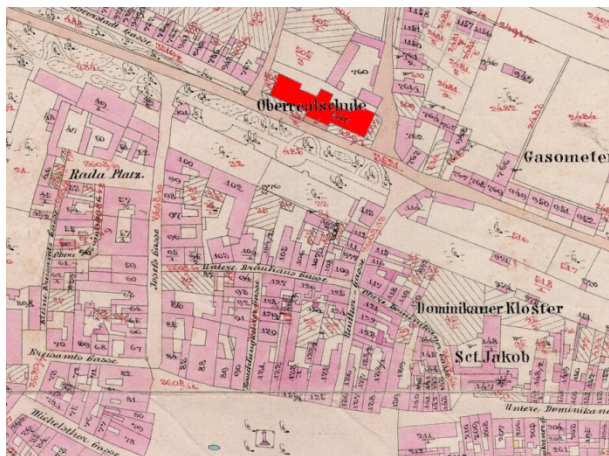
Budova starého gymnázia byla poškozena bombardováním za druhé světové války a po válce zbořena.

³⁴² SOKA Lovosice, AM Litoměřice – doplněk, kt. 16.

³⁴³ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 276.

9.4.3 Reálka

čp. 480p, ul. Na Valech

Na změny společenské situace po polovině 19. století muselo reagovat i školství. Už v době, kdy litoměřickou hlavní školu vedl jako ředitel Johann Maresch, který v roce 1850 odešel do Prahy jako člen zemské školní rady, při ní byla zřízena nižší reálka. Narůstající sebevědomí obyvatel města však volalo po vyšším typu školy. V říjnu 1862 předal starosta města dr. Fleischer ministru

Schmerlingovi petici s podpisy více než tři set litoměřických měšťanů.³⁴⁴ Zřízení reálky na státní náklady však bylo zamítnuto, proto se město 29. prosince 1862 rozhodlo oddělit od hlavní školy tři třídy nižší reálky a zřízením dalších tří ročníků ji rozšířit na kompletní německou vyšší reálku na vlastní náklady.³⁴⁵

V roce 1862 bylo tedy o zřízení reálky definitivně rozhodnuto. Pro školu však musela být také vystavěna nová budova. Pro stavbu byl zakoupen pozemek na severní straně nynější ulice Na Valech (Hegerovská zahrada a část zahrady patřící k poplužnímu dvoru dominikánů). Během roku 1863 se postupně vyrýsovalo stavební zadání pro dvoupatrovou budovu s podrobným určením počtu a velikosti učeben a dalších prostor. Členem přípravného výboru stavby byli i Ignaz Anton Gaube a okresní inženýr Krauschner. Na projekt školní budovy byla vypsána veřejná soutěž, což bylo v Litoměřicích poprvé, kdy byl návrh stavby řešen tímto způsobem.³⁴⁶

Soutěž byla vyhlášena 24. prosince 1863 a do 2. dubna 1864 bylo zasláno celkem 42 návrhů. Bez zajímavosti není, odkud jednotlivé návrhy přišly. Téměř polovina – dvacet návrhů – bylo zasláno z Vídně. Šest návrhů přišlo z Prahy, tři návrhy byly podány v Litoměřicích, po dvou zástupcích měly Liberec a Štýrský Hradec, po jednom Lovosice, Bohušovice nad Ohří, Děčín,

³⁴⁴ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 270.

³⁴⁵ AT-OeStA/AVA Unterricht UM allg. Akten 2647.

³⁴⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1522 Stavebnictví a budovy, kt. 1176.

Hradec Králové, Česká Skalice, Plzeň, Brno, Prostějov a Salzburg. Lze jen litovat, že není zachován žádný ze soutěžních návrhů, a to ani návrh vítězný.³⁴⁷

Hodnotící komisi tvořili c. k. ženijní maršál Breuschel, stavitel Kögler z Ústí nad Labem, architekt Halla z Prahy, krajský inženýr Karl Geržabek, architekt Černý, radní Schwob a Wagner, ředitel Pfohl a školní rada Maresch. Plány byly až do zasedání komise veřejně vystaveny na městském úřadě a veřejnost k nim mohla písemně vyjádřit svůj názor.³⁴⁸

První cena (s odměnou 500 zlatých rakouské měny) byla 14. dubna 1864 udělena návrhu č. 23 pod heslem „*Bildung macht frei*“ a jménem M. Hofmayer. Autorem tohoto návrhu byl Josef Mocker. Druhé místo (s odměnou 300 zlatých) obsadil návrh místní, adjunkta reálky Josefa Schaffera.³⁴⁹

V komentáři ke svému soutěžnímu návrhu Mocker stavbu podrobně popsal. Vestibul navrhl o něco prostornější, protože se dá očekávat, že se zde bude shromažďovat hodně žáků. Také schodiště bylo navrženo jako pohodlné a dostačující. Kromě hlavního schodiště je však nutné zřídit i vedlejší schodiště pro rodinu a služebnictvo ředitele a pro napojení schodů do sklepa a na půdu. Vpravo od vestibulu umístil Mocker byt vrátného, aby byl snadno k nalezení, nalevo pak byt laboranta, na nějž navazovaly učebny chemie a laboratoře. Zbytek přízemí tvořily učebny. U kresličských sálů bylo dbáno především na dobré osvětlení, proto byly dva menší umístěny na levý konec budovy, velký pak do střední části. Ten mohl být zároveň užíván i jako zkušební a slavnostní sál, měl navíc dobré napojení na schodiště. Byt ředitele byl spojen s jeho kanceláří a konferenční místností. Dbáno bylo na dostatek záchodů a pisoárů. Celkově měla budova měřit na délku 40 sáhů. K vnějšímu vzhledu Mocker píše, že zvolil gotický styl, který svou jednoduchostí a klidem zvláště odpovídá účelu školní budovy. Rozhodl se pro stavbu z režných cihel, protože tím lze bez velkých nákladů dosáhnout pěkného monumentálního charakteru a do budoucna odpadají opravy omítky a stále opakované nátěry. V této souvislosti se odkázal na evangelickou školu ve Vídni, reálku v Pešti a zamýšlené akademické gymnázium ve Vídni, projektované nejproslulejším umělcem doby.³⁵⁰ Plánovou dokumentaci doprovodil Mocker pro lepší představu také perspektivní kresbou. Komisi však Mocker zjevně zaujal především dispozičním řešením stavby. Už při oznámení výhry byl totiž

³⁴⁷ Nelze vyloučit, že návrhy byly autorům po vyhodnocení vráceny.

³⁴⁸ *Leitmeritzer Wochenblatt*, roč. 9/1864, č. 13, s. 103-104.

³⁴⁹ *Leitmeritzer Wochenblatt*, roč. 9/1864, č. 17, s. 135.

³⁵⁰ Zmíněnou evangelickou školu, dokončenou v roce 1862, projektoval Theofil von Hansen. Autorem návrhu akademického gymnázia byl Friedrich von Schmidt.

požádán o nový návrh průčelí, protože fasádu z režných cihel považovali členové komise za nevhodnou pro Litoměřice.³⁵¹

Jak se návrh stavby dále vyvíjel, bohužel z dostupných pramenů nevyplývá. Není dochován jediný plán, který by byl signován Josefem Mockerem. Plány, předložené následně ve stavebním řízení okresnímu úřadu, které nejsou signované, odpovídají v dispozici víceméně Mockerovu popisu, i když neobsahují druhé schodiště. V přízemí jsou po obou stranách vestibulu umístěny malé byty o kuchyni a dvou pokojích. V levé části přízemí jsou laboratoře a kabinety, v pravé dvě učebny a sbírka modelů se sálem. V prvním patře je ve středovém rizalitu knihovna, fyzikální a přírodovědný kabinet, v levé části dvě učebny a na konci velká kreslárna osvětlená ze tří stran celkem devíti okny, v pravé části budovy je laboratoř, konferenční pokoj, kancelář ředitele a jeho byt. Ve druhém patře zabírá celou šířku středního rizalitu zkušební sál, vlevo jsou dvě učebny a velká kreslárna, vpravo tři učebny a kabinet. Schodiště je situováno do zadního rizalitu.³⁵² Jak se ale vyvíjel návrh klasicizující fasády od soutěže k předložení projektu, není zřejmé. Dochované druhé paré plánů (ovšem bez fasády) je signováno Ignazem Antonem Gaubem, který byl provádějícím stavitelem.³⁵³

Plány byly do stavebního řízení předloženy 2. srpna 1864 s prosbou o urychlení vydání stavebního povolení, protože k propachtování stavby této budovy má dojít už 8. srpna a je žádoucí, aby v příznivých podmínkách stavební sezóny proběhla stavba základů.³⁵⁴

Nejnižší nabídku podal Josef Czerny, a sice 89.370 zlatých rakouské měny. Obecní výbor však výsledek dražby nepotvrdil a rozhodnutí chtěl ponechat až nově zvolenému zastupitelstvu. Další dražba byla vypsána na 22. srpna.³⁵⁵

20. srpna 1864 se konalo komisionální šetření. Při něm bylo stanoveno, že kvůli velkému rozpětí krovu nad sálem budou realizovány stojaté stolice (o krovu blíže v kapitole 11.3), dále mělo být upuštěno od instalace vikýřů a k osvětlení půdního prostoru měla být použita větrací a osvětlovací okénka pod korunní římsou. 24. srpna 1864 bylo vydáno stavební povolení.³⁵⁶

³⁵¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1522 Stavebnictví a budovy, kt. 1176.

³⁵² SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/13-320, kt. 309.

³⁵³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice – mapy a plány, sign. IP 27.

³⁵⁴ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/13-320, kt. 309.

³⁵⁵ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/13-320, kt. 309.

³⁵⁶ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/13-320, kt. 309.

O realizaci stavby byli nakonec jen dva zájemci, vybrán byl Ignaz Anton Gaube.³⁵⁷ Výstavba se oproti časovému plánu protáhla, místo 15. září měla být stavba předána až 30. září 1865. Při prohlídce stavby 1. října však konstatoval adjunkt okresního úřadu Träger, že mnoho prací ještě není dokončeno.³⁵⁸

Náklady stavby se nakonec vyšplhaly přes 100.000 zlatých. Město dále vydržovalo školu na své náklady, ale byla to pro něj příliš velká zátěž, takže se už v roce 1875 obrátilo na ministerstvo, zda by ji nepřevzal stát. O věci se dále jednalo v 80. letech 19. století. Nakonec byla litoměřická reálka v roce 1891 skutečně státem převzata.³⁵⁹

³⁵⁷ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 1522 Stavebnictví a budovy, kt. 1176.

³⁵⁸ SOkA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/13-320, kt. 309.

³⁵⁹ AT-OeStA/AVA Unterricht UM allg. Akten 2647.

10 Privátní obytná zástavba

10.1 Proměny domu města a předměstí

Obrátme nyní pozornost k privátní zástavbě vnitřního města a jeho předměstí, které tvoří mnohem větší podíl stavebního fondu než stavby veřejné a jsou samotnou podstatou městského celku.

V průběhu 19. století docházelo k postupné proměně obytných staveb, která byla ovlivněna především dvěma faktory. Prvním z nich byla reglementace stavební činnosti, o níž bylo podrobněji pojednáno v kapitole 2. Požární řády druhé poloviny 18. století a stavební řád z roku 1833 stanovily základní požadavky, které musela každá stavba splňovat.³⁶⁰ Zároveň byl postupně nastolen přesně daný byrokratický proces stavebního řízení, kterého byl v krajských městech (jímž Litoměřice byly) účasten i krajský inženýr. Vzhled domů není dán jen slohovým výrazem klasicismu, ale i pravidly o výšce pater, okapové orientaci střechy s požárními štíty mezi domy a dalšími předpisy týkajícími se konstrukcí. Druhým zásadním faktorem byl sociálními a demografickými změnami daný výrazný nárůst počtu obyvatel měst. Ten se nutně odrazil jak ve vnitřním městě, tak na předměstí, a to odlišnou formou. Zatímco na předměstích docházelo k budování nových domů i celých čtvrtí, ve městě „v hradbách“ vyvstala potřeba zvýšit kapacitu domů víceméně při zachování jejich počtu. Čísla z Litoměřic hovoří dostatečně výmluvně. Ačkoliv Litoměřice neprošly překotným rozvojem, který postihl centra rodícího se průmyslu, i zde došlo ke značnému populačnímu růstu. V roce 1787 mělo město i s předměstím 2830 obyvatel, v roce 1831 už to bylo 2010 obyvatel ve městě a 1978 na předměstí, celkem 3988. Ještě ilustrativnější je porovnání údajů z let 1831 a 1869. Zatímco v roce 1831 žilo 2010 městských obyvatel v 260 domech a 1978 předměstských obyvatel v 303 domech, v roce 1869 už žilo ve městě 4750 obyvatel ve 279 domech a na předměstí 5273 obyvatel v 512 domech. Ve vnitřním městě tedy došlo k nárůstu počtu domů o pouhých 19, zatímco počet obyvatel se více než zdvojnásobil.

S potřebou ubytovat podstatně větší počet obyvatel se v 19. století potýkala všechna evropská města. Základním stavebním typem doby se stal jednoznačně nájemní dům. Ve velkých

³⁶⁰ K tomu podrobněji EBEL Martin, *Dějiny českého stavebního práva*. Praha 2007; EBEL Martin, *Reálný dopad stavebního práva na podobu města v druhé polovině 18. století a v 19. století*, in: KLADIVA P.– ZÁŘICKÝ A. (eds.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. Ostrava 2009, s. 251-256.

aglomeracích čítajících desítky tisíc obyvatel byla tato proměna velmi výrazná. Projevila se nejen ve velkém územním růstu nově zakládaných předměstí, ale také zástavba vnitřního města zhoustla až na samou mez možného a narostla významně do výšky. Příkladem může být Vídeň, kde nová zástavba vznikala často na místě zrušených klášterů, popř. bývalých zahradách klášterů, které zrušeny nebyly. Vysoká cena parcel způsobila, že nájemní domy – aby se vyplatily – byly stavěny čtyřpatrové. Už před rokem 1800 zde vznikaly domy s pavlačovými křídly kolem velmi stísněných dvorů.³⁶¹ I vídeňský stavební řád z roku 1829 připouští čtyřpatrové domy, zatímco stavební řád pro Prahu z roku 1815 neumožňoval bez zvláštního povolení stavět domy více než dvoupatrové.³⁶² Urbanizační proces, německým výrazem „*Verstädterung*“ však v podstatě řešil ve všech městech totéž, jen v odlišném měřítku.

Proměny domů ve městě

Devatenácté století „zdědilo“ v Litoměřicích po předchozích obdobích dosti rozrůzněný stavební fond renesance a baroka. Některé domy byly řešeny ve výškové diferenciaci přední a zadní části (zadní část vícepodlažní se zapuštěnou komorou v přízemí a vloženým mezipatrem). V řadě domů dosud existovaly roubené konstrukce, neobvyklé nebyly ani hrázděné příčky.³⁶³ Velmi časté bylo v litoměřickém prostředí užití nepálených cihel. Střechy domů byly v drtivé většině orientovány štítově ke komunikaci, jen u domů na širokých parcelách podélně (někdy též v mansardovém profilu). Střešní krytinu tvořil převážně šindel, který začal být nahrazován nespálnou krytinou teprve postupně v souvislosti s legislativním tlakem.

Velikost a tvar parcel ve vnitřním městě – kolem náměstí a v přilehlých ulicích – vykazuje širokou škálu variant. Nejužší dům na náměstí, čp. 168 na jeho východní straně, nedosahuje ani šířky 5 metrů. Další domy na úzkých parcelách (čp. 10, 16, 19, 20, 24, 27, 42, 151, 156,

³⁶¹ WAGNER-RIEGER, Renate, *Das Wiener Bürgerhaus des Barock und Klassizismus*, Wien 1957; WAGNER-RIEGER, Renate, *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, Wien 1970; KRÄFTNER, Johann, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa*, Wien 2016 (kapitola Städtischer Wohnbau, s. 215-299).

³⁶² EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 149, 235.

³⁶³ Náhrada roubených stěn zděnými je písemnými prameny doložena např. v roce 1836 u domu č. p. 184 v Dlouhé ulici. SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289. Na náměstí se roubené konstrukce objevily při demolici tzv. Husníkových domů ještě ve 20. století. Roubené i hrázděné stěny jsou doloženy např. při již výše podrobněji popsané přestavbě bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad. SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977.

170) se pohybují v rozmezí 6-7 metrů. Běžná šířka domů dosahuje zhruba 12-16 metrů, na náměstí však lze nalézt i výstavné domy o šířce kolem 20 metrů (domy čp. 152, 157 a 158 na severní straně náměstí). Hloubka parcel se s ohledem na urbanistickou strukturu dosti liší. Větší hloubku mají jednostranně zastavěné bloky, např. na jižní straně náměstí hloubka parcel vzhledem ke konfiguraci terénu roste od západu k východu od zhruba 45 metrů až k délce přes 80 metrů. Parcely domů v blocích zastavěných ze dvou či ze čtyř stran jsou pochopitelně mnohem kratší, mezi 20 a 35 metry. Meziparcelní hranice dospěly postupným vývojem v některých případech až ke složitému „zazubení“ domů do sebe.

Všechny tyto faktory ovlivnily vývoj litoměřického městského domu v období klasicismu, konkrétní dispoziční řešení jednotlivých domů i možnosti jejich využití.

Stavební plány nám dovolují sledovat proměny domovního fondu od dvacátých let 19. století, celkem je ze sledovaného období zachováno přes 500 plánů.

V počátečním období se ještě setkáváme s řešeními ovlivněnými barokem, příkladem může být přestavba domu čp. 132m ve Velké Dominikánské ulici od Josefa Gaubeho, kde je užitá mansardová střecha. Stojí za zmínku, že dům měl do té doby dřevěné podloubí.³⁶⁴

Stavebníci a stavitelé se s úkolem zvýšení obytného standardu vyrovnávali různě. Jednou z možností řešení nevyhovující dispozice a kapacity domu bylo nahrazení stávajícího objektu novostavbou. V rámci této skupiny lze v závislosti na velikosti a tvaru parcely sledovat širokou škálu dispozičních variant. Na užších parcelách byly většinou domy navrženy tak, že každé podlaží obsahuje jednu bytovou jednotku, přičemž přízemí je převážně vyhrazeno obchodu či výrobě.

Na větších parcelách vzniklo několik velkoryse koncipovaných nájemních domů s větší diferenciací bytů. Příkladem může být dům čp. 40m na rohu náměstí a Michalské ulice z roku 1847³⁶⁵ a dům v Dlouhé ulici čp. 199 z let 1865-1866.³⁶⁶ U těchto domů je navíc z dispozice patrné, že bylo možné velikost jednotlivých bytů variabilně měnit nebo některé pokoje pronajímat zcela samostatně. Během celého sledovaného období téměř ještě nenajdeme na

³⁶⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1177.

³⁶⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293.

³⁶⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

plánech dispozici bytu, který by byl celý „pod uzavřením“, skoro vždy je komunikační spojení některých částí bytu řešeno přes společné prostory.³⁶⁷

Řada domů byla pouze více či méně přestavěna, opatřena novým průčelím a v případě jednopatrových domů obvykle nastavěna o druhé patro. Příkladem opravdu velkorysé přestavby je spojení domů čp. 148, 149, 150 a 151m na rohu náměstí a Lidické ulice.³⁶⁸

Dalším domem, který poskytoval vyšší standard bydlení, byl dům č.p. 154 na severní straně náměstí na nároží s ulicí 5. května.³⁶⁹

Zajímavé je, že v závěru období je doložen i přístup, který můžeme směle označit jako fasádismus – nahrazení domu kompletní novostavbou, avšak se zachováním průčelní zdi se štítem. Prvním příkladem je dům čp. 165 ve Velké Dominikánské ulici z roku 1861.³⁷⁰ Za štítovým průčelím patrového domu vznikla na nevelké parcele stavba kombinující v přízemí obchodní a obytné využití (do dvora dvě obytné místnosti), v patře pak byl umístěn pouze jeden byt s pokojem a alkovnou do ulice a kuchyní a spíží do dvora. Střed dispozice zaujalo poměrně velkorysé skeletové schodiště na čtyřech pilířích. Druhým příkladem je dům čp. 19 v jižní frontě náměstí z roku 1867.³⁷¹ Je dvoupatrový, na dosti úzké dlouhé parcele a obsahuje malé nájemní byty o pokoji a kuchyni, na patře vždy jeden do náměstí a druhý do dvora (v přízemí jsou do ulice orientovány obchodní prostory). Pokoje mají přímé osvětlení, kuchyně jsou osvětleny a odvětrány do světlíku, který je umístěn při meziparcelní zdi za schodištěm. Záchod pro oba byty byl společný, přístupný z pavlače na dvorním průčelí domu. Autorem obou plánů byl Ignaz Anton Gaube. Co vedlo autora či stavebníky k takto atypickému záměru, z pramenů vyčíst nelze. Můžeme jen spekulovat o vlivech rodící se památkové péče, pohnutky však mohly být i jiné.

Dobovým fenoménem, který se nevyhnul ani Litoměřicím, bylo zastavování podloubí. Řečeno s J. P. Jöndlem, „*Nových podloubí nemáme tedy zakládati, naopak máme se přičiniti,*

³⁶⁷ Tato situace je běžná i jinde v Evropě, příkladem mohou být domy ve Frankfurtu nad Mohanem na předměstí Fischerfeldviertel vyrůstající od poč. 19. století, kde je většinou na každém patře (třípatrového domu) jeden byt o čtyřech pokojích, kuchyni a záchodu, které taktéž nejsou uzavřené. HUNSCHER, Martin – MOHR, Christoph, *Wohnen in Frankfurt am Main. Wohnformen, Quartiere und Städtebau im Wandel der Zeit*, Frankfurt am Main – New York 1995.

³⁶⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/106, 3/123.

³⁶⁹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 308, sign. 9/13-272.

³⁷⁰ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 307, sign. 9/13-211.

³⁷¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

*když takové staré domy přestavujeme, abychom podloubí odstranili.*³⁷² Litoměřičtí se k tomu odhodlali poměrně pozdě, především souvislý pás podloubí na jižní straně náměstí byl dlouho bráněn jako potřebné zázemí pro trhy. Ještě v novém tržním řádu z roku 1846 byla v jižních podloubích domů čp. 12-22 a severních čp. 155-161 vymezena prodejní místa. V komunikaci se zemským podkomořským úřadem to bylo městem prezentováno jako všeobecné přání obyvatel města.³⁷³ Pozoruhodné je, že už v roce 1841 vznikl plán na zastavění podloubí hostince U Zlaté koruny (pozdější Červený rak) čp. 161m, ale zjevně nedošlo k realizaci.³⁷⁴ Nejprve byla tedy zastavěna podloubí domů v Dlouhé ulici, kde nebyl tento „konflikt zájmů“, a sice ve více etapách počínaje polovinou čtyřicátých let. V padesátých letech 19. století byla však už postupně zastavěna i podloubí na severní straně náměstí (domy čp. 153 a 154, které podloubí neměly, zároveň při přestavbě srovnaly uliční čáru), což bylo vítáno jako zkrášlení města; plány pro zastavění podloubí domů jižní fronty náměstí pocházejí naproti tomu až z roku 1870.³⁷⁵

Populační exploze popsaná v úvodu se podepsala také na zahušťování zastavění parcel. Kde to bylo jen trochu možné, vznikaly nájemní byty. Na větších parcelách to byla jedno- až dvoupatrová křídla s pavlačovou či chodbovou dispozicí, ale i na menších parcelách byla nastavována obytná patra i na drobnější přízemní hospodářské stavby.

Zobytnovány byly postupně i hranolové věže městského opevnění na severovýchodní straně města, plán je dochován např. pro věž za domem čp. 100m ve Velké Dominikánské ulici z roku 1838, kde po přepatrování vznikly dvě minimalistické bytové jednotky o černé kuchyni a pokoji.³⁷⁶

Výšková hladina zástavby nepřekročila u městských domů do konce sledovaného období druhé patro, i když třetí patro dvakrát projektováno bylo, a sice na domě čp. 148-151m a na domě čp. 153m. V případě domu čp. 153m bylo třetí patro okresním úřadem v roce 1865 zamítnuto.³⁷⁷ U Gaubeho domu čp. 148-151 je situace nejasná. Plán sice v roce 1843 schválen byl, ale třetí patro nebylo realizováno, snad stavebník od záměru ustoupil z finančních nebo

³⁷² JÖNDL, Johann Philipp, Poučení o stavitelství pozemním, Praha 1840, s. 102-103. Jöndl si uvědomoval i výhody podloubí, ale nevýhody dle něj převažovaly. Zmiňuje estetickou stránku věci – nestejně řešení u různých domů a dodatečné zesilování pilířů ze statických důvodů, zdravotní hlediska – nedostatečné osvětlení prostor za podloubím, v případě podloubí se záklopovými stropy i požární nebezpečí.

³⁷³ NA Praha, ČG-vš, per 1841-1855, sign. 13 46/32, kt. 2089.

³⁷⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/76.

³⁷⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

³⁷⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/115.

³⁷⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

statických důvodů.³⁷⁸ Jedinou výjimku představuje třípatrová stavba tiskárny Karla Wilhelma Medaua čp. 262 z let 1835-1837, situovaná za jeho domem čp. 75m.³⁷⁹ Tato rozměrná budova byla později upravena dle projektu Heinricha Haaly z roku 1857 pro účely učitelského ústavu.³⁸⁰

Přestavby a nová výstavba na předměstích

Ve dvacátých letech 19. století vznikaly na předměstích často ještě jen velmi drobné přízemní domky o pokoji, malé komoře a černé kuchyni, s fasádou bez jakýchkoliv architektonických ambicí. Většinou byly řešeny jako dvoudílné se síní a dvoutraktovým uspořádáním obytného dílu. Takovouto dispozici bylo dobře možné aditivně řadit do souvislé zástavby. U volně stojících domků se objevovala i zcela tradiční venkovská dispozice světnice – síň s černou kuchyní v zadní části – komora. Z tohoto proudu se poněkud vymyká první „developerský“ projekt Josefa Gaubeho z roku 1832, šest řadových domků čp. 345-350p v dnešní Švermově ulici, určených dle popisu na plánu pro živnostníky nižší třídy, o nichž bude podrobněji pojednáno níže.³⁸¹

Přechod ke sporákovým kuchyním je i na předměstí poměrně brzký a proběhl během třicátých let 19. století.

V dalším období, kdy se velká část předměstských novostaveb soustředila na nově vznikající Štěpánské předměstí severně od města (zastavované postupně od roku 1837) a na lokalitu „*Lehmgrube*“, dnešní Zahradnickou ulici a její okolí, jsou domy poměrně unifikované. Byty nejčastěji sestávají z kuchyně a pokoje, někdy dvou pokojů – v závislosti na šířce parcely. Dost často je řešení, kdy v přízemí je ze vstupní chodby (umístěné při meziparcelní zdi) přístupný v části do ulice pokoj a v zadním traktu kuchyň (někdy též malá kuchyň a spíž), v patře, kde nezabírá místo chodba přes celou hloubku domu, jsou do ulice orientovány dva menší pokoje. U širších parcel je pak chodba umístěna uprostřed a byty jsou po obou stranách. Jednou ze základních variant je i řešení, známé i z období 18. století, kdy kuchyně

³⁷⁸ Dům, ve kterém v nájmu sídlily okresní finanční ředitelství a finanční stráž, se později potýkal s velkými statickými problémy. V roce 1868 se záležitost havarijního stavu některých konstrukcí a četných trhlin řešila s Gaubeho dědici. SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

³⁷⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. II/108

³⁸⁰ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 305, sign. 9/13-30.

³⁸¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 287, sign. II/29.

zabírá jen část zadního traktu, druhou tvoří k pokoji připojená alkovna.³⁸² Velmi dlouho se drží zvyklost, že pokoj a kuchyň jsou z prostoru společné chodby přístupné každý zvlášť a nejsou vzájemně průchozí. Takovéto řešení po přechodu z dýmného provozu na čisté sporákové kuchyně postrádá význam, přesto je – především ze strany starší generace stavitelů – stále navrhováno. Postupně však zcela převládne komunikační propojení místností, kuchyň se také zvětšuje na úkor pokoje. Jen pozvolna se tak prosazuje chápání uzavřené bytové jednotky. Záchod je pro přízemí většinou umístěn v přístavku do dvora, v patře je umístěn nad ním a zpřístupněn krátkou pavlačí. Vlivem krajského inženýra Martina Kottnauera (v Litoměřicích působil v letech 1836-1847) došlo k racionalizaci umístění schodiště tak, aby bylo možné vtěsnat záchod přímo do půdorysu domu, což postupně autoři plánů přijali za své, tendence se však neudržela a v mladším období se opět můžeme setkat s přístavky a pavlačemi.

Několik výše popsaných dispozičních typů se bez větších změn drží od třicátých až do šedesátých let 19. století. Velkou variabilitu nevykazují ani architektonická ztvárnění fasád, kde převažují řešení s pásovou rustikou v přízemí (někdy s klenáky a háky kolem okenních a dveřních otvorů) a podokenní římsou v patře nebo zcela hladké fasády členěné jen římsami a šambránami. Až v závěru období jsou navrhovány též parapetní výplně v patře (řešené pravděpodobně pomocí keramických prefabrikátů), bohatší dekor je naprostou výjimkou. Příkladem dekorativně pojaté předměstské fasády je např. dům č. p. 513p v ulici Čs. armády z roku 1870 od Franze Schweizera, jednoho z představitelů mladší generace stavitelů.³⁸³

Přestavby stávajících domů většinou směřují k lepšímu využití parcely a zmnožení obytných prostor, často přidáním další, byť velmi skrovné, bytové jednotky. Časté je u přízemních domů nastavení patra. Stejně jako ve městě i zde dochází k otáčení hřebenů střech, především při zahušťování původně rozvolněné zástavby na řadovou. Obytná zástavba předměstí zůstala až do konce sledovaného období jednopatrová.

Předměstská zástavba však neznamena jen malé domky drobných řemeslníků a nově vznikající nájemní domy pro nenáročnou klientelu, na předměstí se nacházela i jedna z nejzajímavějších klasicistních staveb Litoměřic, kavárna čp. 238 při ústí mostu, jejímž majitelem i projektantem zároveň byl Josef Gaube.

³⁸² E. Nová – M. Nový, Dům čp. 275p v Litoměřicích, příklad „malého“ nájemního domu z konce 18. století, Svorník 6/2008, Funkční a prostorové uspořádání budov, Praha 2008, s. 273-280.

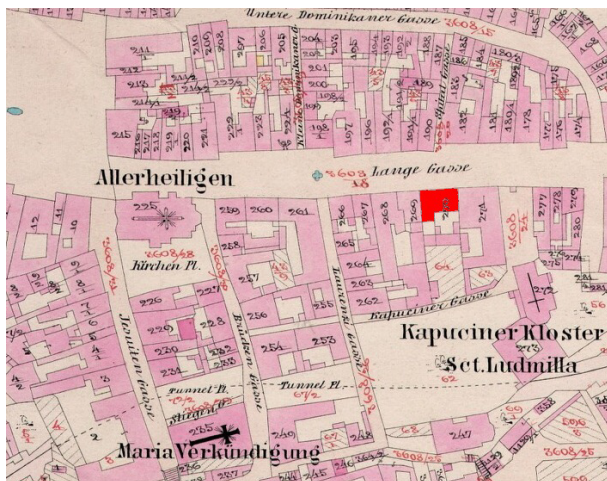
³⁸³ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, kt. 1182.

Některým konkrétním příkladům městských a předměstských domů jsou věnovány následující kapitoly.

10.2 Vybrané stavby

Dům čp. 208m

Dlouhá ulice

První dům, který stojí za bližší pozornost, přestože k němu není dochována spisová ani plánová dokumentace, je dům čp. 208m na jižní straně Dlouhé ulice. Důvod, proč je dům do podrobněji popsán zařazen, je především jeho mimořádně zajímavá fasáda. Zároveň se jedná o první známou velkou realizaci stavitele Josefa Gaubeho v privátní zástavbě, jeho vlastní dům. Cílem

nepochybně nebylo jen dostatečně komfortní bydlení, ale i sebe prezentace sebevědomého stavitele v městském prostoru.

Vznik domu lze klást mezi roky 1815 a 1817, což nám datují místa narození Gaubeho dětí. Gaube nejprve v Litoměřicích koupil dva domy na předměstí – čp. 12 a 13p, v domě 12p bydlel. V roce 1812 už mu však patřil dům čp. 193m na severní straně Dlouhé ulice,³⁸⁴ který zřejmě také přestavěl a bydlel v něm ještě v roce 1815.³⁸⁵ Dům na úzké a navíc i dosti krátké parcele však nebyl pro úspěšného stavitele dostatečným, proto zaměřil svou pozornost na blízký dům čp. 208m. Okolnosti, jak Gaube dům získal, nejsou zatím známy, ale v roce 1817 už zde Gaubeho rodina bydlela se svými čerstvě čtyřmi potomky.³⁸⁶ Vzhledem k nezachované dokumentaci nelze říci, zda byl dům pouze výrazně přestavěn nebo postaven jako úplná novostavba. Byl dvoupatrový, měl obdélný půdorys s podélnou orientací ke komunikaci se středním průjezdem, na dvorní straně byla umístěna zděná pavlač. Nejzajímavější však bylo uliční průčelí. Bylo sedmiosé s mělkým rizalitem v šířce prostředních tří os. Přízemí bylo členěno rustikou, v rizalitu a na vystupujících plochách při hranici se sousedními domy kvádrovou. Vjezd rámovala edikula tvořená lizénami, architrávem a římsou nesenou konzolami, mezi nimiž byl umístěn vegetabilní dekor, nad dvěma okny po stranách průjezdu byly umístěny na konzolách hmotné plné ploché frontony typické pro Gaubeho ranou tvorbu,

³⁸⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Přehled domů a majitelů 1812.

³⁸⁵ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/37, pag. 61.

³⁸⁶ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/37, pag. 170.

půlkruhová vpadlá pole nad zbylými okny přízemí vyplňoval sluncový motiv. V patře byl u všech oken v suprafenestrách štukový vegetabilní dekor, u oken rizalitu nesly konzoly jen profilované nadokenní římsy, u postranních čtyř oken trojúhelné frontony vyplněné andílčími hlavičkami. Okna druhého patra lemovaly už jen profilované šambrány. Mezi okny prvního a druhého patra byl umístěn figurální vlys, který činí Gaubeho dům v litoměřickém prostředí tak výjimečným. Zpodobňoval nepochybně stavební řemesla a související činnosti, popř. i výtvarná umění. Vzhledem k tomu, že je dochováno jen několik nepříliš kvalitních fotografií, není zcela zřejmý obsah všech motivů. Snadno rozpoznatelný je pokrývač, kladoucí krytinu na kruhový sloupový gloriét v pravé části vlysu. Zřetelný je také přidavač vezoucí kolečko na stavbě. Ostatní postavičky už tak snadno identifikovatelné nejsou, mezi stavbou zdi a pokrýváním gloriétu je možná sochař či kameník, uprostřed snad lze tušit dva tesaře. V levé části je rozpoznatelný snad jen zeměměřič s charakteristickým měřicím přístrojem.

Vlys na fotografiích z roku 1921 a 1950.³⁸⁷

Dům na fotografii asi z třicátých let 20. století.³⁸⁸

³⁸⁷ Oblastní muzeum Litoměřice, Sbírka fotografií; SOkA Lovosice, MNV Litoměřice, i. č. 218 Domy navržené k demolici, fsn 47-49.

Josef Gaube v domě žil až do své smrti, jeho potomkům patřil až do konce 2. světové války. Dům však byl poškozen bombardováním a na počátku padesátých let zbořen.

Dvorní strana domu na fotografii z roku 1950.³⁸⁹ Indikační skica stabilního katastru.³⁹⁰

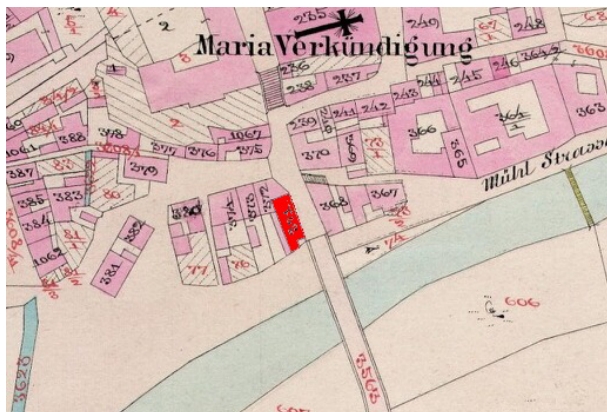
Zajímavé svědectví poskytuje indikační skica stabilního katastru. Je z ní patrné, že zahrada ležící za domem měla komponovanou úpravu. Drobná stavba při západní hranici parcely by tak mohla být letohrádkem.

³⁸⁸ Oblastní muzeum Litoměřice, Sběrka fotografií.

³⁸⁹ SOKA Lovosice, MNV Litoměřice, i. č. 218 Domy navržené k demolici, fsn 47-49.

³⁹⁰ NA Praha, IS, sign. Li 257.

Kavárna čp. 238p

Jednou z nekvalitnějších klasicistních staveb v Litoměřicích, která se významně uplatňovala v labském prospektu města, byla kavárna ležící západně při vyústění mostu. Jejím stavitelem i stavebníkem v jedné osobě byl Josef Gaube.

Dům čp. 238p byl postaven na základech mýtního domku. Mýtní domky byly dva, na každé straně mostu jeden, a z důvodu nepotřebnosti a špatného stavebního stavu byly městem prodány v dražbě. Domek čp. 238p koupil Wenzel Benesch a od něj ho posléze odkoupil v roce 1829 Josef Gaube. S odkazem na dražební podmínky, podle nichž měl být požárně nebezpečný domek přiveden do řádného stavu, předložil plán na jeho přestavbu. Jak plán vypadal, nevíme, protože původní verze není dochována.

Vzhledem k poloze u mostu však stavba podléhala schválení silničního stavebního ředitelství, které 19. listopadu 1829 stavbu zamítlo. Rozhodnutí zdůvodnilo tím, že takto vysoká stavba bezprostředně u zdi mostu, který je jen 3 sáhy 2 stopy široký, by byla pro cestující nepříjemná a nevítaná. Po mostě navíc projíždějí s velkou frekvencí nákladní vozy a mýto je vybíráno právě naproti staveništi.³⁹¹ To potvrdilo i provinční vrchní stavební ředitelství 15. července 1830. S tím se však Gaube nespokojil a požádal o podporu magistrát. Argumentoval tím, že stavba na takto významném místě padne každému cestujícímu do oka, a proto musí svou líbivou formou odpovídat nejlepšímu vkusu. To padlo u magistrátu na úrodnou půdu, protože mu silně záleželo na tom, jaký první dojem město při příjezdu od Terezína činí. Argumentovalo v dopise krajskému úřadu zchátralostí domku, který je neobyvatelný a požárně nebezpečný. Provinční vrchní stavební ředitelství nakonec 7. října 1830 souhlas udělilo, stanovilo ale podmínky, že už tak úzký průjezd nesmí být zužován žádnými napolo otevřenými dveřmi nebo okenicemi, srážková voda bude odvedena mimo jízdní dráhu.³⁹²

³⁹¹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

³⁹² SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

Stavět se zřejmě začalo během roku 1831. Gaube se dostal při stavbě do sporu se sousedem Josefem Mühlem, který byl nejprve donucen k opravě své zdi sousedící s parcelou, poté byl dlouho řešen konflikt týkající se okna vedoucího na Mühleho dvůr.³⁹³

Josef Gaube v prosinci 1832 požádal o povolení výčepu piva a vína a zřízení kavárny. Následně v lednu 1833 podal další žádost o povolení umístění kulečníku. Magistrát postoupil žádosti s vlastními pozitivními vyjádřeními krajskému úřadu. V první opakovaně zdůraznil, že Gaube objekt postavil právě pro tento účel a k jinému není takováto stavba vhodná, poukázal na zkrášlení města a klientelu tereziňských vojáků. Dále uvedl, že takovýto podnik ještě v Litoměřicích není. Ve vyjádření ke kulečníku uvedl, že v Litoměřicích už sice tři kulečníky jsou, v hostincích U Červeného raka a U Černého orla a v domě obchodníka Wenzela Buracka, ty jsou ale v jiné části města a při rok od roku stoupající oblíbenosti této hry nelze považovat poptávku veřejnosti za pokrytou. Opět zdůraznil každodenní návštěvy vojáků z Terezína. Jak se k věci vyjádřil krajský úřad, nevíme, ale zemské gubernium 11. února 1833 povolilo kavárnu i 21. března 1833 kulečník.³⁹⁴

Během roku 1833 byla stavba dokončena. 12. června 1833 byla konána prohlídka stavby, při níž bylo zjištěno, že přízemí souhlasí s plánem a je postaveno bez závad a řádně vyschlé. Na obytných prostorách v patře se však ještě pracovalo. 7. července 1833 Gaube oznámil úplné dokončení stavby.³⁹⁵

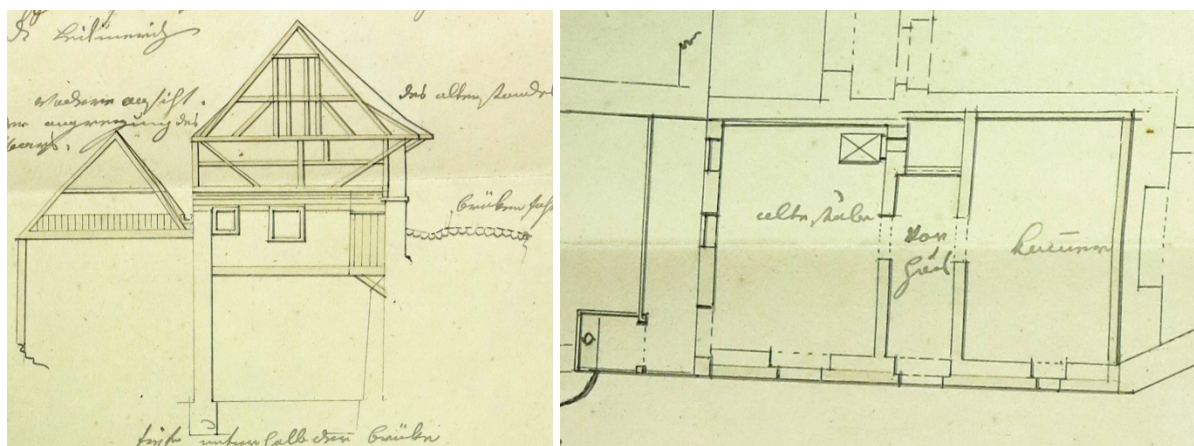
Gaube vyprojektoval na základech domku v litoměřických poměrech architektonicky zcela mimořádnou stavbu. Ze spisu není zcela jasné, zda plán dochovaný ve spisu je totožný s původním nedochovaným plánem, ale není to tak podstatné. Dispozičně není dům ničím výjimečný, v suterénu, který zčásti pocházel z původní stavby, jsou valeně klenuté prostory sloužící jako dřevník a uhelna. V přízemí jsou ze síně přístupné vlevo větší kavárna s vinárnou a kulečníkem, vpravo kuchyně se sporákem, přes kterou se vstupovalo do pivnice v krajním dílu. Patra zpřístupňovalo vřetenové smíšenočaré schodiště s půlkruhovým otáčením, za nímž byl záchod. Půdorysy pater plán vůbec neobsahuje, poznámka pouze uvádí, že jejich členění je stejné jako přízemí. Výjimečnost stavby je dána její vnější podobou. Podélné průčelí směrem k mostu je po stranách členěno dvěma rizality završenými nízkými trojúhelnými štíty. Celé fasádě dominuje prosklení velkých ploch. V parteru jsou v rizalitech před velkoplošná okna představeny vždy dva toskánské sloupy, v patře jsou tři velká okna

³⁹³ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

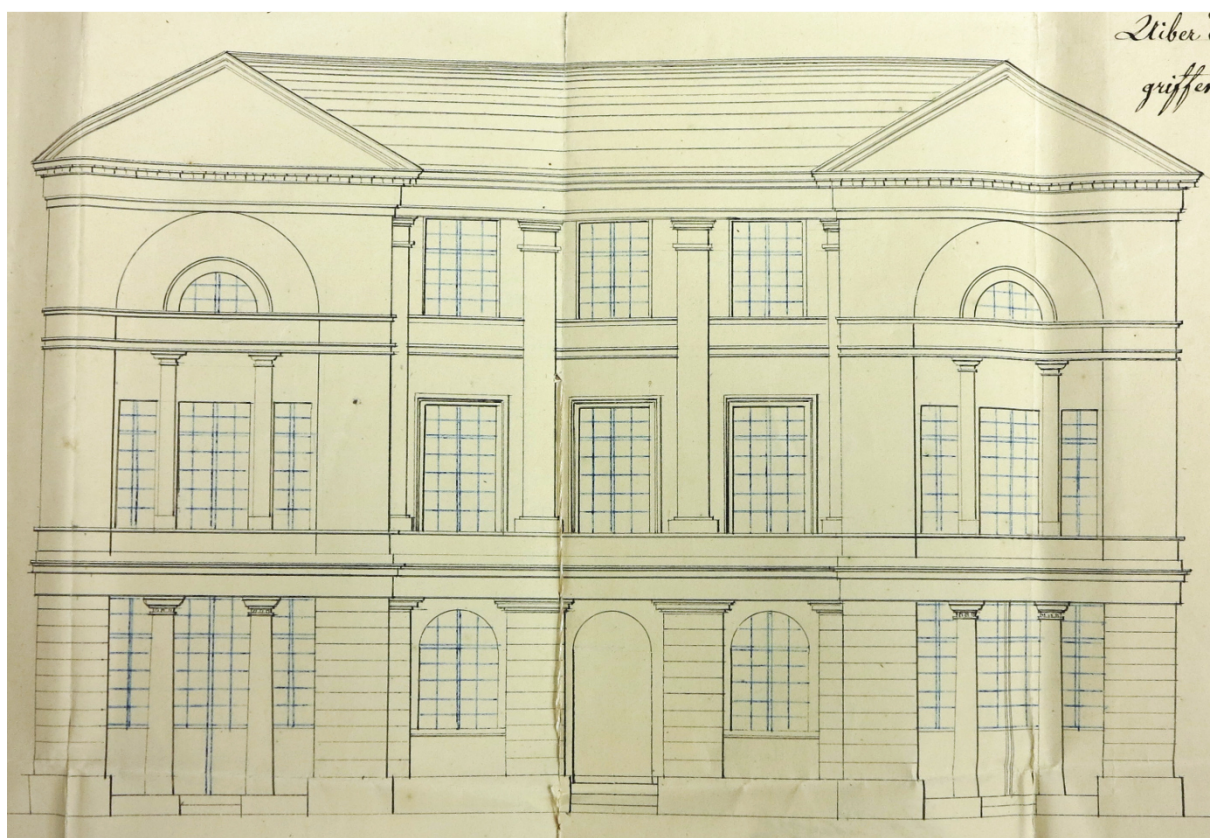
³⁹⁴ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1833-1835, sign. Pub 21/3, kt. 1540.

³⁹⁵ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

oddělená pilastry, ve druhém patře je okno půlkruhové. V úseku mezi pilastry jsou okna také mimořádně velká, v prvním patře má každé okno 28 tabulek, ve druhém patře pak 24 tabulek. Jak vyplývá z několika dochovaných fotografií, bylo shodně jako rizality členěno i jižní průčelí.

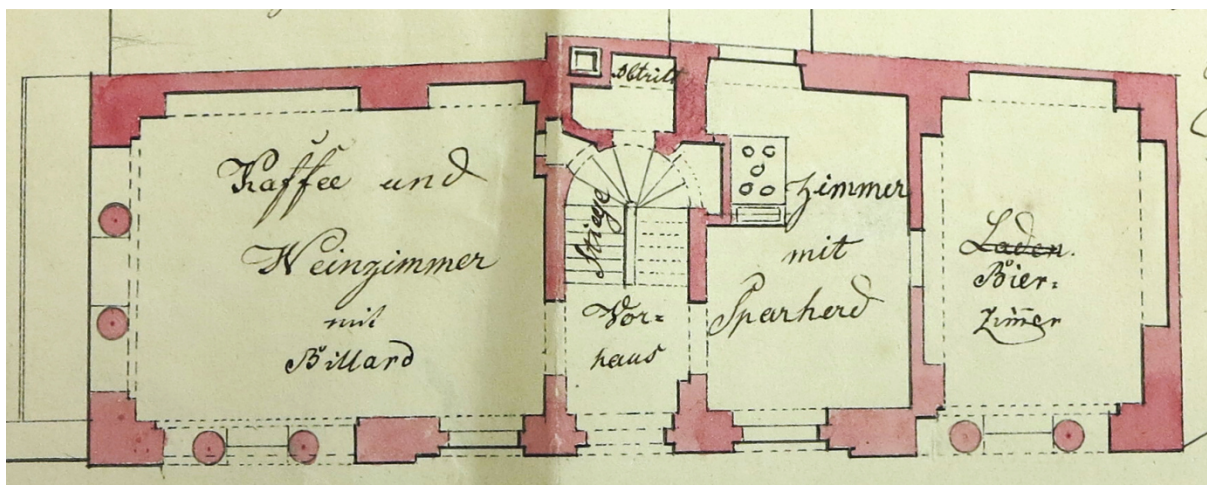

Jižní pohled a půdorys mýtního domku určeného k demolici (Josef Gaube, 1829).³⁹⁶

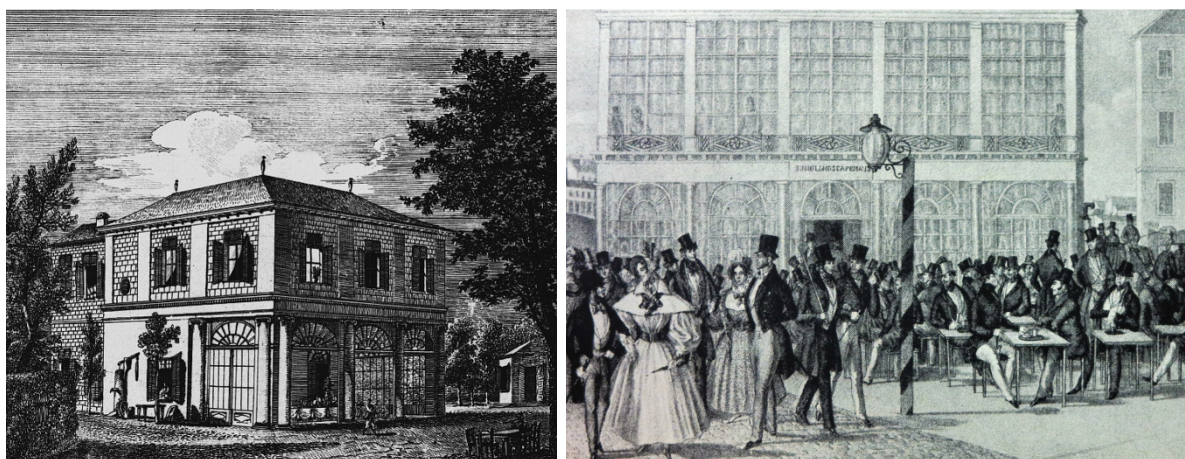
Východní průčelí kavárny (Josef Gaube, s.d.)³⁹⁷

³⁹⁶ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

Půdorys přízemí kavárny (Josef Gaube, s.d.).³⁹⁸

Otázkou zůstává, kde se Gaube k takovéto stavbě, která je výjimečná jak v Litoměřicích, tak v kontextu Gaubeho tvorby, inspiroval. Inspirační zdroje a předobrazy by snad bylo možné hledat přímo ve Vídni s její mimořádnou kavárenskou tradicí. Nejen že Vídeň byla „kolébkou“ kaváren a kavárenství, ale především se zde výrazně uplatnila móda kaváren s velkými prosklenými okny – výlohami, jejichž příkladem může být Erstes Kaffeehaus v Prateru nebo Jünglingova kavárna v Leopoldstadtu.³⁹⁹ Gaube mohl Vídeň navštívit např. v době, kde zde na polytechnice v letech 1818-1821 studoval jeho mladší bratr Ignaz Andres.

³⁹⁷ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

³⁹⁸ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/207.

³⁹⁹ GUGITZ, Gustav, *Das Wiener Kaffeehaus. Ein Stück Kultur- und Lokalgeschichte*, Wien 1940; *Das Wiener Kaffeehaus. Von Anfängen bis zur Zwischenkriegszeit*, Wien 1980.

Objekt Gaubeho kavárny byl realizován v detailech odlišně od dochovaného plánu, především byly vypuštěny trojúhelné štíty, místo nich stavbu završovala jen valbová střecha. Později jižní průčelí znehodnotila stavba kryté dřevěné verandy. Bohužel byl dům kolem roku 1900 eklekticky přestavěn, po výstavbě nového mostu na jiném místě v letech 1907-1910 se navíc dostal zcela mimo svůj původní urbanistický kontext. V druhé polovině padesátých let 20. století padl za oběť přeložce železniční trati.

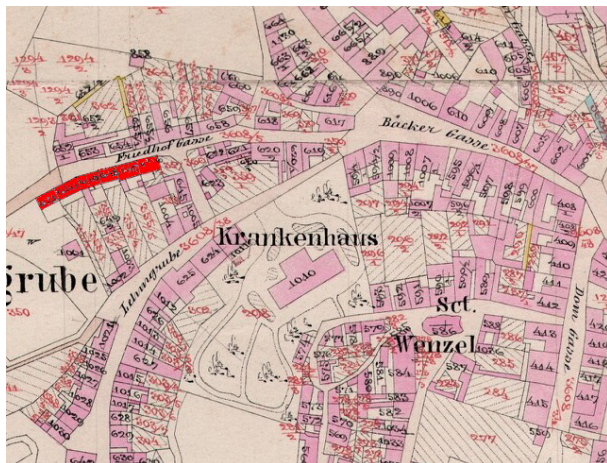

Dům čp. 238p s kavárnou na fotografii kolem roku 1860 a v roce 1906.⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Oblastní muzeum Litoměřice, Sbíрка fotografií.

Řadové domky čp. 345-350p

Švermova ulice

7. února 1832 požádal Josef Gaube o povolení stavy šesti domků na pozemku při žernosecké cestě. Jako důvod uvedl, že v současné době je v Litoměřicích mnoho řemeslníků, kteří nemají kde bydlet a žijí v přeplněných domech na předměstí. Výstavbou domků také dojde ke zkrášlení města. Při komisionálním šetření nebyly na plánu shledány závady proti předpisům. Za

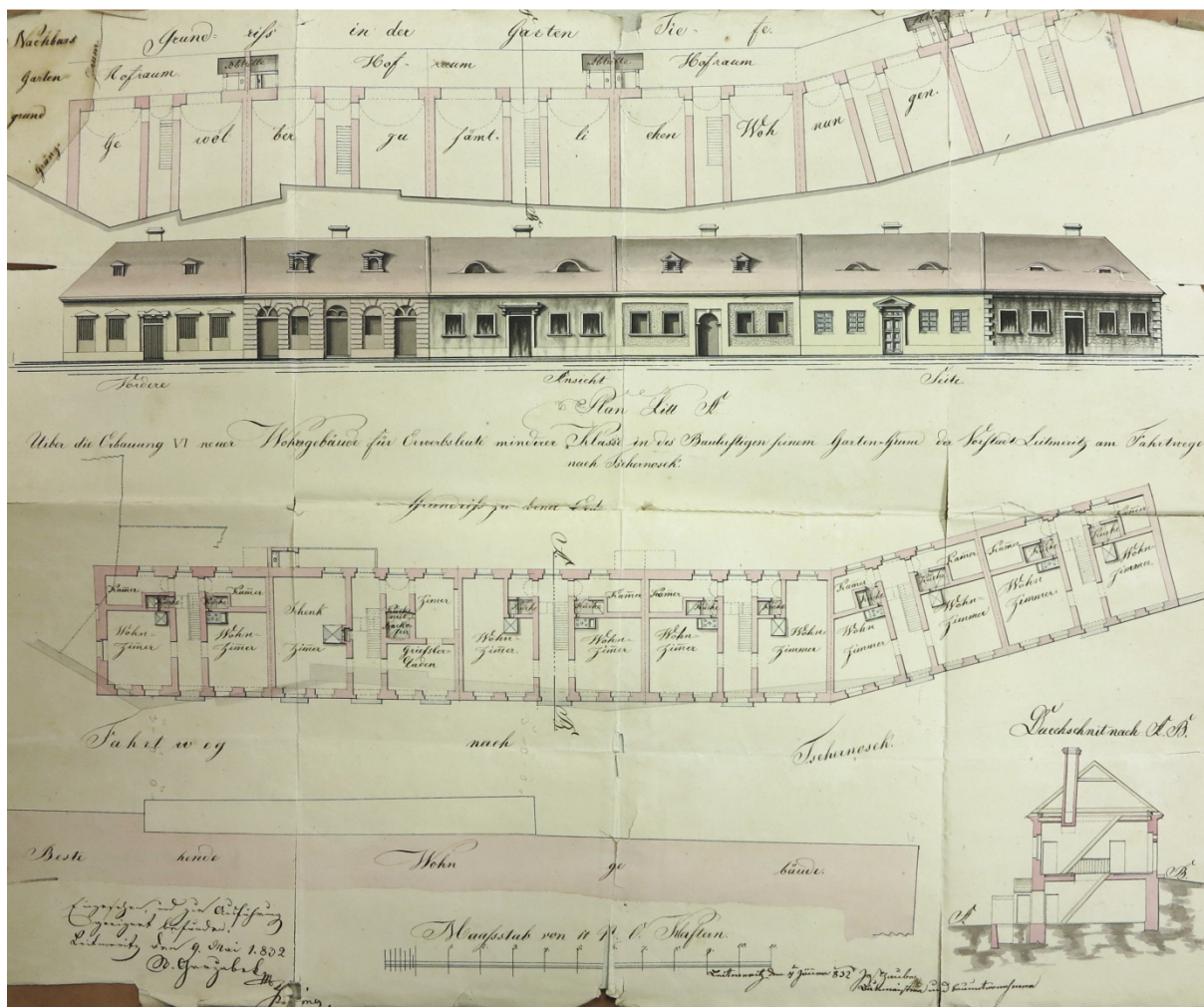
pozornost stojí, že přímo v protokolu se uvádí, že stropy světnic mají být omítnuty hlínou a vápnem. 1. října 1833 Gaube ohlásil, že čtyři z šesti domků už zcela dokončil a žádal o povolení k obývání.⁴⁰¹

Zaujme především řešením fasád, které jsou pojaty každá jinak, a nelze se ubránit dojmu, že Gaube zde pomocí široké škály výrazových prostředků vystavěl jakýsi „firemní katalog“. Zvláště pozoruhodný je dům čp. 350p (na plánu zcela vpravo), kde je omítka vykreslena jako iluze kamenného zdiva. Za pozornost však stojí i dispoziční řešení domů. S ohledem na umístění ve svahu mají domy kvelby a také záchody o patro níže, než je vstup z ulice. Domky, které se jeví jako přízemní, tak byly vlastně dvoupodlažní. Trojdílnou dispozici domů tvoří osově umístěná síň (chodba) a dva byty v krajních dílech, sestávající z pokoje v přední části a komory v zadní části, z níž je vydělena malá černá kuchyně. V každém domě je vždy jeden byt vybaven zároveň sporákem v obytné místnosti, který je však otápěn z černé kuchyně, kde se navíc nachází běžná varná podesta, zřejmě tedy variantní možnost vaření pro letní a zimní sezónu. Druhý byt měl starší tradiční řešení s černou kuchyní a běžnými kamny v pokoji. Výjimku tvoří jen dům čp. 346 (na plánu druhý zleva), kde je v levém dílu projektován výčep a v pravém krupařství. Komínová tělesa bytů z obou dílů byla na půdě „kalhotově“ svedena do jednoho komína vystupujícího nad střechu. Zajímavé je, že v domech či bytech, o nichž by se dalo říci, že jsou „nižší kategorie“ Gaube navrhl sporáky. Zároveň v části bytů jsou tradiční černé kuchyně. Velmi zajímavé by bylo, zda „nový“ či „starý“

⁴⁰¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 287, sign. II/29.

způsob vaření byl odlišen i výší nájmu nebo jestli hrály roli jen různé preference potenciálních obyvatel.

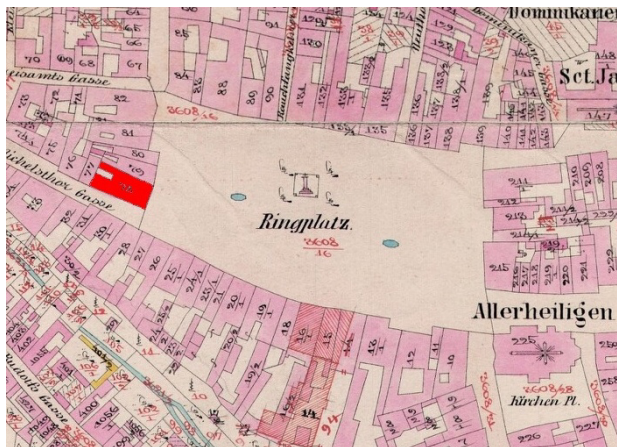
Pěti z šesti domků patřily Gaubemu ještě v roce 1843, dům čp. 345p Gaube prodal.⁴⁰² Ten také jako jediný zanikl, ostatní domy dosud stojí, většinou však jako silně přestavěné, popř. nastavěné o patro. Jen na jedno z nich lze ještě rozeznat původní architektonické členění.

⁴⁰² NA Praha, SK, Li 257.

Dům čp. 40m

Mírové náměstí

Dům čp. 40m představuje typ náročnějšího nájemního bydlení. Stavebníkem i stavitelem v jedné osobě byl Josef Gaube. Ke stavbě domu není dochován spis, takže jsme odkázáni jen na výpověď samotného stavebního plánu.⁴⁰³ Plán je datován v červnu 1847 a schválen byl krajským inženýrem Wetzelem 4. prosince 1847.

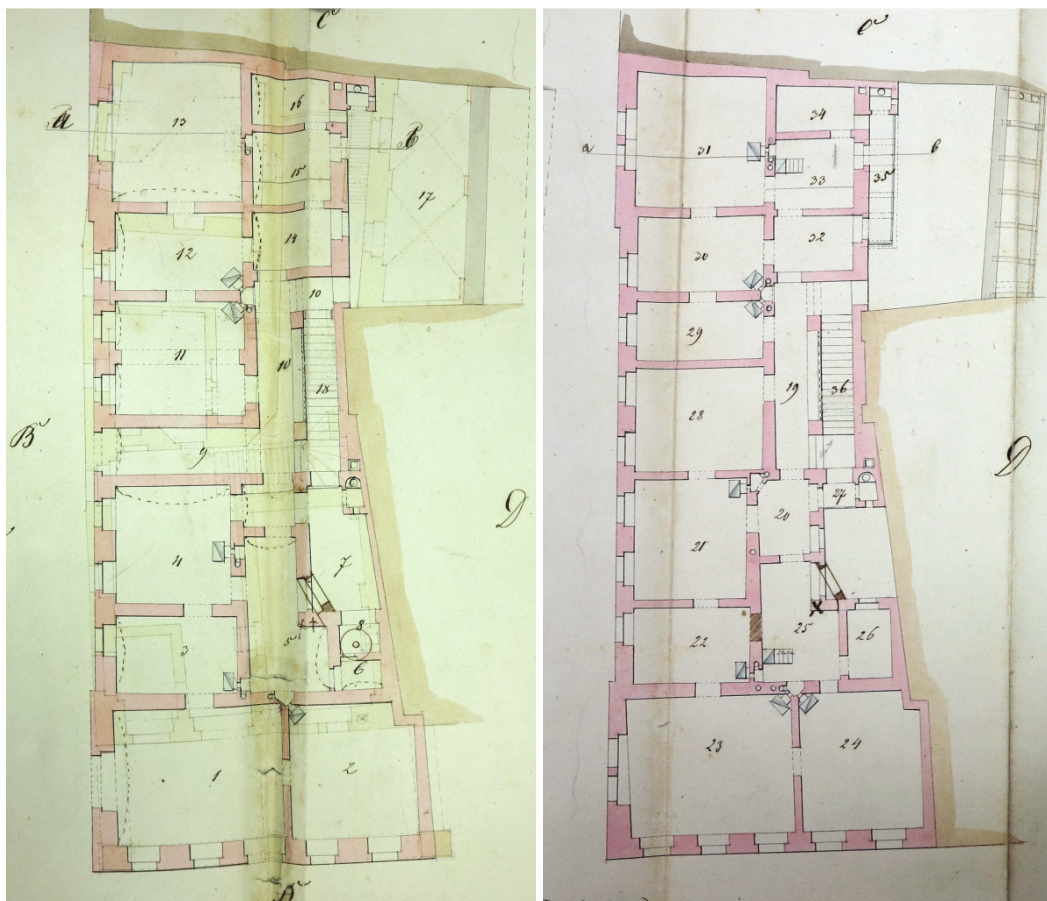
Dům, který byl kvůli novostavbě demolován, měl podloubí, jehož plochu novostavba zaujala. Poměrně atypicky je oproti jiným Gaubeho domům je pojata fasáda, členěná celoplošně pásovou a kvádrovou rustikou. Nadokenní římsy jsou nesené konzolami. Pod římsou členění doplňuje panelování, v němž jsou umístěna drobná okénka půdní nadezdávky. Náčrty fasády je nebývale pečlivě proveden včetně barevnosti a vykreslení členění dveří a oken.

V přízemí dům obsahoval dva byty spojené s obchody. Do náměstí byla jedna obchodní místnost a písárna, dva pokoje, kuchyň a spíž. Byt do Michalské ulice se skládal s obchodu a

⁴⁰³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293

také dvou pokojů, kuchyně a spíže. Zajímavé je umístění studny v rámci domu při hranici s parcelou sousedního domu čp. 41m. Patra měla shodnou dispozici, na každém byly také dva byty, každý se čtyřmi pokoji, přičemž ale bylo možné velikost bytů do jisté míry měnit. Kuchyně a spíž bytu do náměstí byly osvětleny a odvětrány do rozměrného světlíku, stejně tak i záchod situovaný v sousedství schodiště. Druhý byt světlík nepotřeboval, měl přímé osvětlení ze dvora. V bytech už jsou zcela samozřejmě užity sporáky a úzké tahové komíny, i když zatím v zajímavém spojení s nepřímým přikládáním.

11 Vybrané aspekty dispozičního a konstrukčního řešení staveb

Následující statě se věnují vybraným aspektům dispozičního a konstrukčního řešení staveb. Pozornost je soustředěna speciálně na ty, které jsou pro fungování domů zvláště důležité a které prošly ve sledovaném období zásadním vývojem.

11.1 Kuchyně, topeniště a komíny

Vytápění prostor a příprava jídla hrály vždy zcela zásadní roli, protože strava a ve středoevropském prostoru i zajištění tepelného komfortu jsou základní podmínkou k životu. Vývoj otopných systémů prošel právě v období první poloviny 19. století převratným vývojem (trefně označovaným jako „sporáková revoluce“⁴⁰⁴), který měl dalekosáhlý vliv i na dispoziční řešení domů. Soubor litoměřických plánů umožňuje tento proces sledovat velmi podrobně v konkrétní lokalitě včetně postupné recepce u různých projektantů a v různém sociálním prostředí.

Vaření se po několik století odehrávalo v tzv. černé (dymníkové) kuchyni na varné podestě na otevřeném ohni. Kouř byl odtahován do dymníku – dole otevřeného komína, ve sledovaném období v městském prostředí už zděného. Z černé kuchyně se také nepřímou obsluhovala kamna umístěná v sousedící obytné prostora, ve vesnickém prostředí a ve starším období i ve městech označované jako světnice. V 19. století už je v městské zástavbě lépe hovořit o pokoji, resp. pokojích, protože vytápěných prostor bývalo více. Většina domů, resp. „bytových jednotek“ měla jen jeden vytápěcí uzel, což značně limitovalo jejich dispoziční řešení. Tento systém začal být od počátku 19. století postupně nahrazován uzavřenými topeništi – sporáky. U pokojových kamen směřoval vývoj od nepřímou obsluhovaných ke kamnům, do nichž se přikládalo přímo v obytné místnosti.⁴⁰⁵ Vývoj zde však nebyl přímočarý a má zajímavé přechodné fáze.

Tento vývojový proces lze sledovat v celé střední Evropě, na západ od našeho území však proběhl dříve, do českých zemí byla přijata v podstatě již hotová řešení. Jedním z nejdůležitějších impulzů vývoje byl nedostatek dřeva a jeho zvyšující se cena, podněcující snahy o sestrojení úsporných topidel. „*Holzsparkunst*“ je fenoménem doby a objevuje se

⁴⁰⁴ ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003, s. 278.

⁴⁰⁵ Shrnutí tohoto procesu v EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Principy proměny vytápěcích systémů v 19. století*, in: *Dějiny staveb* 2001, Plzeň 2001, s. 173-180.

posléze v názvu řady příruček. V roce 1784 byla v Berlíně dokonce založena *Gesellschaft für Holzsparkunst*.⁴⁰⁶ Cílem bylo ušetření dřeva obecně, a to i stavebního (do toho kontextu zapadají návrhy úsporných krovů zmíněné v kapitole o krovech a střechách), ale v této souvislosti je pro naše zkoumání důležitá snaha ušetřit dřevo palivové.

Ojedinelé pokusy o vznik úsporných topidel a uzavřených kuchyňských kamen se datují už do 17. století (Franz Kessler a další), ale větší význam pro vývoj v českých zemích mělo až období od konce 18. století.⁴⁰⁷

V bavorských státních službách působil od roku 1784 americký fyzik Benjamin Thompson hrabě Rumford, který prováděl pokusy pro zlepšení topenišť. Hlavním cílem bylo zefektivnění topení a vaření v kasárnách.⁴⁰⁸ Ze stejných pohnutek byla zřízena ve Vídni v roce 1803 odborná komise, která se měla zabývat zkoumáním různých typů úsporných kamen k vaření a topení. Jednou z podmínek byla možnost používat jako palivo dřevo i uhlí, za důležitou byla považováno i možnost napojení topidel na stávající komíny ve starších objektech. Výsledky práce komise byly publikovány v roce 1808 jako komentovaný vzorník vhodných topidel pro vojenské i civilní použití.⁴⁰⁹ Jak už bylo uvedeno, jednu z příruček zabývajících se úsporou dřeva měl ve své knihovně i litoměřický krajský inženýr David Dialler.

Pro konkrétní litoměřický vývoj, jak jej nastiňují stavební plány, je zajímavé především to, že nejstarším typem kuchyňského sporáku popsaným v dobové literatuře byl sporák, který je v německých zemích označován jako kastrolový (*Kasserolle-Herd*, *Kastrol-Herd*).⁴¹⁰ Ten neměl litinové pláty jako mladší sporáky, ale kruhové výřezy, do nichž se přímo vsazovaly hrnce. Tento typ kuchyňského sporáku popisuje ve své příručce i Franz Sax a jako jeho nevýhodu zmiňuje nutnost pořídit nové plechové pocínované nádobí na místo hliněného. Výhodou je úspora času, protože stačí začít vařit v půl jedenácté místo v devět hodin. Celkově jsou dle Saxe taková kamna určena jen pro města a měšťanský stav, pro obyčejné lidi jsou příliš nákladná.⁴¹¹

⁴⁰⁶ BENKER, Gertrud, *In alten Küchen. Einrichtung – Gerät – Kochkunst*, München 1987, s. 15.

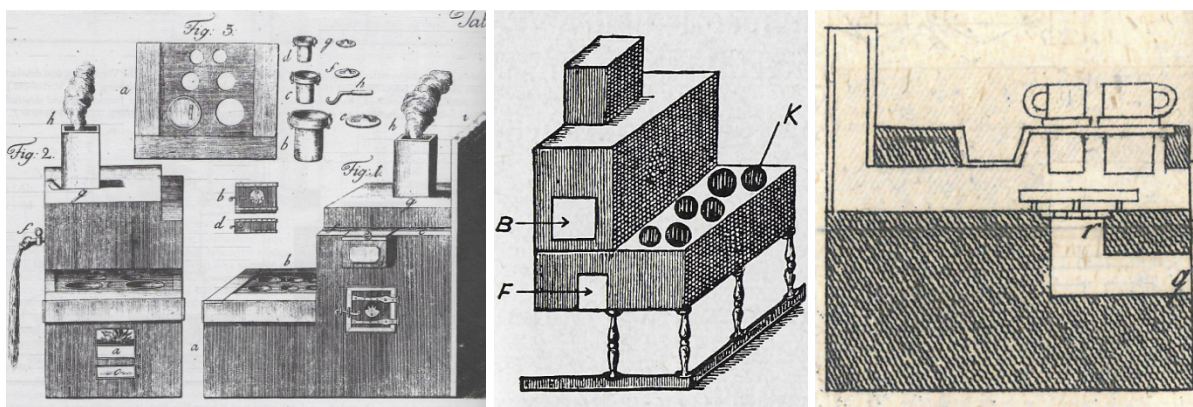
⁴⁰⁷ EBEL, Martin, *Furnologie aneb hledání cesty k úspornému topení do poloviny 19. století v soudobých vzornících*, Svorník 1/2003 Vývoj a funkce topenišť, Praha 2003, s. 241-254.

⁴⁰⁸ BENKER, Gertrud, *In alten Küchen. Einrichtung – Gerät – Kochkunst*, München 1987, s. 15.

⁴⁰⁹ *Beschreibung neuer holzsparenden Oefen und Feuerherde zum Militär- und Civil-Gebrauch*, Wien 1808.

⁴¹⁰ FABER, Alfred, *Entwicklungsstufen der häuslichen Heizung*, München 1957, s. 149.

⁴¹¹ SAX, Franz, *Vollständige Anleitung zur Holzsparkunst, besonders für die österreichischen Staaten. Nebst einer Beschreibung der Lebonischen Thermolampe*. Wien 1804, s. 183-184.

Velmi ilustrativní vyobrazení sporáku tohoto typu od J. Mehlera, 1798.⁴¹² Bavorský sporák dle Josefa Danzera, kolem 1796.⁴¹³ Zapuštěné hrnce ve sporáku dle Franze Saxe, 1804.⁴¹⁴

Vrátíme-li se zpět do Litoměřic, prvním, kdo kuchyňské sporáky navrhoval, byl Josef Gaube a byly to právě sporáky výše uvedeného typu, které se v půdorysech projevují jako obdélník či čtverec s různým počtem koleček, někdy doprovázených kamnovcem – nádobou pro ohřev vody, většinou obdélnou. Poprvé Gaube navrhl sporák už v roce 1811 do bytu krajského hejtmana při návrhu přestavby bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad. V bytech ostatních úředníků byly zakresleny běžné černé kuchyně.⁴¹⁵

Plány pro privátní zástavbu jsou dochovány od dvacátých let, kdy ještě Gaube navrhuje obvyklé černé kuchyně. Sporáky se u něj v městských domech poprvé objevují u několika novostaveb a přestaveb v roce 1829.⁴¹⁶ Od té doby Gaube navrhuje tyto sporáky pravidelně, dokonce často i do drobnějších domů na předměstí, i když tam se objevují i příklady domů s v podstatě vesnickými dispozicemi, kde je černá kuchyně vydělena ze zadní části síně.

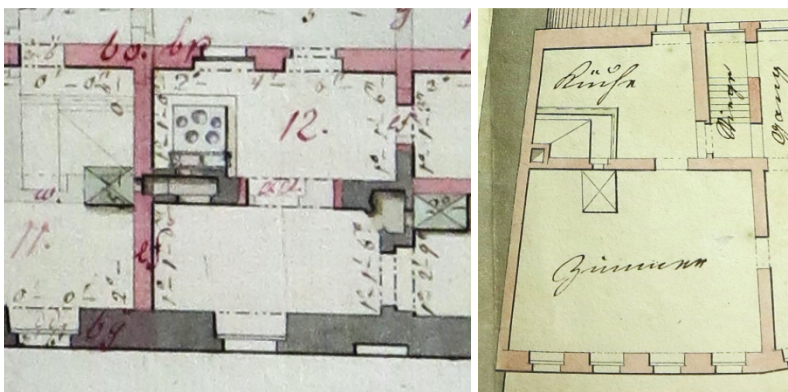
⁴¹² MEHLER, Johann, *Abhandlung vom Lichte, der Wärme u. dem Feuer, ferner von Zimmer- Stuben- und Küchenöfen, Rauchfängen und Kaminen*, Prag – Dresden 1798. Vyobrazení převzato z EBEL, Martin, *Furnologie aneb hledání cesty k úspornému topení do poloviny 19. století v soudobých vzornících*, Svorník 1/2003 Vývoj a funkce topenišť, Praha 2003, s. 248.

⁴¹³ FABER, Alfred, *Entwicklungsstufen der häuslichen Heizung*, München 1957, s. 149.

⁴¹⁴ SAX, Franz, *Vollständige Anleitung zur Holzsparkunst, besonders für die österreichischen Staaten. Nebst einer Beschreibung der Lebonischen Thermolampe*. Wien 1804, Tab III.

⁴¹⁵ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

⁴¹⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 284, 332.

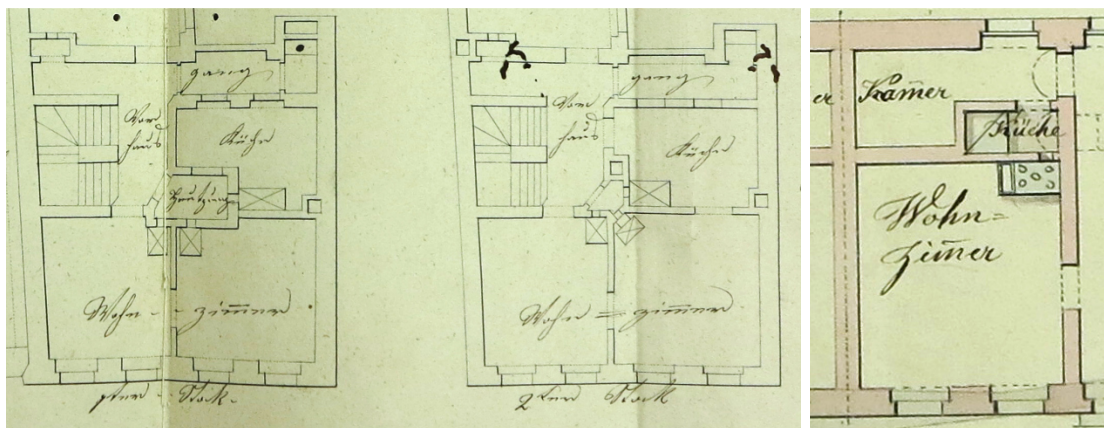
Sporák v kuchyni krajského hejtmána na plánu z roku 1811 a tradiční dymníková kuchyně v domě čp. 70m na plánu z roku 1822.⁴¹⁷

Období přechodu od dymníkových kuchyní ke sporákovým ve třicátých letech 19. století charakterizují především dva jevy. Nejen že jsou navrhovány souběžně kuchyně s otevřeným ohněm i sporáky, ale často se obě varianty schází i v jednom domě, např. v přízemí je byt s tradiční dymníkovou kuchyní, v patře byt se sporákem. Může se jednat buď o byty „nižší“ a „vyšší“ kategorie (nápadné je v tomto směru i to, že dymníkové kuchyně bývají v přízemí a sporákové v patře). Druhou možností vysvětlení je, že část uživatelů domů a bytů konzervativně lpěla na tradičním způsobu, který měl ostatně oproti sporáku i určité výhody.⁴¹⁸ Druhým charakteristickým jevem bylo řešení, které se zřejmě snažilo využít výhody z obou způsobů vaření. Na plánech je pak zakreslen sporák, který se nachází v obytné místnosti, nikoliv v kuchyni. Kuchyně je v tom případě tradiční dymníková a sporák je nepřímou obsluhován z ní. Nejpravděpodobnější interpretace tohoto jevu je, že se jednalo o různé způsoby vaření v letní a zimní sezóně. V zimě bylo možné vařit v obytné místnosti, kde sporák výhodně místnost vytápěl, v létě se vařilo v černé kuchyni. Těchto řešení je na plánech zaznamenána celá řada.

V případě, že se v kuchyni nachází sporák, do něhož má být přikládáno nepřímou, stejně jako do kamen přilehlých obytných místností, je potřeba vyřešit, odkud má být přikládáno. V Gaubeho projektech tento problém nenajdeme, protože je-li sporák v kuchyni, je obsluhován přímo. Josef Vetter naproti tomu do dispozic vkládal větší či menší topné komory.

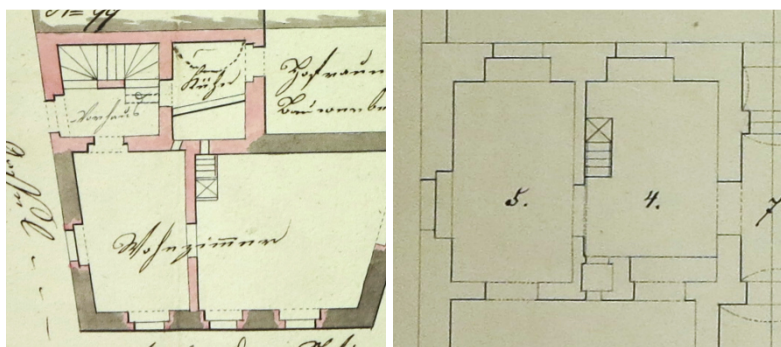
⁴¹⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 285, sign. I/39.

⁴¹⁸ Obdobnou situaci popisují i J. Škabrada a M. Ebel ve venkovském prostředí, kde v „přechodovém“ období mohla být v jedné vesnické usedlosti sporáková kuchyně pro hospodáře a černá kuchyně pro výměnkáře. EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech 1, Praha 2014, s. 30.

Vlevo 1. a 2. patro domu čp. 121m od Josefa Vettera, 1834. V 1. patře poměrně velká topná komora pro přikládání do pokojových kamen a kuchyňského sporáku, jehož technické řešení není nijak naznačeno.⁴¹⁹ Vpravo velmi malá černá kuchyně vydělená z komory, z níž je obsluhován sporák v obytné místnosti, na plánu Josefa Gaubeho z roku 1832 (čp. 348p).⁴²⁰

Sporáky s pláty se na plánech objevují od roku 1835, poprvé u Josefa Vettera v domě čp. 98p, kde je ovšem sporák umístěn v pokoji a obsluhován z černé kuchyně.⁴²¹ Od roku 1837 projektoval v Litoměřicích Veit Haala (do té doby pomocník krajského inženýra), u nějž se od roku 1838 také setkáváme se sporáky s pláty (jako např. u domu čp. 374p přestavěného ze skladovací kolny pro stavbu mostu).⁴²²

Sporáky s pláty od J. Vettera (čp. 98p, 1835) a V. Haaly (čp. 374p, 1838).

Josef Gaube ještě kolem roku 1840 navrhuje sporáky s kruhovými výřezy, poté i on přechází na běžné sporáky s pláty. Ve čtyřicátých letech už se černé kuchyně na plánech objevují jen zcela ojediněle, poté úplně mizí, jistě i v souvislosti s přechodem k tahovým komínům. U menších bytových jednotek se sporáková kuchyně postupně zvětšuje na úkor pokoje a stává

⁴¹⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 288, sign. II/77.

⁴²⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 287, sign. II/29.

⁴²¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. II/107.

⁴²² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 291, sign. III/88.

se poznenáhlu obytnou místností. Poprvé – ale nutno říci že také ojediněle – je v roce 1846 na plánu Ignaze Antona Gaubeho pro novostavbu domu čp. 234p kuchyň označena jako *Kuchenzimmer*, což dokládá změnu jejího postavení v bytové jednotce.⁴²³

Srovnáme-li vývoj v Litoměřicích s jinými lokalitami – s vědomím velmi omezené možnosti srovnání, kterou literatura skýtá, lze říci, že přechod ke sporákovým kuchyním zde proběhl poměrně rychle. Ve třicátých letech byly ještě zcela běžně navrhovány dymníkové kuchyně v Olomouci, Šternberku, dokonce i ve vídeňských nájemních domech.⁴²⁴ I na předlohovém plánu (půdorysu čtyřkřídlého nájemního domu) z vídeňské polytechniky z roku 1839 jsou dymníkové kuchyně.⁴²⁵ Ostatně i v Jöndlově příručce *Die landwirtschaftliche Baukunst* z let 1826-1829 jsou v půdorysech vzorových domů ještě černé kuchyně, ač o sporácích v ní Jöndl pojednává a věnuje jim i několik vyobrazení.⁴²⁶ Zalistujeme-li v poměrně zřídka publikovaných plánech v Uměleckých památkách Prahy, nalezneme od cca roku 1840 progresivní řešení s tahovými komíny, ale na nerealizovaném plánu přestavby domu U Zlatého prstenu čp. 630/I je ještě v roce 1842 zakreslena černá kuchyně.⁴²⁷

Ruku v ruce s inovacemi v oblasti pokojových a kuchyňských kamen šel i vývoj týkající se **komínů**. Nové kuchyňské sporáky a pokojová kamna byly napojovány na komíny, které byly sice dole uzavřené, ale stále byly průlezné. Stavební řád pro Čechy z roku 1833 nařizoval světlý profil komína 18 palců. V následujícím období k nám však pronikl úzký tahový komín kruhového profilu, označovaný jako ruský. Výhoda lepšího tahu však zároveň znamenala větší požární nebezpečí od jisker, proto se tyto komíny uplatňovaly až po přechodu na nespalné krytiny. Kruhový profil zabraňoval usazování sazí v koutech.

A. Geutebrück, architekt v Lipsku, zveřejnil v roce 1836 svou zprávu o ruských komínech v *Allgemeine Bauzeitung*. V ní uvádí, že je s podivem, že ve středním a jižním Německu jsou tyto komíny zaváděny teprve v novější době, dle autorových znalostí cca 20 let, zatímco v Polsku, Rusku, Švédsku a Anglii, ale i v Holštýnsku a Dolním Sasku (dokonce

⁴²³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1180.

⁴²⁴ ZATLOUKAL, Pavel, *Meditace o architektuře. Olomouc – Brno – Hradec Králové 1815-1915*, Řevnice 2016, obr. 104, 112; VÍTEK, Tomáš, *Stavební rozmach Šternberka v období klasicismu*, Šternberk 2002, s. 26-28;

⁴²⁵ AT-TUWA, Hörerzeichnungen, Nr. 964.

⁴²⁶ JÖNDL, Johann Philippe, *Die landwirtschaftliche Baukunst*, Dritter Theil, Prag 1829, § 1191-1196.

⁴²⁷ VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 442.

Sedmihradsku) se používají už dávno.⁴²⁸ Toto tvrzení je ale v rozporu s jinými poznatky. Oblíbená a rozšířená příručka Davida Gillyho, pruského vrchního stavebního rady, vydaná v roce 1797, považuje za obvyklé průlezné komíny minimálního rozměru 15x18 palců. Zmiňuje i existenci užších komínů v zahraničních velkých městech, u nichž považuje za velkou nevýhodu nutnost čištění koulí, ale jejich profil uvádí cca 12x14 palců, což je stále mnohem větší rozměr, než mají pozdější ruské komíny. Mnoho úzkých komínů je dle Gillyho ve Varšavě. Dále uvádí příklad kruhového komína v káznici v Gdaňsku, který byl umístěn v dřevěné stěně a byl zhotoven z keramických tvarovek. Měl vnitřní průměr 6 palců.⁴²⁹ Komíny „nach russischer Art“ byly v Prusku povoleny až kabinetním listem z 4. října 1821. V dalších částech Německa bylo jejich zřizování legislativně umožněno ještě později, v roce 1831 ve Frankfurtu nad Mohanem, v roce 1836 v Brunšviku, 1837 v Hamburku. V Hannoveru v roce 1854 a v Holštýnsku teprve v roce 1866.⁴³⁰

V Praze probíhala diskuze o kruhových komínech od poloviny třicátých let z popudu profesora stavitelství na polytechnice Wiesenfelda, který o nich uvedl, že jsou již běžné v Anglii, Francii, Rusku, Švédsku a Prusku. Jejím výsledkem bylo povolení těchto komínů o průměru 6 až 9 palců pro Prahu guberniálním dekretem z 14. června 1839. Zároveň byly v roce 1841 zhotoveny vzorové plány nejen pro realizace nových komínů, ale i pro možnost adaptace stávajících systémů uzavřením příkládacích otvorů.⁴³¹

Pro Vídeň byly ruské komíny povoleny cirkulářem dolnorakouské vlády z 28. března 1840. Jejich průměr měl být 6 palců a pro každé podlaží měl sloužit vlastní komín.⁴³² Praha tedy zde tentokrát předběhla Vídeň.

Tento vývoj reflektuje i Jöndlova druhá příručka Poučení o stavitelství pozemním z roku 1840. V ní Jöndl uvádí, že komíny profilu 1,5 stopy (18 palců) se dělají jen proto, aby jimi prolezl kominík, jinak je ale takový komín zbytečně široký a v koutech se usazují saze. Komín dle něj může být i úzký kruhový o profilu 6 palců, dole se však má nálevkovitě

⁴²⁸ GEUTEBRÜCK, [Albert], *Beitrag zur Geschichte der engen oder sogenannten russischen Schornsteine*, Allgemeine Bauzeitung, roč. 1/1836, s. 414-416. Článek pojednává především o domnělém nálezu takového komína středověkého původu v Lipsku.

⁴²⁹ GILLY, David, *Handbuch der Land-Bau-Kunst, vorzüglich in Rücksicht auf die Construction der Wohn- und Wirtschafts-Gebäude*, Zweiter Theil, Berlin 1798, s. 204-208.

⁴³⁰ FABER, Alfred, *Entwicklungsstufen der häuslichen Heizung*, München 1957, s. 348-349.

⁴³¹ EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007, s. 196-197.

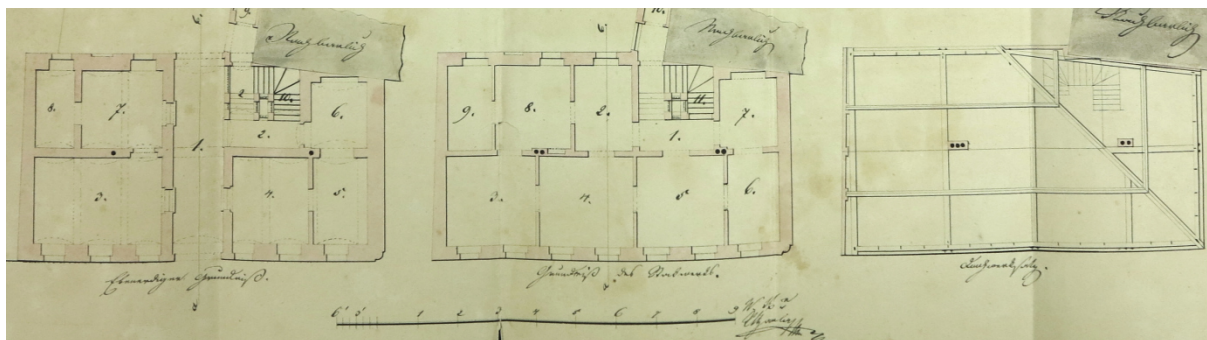
⁴³² Allgemeine Bauzeitung roč. 5/1844, s. 190-191.

rozšířit. Zmiňuje velké výhody těchto komínů, mimo jiné možnost umístit je i do užší zdi bez nutnosti přizdívání nehezkých přístavků.⁴³³

Stavební řád z roku 1845 už kromě ustanovení o průlezných komínech profilu 18 palců povoluje i komíny úzké kruhové. Pro každé podlaží měl být zřízen samostatný komín, měl mít profil 6 palců, při zaústění více topidel z jednoho patra 8 palců.⁴³⁴

V Litoměřicích se úzké kruhové komíny prosadily poměrně rychle. Jejich podmínkou samozřejmě bylo užití kamen obsluhovaných přímo z místnosti, takže lze v počátcích často najít v jednom domě kombinaci obou systémů, kdy pro kuchyň a přilehlé obytné místnosti byl zřízen běžný průlezný komín, pro vytápění odlehlejších místností pak tahový komín.

Zajímavá je především počáteční varianta, kdy jsou komíny navrhovány tak, že v podlaží, kde je do komína zaústěno topidlo, má komín průlezný profil, který se o podlaží výše nebo až na půdě mění na úzký kruhový. Průkopníkem ruských komínů v Litoměřicích byl Veit Haala. Vůbec poprvé se ruský komín objevuje na jeho plánu z roku 1842 pro novostavbu domu čp.364m na Josefském předměstí. Je zde ale navržen právě ve zmíněné podobě, kdy v patře má průlezný profil a teprve na půdě se mění na úzký kruhový.⁴³⁵ Už v následujícím roce 1843 však Haala kreslí první sestavy skutečně tahových úzkých komínů do novostavby čp. 400p před Dlouhou branou.⁴³⁶

Projekt Veita Haaly pro dům čp. 400p z roku 1843.

V roce 1844 přijímají kruhové komíny i další stavitelé a zedníci mistři, ovšem v různých přechodných sestavách. Ruské komíny začali navrhovat Josef Gaube, Ignaz Anton Gaube a

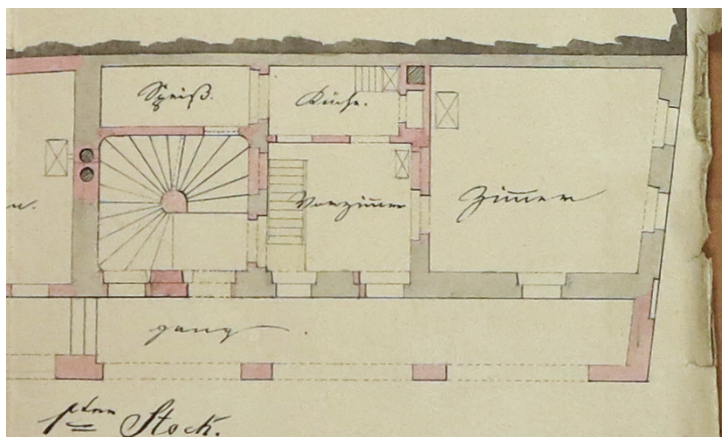
⁴³³ JÖNDL, Johann Philipp, *Poučení o stavitelství pozemním vůbec a zvláště vzhledem na privátní a obecní stavení ve venkovských městech, městečkách a vesnicích*, Praha 1840, s. 97.

⁴³⁴ NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha), Řád stavitelský pro města, vesnice a plochou zem království českého 1845, § 25.

⁴³⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/108.

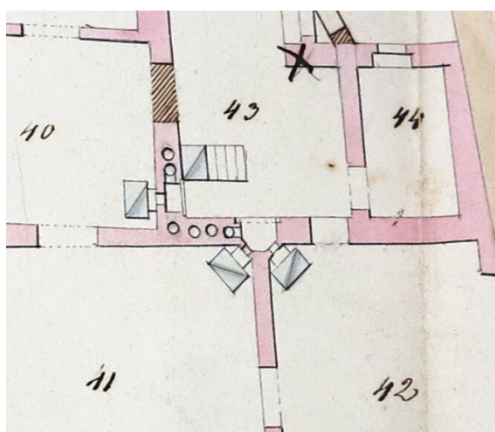
⁴³⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293, sign. 3/140.

Josef Vetter, u nichž lze jejich definitivní prosazení sledovat už v průběhu čtyřicátých let. Jak už bylo řečeno výše, v raných příkladech užití se často objevuje řešení, kdy se komín zužuje z průlezného do úzkého kruhového profilu až v dalším podlaží, častá je kombinace, kdy v kuchyni je průlezný komín s nepřímou obsluhou topeniště v sousedním pokoji a ve vzdálenější části dispozice jsou kruhové komíny.

Kombinace průlezných a tahových komínů, dům čp. 252m, Josef Vetter 1845.⁴³⁷

Brzdou v recepci skutečně tahového systému s komíny uzavřenými už z nejnižšího podlaží ve vyšším městském prostředí bylo zřejmě také to, že v luxusnějších bytech bohatších měšťanů obsluhu topenišť obstarávalo služebnictvo a v takovém případě bylo nepřímé přikládání velkou výhodou.

Výřez z půdorysu 2. patra nájemního domu čp. 40m s byty vyšší kategorie od Josefa Gaubeho z roku 1847. Z kuchyně č. 43 se přikládá do pokojů 40, 41, 42. Ve zdivu jsou zakresleny kruhové komíny ze spodních podlaží, kde jsou kamna taktéž obsluhována nepřímo.⁴³⁸

⁴³⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

Ne všichni řemeslníci (či objednatelé?) však přijali tahové komíny za své. Např. tesařský mistr Eduard Salomon navrhuje v roce 1846 nejen průlezné komíny, ale dokonce ještě v přízemí domů černou kuchyni.⁴³⁹ V roce 1848 pak v Litoměřicích začíná svou činnost Franz Böhm a také užívá ještě průlezné komíny.⁴⁴⁰ V roce 1852 však už Böhm navrhuje tahové komíny v kombinaci s průleznými a po polovině padesátých let i u něj tahové komíny definitivně vítězí. Pro mladší generaci projektantů, kteří začali svou činnost v šedesátých letech (Schubert, Schweizer, Hacker), jsou už tahové komíny naprostou samozřejmostí.

Dobovou specialitou, kterou je též potřeba alespoň okrajově zmínit, bylo **teplovzdušné vytápění**. V habsburské monarchii došlo rozšíření především v podání profesora chemie na vídeňské polytechnice Paula Traugotta Meissnera. Jeho princip autor popsal v knize *Die Heizung mit erwärmter Luft*, vydané v roce 1821.⁴⁴¹ Tehdy měl tento způsob vytápění za sebou teprve první realizaci ve Vídni v rafinerii cukru p. Cosmara. Ve druhém vydání svého díla už Meißner zmiňuje realizace v c. k. lesnické akademii Mariabrunn ve Vídni, v budově dvorské kanceláře a dokonce v zahradních sálech Hofburgu.⁴⁴² Ve třetím vydání v roce 1827 už píše o vítězném prosazení do praktického života a tisících realizací.⁴⁴³ Systém byl skutečně během první poloviny 19. století hojně používán v erárních budovách kasáren, úřadů atd. Jednou ze staveb, kde byl použit, byla také budova vídeňské polytechniky, kde Meißner přednášel.⁴⁴⁴ Shodou okolností je zachován plán z roku 1833 pro zřízení Meißnerova vytápění v budově dolnorakouské registratury ve Vídni od Ignaze Gaubeho, mladšího bratra litoměřického stavitele Josefa Gaubeho, který po studiu na vídeňské polytechnice zůstal v úředních službách v Rakousku.⁴⁴⁵ V českých zemích jsou známé příklady teplovzdušného

⁴³⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293.

⁴³⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293, sign. 3/236, 3/253 (domy čp. 396p a 399p).

⁴⁴⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1180 (domy čp. 90p, 119p).

⁴⁴¹ MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft als das wohlfeilste, bequemste und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung größerer Räume, als: der öffentlichen Gebäude, der Herrschaftswohnungen, Fabriken etc.*, Wien 1821.

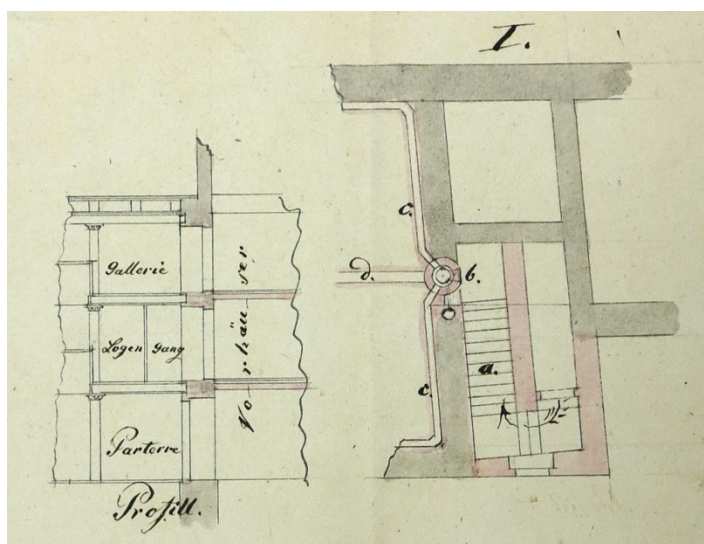
⁴⁴² MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft, erfunden, systematisch bearbeitet und als das wohlfeilste, bequemste, der Gesundheit zuträglichste, und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung größerer oder mehrerer Räume, als: der öffentlichen Gebäude, der Herrschaftswohnungen, Fabriken etc., Zweyte sehr vermehrte und ... erweiterte Auflage*, Wien 1821, s. VII.

⁴⁴³ MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft, erfunden, systematisch bearbeitet und als das wohlfeilste, bequemste, der Gesundheit zuträglichste, und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung der Gebäude aller Art, Dritte sehr vermehrte und gänzlich umgearbeitete Auflage*, Wien 1827, s. V.

⁴⁴⁴ SEQUENZ, Heinrich (Hrsg.), *150 Jahre technische Hochschule in Wien 1815-1965*, Wien 1965, s. 39-40.

⁴⁴⁵ AT-OeStA/FHKA SUS KS, Ra-1072/1-2.

vytápění zámků (Kynžvart, Kostelec nad Orlicí, Hluboká, vila Kinských na Smíchově) i některých městských staveb („Hrubý dům“ v Lomnici nad Popelkou),⁴⁴⁶ celkově se však o jeho rozšíření dosud příliš neví. Údajně byl systém vytápění teplých vzduchem zaváděn i v pražských nájemních domech ve dvacátých a třicátých letech 19. století.⁴⁴⁷ V litoměřických domech se tato inovace zřejmě neobjevila, nebo alespoň plánová dokumentace nic takového nedokládá. Teplovzdušné vytápění však bylo v roce 1853 zavedeno v divadle.⁴⁴⁸

Nesignovaný plán teplovzdušného vytápění divadla z roku 1853.

Dodatek: Budiž světlo

Tématem, které s vytápěním alespoň vzdáleně souvisí, je osvětlení interiérů. Nebudeme se zde zabývat tradičními způsoby osvětlení svíčkami a olejovými lampami, ale dobově převratnou novinkou, již bylo plynové osvětlení. Průkopníkem použití plynu pro svícení byl Francouz Philippe Lebon, který sestrojil v roce 1786 „termolampu“, zařízení na výrobu plynu karbonizací dřeva. V roce 1799 získal ve Francii na osvětlování plynem patent. V českých zemích dělal první pokusy se svícením plynem Zacharias Andreas Winzler v roce 1802.⁴⁴⁹ Brzy byl plyn používán i pro osvětlení větších budov, např. na vídeňské polytechnice bylo

⁴⁴⁶ EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Principy proměny vytápěcích systémů v 19. století*, in: Dějiny staveb 2001, Plzeň 2001, s. 178.

⁴⁴⁷ NOVOTNÝ, Antonín, *Praha od A do Z v letech 1820-1850. Kniha první: Arcibiskup – Hotel*, Praha 2004, s. 94-95. Teplovzdušné vytápění zde realizovali F. A. Pilz z Michalské ulice čp. 440/I a firma Jan Jiří Hölzel syn, Na Poříčí čp. 1039/II.

⁴⁴⁸ SOKA Litoměřice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/213.

⁴⁴⁹ AUGUSTA, Pavel – ŽÁKOVEC, Jan, *Plynové spotřebiče v běhu času*, Praha 2008, s. 11.

pod vedením J. J. Prechtela a J. Arzbergera plynové osvětlení instalováno už v roce 1816.⁴⁵⁰ Plyn se začal posléze uplatňovat ve veřejném osvětlení – v roce 1816 v Paříži, 1824 v Hannoveru, 1825 v Berlíně, 1833 ve Vídni.⁴⁵¹

V Litoměřicích – jak vyplývá z projednání pozůstalosti v roce 1821 – používal plynové osvětlení ve svém bytě krajský inženýr David Dialler. V této souvislosti stojí za připomenutí, že vlastnil knihu Franze Saxe z roku 1804, která kromě „*Holzsparkunst*“ pojednávala i o Lebonově termolampě.⁴⁵² Zda ale Diallerovo zařízení s popisem v knize souviselo, nevíme. Možná jen podnítilo jeho zájem o tento vynález. Nelze zjistit ani to, od kdy Dialler plynové osvětlení používal a kdo ho pro něj vyrobil. Plynový osvětlovací přístroj je v pozůstalosti uveden jako *Gasbeleuchtungsmaschine samt allen Zugehör und Apparaten* a byl oceněn na 200 zlatých. V dražbě konané 29. září 1821 se zařízení nepodařilo prodat. Ani dvě další opakované dražby nepřinesly jiný výsledek. Bylo pak navrženo prodat zařízení případně i po částech. Jak záležitost dopadla, zda součásti skončily ve šrotu, už však prameny nesdělují.

28. prosince 1821 byl sepsán popis součástí tohoto zařízení:

1 litinová retorta s poklopem a 4 silnými šrouby na poklopu

4 ks podkladních želez k retortě

1 topná dvířka a 2 čistící dvířka ke kamnům retorty

1 plechová pánev na uhlí

1 litinový rošt

1 měděná roura

2 chladicí sudy ze dřeva okolo měděných rour

1 dřevěný chladič s měděným zařízením

1 dřevěná kasematová skříň opatřená 3 železnými uzávěrami s plechovým poklopem

1 dlouhá křivolaká roura

14 malých olověných rour

9 plechových rour

1 plechová roura opatřená mosazným kohoutem

2 kusy silných plechových rour

⁴⁵⁰ SEQUENZ, Heinrich (Hrsg.), *150 Jahre technische Hochschule in Wien 1815-1965*, Wien 1965, s. 37.

⁴⁵¹ AUGUSTA, Pavel – ŽÁKOVEC, Jan, *Plynové spotřebiče v běhu času*, Praha 2008, s. 12.

⁴⁵² SAX, Franz, *Vollständige Anleitung zur Holzsparkunst, besonders für die österreichischen Staaten. Nebst einer Beschreibung der Lebonischen Thermolampe*. Wien 1804.

2 železné tyče s řemeny a kamennými závažími ke zvedání poklopu, se 2 železnými závažími s dřevěnými kolečky

1 nástěnné světlo

1 arkantická lampa

*Poznámka: 2 lustry, které k tomu patří, už si vzala paní Dialler k sobě.*⁴⁵³

David Dialler však zřejmě nebyl jediným průkopníkem plynového osvětlení v Litoměřicích. Údajně si ho už v roce 1818 pořídil měditepec Anton Wagner a osvětloval jím šest pokojů svého bytu a část ulice.⁴⁵⁴ Wagnerova rodina pocházela z Frankensteinu v pruském Slezsku (dnes Żąbkowice Śląskie). V Litoměřicích žil Wagner v domě čp. 204m v Dlouhé ulici.

Dalších více než 30 let nemáme o plynovém osvětlení v Litoměřicích žádných zpráv (což však nemusí znamenat, že ho nikdo nepoužíval). Až v roce 1853 nechal Josef Gaube instalovat zařízení pro výrobu plynu ve vedlejší budově u svého domu čp. 259m v Michalské ulici pro účely osvětlení této budovy. Instalaci prováděl inženýr pražských plynáren.⁴⁵⁵ Je ovšem dost možné, že Gaube měl plynové osvětlení už dávno předtím i v domě v Dlouhé ulici čp. 208m, kde bydlel. S měditepcem Wagnerem ho navíc pojily přátelské vazby, jak lze soudit z kmotrovství dětí.

Městská plynárna byla v Litoměřicích uvedena do provozu až v roce 1872 a osvětlila pak nejen veřejná prostranství, ale i některé domácnosti.⁴⁵⁶

11.2 Schodiště

Schodiště se během klasicistního období i u městských domů dostávají z podružného postavení do pozice konstrukce, která má nejen komunikační, ale i estetickou a reprezentativní funkci. Na hodnotný soubor litoměřických skeletových schodišť upozornil už

⁴⁵³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 621 Věci pozůstalostní 1821, sign. VIII A IV Nro. 23, kt. 262.

⁴⁵⁴ AUGUSTA, Pavel – ŽÁKOVEC, Jan, *Plynové spotřebiče v běhu času*, Praha 2008, s. 11.

⁴⁵⁵ SOKA Litoměřice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/234.

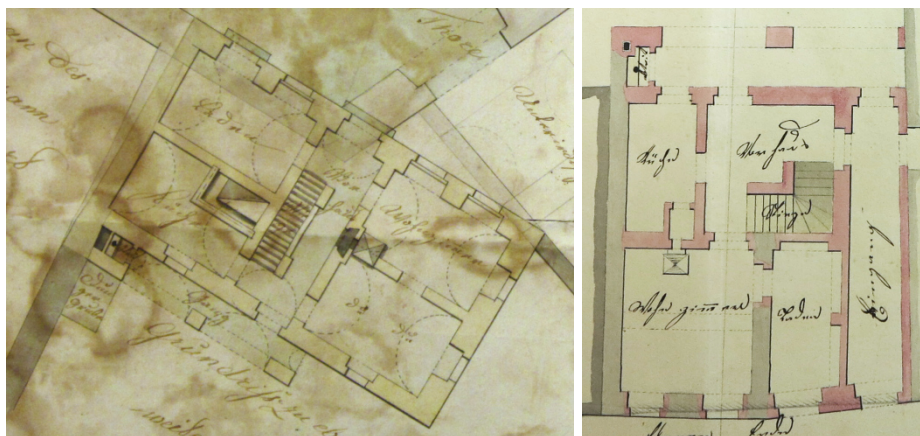
⁴⁵⁶ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 275.

Jiří Škabrada.⁴⁵⁷ Nynější systematický průzkum plánové dokumentace přinesl další poznatky k jejich vývoji.

Požadavky na schodiště kladla i stavební legislativa. Podle stavebního řádu z roku 1833 měla být schodiště v novostavbách zděná až do podkroví, dostatečně osvětlená, široká minimálně 4 stopy, stupně vysoké maximálně 6 palců a široké minimálně 12 palců. Do této podoby měly být upraveny schody i v případě větších přestaveb domů.⁴⁵⁸ Shodně zněl i příslušný paragraf stavebního řádu z roku 1845. Úřady na dodržování těchto ustanovení zřejmě dosti dbaly, protože např. v roce 1846 byl Josefu Gaubemu vrácen k přepracování plán domu čp. 104m z důvodu rozporu se stavebním řádem, přičemž jedna z vytýkaných závad se týkala nedostatečného počtu stupňů schodiště.⁴⁵⁹

Konkrétní konstrukční řešení schodiště však nijak předepsáno nebylo. Ve sledovaném období se proto lze setkat s více variantami.

V době před vydáním stavebního řádu jsou schodiště v městských i předměstských domech většinou jednoramenná, umístěná po straně síně, převážně přímočará, popř. dle potřeby konkrétní dispozice jednou nebo i dvakrát pravoúhle zalomená. V poněkud prostorově rozvinutější verzi a v jiné poloze v domě se pak objevují i v mladším období v předměstských domech.

*Příklady jednoramenných schodišť: dům čp. 85m (J. Gaube 1830) a dům čp. 7p (J. Vetter 1832).*⁴⁶⁰

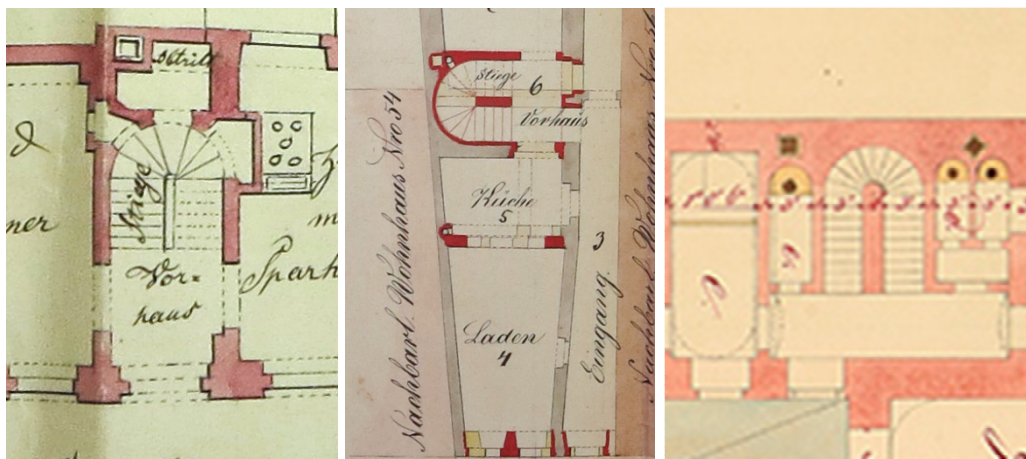
⁴⁵⁷ ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003, s. 167.

⁴⁵⁸ NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha), Řád stavení pro města království českého a pro širé kraje neb dědiny 1833, § 23.

⁴⁵⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1177.

⁴⁶⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 284, 287.

Už kolem roku 1830 se však začínají objevovat jiná, náročnější řešení. Jedním z nich je vřetenové smíšenočaré schodiště (s dvěma přímými úseky a půlkruhovým otáčením) ve variantě s plným vřetenem, později i redukováným na dva překlenuté pilíře. Tato schodiště se (vedle dalších náročnějších řešení) těšila velké oblibě např. ve vídeňských nájemních domech (často v rozlehlých domech jako druhé podřadnější schodiště),⁴⁶¹ ale také ve čtyřicátých letech i později v Praze.⁴⁶² Jedním z prvních objektů, kde se tento typ schodiště objevuje, je Gaubeho kavárna čp. 238p u mostu, projektovaná v roce 1829 (realizovaná o několik let později),⁴⁶³ dalším je např. dům čp. 274p také od J. Gaubeho.⁴⁶⁴ Tento typ schodiště později nalezl rozšíření především v předměstských domech, kde byl navrhován až do šedesátých let (Ignaz Anton Gaube, Franz Böhm, Wilhelm Haala, Franz Schweizer, P. Schubert). Uplatnil se i ve městě u domů, kde bylo nutné hledat prostorově úsporné řešení. Převažujícím typem v předměstských domech se však stalo schodiště dvakrát pravouhle zalomené.

Schodiště v Gaubeho kavárně (1829), v domě čp. 55m (I. A. Gaube 1868)⁴⁶⁵ a na vzorovém plánu z vídeňské polytechniky.⁴⁶⁶

Architektonicky nejpůsobivější variantou, prováděnou ve všech náročněji pojatých domech, je schodiště skeletové, v litoměřických domech většinou na čtyřech pilířích, často s horním osvětlením světlíkem. Schodišť tohoto typu, který ostatně patří v klasicistních stavbách obecně k nejrozšířenějším,⁴⁶⁷ je v Litoměřicích skutečně zachována celá řada. Pilíře obvykle

⁴⁶¹ Řada příkladů v KRÄFTNER, Johann, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa*, Wien 2016 (kapitola *Städtischer Wohnbau*, s. 215-299).

⁴⁶² JANÁK, Pavel, *Sto let obytného domu nájemného v Praze*, Styl 1933-1934. Např. čp. 512/II, 334/I.

⁴⁶³ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/13-207.

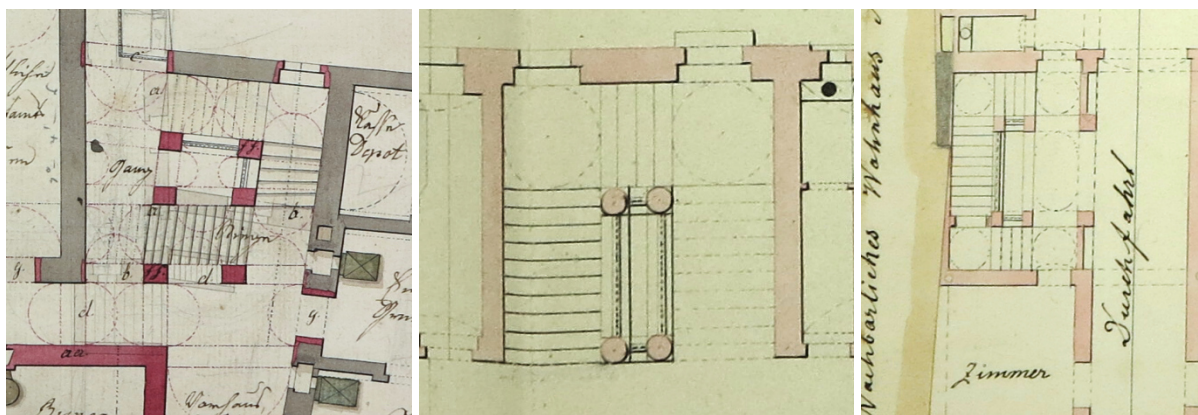
⁴⁶⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 285, sign. I/67.

⁴⁶⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

⁴⁶⁶ AT-TUWA, *Sammlung – Hörerzeichnungen*, Nr. 964.

⁴⁶⁷ ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003, s. 167.

vymezují čtvercový vnitřní prostor, ale lze se setkat i s řešením obdélným. Vůbec první známý litoměřický plán se skeletovým schodištěm s pilíři je návrh na přestavbu radnice od Josefa Gaubeho z roku 1826, kde bylo schodiště navrženo až z prvního patra.⁴⁶⁸ Tento plán však nebyl realizován. V privátní zástavbě Gaube navrhl skeletové schodiště při částečné vnitřní přestavbě domu čp. 21m v roce 1834.⁴⁶⁹ Už během třicátých let začali tento typ schodiště užívat i další, Josef Vetter (dům čp. 129m, 1836)⁴⁷⁰ a Veit Haala (čp. 192m, 1839).⁴⁷¹ Haalovo schodiště už je také shora osvětleno světlíkem. Během čtyřicátých let se skeletové pilířové schodiště dostává i do náročnějších předměstských domů. Výjimečné je schodiště v mariánském špitálu čp. 52p od Veita Haaly z roku 1843, které má místo pilířů sloupy kruhového profilu. Další skeletová schodiště byla realizována (výběrově bez nároku na úplnost) v domech čp. 9m, 182m, 192m, 199m, 227m, 231m (V. Haala), čp. 5m, 8m, 19m, 50m, 165m, 173-174m, 183m (I. A. Gaube), 426p na Štěpánském předměstí (F. Böhm), 76m (E. Zechner).

První známý projekt skeletového schodiště v radnici (J. Gaube, 1826), schodiště v mariánském špitálu (V. Haala, 1843) a schodiště v domě čp. 50m (I. A. Gaube).

Vývojově nejpokročilejším řešením, které se v daném období v Litoměřicích objevilo jen okrajově, je visuté schodiště s volným zrcadlem. Ve vídeňských domech se jednalo v půlkruhové formě o velmi oblíbený typ, který se zde objevuje už v době kolem roku 1800,⁴⁷² ale vyskytuje se i v pražských domech, i když pravděpodobně o dost později.⁴⁷³ V Praze bylo schodiště tohoto typu realizováno při stavebních úpravách paláce Goltz-

⁴⁶⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, sign. IP 17, mp 129.

⁴⁶⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 288, sign. II/92.

⁴⁷⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. III/19.

⁴⁷¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

⁴⁷² KRÄFTNER, Johann, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa*, Wien 2016, s. 228.

⁴⁷³ JANÁK, Pavel, *Sto let obytného domu nájemného v Praze, Styl 1933-1934*. Např. čp. 995/I, rok 1846.

Kinských na Staroměstském náměstí v letech 1836-1839.⁴⁷⁴ V roce 1841 se takové schodiště objevuje v novostavbě čp. 285/II na Karlově náměstí, od čtyřicátých let jsou tedy zřejmě visutá schodiště v Praze běžnější a vyskytují se i v karlínských novostavbách.⁴⁷⁵ V Litoměřicích je typ visutého schodiště spojen s projekční a stavební činností Josefa Gaubeho a jeho syna Ignaze Antona. První z nich bylo projektováno do spojeného domu čp. 148-151 na rohu náměstí a Lidické ulice, což byla jedna z Gaubeho nejnáročnějších vlastních realizací v letech 1842-1843. Prostor schodiště je zde tvořen nepravidelným čtyřúhelníkem, protože šlo o přestavbu staršího domu.⁴⁷⁶ V roce 1843 je Josef Gaube podepsán také pod projektem novostavby domu čp. 209m v Dlouhé ulici. Jednalo se o dvoupatrový dům s luxusními velkými byty (v každém patře jeden byt) a zdejší visuté schodiště bylo navrženo jako půlkruhové, velmi podobné vídeňským řešením. V dané souvislosti je nutné zmínit, že plán (dle písma popisu na plánu) s největší pravděpodobností nekreslil Josef Gaube, ale opatřil ho jen svým podpisem. Gaubeho stylu neodpovídá ani řešení průčelí domu s celoplošnou jemnou kvádrovou rustikou a „panelovanými“ římsami (dům byl navíc realizován naprosto odlišně od plánu s vysokým pilastrovým řádem).⁴⁷⁷ Nabízí se hypotéza, že skutečným autorem plánu byl jeden z Gaubeho synů. Starší Ignaz Anton studoval ve Vídni v letech 1832/33-1836/37 a v roce 1844 zahájil samostatnou projekční činnost. Mladší Ferdinand studoval v letech 1840-1842 na polytechnice v Praze, odešel však později do Vídně. Autory plánu by teoreticky mohli být oba, styl však příliš neodpovídá plánům Ignaze Antona, takže za pravděpodobnější lze považovat autorství Ferdinanda Gaubeho.

Dvě výše popsaná schodiště byla v Litoměřicích v dané době ojedinělým úkazem. Další visutá schodiště se objevují až v šedesátých letech 19. století, v roce 1867 projektoval Ignaz Anton Gaube visuté schodiště v novostavbě čp. 274p na rohu Michalské a Jarošovy ulice⁴⁷⁸ a v roce 1869 Wenzel Weisheitel v neogoticky přestavěném domě čp. 52m.⁴⁷⁹

⁴⁷⁴ Realizaci prováděl stavitel J. O. Kranner zřejmě podle projektu Heinricha Kocha. VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 410-411.

⁴⁷⁵ BAŤKOVÁ, Růžena a kol., *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad*, Praha 1998, s. 284. VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Velká Praha A-L*, Praha 2012.

⁴⁷⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/123.

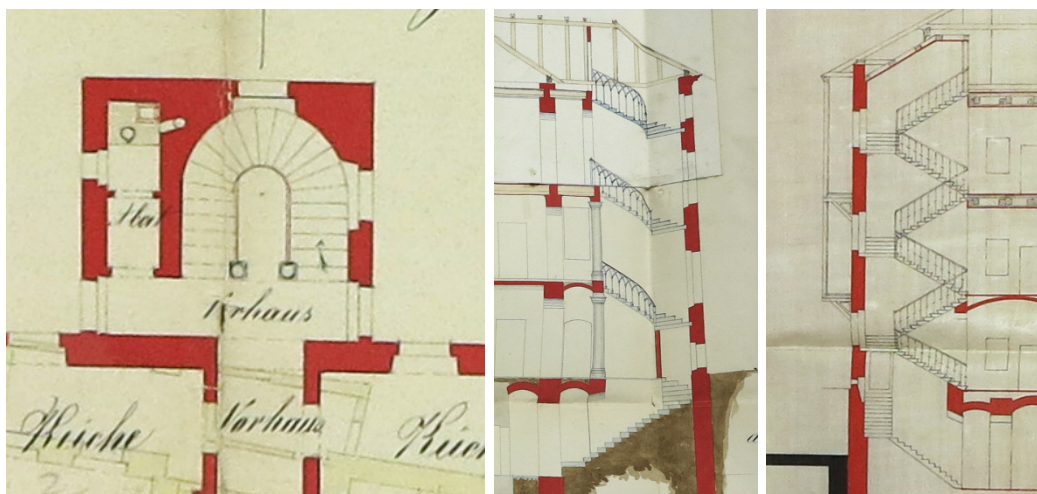
⁴⁷⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293, sign. 3/130.

⁴⁷⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace kt. 1.

⁴⁷⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1178.

Visutá schodiště J. Gaubeho: dům čp. 148-151 (1842-1843), dům čp. 209m (1843).

Půdorys a řez schodištěm I. A. Gaubeho v domě čp. 274p (1867) a řez schodištěm Wenzela Weisheitela v domě čp. 52m (1869).

11.3 Krov

Stavební plány umožňují sledovat i tvary střech a konstrukční řešení krovů. Zde je však při studiu plánů nutná jistá opatrnost, protože nelze vyloučit, že v konkrétním případě, kdy autorem plánu byl zednický mistr, následně při stavbě tesařský mistr provedl konstrukci odlišně. Zdaleka ne na všech plánech je krov zakreslen. Je zachováno i několik plánů od tesařských mistrů pouze pro výstavbu nového krovu, které by měly zaručovat vysokou míru pravděpodobnosti, že byly dle plánu i realizovány. I tak soubor plánů skýtá materiál velmi dobře dokládající dobový trend, směřující – někdy s různými slepými odbočkami – od

tradičních hambalkových krovů k nastupujícím krovům vaznicové soustavy. Důležitým znakem vývoje je snaha o snižování spotřeby dřeva, které se v habsburské monarchii stávalo nedostatkovým. Krovy jsou jednou z oblastí, kde mělo v Litoměřicích zřejmě vliv projekčně vyspělé prostředí blízké pevnosti Terezín.

Jak už bylo výše uvedeno, legislativní tlak způsobil postupnou změnu orientace střech v řadové zástavbě ze štítové na okapovou s předepsanými požárními štíty mezi domy. Z technického hlediska však byla na užších hlubokých parcelách sedlová střecha se štítovou orientací mnohem praktičtější, protože opačně orientovaná střecha by měla příliš velký rozpon. Proto bylo v Litoměřicích často voleno řešení se složitějším systémem střech. Někdy je dům zastřešen jen okapově orientovanou sedlovou střechou nad uliční částí, na niž kolmo navazuje střecha zadní části domu (do dvora ukončená valbou). U domů se světlíky nasvětlujícími schodiště se však lze setkat i s řešením, že nad přední a zadní částí jsou dvě okapově orientované střechy a střední část zastřešují dvě pultové střechy sbíhající se ke světlíku (např. na domech čp. 43m a 190-191m od Veita Haaly z roku 1837⁴⁸⁰).

U samostatně stojících domů byla oblíbená především valbová střecha se spíše nižším sklonem (např. domy čp. 84m a 85m v blízkosti Nové brány kolem roku 1830).⁴⁸¹

Ve starším období se lze především u větších krovů ještě setkat s přetrvávající barokní tradicí hambalkových krovů s ležatou stolicí. Příkladem může být návrh tesařského mistra Ignaze Salomona pro zvyšované křídlo bývalého dominikánského kláštera při přestavbě na krajský úřad. Pro část objektu s menším rozponem zde však Salomon navrhl krov s dvojitou stojatou stolicí, kde jsou sloupky zapřeny dlouhými vzpěrami běžícími od vazných trámů až do hambalků. Zemské stavební ředitelství sice tehdy nahradilo předložený projekt svým vlastním, ale i na něm jsou krovy s ležatou stolicí.⁴⁸² Ležatou stolicí zakreslil i krajský inženýr Wenzel Geržabek do nerealizovaného projektu hlavní školy v roce 1828, Zemské stavební ředitelství pak ve svém návrhu použilo ležatou stolicí se středovým věšadlovým sloupkem.⁴⁸³ Tento typ krovu se výjimečně vyskytuje i v mladších obdobích, projektoval ho např. Josef Gaube v roce 1841 pro dům čp. 123p v Pekařské ulici⁴⁸⁴ nebo dokonce v roce

⁴⁸⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 291, sign. III/70; kt. 290, sign. III/54.

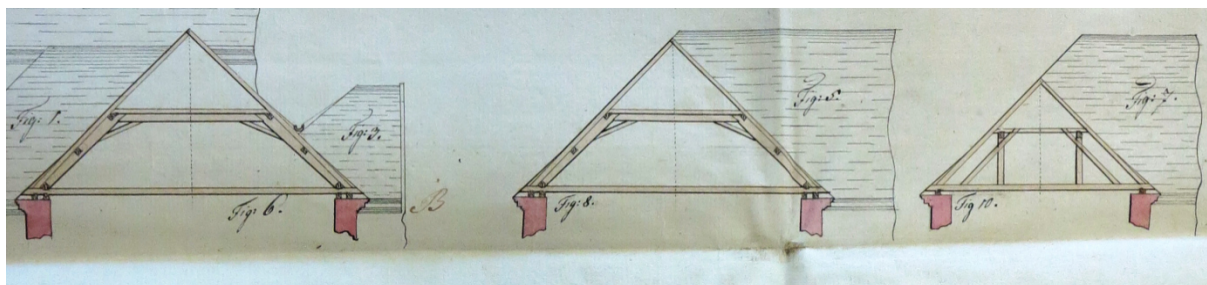
⁴⁸¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 284, sign. I/8; kt. 285, sign. I/65.

⁴⁸² NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

⁴⁸³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 304.

⁴⁸⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1180.

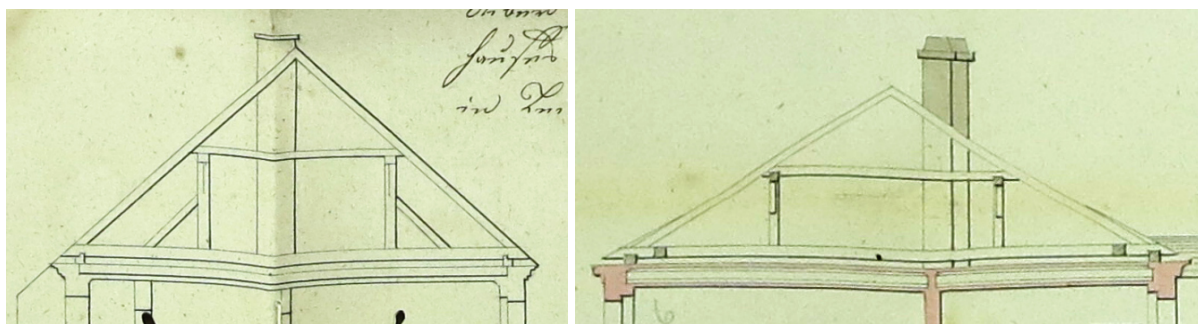
1860 Ignaz Anton Gaube na velký rozpon hlubokého domu čp. 173-174m v Dlouhé ulici.⁴⁸⁵ Obecně lze konstatovat, že v regionu krovů s ležatou stolicí přetrvávají velmi dlouho,⁴⁸⁶ což však ve venkovském prostředí souvisí s největší pravděpodobností především s pěstováním chmele a tedy pro jeho sušení potřebou volného prostoru v krovu, který byl zřejmě důležitější než nižší spotřeba dřeva.

Ignaz Salomon, návrh krovů na budově krajského úřadu, 1811.

Krovky drobnějších staveb malého rozponu jsou většinou zakresleny jako hambalkové bez podpůrných stolic, někdy dokonce i bez hambalků jako prosté kroevní krovky.

Typ hambalkového krovu s dvojitou stojatou stolicí, který je obecně nejčastějším typem krovu první poloviny 19. století,⁴⁸⁷ se v Litoměřicích taktéž hojně objevuje, a to dokonce po celé sledované období – vyskytuje se ještě v šedesátých letech 19. století. Krovky se od sebe liší jen způsobem zavětrování sloupků. Boční šikmá vzpěra je většinou provedena jen mezi vazným trámem a sloupkem, někdy však pokračuje až do hambalku, tak jako v případě krovu navrženého Salomonem pro krajský úřad. Někdy chybí tyto vzpěry zcela a sloupek je zavětrován jen krátkým páskem k vaznici.

⁴⁸⁵ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 307, sign. 9/13-161.

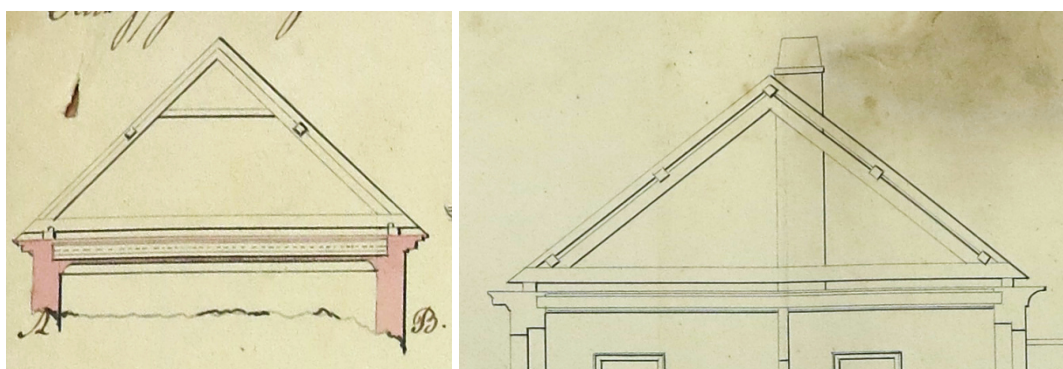
⁴⁸⁶ Několik příkladů z Litoměřicka ze 30.-40. let 19. století uvádějí EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech 2*, Praha 2016. Autorka se s krovky s ležatou stolicí setkala ve své praxi i v mladším období, např. v Úštěku na domech přestavěných po požáru města 1859.

⁴⁸⁷ ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003, s. 228.

Dva příklady krovů s dvojitou stojatou stolicí – dům čp. 121m od Josefa Vettera z roku 1834⁴⁸⁸ a dům čp. 462p od Ignaze Antona Gaubeho z roku 1860 s mnohem menším sklonem střechy.⁴⁸⁹

U krovu většího rozponu je zachycena i varianta, kdy je dvojice stolic pod konci hambalků doplněna ještě stolicí středovou, a sice na plánu tesařského mistra Jakoba Neitera z roku 1842 u domu čp. 138m.⁴⁹⁰

Jedním z dobově zajímavých řešení na přechodu od hambalkových krovů k vaznicovým bylo užití ležatých sloupků protažených až do hřebene střechy. Pro tuto donedávna odborně nezmapovanou konstrukci navrhl Jiří Bláha termín „hřebenová ležatá stolice“.⁴⁹¹ Ač jsou tyto krovky nejhojnější v době kolem poloviny 19. století, navrhoval tento typ v pevnostním Terezíně fortifikační inženýr George D'Anton už v osmdesátých letech 18. století.⁴⁹² V Litoměřicích jsou zachytitelné ve třicátých letech u Josefa Gaubeho a Veita Haaly, konkrétně u dvorního traktu domu čp. 158m v roce 1836⁴⁹³, u domu 231p v roce 1837⁴⁹⁴ a v podobě se třemi úrovněmi vaznic a mezerou mezi krokvy a sloupky u domu čp. 372p v roce 1837.⁴⁹⁵

Krovky s „hřebenovou ležatou stolicí“ (s ležatými sloupky až do hřebene) – dům čp. 158m (J. Gaube) a čp. 372p (V. Haala).

⁴⁸⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 288, sign. II/77.

⁴⁸⁹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 308, sign. 9/13-221.

⁴⁹⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292.

⁴⁹¹ BLÁHA, Jiří: *Krovky z pomezí jižních Čech a Moravy inspirované úspornými návrhy Michaela Ranka*, *Průzkumy památek* roč. XVII, 2010, č. 1, s. 67-82. J. Bláha podrobně popsal tuto typologickou skupinu krovů v daném regionu, v němž jsou tyto konstrukce hojně zastoupeny. Datovány jsou do 30.-80. let 19. století.

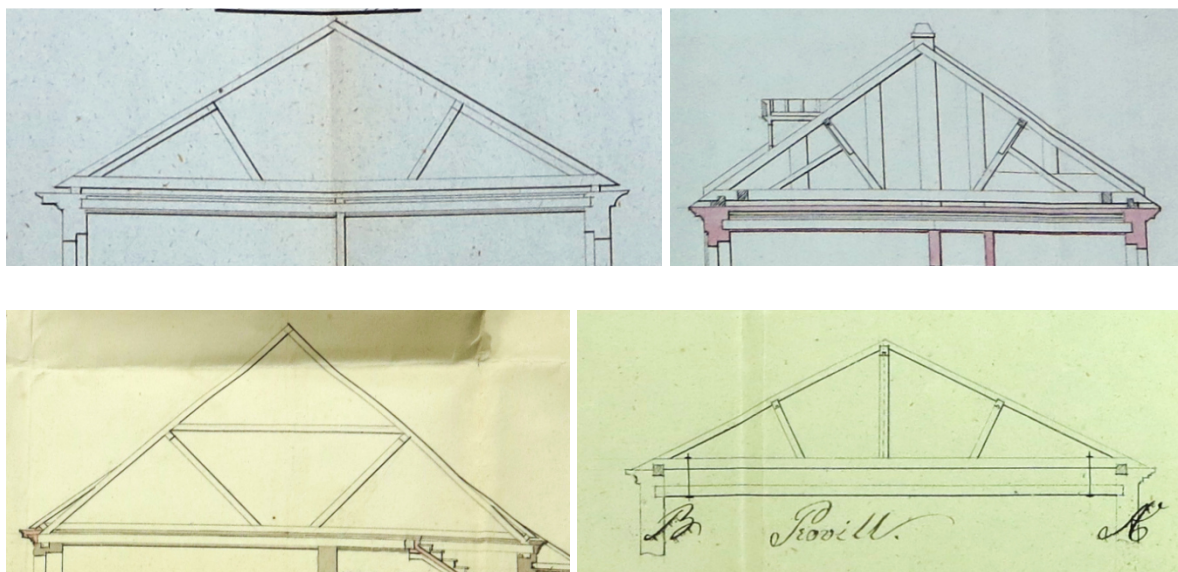
⁴⁹² EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Krovky na historických stavebních plánech*, in: *Svorník 3/2005 Krovky a střechy*, Praha 2005, s. 235.

⁴⁹³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 290, sign. III/33.

⁴⁹⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 290, sign. III/51.

⁴⁹⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice kt. 291, sign. III/84.

Progresivní řešení vaznicových krovů se šikmými stolicemi (sloupky vzepřeny kolmo proti krokům) se začalo v Litoměřicích uplatňovat poměrně brzy. Nejprve se objevilo u pultových střech, a sice už od třicátých let 19. století. U sedlové střechy poprvé toto řešení navrhl Veit Haala u domu čp. 385p před Dlouhou branou na projektu z roku 1841.⁴⁹⁶ Tyto krovy během čtyřicátých let začínají převládat a vyskytují se ve více variantách, se zapřením sloupků vzpěrami přiléhajícími ke krokům i s mezerou mezi vzpěrou a krokem, někdy též s hambalkem (či kleštinami).

Konstrukční varianty vaznicových krovů se šikmo vzepřenými sloupky: čp. 385p (Veit Haala 1841), neurčený dům na Štěpánském předměstí (I. A. Gaube 1853)⁴⁹⁷, dům čp. 99m (P. Schubert 1860)⁴⁹⁸ a varianta se středovým sloupkem s mírným sklonem střechy pro pokrytí plechem od tesařského mistra Adama Wenera na domě čp. 123m (1844).⁴⁹⁹

Po polovině 19. století se začínají objevovat i krovy bez jakýchkoliv podpůrných sloupků, jejichž vaznice spočívají na zesilujících pilířcích požárních štítů. Poprvé je toto řešení doloženo v roce 1851 na domech čp. 414p a 163m od Veita Haaly.⁵⁰⁰ Na mladších plánech už bývá zakreslováno i kotvení vaznic železnými prvky.⁵⁰¹

⁴⁹⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 292, sign. 3/74.

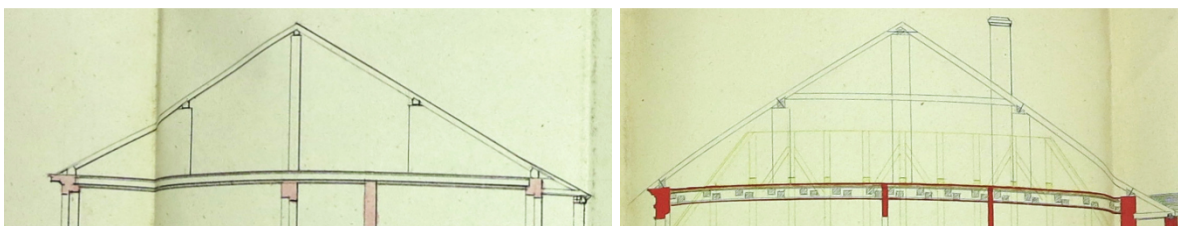
⁴⁹⁷ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 85, sign. 9/13-216.

⁴⁹⁸ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 307, sign. 9/13-175.

⁴⁹⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293.

⁵⁰⁰ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 81, sign. 9/13-48; sign. 9/13-60

⁵⁰¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

Dům čp. 163m (V. Haala 1851) a čp. 183m (I. A. Gaube 1865).

Další z typů krovů, které je nutno zmínit, je Rankův krov. Tesařský mistr Michael Ranek (1770-1842) pocházející z Uher a usazený v Praze se ve dvacátých letech 19. století zabýval návrhem úsporného krovu a v roce 1831 se mu podařilo pro své konstrukční řešení získat patnáctileté privilegium pro erární stavby. Úspora dřeva krovu s ležatými sloupky byla dosažena především vypuštěním hambalků, v mezilehlých vazbách chybí krátkata a krokve jsou opřeny jen o prahové vaznice. Většího rozšíření došel tento konstrukční typ až po roce 1846, kdy vypršelo patnáctileté privilegium. Vývoj však v té době už šel převážně cestou vaznicových krovů.⁵⁰² V Litoměřicích se Rankův krov objevuje až v šedesátých letech 19. století. První pokus Ignaze Antona Gaubeho z roku 1863 byl zřejmě nepochopením, Gaube v něm vypouští rozpěru a ponechává hambalek.⁵⁰³ Také Wenzel Hacker předvedl v návrhu z téhož roku nepříliš čistou variaci, u níž je mezi sloupky rozpěra i hambalek.⁵⁰⁴ Gaubeho návrh pro dům čp. 136m z roku 1865 už pak Rankovým krovem opravdu je.⁵⁰⁵ Není jednoduché určit, jak se Rankův systém do Litoměřic dostal. Pozoruhodné totiž je, že Rankovy krovy jsou zakresleny na plánu pro budovu reálky z roku 1864, na niž vyhrál soutěž Josef Mocker. Na plánech, které prošly stavebním řízením u okresního úřadu (a které jsou nesignované), jsou však zakresleny vaznicové krovy se stojatými stolicemi a nutnost provedení stojatých stolic se konstatuje i v protokolu ze stavebního řízení kvůli velkému rozpětí nad sálem.⁵⁰⁶ Rankovy krovy jsou na druhém paré plánů, které jsou signovány I. A. Gaubem, který byl provádějícím stavitelem.⁵⁰⁷ Jaký krov byl na budově reálky skutečně realizován, není autorce známo.

⁵⁰² BLÁHA, Jiří – EBEL, Martin, *Život a dílo pražského tesaře Michaela Ranka*, in: *Dějiny staveb* 2002, Plzeň 2003, s. 21-34.

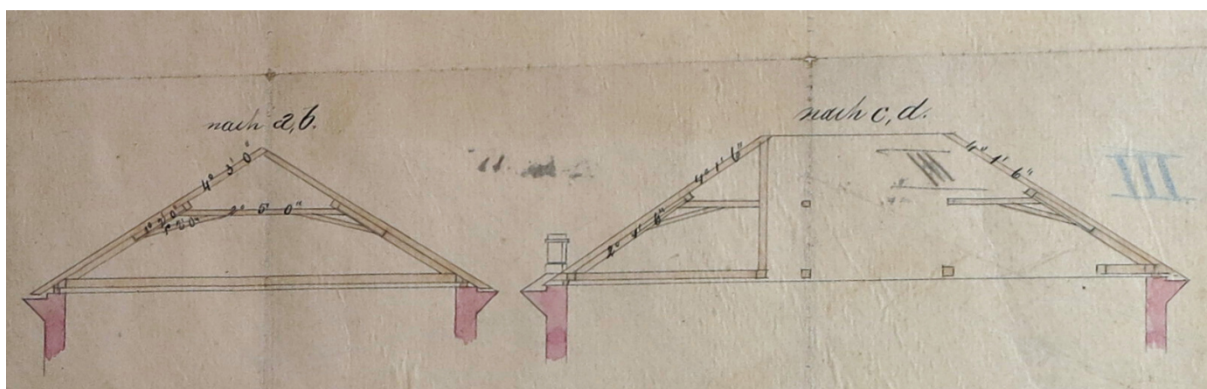
⁵⁰³ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 308, sign. 9/13-269.

⁵⁰⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1182.

⁵⁰⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

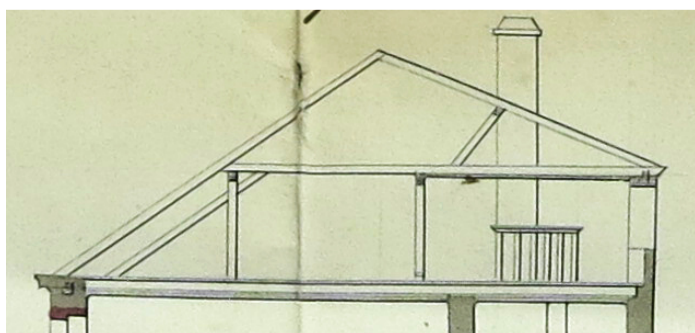
⁵⁰⁶ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 309, sign. 9/13-320.

⁵⁰⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, mapy a plány, sign. IP27.

Krovy reálky na plánu signovaném I. A. Gaubem.

U asymetrických střech lze nalézt i různá kuriózní řešení, jako je tomu např. u domu čp. 96p od Ignaze Antona Gaubeho z roku 1853, kde hambalek spodní etáže krovu podepřený stojatými stolicemi tvoří zároveň vlastně vazný trám horní etáže se šikmo vzepřeným sloupkem.⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 84, sign. 9/13-158.

12 Výroba stavebních materiálů v Litoměřicích

Se stavební produkcí úzce souvisí i stavební materiál a jeho zdroje. Stavební legislativa, která začala klást důraz na užití nespalných materiálů, vyvolala zvýšenou poptávku po cihlách. Pro jejich výrobu byla v Litoměřicích geologicky velmi příznivá situace. Přesto zde na počátku 19. století existovala jen městská cihelna v lokalitě *Lehmgrube* (západně od Dómského pahorku), která kapacitně naprosto nedostačovala. Cihelna byla zřejmě někdy počátkem třicátých let zrušena.⁵⁰⁹ Prvním, kdo na situaci zareagoval, byl stavitel Josef Gaube, prosadit stavbu nového podniku však nebylo zcela jednoduché. V roce 1820 zažádal magistrát o povolení stavby cihelny na pozemku východně od města při nově postavené českolipské silnici.⁵¹⁰ Při jednání komise neměli námitek majitelé sousedních pozemků, silniční komisař ani zástupce obce, přesto ale magistrát Gaubemu stavbu nepovolil. Cihelna měla být podle návrhu provedena „na anglický způsob“, zcela klenutá a opatřená komínem, měla ležet ve vzdálenosti 90 stop od silnice při cestě na Podviní. Magistrát argumentoval, že místo se užívá k procházkám a že cihelna bude obyvatele obtěžovat kouřem. Josef Gaube se proto obrátil 15. dubna 1820 na krajský úřad, zdůvodnil, že k záměru ho vede nedostatek stavebního materiálu, jeho drahota a velké náklady na dopravu. Poptávka po cihlách a především střešních taškách musela být totiž dle jeho tvrzení pokrývána dovozem z Teplic a dokonce ze Saska. Proti argumentům magistrátu poukázal na to, že při českolipské silnici už stojí cihelny v Zahrádkách a Stvolínkách a dokonce na příkaz administrace státních statků byla cihelna v Tetčiněvsi přestavěna blíže k silnici do Liběšic, protože blízkost silnice je z dopravních důvodů účelná. Po dalších jednáních 21. dubna a 5. května zřízení cihelny Gaubemu povoleno bylo, ale s podmínkou, že cihelna bude stát 70 sáhů od silnice.⁵¹¹

Další cihelny byly poté postupně vystavěny západně od města v pásu táhnoucím se od Labe až k silnici na Kamýk. Prvním byl v roce 1826 Franz Eckelt. Následovali Johann Schandroch, J. Novotny, Franz Wagner, J. Habel, M. Lopata, N. Höring, Wenzel Schandroch.⁵¹² V roce 1846 zažádali o povolení cihlen Niklas Krombholz (při Labi u cesty na Píšťany) a Kaspar Czerny (severně od města před Novou branou),⁵¹³ v roce 1854 Anton Bergmann (severně od

⁵⁰⁹ Svědčí o tom zmínka o užití materiálu ze zbořené kolny na sušení cihel v roce 1833. SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1192. V místech hliníku a cihelny později vznikla předměstská obytná zástavba.

⁵¹⁰ Cihelna se nacházela v místě dnešního Kauflandu a fotbalového hřiště.

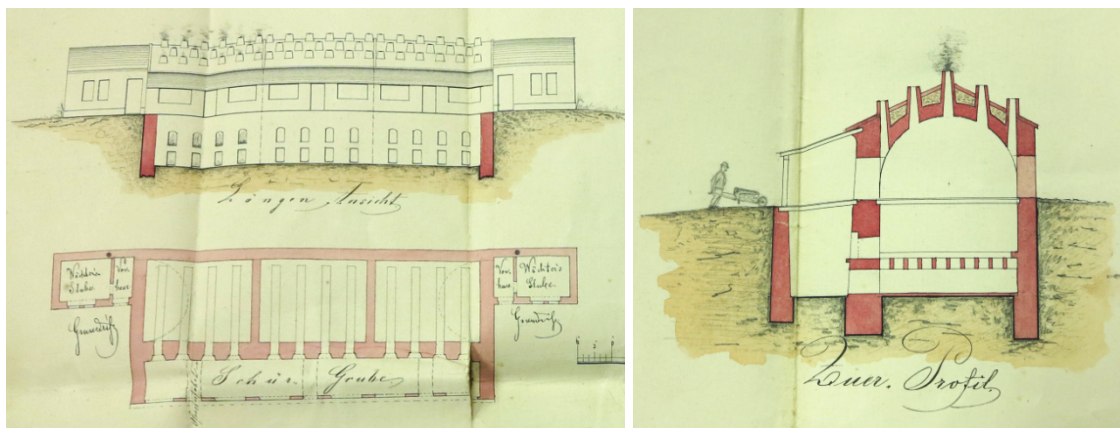
⁵¹¹ SOA Litoměřice, KÚ Litoměřice I, per 1818-1822, sign. Pub 39/199, kt. 1107.

⁵¹² RAFFELT, Rudolf, *Die Kalk- und Ziegelwerke bei Leitmeritz*, MNEC 6/1883, s. 133.

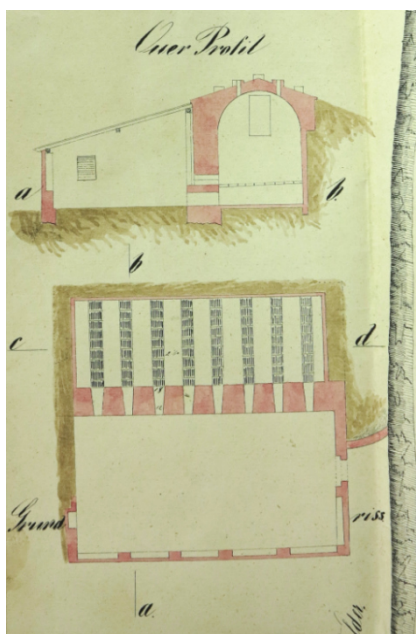
⁵¹³ SOkA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293.

hřbitova při malíčské cestě).⁵¹⁴ Bergmannovu cihelnu později koupil Ignaz Anton Gaube, syn Josefa Gaubeho.⁵¹⁵

V roce 1863 postavil Ignaz Anton Gaube novou větší pec na cihly a vápno v areálu cihelny při českolipské silnici, kterou zdědil po smrti svého otce v roce 1861, na místě dřívějších tří polních vápenných pecí.⁵¹⁶ V roce 1864 stavěl novou pec Josef Schandroch.⁵¹⁷ Mapa z roku 1868 zachycuje i cihelnu stavitele Haaly.⁵¹⁸

Ukázky klenutých tzv. periodických pecí: Pec v Schandrochově cihelně, plán 1864.

Pec v Gaubeho cihelně, plán 1863.

⁵¹⁴ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/27, kt. 305.

⁵¹⁵ Na mapě z roku 1869 je vyznačena jako Gaubeho cihelna. SOKA Lovosice, AM Litoměřice, mapy a plány, sign. III M 4.

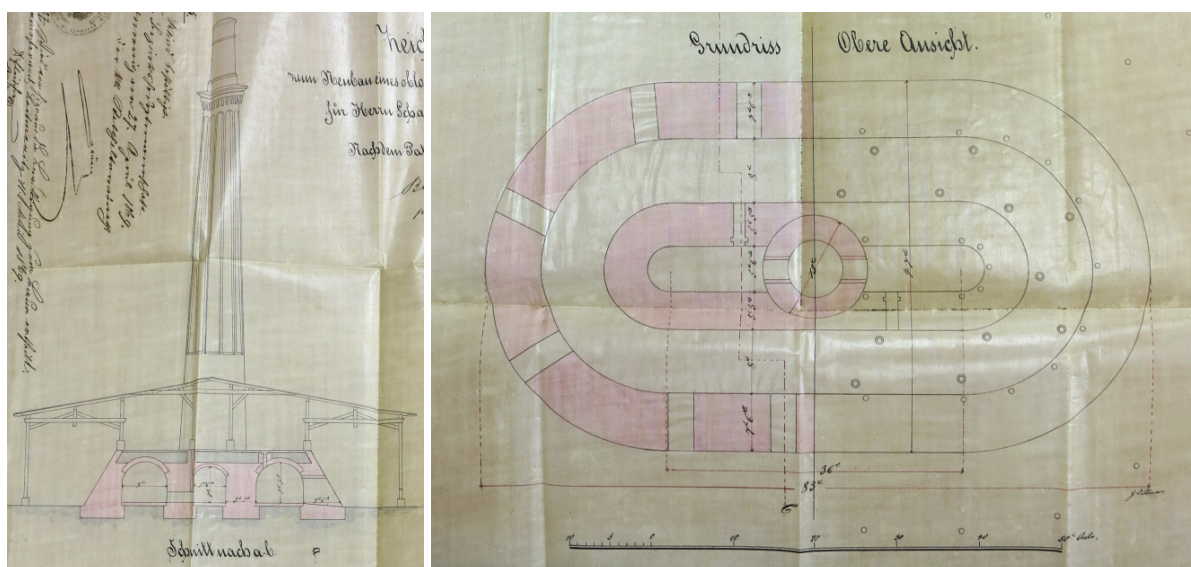
⁵¹⁶ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/264, kt. 308.

⁵¹⁷ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, per 1855-1868, sign. 9/313, kt. 309.

⁵¹⁸ Veit Haala byl už v té době po smrti, kterému ze synů cihelna patřila, nevíme.

Často se cihlářská produkce pojila s výrobou vápna. Byly však provozovány i samostatné vápenky. Např. v roce 1846 zažádal o povolení zřízení vápenky na předměstí Voldána Franz Leinweber.⁵¹⁹ K produkci vápna byl samozřejmě též nutný zdroj suroviny, tedy kamenolomy. V nich se těžil kámen nejen pro výpal vápna, ale i ke stavebním účelům. Mapa stabilního katastru v roce 1843 zachycuje na svahu mezi Radobýlem a městem dva lomy v těsné blízkosti, jeden z nich patřil Johannu Eckeltovi, druhý Josefu Gaubemu.⁵²⁰

Zlom v cihlářské výrobě nastal na přelomu 60. a 70. let 19. století. Cihlářské pece, které do té doby v Litoměřicích fungovaly, byly klenuté tzv. periodické pece, tedy pece, v kterých se prováděly postupně jednotlivé výpaly. V roce 1859 si nechal Friedrich Hoffmann v Berlíně patentovat svůj převratný vynález – kruhovou pec, která umožnila kontinuální výrobu. Po roce 1865 se dostal vynález i do českých zemí, jedna z prvních kruhových cihlen byla na Smíchově.⁵²¹ Poté co Wenzel Schandroch navštívil výrobní závod na Wienerbergu u Inzensdorfu na okraji Vídně (pozdější firma Wienerberger), nechal ve své cihelně postavit v roce 1869 novou kruhovou pec podle Hoffmannova patentu.⁵²²

Hoffmannova kruhovka v Schandrochově cihelně, 1869.

⁵¹⁹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293.

⁵²⁰ NA Praha, IS, sign. Li 257. Těžba v lomech pokračovala až do 20. století jako hlubinná a postupně zde došlo k vytvoření rozsáhlého systému chodeb. Za 2. světové války (v letech 1944-1945) zde byla vybudována podzemní továrna Richard pro zbrojní výrobu (největší podzemní továrna v českých zemích), kde v nelidských podmínkách pracovalo několik tisíc vězňů z koncentračních táborů Terezín a Litoměřice (menší litoměřický tábor byl pobočkou tábora ve Flossenbürgu).

⁵²¹ BENEŠOVÁ, Marie – Štursa, Jiří, *Pozemní stavitelství*, in: Jílek, František, *Studie o technice v českých zemích 1800-1918 III.*, Praha 1985, s. 311.

⁵²² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 703.

Nový způsob výroby cihel se výborně osvědčil, kontinuálním provozem mohlo dojít ke zvýšení produkce. Proto se v roce 1870 spojili největší výrobci cihel v Litoměřicích, a sice Wenzel Schandroch, Ignaz Anton Gaube, Johann Baschta, Johann Schandroch a Josef Novotny, a založili akciovou cihelnu. Ta se brzy stala jedním z největších podniků v oblasti výroby cihel a vápna v monarchii. Cihelny Habel, Höring a Lopata zůstaly samostatné.⁵²³

Akciová cihelna vyráběla kromě různých druhů cihel, střešní krytiny a dlaždic také nejružnější tvarovky – římsové cihly, konzoly, hlavice pilastrů, parapetní výplně a další architektonické prvky fasád.⁵²⁴ Tato výroba musela bezpochyby v Litoměřicích existovat už před založením akciové cihelny, v období, které je předmětem studia předkládané práce. Nevíme však nic bližšího o tom, kdo ji provozoval. Tuto specializovanou výrobu lze však předpokládat jen u největších výrobců. Užití těchto prvků na fasádách lze nyní v Litoměřicích sledovat jen velmi těžko, protože většina domů je natolik opravených, že nelze rozpoznat, zda jsou užitá architektonické články keramické nebo štukové. Při opravách bohužel tyto detaily nejsou dostatečně reflektovány a dokumentovány. Nápadný je ale např. fakt, že konzoly nesoucí nadokenní římsy u domů čp. 8m v Jezuitské ulici, čp. 22m a 40m na náměstí (všechny spojené se jmény otce a syna Gaube) jsou zcela shodné.⁵²⁵ V širším okolí Litoměřic je použití cihelných prefabrikovaných prvků dosti hojné a často je zcela nepochybné z dalších souvislostí, že pocházejí z doby před založením akciové cihelny v roce 1870. V Praze se terakotové detaily používaly už od první třetiny 19. století.⁵²⁶ Téma by si nepochybně zasloužilo další sledování a cílený výzkum. Problémem však je, že z činnosti litoměřických cihelen, a to ani z doby existence akciové cihelny, nejsou dochovány žádné archivní fondy, které by umožnily o produkci těchto prvků něco bližšího zjistit. O to důležitější by byla dokumentace těchto prvků v terénu.

Z někdejší slávy litoměřických cihelen nezůstalo nic, výroba zcela zanikla. V oblasti západně od města, kde se většina cihelen nacházela, stojí dnes panelové sídliště Cihelna. Jediným pozůstatkem těchto cihelen je bývalá kolna na sušení cihel, přestavěná za druhé světové války na krematorium, v němž byli spalováni zemřelí vězni pracující v podzemní továrně Richard, a komín cihelny, který byl pro toto krematorium využit. Na Gaubeho cihelnu při českolipské

⁵²³ RAFFELT, Rudolf, *Die Kalk- und Ziegelwerke bei Leitmeritz*, MNEC 6/1883, s. 133-134.

⁵²⁴ RAFFELT, Rudolf, *Die Kalk- und Ziegelwerke bei Leitmeritz*, MNEC 6/1883, s. 134.

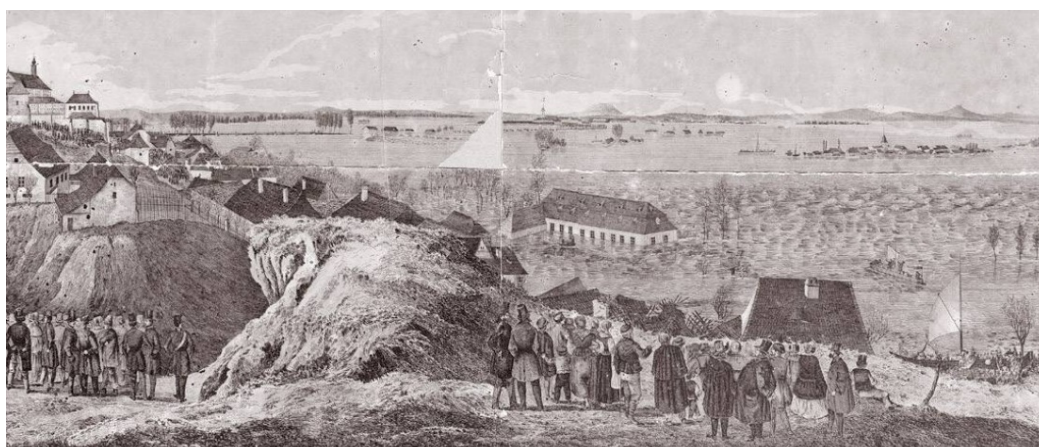
⁵²⁵ Dům čp. 8m byl přestavěn podle projektu Ignaze Antona Gaubeho z roku 1847, dům čp. 40m postavil Josef Gaube taktéž dle plánu z roku 1847, autor domu čp. 22m není znám, ale připisuje se také Josefu Gaubemu.

⁵²⁶ Vyráběl je Václav Sommerschuh na Mariánském náměstí. BENEŠOVÁ, Marie – Štursa, Jiří, *Pozemní stavitelství*, in: Jílek, František, *Studie o technice v českých zemích 1800-1918 III.*, Praha 1985, s. 329.

silnici upomíná část bloku domů v ulici Na Kocandě (především dům čp. 342), které k cihelně patřily.

Hliník městské cihelny na mapě z roku 1726.⁵²⁷ Cihelny a jejich hliníky na mapě z roku 1877.

Povodeň v roce 1845, vlevo v popředí zachycen hliník.⁵²⁸

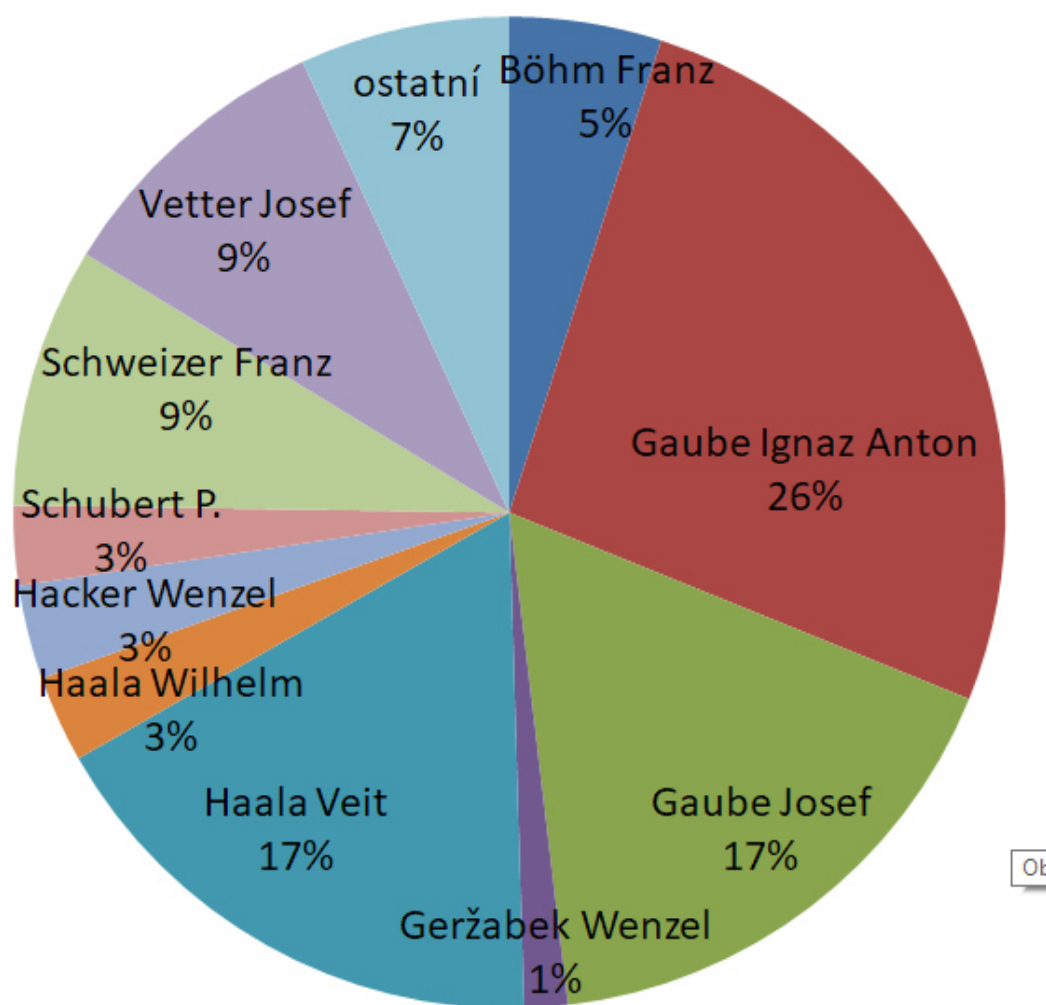
⁵²⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, mapy a plány, mp1.

⁵²⁸ SOKA Lovosice, Sbírký dokumentace – neuspořádkáno.

13 Litoměřičtí stavitelé, zedníci a tesařští mistři

Následující kapitola je věnována jednotlivým stavitelům, zednickým a tesařským mistrům, kteří v Litoměřicích ve sledovaném období působili. Katalogový soupis více než 550 plánů, který je přílohou předložené práce, zaznamenal celkem 29 autorů plánů. Omezíme-li se na privátní obytnou zástavbu, sníží se jejich počet na 27. Ne všichni jsou však zastoupeni podstatným způsobem. Někteří se v Litoměřicích objevili jen epizodně a jsou doloženi jedním plánem jako např. pražský stavitel Martin Hausknecht nebo třebošínský zednický mistr Wenzel Weisheitel, jehož těžiště činnosti leželo na venkově.

Podíl jednotlivých projektantů na privátní obytné zástavbě v letech 1820-1870 ukazují následující graf a tabulka. V grafu jsou pro přehlednost zastoupeni pouze projektanti s více než 10 plány. Tabulka pak ukazuje zastoupení všech s počty plánů rozlišenými na město a předměstí.

Zastoupení jednotlivých projektantů v dochované plánové dokumentaci pro městské a předměstské domy 1820-1870			
Autor	celkem	město	předměstí
Böhm Franz	21	6	15
Czerny Josef	3	1	2
Gaube Ignaz Anton	111	53	61
Gaube Josef	72	33	39
Geržabek Wenzel	6	4	2
Grohmann Wenzel	2	1	1
Gruß Johann	1	0	1
Gudera Franz	2	0	2
Haala Veit	73	35	38
Haala Wilhelm	12	3	9
Habel Wilhelm	2	1	1
Hacker Wenzel	13	3	10
Hausknecht Martin	1	0	1
Kottnauer Martin	1	0	1
Lochnitt Wenzel	1	1	0
Neiter Jakob	1	0	1
Röller Josef	1	0	1
Salomon Eduard	4	0	4
Salomon Ignaz	4	0	4
Salomon Josef	3	0	3
Schara Mathes	1	0	1
Schubert P.	11	6	5
Schweizer Franz	36	9	27
Thuma Paul	1	0	1
Tomche Kon.	1	0	1
Vetter Josef	40	15	25
Weisheitel Wenzel	1	1	0

Vybraným stavitelům, zednickým a tesařským mistrům se nyní budeme věnovat podrobněji. Jejich medailony mají různý rozsah, který je dán jednak jejich významem, jednak možnostmi archivního výzkumu. O některých z nich se podařilo zjistit jen velmi málo údajů, nejvýznamnějším z nich je věnováno prostoru více. Zastoupeni jsou i někteří, jejichž podíl na projekci byl zcela marginální, ve stavebním dění ve městě však měli své místo (tesařští mistři) nebo jsou zajímaví z jiných důvodů (malíř Johann Gruss). Příslušníci nejmladší generace, kteří do stavebního dění města zasáhli až v závěru sledovaného období, pokračovali ve své činnosti bezpochyby i po roce 1870. Jejich další osudy a tvorba však spadají mimo rámec této práce a nemohla jim být věnována pozornost.

Prameny nenasvědčují, že by v konkurenčním prostředí byli jednotliví stavitelé a zedničtí mistři spojeni úzkými přátelskými vazbami, které by se odrazily např. při svatbách a křtech dětí. Jedinou doloženou výjimku představuje sňatek Wenzela Hacker a dcerou Veita Haaly. Je však možné, že v tomto směru další bádání přinese ještě nějaká překvapení.

Medailony jsou řazeny v abecedním pořádku.

Böhm (Böhme) Franz (?-?)

Pocházel z Arnultovic (okr. Ústí n. L.), byl synem sedláka, v Litoměřicích žil v roce 1850 v domě čp. 49m (v nájmu).⁵²⁹ 21. ledna 1847 mu magistrát vystavil dekret pro zednické mistrovství. V letech 1850-1852 byl druhým cechmistrem.⁵³⁰ Z jeho činnosti je dochováno více než 20 plánů, počínaje rokem 1848. Těžiště jeho práce bylo na předměstí, ale i ve vnitřním městě provedl výraznější realizace – především novostavbu domu a hostince čp. 23m (U Černého koně) v jižní frontě náměstí, kde se v roce 1853 poprvé v Litoměřicích pokusil o neogotickou fasádu, která však nebyla povolena.⁵³¹ Ani jeho realizovaná varianta podle projektu z následujícího roku však není dochována, protože dům byl posléze přestavěn secesně. Projektoval i přestavbu domu čp. 37m v Michalské ulici.⁵³² Obecně však lze říci, že jeho projekty jsou v litoměřickém prostředí spíše podprůměrné.

⁵²⁹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/42, pag. 299 (zápis o narození dcery Adalberty).

⁵³⁰ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁵³¹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 84, sign. 9/13-153.

⁵³² SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 307, sign. 9/13-182.

Jakýsi Franz Böhm se v litoměřickém cechu vyučil už v roce 1795 (začal se učit u Johanna Michaela Renna, mistra původem z Tannheimu, po jeho smrti pokračoval u Josefa Geißlera),⁵³³ ale zřejmě se jedná jen o shodu jmen (i když nějakou příbuzenskou vazbu vyloučit nelze).

Czerny Josef (1820-1902)

Josef Czerny spadá do tématu studia jen zcela okrajově, jeho působení v Litoměřicích je spjato až s mladší etapou. Když město zřídilo funkci městského inženýra, byl po Aloisi Mitteisovi druhý, kdo se jím stal (od roku 1878). S jeho jménem je pak spjata řada obecních i soukromých staveb, které však již spadají mimo časový rámec této práce. Narodil se 20. března 1820.⁵³⁴ Studoval údajně na polytechnice ve Vídni.⁵³⁵ V seznamu posluchačů vídeňské techniky skutečně najdeme Josefa Czerného, který zde byl zapsán v letech 1838/39-1846/47. Pocházel ze Slezska, z Jakubčovic u Opavy.⁵³⁶ Do Litoměřic přišel Czerny údajně na konci padesátých let 19. století, kdy zde vedl stavbu monumentálního labskozámeckého pivovaru.⁵³⁷ Ve sledovaném souboru je zastoupen jen několika plány, navrhl např. v roce 1865 schodiště v „nové“ radniční budově čp. 15 (Kalich).⁵³⁸

Gaube Josef (1785-1861)

Josef Gaube je osobností, která neměla v Litoměřicích konkurenci v širší svých podnikatelských aktivit. Byl nejen stavitelem, ale i výrobcem a dodavatelem stavebních materiálů (produkce vápna, cihel, kamenolom), podnikal dokonce i v zemědělství a především byl – dnešní terminologií – úspěšným developerem. V literatuře už je jeho jméno známo, ale informace o něm byly dosud zcela nedostatečné a leckdy mylné. Vzhledem k jeho roli ve stavebním dění ve městě po dobu půlstoletí mu bude na následujících řádcích zaslouženě věnována velká pozornost.

⁵³³ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 70v.

⁵³⁴ Údaj převzat z rodinného hrobu na litoměřickém hřbitově.

⁵³⁵ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 278.

⁵³⁶ AT TUWA, Hörerkataloge (technische Abteilung) 1839-1847.

⁵³⁷ KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 278.

⁵³⁸ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace – kt. 3.

Josef Gaube se narodil 31. ledna 1785 v Mlékojedech čp. 21.⁵³⁹ Jeho otec Wenzel Gaube se narodil v roce 1748 v Oknech (v matrice zapsán jako Johann Wentzel Kaube), kde byl jeho otec Wenzel šafářem.⁵⁴⁰ V roce 1782 Wenzel Gaube (v matrice jako Kauba) uzavřel sňatek s Magdalenou, dcerou Wenzela Klimy z Lukavce. Tehdy už bydlel v Mlékojedech.⁵⁴¹ Josefův otec byl zednickým tovaryšem, v roce 1819 je dokonce uveden jako penzionovaný fortifikační stavitel Terezína.⁵⁴² V Mlékojedech však později provozoval hostinec. Je tedy zřejmé, kdo byl pro Josefa Gaubeho vzorem ve volbě řemesla. Jistě lze popustit uzdu fantazii a představit si, jak Wenzel Gaube chodí se svým synem po Terezíně a ukazuje mu stavby, na nichž pracoval. Zpět ale k nesporným faktům. 1. ledna 1798 Gaube vstoupil do učení k zednickému mistru Josefu Geißlerovi,⁵⁴³ přičemž předložil vysvědčení z druhé třídy litoměřické hlavní školy z 5. září 1796, kde ve všech předmětech obdržel hodnocení „*erste Klasse*“.⁵⁴⁴ Po třech letech v roce 1801 Gaube ukončil svou učební dobu.⁵⁴⁵

Jaký tovaryšský vandr po vyučení Gaube podnikl, nevíme. Lze se jen dohadovat, zda jeho kroky zamířily i mimo území Čech. V roce 1807 však už byl zpět v Litoměřicích, kde byl 27. ledna 1807 přijat za měšťana.⁵⁴⁶

5. března 1810 se Josef Gaube v Litoměřicích oženil. Jeho nevěsta byla jednadvacetiletá Maria Anna Kirchberger, dcera litoměřického kamnáře Franze Kirchbergera z čp. 47m.⁵⁴⁷ První dítě, dcera Anna Theresia, se manželům narodilo už čtyři měsíce po svatbě 19. července 1810.⁵⁴⁸ Se svou ženou měl Josef Gaube během dvaceti let celkem čtrnáct dětí, ne všechny se však dožily dospělosti. Nejstarší syn Josef zemřel jako dvanáctiletý gymnazista, poslední dvě děti zemřely v raném věku. Po Anně Theresii následovali: Josef (1812),⁵⁴⁹ Franziska Katharina (1813),⁵⁵⁰ Ignaz Anton (1815),⁵⁵¹ Agatha Dorothea (1817),⁵⁵² Katharina (1818),⁵⁵³

⁵³⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/16, pag. 94.

⁵⁴⁰ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 86/1, f. 209.

⁵⁴¹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 27/2, f. 10.

⁵⁴² AT TUWA, Hörerkatalog 1820.

⁵⁴³ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 80v.

⁵⁴⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, kt. 2.

⁵⁴⁵ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 84v.

⁵⁴⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 38 rejstřík měšťanů.

⁵⁴⁷ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/44, pag. 73.

⁵⁴⁸ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/49, pag. 279.

⁵⁴⁹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/49, pag. 395.

⁵⁵⁰ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/36, pag. 570.

⁵⁵¹ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/37, pag. 61.

⁵⁵² SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/37, pag. 170.

⁵⁵³ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/37, pag. 289.

Pauline (1820),⁵⁵⁴ Ferdinand (1821),⁵⁵⁵ Ambros Franz (1823),⁵⁵⁶ Albertine (1824),⁵⁵⁷ Mathilde Elisabeth (1825),⁵⁵⁸ Maria Franziska (1827),⁵⁵⁹ Antonia Olivia (1828)⁵⁶⁰ a Alexander (1830).⁵⁶¹

Rok 1810 byl důležitý i v Gaubeho profesní dráze. Nechal se totiž v zimě 1809/1810 přezkoušet u zemského stavebního ředitelství a byl shledán schopným a obratným, jak praví dobové prameny.⁵⁶² Od té doby užíval titulu stavitel (*Baumeister*). Osvědčením o zkoušce se prokázal u litoměřického magistrátu a žádal o povolení k provozování živnosti. Ze strany magistrátu mu ale bylo sděleno, že musí být inkorporován do cechu. Dle cechovního protokolu z 18. března 1810 byl Gaube po zaplacení příslušného poplatku přijat do litoměřického cechu, poté co předložil vysvědčení o stavitelské zkoušce na zemském stavebním ředitelství, při níž byl shledán způsobilým k vykonávání stavitelské profese pro venkov (tzn. mimo Prahu).⁵⁶³ Ještě téhož roku zažádal o přijetí pěti učedníků, přičemž u tří uvedl, že už u něj rok v učení jsou.⁵⁶⁴ Jedním z nich byl jeho mladší bratr Ignaz Andres, k němuž se ještě následně vrátíme.

Brzy po zahájení své činnosti Gaube zřejmě litoměřické prostředí zcela ovládl a neměl zde konkurenci, přičemž tento stav trval až do počátku třicátých let 19. století. Jak už bylo uvedeno v kapitole 9.1, byl mu svěřen i projekt přestavby bývalého dominikánského kláštera na krajský úřad, i když stavba nakonec byla realizována podle projektu vyšších úřadů. Kromě tohoto projektu však známe Gaubeho tvorbu až od dvacátých let, pro starší období chybí prameny.

Hned v první fázi svého litoměřického působení se rozmáchl i s nákupem nemovitostí. V době sňatku bydlel na předměstí v domě čp. 12p, ale jak vyplývá z přehledu majitelů domů z roku 1812, patřil mu i sousední dům čp. 13p a také dům v Dlouhé ulici čp. 193m, v němž ovšem ještě nebydlel.⁵⁶⁵ Zřejmě tedy dům v této době přestavoval či opravoval. V tomto

⁵⁵⁴ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/38, pag. 74.

⁵⁵⁵ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/38, pag. 181.

⁵⁵⁶ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/38, pag. 277.

⁵⁵⁷ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, pag. 16.

⁵⁵⁸ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, pag. 113.

⁵⁵⁹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, pag. 264.

⁵⁶⁰ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, pag. 355.

⁵⁶¹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/39, pag. 480.

⁵⁶² NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

⁵⁶³ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 120.

⁵⁶⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 122.

⁵⁶⁵ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, bez i. č. Přehled domů a majitelů 1812.

domě dokonce bydlel v nájmu krajský inženýr David Dialler, a to v době svého sňatku (1813) i narození prvního syna (1814). Gaube sám zde bydlel prokazatelně v době narození svých dvou dětí v letech 1813 a 1815, další dcera už se narodila v roce 1817 v domě čp. 208m. Zdá se tedy, že Gaubeho s Diallerem pojily přátelské vztahy. Prvních tří nemovitostí ve svém vlastnictví se Gaube později zbavil. Rozměrný dům čp. 208m v Dlouhé ulici Gaube náročně přestavěl či postavil nově od základu (dokumentace k němu bohužel není dochována) a opatřil ho na průčelí pozoruhodným reliéfem zobrazujícím stavební řemesla, který neměl v Litoměřicích obdobu.⁵⁶⁶ V tomto domě Gaube se svou početnou rodinou žil až do své smrti.

Než obrátíme pozornost ke Gaubeho tvorbě, budeme se věnovat aspektu, který na něj mohl mít značný vliv. Jak už bylo uvedeno, vstoupil k němu do učení v roce 1810 jeho mladší bratr **Ignaz Andres Gaube** (1797-?). Po vyučení mladý Gaube zřejmě absolvoval předepsaný vandr nebo pracoval u svého bratra. Poté však jeho kroky směřovaly za vyšším studiem do Vídně. Zde strávil rok na akademii výtvarných umění⁵⁶⁷ a ve školním roce 1818/19 se zapsal na polytechniku, kde studoval tři roky. Systém na vídeňské polytechnice umožňoval absolvovat jen některé předměty. Gaube ne ze všech nakonec konal zkoušku. V prvním roce se zapsal na matematiku a fyziku, z matematiky zkoušku nekonal, z fyziky získal hodnocení *erste Klasse*; v druhém roce následovala vyšší matematika (*erste Klasse*), praktická geometrie (bez zkoušky), všeobecná technická chemie (*erste Klasse*) a situační kreslení (*erste Klasse mit Vorzug*). Ve třetím roce se Gaube zapsal na strojírenskou nauku a kreslení (oboje bez zkoušky), pozemní a vodní stavitelství a architektonické kreslení (oboje *erste Klasse mit Vorzug*).⁵⁶⁸ Po studiích Ignaz Gaube našel své místo v úředních službách jako stavební úředník v dolnorakouských úřadech.⁵⁶⁹ V Rakouském státním archivu je zachován jeho plán z roku 1833 pro zřízení Meißnerova vytápění v budově dolnorakouské registratury ve Vídni.⁵⁷⁰ Svému staršímu bratrovi mohl Ignaz Gaube zprostředkovávat vídeňské vlivy jak

⁵⁶⁶ Dům byl bohužel za 2. světové války poškozen bombardováním a po válce zbořen.

⁵⁶⁷ Tuto skutečnost uvedl při zápisu na polytechniku. V seznamu studentů akademie z českých zemí však není uveden. SEKYRKA, Tomáš, *Studenti z českých zemí na akademii výtvarných umění ve Vídni v letech 1797-1850*, in: *Ars baculum vitae*. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc., Praha 1996, s. 317-326. Důvody, proč Gaube v seznamu chybí, nebylo možné ověřit, protože v době autorčina studijního pobytu ve Vídni byl *Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien* uzavřen z důvodu stěhování. Gaube však není jediným případem, v katalozích posluchačů polytechniky jsou zapsáni i další studenti pocházející z českých zemí, kteří uvedli předchozí studium na akademii a přitom ve vydaném soupisu chybí.

⁵⁶⁸ AT TUWA, Hörerkataloge - Technische Abteilung, 1819-1821.

⁵⁶⁹ Je ve schematismech doložen jako krajský kreslič v Korneuburgu, v 50. letech 19. století pak jako inženýr v St. Pölten.

⁵⁷⁰ AT-OeStA/FHKA SUS KS, Ra-1072/1-2.

během svého studia, tak i později během své kariéry. Nelze vyloučit ani možnost, že Josef Gaube svého bratra během jeho studia ve Vídni navštívil.

V první fázi Gaubeho tvorby je pozoruhodné, že jeho plány nedosahují zdaleka úrovně zpracování, kterou Gaube předvedl u projektu pro budovu krajského úřadu. Jsou kresleny poměrně zběžně a užívají většinou starší rozlišení barevnosti, kdy je stávající zdivo značeno červeně (růžově) a nové žlutě. Zřejmě Gaube rozlišoval, pro jakou klientelu pracuje. To je dobře patrné i u projektu na přestavbu radnice z roku 1826, který je také zpracován dosti pečlivě a v novější barevnosti, protože byl určen kromě objednatele i k předložení vyšším úřadům. Lze jen litovat, že není dochován projekt ke Gaubeho vlastnímu domu čp. 208m, který musel být postaven už mezi lety 1815 a 1817.

Další podněty pro Gaubeho tvorbu mohl ve třicátých letech 19. století přinášet z Vídně Gaubeho syn Ignaz Anton, který studoval na vídeňské polytechnice od školního roku 1832/1833.⁵⁷¹

Pro úplnost je potřeba zmínit ještě druhého Gaubeho syna, který si vybral stavební dráhu, Ferdinanda. Jelikož v Litoměřicích nepůsobil, není mu (na rozdíl od Ignaze Antona) věnován samostatný medailon. **Ferdinand Gaube** se narodil 28. prosince 1821,⁵⁷² v roce 1834 byl přijat do učení k otci, učení skončil v roce 1838.⁵⁷³ Na rozdíl od staršího bratra neodešel na studia do Vídně, ale vystudoval polytechniku v Praze, a sice v letech 1840-1842.⁵⁷⁴ Do Vídně však odešel pracovně a stal se úředníkem stavebního oddělení ministerstva vnitra. 29. října 1871 mu byl při příležitosti dokončení budovy Muzea umění a průmyslu propůjčen zlatý kříž s korunou za zásluhy.⁵⁷⁵ Oženil se s Margarethou Stettinger a v roce 1850 se jim ve Vídni narodil syn Ferdinand Karl. Ferdinand Gaube nepochybně udržoval s litoměřickými příbuznými pravidelný styk, protože i jeho syn Ferdinand Karl se v Litoměřicích v roce 1878 oženil. Byl tehdy soudním auskultantem v Přisečnici. Jeho žena Augusta Magdalena Eifler byla dcerou zemského soudního rady Bernarda Eiflera z čp. 44m.⁵⁷⁶ Sám Ferdinand Gaube

⁵⁷¹ Více v medailonu Ignaze Antona Geubeho.

⁵⁷² SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/38, pag. 181.

⁵⁷³ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁵⁷⁴ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 276.

⁵⁷⁵ Verordnungsblatt für den Dienstbereich Ministeriums für Cultus und Unterricht, roč. 1871, s. 304.

⁵⁷⁶ SOA Litoměřice, Sbíрка matrik, sign. 98/119, pag. 60.

byl v Litoměřicích pohřben, ač zemřel ve Vídni. Zemřel 20. srpna 1885 jako c.k. stavební rada, bytem ve Vídni IX, Währingstraße 24.⁵⁷⁷

Gaubeho tvorba prošla během více než čtyřiceti let vývojem. Jeho realizace ze čtyřicátých let se od počátečních liší. Avšak i ve shodném období lze nalézt dosti odlišná řešení. Jen pár let dělí průčelí spojeného domu čp. 148-151m s vysokým pilastrovým řádem (1843) a novostavby čp. 40m (1847), řešení jsou však zásadně odlišná.

Josef Gaube neměl své pole působnosti jen ve stavbách pro privátní objednavatele, ale hojně realizoval zakázky pro město, stát a zřejmě i církve (jeho činnost mimo Litoměřice však byla mimo záběr této práce). Jeho firma musela být skutečně poměrně velká, o čemž svědčí i velký počet přijímaných učedníků. Ač v projekční činnosti se mu někteří stavitelé dokázali vyrovnat (Veit Haala, částečně Josef Vetter), v tomto směru neměl konkurenci. Jak bylo uvedeno v kapitole o přestavbě krajského úřadu (9.1), při demolici kostela sv. Michala hejtman Klecanský oslovil rovnou Gaubeho s odůvodněním, že je jediným, kdo je v Litoměřicích schopen akci provést. Z počátku čtyřicátých let známe i jméno Gaubeho políra, byl jím Jakob Häuzl.⁵⁷⁸

Jak už bylo řečeno výše, podnikal Gaube i v mnoha dalších sférách. V roce 1820 získal povolení zřídit cihelnu a vápenku, která byla i v mladším období jedním z nejvýznamnějších podniků tohoto typu ve městě.⁵⁷⁹ To mu upevňovalo i celkovou pozici ve městě. V řešení stavebního sporu v roce 1829 např. nechtěli jiní mistři věc posoudit s odůvodněním, že nemohou být objektivní, protože jsou na Gaubem závislí odběrem stavebního materiálu.⁵⁸⁰

Dalším polem Gaubeho podnikání bylo zemědělství. Protože se stal postupně majitelem většího množství zemědělských pozemků, rozhodl se k jejich účelnějšímu obhospodařování vystavět na svazích Radobýlu hospodářský dvůr čítající obytné stavení se stájemi, sýpku a stodolu. O povolení ke stavbě zažádal v roce 1830.⁵⁸¹ Zarostlé zbytky dvora označovaného podle něj později *Gaubehof* jsou dodnes v terénu po pravé straně silnice na Malíč patrné. Pro

⁵⁷⁷ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/121, pag. 153.

⁵⁷⁸ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, kt. 1193.

⁵⁷⁹ Podrobněji v kapitole 12.

⁵⁸⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 284, sign. I/3.

⁵⁸¹ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 286, sign. I/71.

svou obilnářskou produkci chtěl Gaube dokonce vystavět větrný mlýn, o jehož povolení požádal v roce 1836.⁵⁸² Nevíme však s jistotou, zda byl realizován – pravděpodobně nikoliv. Zajímavý je ale už projekt sám o sobě, protože představuje unikátní typ mlýna s horizontálně umístěným větrným kolem, který na našem území nemá obdoby. Kde se pro něj Gaube inspiroval, zůstává zatím záhadou.⁵⁸³

S jeho stavitelskou profesí je však především spojeno podnikání v nemovitostech. Této problematice by bylo vhodné do budoucna věnovat ještě bližší pozornost. Zatím lze jen říci, že Gaube stavěl či přestavoval domy a využíval pak zisk z nájemních bytů. Protože neznáme celý vývoj jeho držby majetku, nelze říci, zda užíval i praxi koupě zchátralého domu a prodeje novostavby se ziskem.

Prvním jeho „developerským“ projektem byla výstavba šesti přízemních řadových domků na předměstí v dnešní Švermově ulici podle plánu z roku 1832.⁵⁸⁴

Celkový přehled jím vlastněných domů k roku 1843 poskytuje stabilní katastr. Ve městě to byly domy čp. 135m na rohu Novobranské a Okružní, čp. 148-151m na rohu náměstí a Lidické ulice, čp. 208m v Dlouhé ulici, čp. 259m v Michalské ulici spolu s baštou čp. 260m za tímto domem; na předměstí dům s kavárnou u mostu čp. 238p, domy čp. 346-350p ve Švermově ulici, hospodářský dvůr pod Radobýlem „*Gaubehof*“ čp. 322 a dům čp. 342p patřící k cihelně při českolipské silnici.⁵⁸⁵ Tím však ještě Gaubeho činnost týkající se nemovitostí neskončila. V prosinci 1844 mu bylo uděleno stavební povolení na přestavbu či novostavbu (plán není dochován) domu čp. 122m na rohu Velké a Malé Dominikánské ulice, který koupil v dražbě. O kolaudaci požádal v dubnu 1846.⁵⁸⁶ V roce 1852 nahrazoval novostavbou dům čp. 167m na rohu náměstí a Velké Dominikánské ulice. Za tuto stavbu byl popotahován okresním úřadem a byla mu vyměřena pokuta ve výši 50 zlatých, protože stavba odporovala stavebnímu řádu. Okresní úřad musel v této věci město opakovaně upomínat, aby proti Gaubemu zakročilo. Ten pak v roce 1853 předložil nový plán. Žádný z plánů však není dochován.⁵⁸⁷ O větší developerský počín se pokusil ještě v padesátých letech, kdy na svém

⁵⁸² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. III/26.

⁵⁸³ Srov. <http://www.povetnik.cz/zanikle-typy> [citováno 2018-03-01]. Na našem území byly běžné dva typy – mlýn německý neboli beraní, který se natáčel proti větru celý, a mlýn holandský, kde se natáčí pouze střecha s větrným kolem. Pro mlýn s horizontálně umístěným kolem byl dosud znám jen návrh mlýna v Kostelci nad Černými lesy, o němž však není známo, zda byl skutečně postaven.

⁵⁸⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 287, sign. II/29.

⁵⁸⁵ NA Praha, SK, sign. Li 257.

⁵⁸⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

⁵⁸⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1179.

pozemku na předměstí v Zahradnické ulici naprojektoval šest řadových patrových domů. O stavební povolení požádal v roce 1856, ale úřad věc z blíže neznámých důvodů zdržoval a povolení vydal až v roce 1859 po opakovaných Gaubeho urgencích, že se mu kazí navezený materiál. Kvůli plánované ulici ke kostelu sv. Václava (která nebyla nikdy realizována) mu však bylo povoleno jen pět domů. Gaube proto od záměru ustoupil.⁵⁸⁸ Zřejmě nedlouho před svou smrtí koupil a přestavoval dům čp. 214m ve Vavřínecké ulici.⁵⁸⁹

V padesátých letech 19. století už projekční činnost Josefa Gaubeho slábne. Poslední známý plán je z roku 1859 (pro přestavbu domu čp. 133p), ale těch několik málo plánů z padesátých let už zřejmě není kreslených jeho rukou.

Gaube Ignaz Anton (1815-1893)

Ignaz Anton Gaube byl synem Josefa Gaubeho a jeho pokračovatelem v Litoměřicích. Ve sledovaném období byl celkově bezkonkurenčně nejproduktivnějším projektantem, dochovaných plánů je více než sto, a to nezahrnují období po roce 1870, kdy Gaube pokračoval ve své činnosti. V literatuře jsou některé jeho projekty připisovány jeho otci.

Narodil se 31. července 1815 v domě čp. 193m.⁵⁹⁰ Po smrti o tři roky staršího bratra Josefa v roce 1824 se stal nejstarším synem a jeho vzdělání byla věnována patřičná pozornost. Po absolvování třetí gramatikální třídy na litoměřickém gymnáziu a vyučení u otce odešel Gaube do Vídně na polytechniku, kam se zapsal ve školním roce 1832/1833 a strávil zde pět let. Kromě zkoušky z elementární matematiky v prvním roce studia, kterou složil jen s hodnocením *dritte Klasse*, měl vynikající studijní výsledky. V prvním roce studoval technologii, elementární matematiku a elementární kreslení architektury, ve druhém si zapsal znovu elementární matematiku, kterou už však absolvoval s vyznamenáním, dále architektonické, strojní a situační kreslení. Ve třetím ročníku absolvoval vyšší matematiku a fyziku a pokračoval v elementárním kreslení architektonickém, strojním a perspektivním; ve čtvrtém ročníku následovalo strojnictví, strojní kreslení a z praktické geometrie předměty polní měření a planimetrie, zeměměřičství a teorie kreslení map a nivelace a kreslení geometrických plánů a map. V posledním roce si zapsal všeobecnou technickou chemii,

⁵⁸⁸ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 305, sign. 9/44.

⁵⁸⁹ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 309, sign. 9/301.

⁵⁹⁰ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/37, pag. 61.

kteřou absolvoval bez zkoušky a ze stavitelství předměty pozemní, vodní a silniční stavitelství, stavební ekonomii a kreslení architektonických a hydrotechnických plánů. Prakticky všechny zkoušky absolvoval s vyznamenáním.⁵⁹¹

Nevíme, zda se hned po studiích Ignaz Anton vrátil do Litoměřic, nebo sbíral ještě zkušenosti ve Vídni či jinde. V Litoměřicích je doložen až v roce 1843. 6. října 1843 byl na základě vydaného dekretu magistrátu na stavitelské právo pro krajské město Litoměřice inkorporován do cechu⁵⁹² a 9. prosince získal měšťanské právo.⁵⁹³ V letech 1852-1859 byl předním cechmistrem, posledním před zrušením cechu.⁵⁹⁴

I.A. Gaube se živě zajímal o stavební dění v zemi. V roce 1844 se účastnil III. sjezdu německých architektů a inženýrů v Praze.⁵⁹⁵ V roce 1866 vstoupil do nově založeného Spolku architektů a inženýrů v Čechách.⁵⁹⁶

Samostatnou činnost zahájil až v roce 1844, ze kdy pocházejí jeho první plány. Mylně je mu v literatuře připisován projekt tereziánské radnice, stavěné v letech 1839-1841.⁵⁹⁷

Šíře podnikatelských aktivit nebyla u mladšího Gaubeho taková jako u jeho otce. Nepodnikal v zemědělství, ani neobchodoval s nemovitostmi. Koupil jednu z litoměřických cihlen, ale zřejmě až v době, kdy byl už jeho otec po smrti a on vlastnil i jeho bývalou cihelnu při českolipské silnici. Byl pak jedním ze spoluzakladatelů akciové cihelny.⁵⁹⁸ Zato jeho projekční činnost, jak už bylo uvedeno, byla neobyčejně bohatá. Ve městě jsou s jeho jménem spojeny přestavby či novostavby domů čp. 8m v Jezuitské ulici (1847), čp. 5m tamtéž (1856), čp. 233m na Kostelním náměstí (1856), čp. 173-174m v Dlouhé ulici (1860), čp. 183m tamtéž (1865), čp. 32-33m v Michalské ulici (1868). Je autorem velkého množství domů na předměstích v nově vznikající zástavbě tzv. Štěpánského předměstí, ale i v jiných částech, např. tři domy čp. 496p, 497p a 1228p na Mariánském náměstí (1863), čp. 274m na rohu Michalské a Jarošovy (1867) atd. Poté, co po otci zdědil cihelnu, vystavěl zde novou

⁵⁹¹ AT TUWA, Höererkataloge – technische Abteilung, 1833-1837.

⁵⁹² SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁵⁹³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 39 rejstřík měšťanů.

⁵⁹⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁵⁹⁵ *Allgemeine Bauzeitung*, roč. 9/1844, s. 237-261.

⁵⁹⁶ *Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Čechách*, roč. 1/1866, s. 42.

⁵⁹⁷ Ve skutečnosti byl autorem původního projektu místní stavitel Joseph Liebl. Zemské stavební ředitelství pak vypracovalo nový plán druhého patra a průčelí. NA Praha, ČG-vš., per 1836-1840, sign. 36 35/7, kt. 384.

⁵⁹⁸ Podrobněji bylo toto téma pojednáno v kapitole 12.

modernější pec (1863). Také on pracoval na zakázkách pro město, z nejvýznamnějších je potřeba zmínit projekt přestavby radnice z roku 1852.⁵⁹⁹

Ignaz Anton Gaube byl ženat s Henriettou Meyner, dcerou krajského pokladníka Wilhelma Meynera v Praze. Svatba zřejmě dle zvyku proběhla v bydlišti nevěsty, takže v litoměřické matrice o ní není záznam. Dle úmrtní matriky byl Gaube ženat 35 let, což sňatek datuje asi do roku 1858. S tím koresponduje i narození prvního syna Rudolfa Josefa 13. dubna 1859.⁶⁰⁰ Manželé měli ještě další tři děti, syny Maxmiliána Josefa (nar. 20. října 1860)⁶⁰¹ a Karla Josefa (nar. 30. června 1862)⁶⁰² a dceru Marii Katharinu (nar. 18. září 1868).⁶⁰³ Rodina bydlela v domě čp. 50m ve Velké Krajské ulici, který Gaube od základu nově vystavěl podle plánu z roku 1848.⁶⁰⁴

Ignaz Anton Gaube zemřel 25. prosince 1893 na mozkovou mrtvici.⁶⁰⁵

V *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, v níž je uveden jako Ignác (Hynek), je mu kromě několika staveb v Litoměřicích a na Litoměřicku připisována úprava zvonice ve Stráži nad Nežárkou v roce 1861.⁶⁰⁶ Zdrojem informace jsou *Umělecké památky Čech*, kde je však uveden jen „inž. Gaube“ bez křestního jména.⁶⁰⁷ Lze důvodně pochybovat o správném ztotožnění této osoby, není známo, že by Gaube působil v takové vzdálenosti od Litoměřicka; ověření této skutečnosti v pramenech však bylo mimo možnosti této práce.

Geißler Johann (1735-1814)

Johann Geißler se narodil 7. ledna 1735 v Klínech u Litvínova, pokřtěn byl jako Johann Jacob.⁶⁰⁸ Kdy přesně přišel Geißler do Litoměřic, nevíme, je zde doložen křty několika dcer

⁵⁹⁹ O tom podrobněji v kapitole 9.3.1.

⁶⁰⁰ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/43, pag. 286.

⁶⁰¹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/ 43, pag. 352.

⁶⁰² SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/115, pag. 1.

⁶⁰³ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/115, pag. 169.

⁶⁰⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 293, sign. 3/342.

⁶⁰⁵ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/139, pag. 206.

⁶⁰⁶ VLČEK, Pavel a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 194.

⁶⁰⁷ POCHÉ, Emanuel a kol.: *Umělecké památky Čech 3*, Praha 1980, s. 442.

⁶⁰⁸ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 48/1, pag. 278.

od roku 1789. Jeho žena pocházela z Levína. Mistrem se stal až v roce 1795,⁶⁰⁹ je dochován i jeho výkres z mistrovské zkoušky.⁶¹⁰ 1. ledna 1798 k němu vstoupil do učení Josef Gaube.⁶¹¹

Jeho stavební činnost vůbec neznáme. Zemřel 19. září 1814 v 78 letech na vyčerpání (*Auszehrung*).⁶¹²

Gruss Johann (1790-1855)

Johann Gruss starší byl malířem. Narodil se v roce 1790 v Pšově u Podbořan jako syn sedláka. Studoval nejprve teologii, ale v roce 1806 ji opustil ve prospěch studia na pražské akademii. Žil nejprve ve Varnsdorfu, v Litoměřicích je doložen od roku 1830.⁶¹³ Zabýval se především restaurováním církevních obrazů, z nichž nejznámější je jeho zásah do Dürerovy Růžencové slavnosti. V Litoměřicích restauroval obrazy Karla Škréty v katedrále, maloval i vlastní oltářní obrazy (Strážště). Působil také jako profesor kreslení. Gruss se běžně stavební projekcí nezabýval, navrhl však svůj vlastní dům čp. 356p v Dómské ulici (1835) a zahradní domek, které se pozoruhodně vymykají z běžné litoměřické stavební produkce.⁶¹⁴

Haala Veit (1801-1866) a jeho synové

Veit Haala se narodil 4. července 1801 v Úhercích čp. 20 u Stodu na panství Chotěšov. Jeho otec Adalbert Haala byl sedlák.⁶¹⁵ Haala studoval v letech 1821-1823 na pražské polytechnice.⁶¹⁶ Kdy Haala přišel do Litoměřic, nevíme. Poprvé je pramenně doložen až při svém sňatku. Oženil se 5. srpna 1834 s osmnáctiletou Marií Annou, dcerou Mathiase Lutze, kamnáře, krupaře a majitele domu čp. 169p (pocházel ze Smečna, matka byla z litoměřického

⁶⁰⁹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 70v.

⁶¹⁰ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, stavební dokumentace kt. 3.

⁶¹¹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 80v.

⁶¹² SOA Litoměřice, Sběrka matrik, sign. 98/61, pag. 309.

⁶¹³ HORÁK, Tomáš, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16.-19. století*, Praha 2007, s. 96.

⁶¹⁴ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. II/112.

⁶¹⁵ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, sign. Úherce 34, pag. 40.

⁶¹⁶ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 278.

předměstí). V době sňatku bydlel v domě 76m, svědkem mu byl krajský inženýr Wenzel Geržabek. Sám Haala je označen jako zkoušený lesní a stavební znalec a pomocník krajského inženýra.⁶¹⁷ Tím byl ještě v době narození syna 12. července 1835, kdy bydlel v domě čp. 85m.⁶¹⁸ V roce 1836 už samostatně projektoval a při narození dcery v roce 1837 je už označován jako měšťanský stavitel.⁶¹⁹ Nikdy však nevstoupil do cechu. Přelomem v jeho kariéře tedy zřejmě bylo úmrtí litoměřického krajského inženýra Wenzela Geržabka, pro něhož pracoval. Jak už bylo zmíněno v Geržabkově biografickém medailonu, platil krajský inženýr svého pomocníka sám. Jelikož novému krajskému inženýrovi se podařilo získat státem placenou výpomoc ze zemského stavebního ředitelství, byl Haala donucen se osamostatnit. Období práce pro krajského inženýra ale mělo (kromě jeho studia na polytechnice) určitě významný vliv na jeho tvorbu. S Geržabkem ho navíc pojily nejen pracovní vztahy, jak vyplývá z faktu, že mu Geržabek svědčil na svatbě.

Měšťanské právo získal Haala 18. listopadu 1842.⁶²⁰ Zemřel 30. ledna 1866 ve svém domě na předměstí čp. 385p na vyčerpání (*Auszeehrung*).⁶²¹

Školení na polytechnice i praxe u krajského inženýra ho řadí mezi projektanty vyšší úrovně s kultivovaným výtvarným projevem. Především je však třeba vyzdvihnout brzké uplatňování technických inovací především v oblasti vytápění (sporáky, úzké tahové komíny), ale i krovky vaznicové soustavy. Byl jedním z mála stavitelů, kteří se dokázali prosadit v konkurenci Josefa Gaubeho. Je od něj dochováno přes 80 plánů. Pracoval i pro město, dle jeho projektu byl např. přestavěn obecní dům U Černého orla čp. 12m. Z nejvýznamnějších realizací je třeba zmínit mariánský špitál při žitenické silnici (první etapu) v roce 1843. Kromě řady přestaveb i novostaveb městských i předměstských domů navrhl také přístavbu budovy střelnice na Střeleckém ostrově (1850) nebo přestavbu domku převozníka čp. 232p na půvabnou restauraci a její následné rozšíření a zvýšení o patro (1848, 1851). Z městských domů zasluhuje pozornost velkoryse koncipovaný nájemní dům čp. 199 v Dlouhé ulici (1865-1866).

⁶¹⁷ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/45, pag. 207.

⁶¹⁸ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/40, pag. 369.

⁶¹⁹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/40, pag. 497.

⁶²⁰ SOKA Litoměřice, AM Litoměřice, i.č. 39 rejstřík měšťanů.

⁶²¹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/64, pag. 317.

Veit Haala měl tři syny, kteří pokračovali v otcově profesi. Nejstarší **Heinrich Haala** (1835- po 1917) studoval v letech 1853-1855 na pražské polytechnice, v roce 1856 je uveden jako kreslič.⁶²² V Litoměřicích nezanechal výraznější stopu, je doložen pouze dvěma plány, v roce 1855 projektoval úpravy bývalého domu a tiskárny C. W. Medaua čp. 262m na učitelský ústav,⁶²³ v roce 1857 navrhl rozšíření mariánského špitálu, jehož autorem byl jeho otec Veit. Jím navržená jižní fasáda, obrácená k ulici Na Valech, pojatá v historizujícím duchu, je tak dnes chápána jako hlavní.⁶²⁴ V letech 1858-1859 vedl Heinrich v Opavě stavbu vyšší reálky, kterou projektoval Ludwig Förster. Protože Haalu poslal do Opavy přímo Förster, vyslovil P. Šopák domněnku, že Haala studoval ve Vídni.⁶²⁵ To se však nejeví jako příliš pravděpodobné, k seznámí Haaly a Förstera zřejmě došlo za jiných okolností. Heinrich Haala se v Opavě trvale usadil a provozoval zde také pískovnu.⁶²⁶ Heinrich se – na rozdíl od svých dvou bratrů – dožil pozhnaného věku. Ještě v roce 1917, tedy ve svých 82 letech, se oženil v Mokřích Lazcích u Opavy s Marií Annou Putscher.⁶²⁷ Druhý syn **Wilhelm Haala** (1842-1871) projektoval v šedesátých letech 19. století řadu novostaveb na předměstí i některé přestavby ve městě. Kreslil zřejmě také některé plány, které podepsal jeho otec Veit. Zemřel však už v 29 letech. O jeho vzdělání se nepodařilo nic bližšího zjistit, mezi studenty pražské polytechniky uváděn není. Své plány podepisoval jako *Baumeister*. Činnost dalšího syna **Gustava Haaly** (1844-1879) v sedmdesátých letech 19. století už spadá mimo časový rámec této práce. I on však zemřel předčasně, v 35 letech na tuberkulózu.⁶²⁸

Hacker Wenzel (1835-?)

Wenzel Hacker se narodil 1. prosince 1835 v Plzni na saském předměstí čp. 72 jako syn stavitele Martina Hackera. Jeho matka Amálie, rozená Václavíčková, pocházela z Prahy. Rodina se později přestěhovala do Ústí nad Labem do domu čp. 506. Do Litoměřic se Hacker přiženil, 11. května 1861 uzavřel sňatek s dvacetiletou dcerou Veita Haaly Florentinou

⁶²² JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 278.

⁶²³ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 305, sign. 9/13-30.

⁶²⁴ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 306, sign. 9/13-69.

⁶²⁵ ŠOPÁK, Pavel, *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*, Opava 2003, s. 156.

⁶²⁶ ŠOPÁK, Pavel, *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*, Opava 2003, s. 156.

⁶²⁷ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. 98/40, pag. 369.

⁶²⁸ SOA Litoměřice, Sbirka matrik, sign. 98/132, pag. 16.

Annou. Tehdy už je označován jako stavitel.⁶²⁹ Jeho činnost spadá až do závěrečné fáze sledovaného období, je od něj dochováno z této doby cca 15 plánů. Jeho tvorba je převážně ve velmi jednoduchých architektonických („neslohových“) formách, některé projekty však už jasně svědčí o vybočení z dozívající klasicistní éry. Pozoruhodný je zvláště jeho plán pro novostavbu dvojdomu čp. 463-464p na rohu dnešní Jarošovy a Vodní ulice se slepými arkádami nesenými vysokým pilastrovým řádem s bohatým zjemnělým dekorem z roku 1862. Jeden z domů byl demolován, druhý přestavěn, ale fotografie zachycující stavbu železničního tunelu zaznamenává jeho původní podobu a skutečně bylo průčelí takto realizováno.

V roce 1866 se stal Hacker členem nově založeného Spolku architektů a inženýrů v Čechách.⁶³⁰

Lochnitt Wenzel (kolem 1800-1862)

Litoměřický rodák Wenzel Lochnitt studoval v Praze na technice v letech 1818-20. Ve dvacátých až čtyřicátých letech byl cestmistrem v Litoměřicích. V roce 1856 pracoval na zemském stavebním ředitelství.⁶³¹ Projekcí domů se Lochnitt nezabýval, jedinou výjimku představuje jeho vlastní dům čp. 159m na náměstí, který zdědil po rodičích a dle plánů z let 1833 a 1835 přestavěl.⁶³² Byla to jedna z prvních větších plánově doložených klasicistních přestaveb domů ve městě. Lochnitt zemřel 25. března 1862 na vysílení (*Entkräftung*) stále ještě jako zaměstnanec zemského stavebního ředitelství.⁶³³

⁶²⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/127, pag. 12.

⁶³⁰ *Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Čechách*, roč. 1/1866, s. 42.

⁶³¹ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 296.

⁶³² SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 287, sign. II/45.

⁶³³ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, sign. 98/120, pag. 409.

Neiter Jakob (též Neuter) (kolem 1784 -1853)

Tesařský mistr Jakob Neiter (někdy psán též jako Neuter) se narodil v *Tschochau* kolem roku 1784.⁶³⁴ V roce 1802 skončil učení v litoměřickém cechu u Johanna Georga Pachmanna.⁶³⁵ Mistrem se stal roku 1827.⁶³⁶ Kromě toho, že je autorem několika plánů krovů, v roce 1843 navrhl vlastní dům na předměstí (čp. 400p).⁶³⁷ Zemřel v roce 1853.⁶³⁸

Salomon Ignaz (kolem 1776 – 1854) a jeho synové

Tesařský mistr Ignaz Salomon pocházel ze Sibiu (něm. Herrmannstadt) v Sedmihradsku. Jak se dostal do Litoměřic, nevíme, ale v roce 1810 se zde stal mistrem, i když jeho mistrovská zkouška (výkres krovu kostela a kláštera), jak bylo zmíněno v kapitole o cechu, nebyla hodnocena příliš pozitivně.⁶³⁹ Už následujícího roku spolupracoval s Josefem Gaubem na projektu přestavby dominikánského kláštera na krajský úřad.⁶⁴⁰ S Gaubem během svého profesního života spolupracoval častěji. Stal se zřejmě vůdčí osobností svého oboru ve městě. V letech 1834-1850 byl druhým cechmistrem, v letech 1850-1852 předním cechmistrem.⁶⁴¹ Dva jeho synové se u něj vyučili tesařskému řemeslu - v roce 1843 se stal mistrem **Josef Salomon**, v roce 1844 **Eduard Salomon**.⁶⁴²

Všichni tři kromě tesařského řemesla projektovali i několik domů na předměstích, Eduard byl u dvou z nich zároveň i stavebníkem (čp. 475-476 v Zahradnické ulici⁶⁴³).

⁶³⁴ Údaj převzat z úmrtní matriky (nebylo ověřováno dalším bádáním). *Großtschochau* = Řehlovice, *Kleintschochau* = Šachov (oboje okr. Ústí nad Labem). SOA LT, Sbírká matrik, sign. 98/63, pag. 389.

⁶³⁵ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 99v.

⁶³⁶ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, bez foliace.

⁶³⁷ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 1180.

⁶³⁸ SOA LT, Sbírká matrik, sign. 98/63, pag. 389.

⁶³⁹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1, f. 121.

⁶⁴⁰ NA Praha, ČG-publ., per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949.

⁶⁴¹ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁶⁴² SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁶⁴³ SOKA Lovosice, OÚ Litoměřice, kt. 309, sign. 9/13-302.

Schubert Paul (1831-?)

O Paulu (?) Schubertovi se mnoho informací zjistit nepodařilo. Patřil k nejmladší generaci projektantů ve sledovaném období. Podepisoval se jako *Baumeister*, místo křestního jména užíval vždy jen iniciálu P. Vzhledem k tomu, že v seznamu posluchačů pražské polytechniky najdeme v letech 1852-1854 Paula Schuberta z Řehlovic, který byl v roce 1856 kresličem, lze předpokládat, že se jedná o tutéž osobu.⁶⁴⁴ Narodil se 28. června 1831 jako syn sedláka Franze Antona Schuberta v Řehlovicích čp. 31. Matka pocházela z Libochovan.⁶⁴⁵ O osobním životě Schuberta není nic známo, v Litoměřicích zřejmě pobyl jen velmi krátce. Plány je doložen pouze v období 1858-1861, je jich od něj dochováno jen 11. Ve městě projektoval např. přestavbu domů čp. 118-119 ve Velké Dominikánské ulici nebo přestavbu se zazděním podloubí domu čp. 177 v Dlouhé ulici.

Schweizer Franz (1821- ?)

Franz Schweizer se narodil 2. září 1821 v Michalovicích čp. 43 jako syn domkáře Wenzela Schweizera.⁶⁴⁶ 15. ledna 1856 se v Litoměřicích oženil s osmadvacetiletou děvečkou Marií Treweckou (sloužila na předměstí čp. 78), dcerou krejčího a domkáře Johanna Trnowského z Bezděkova čp. 16.⁶⁴⁷ Tehdy byl uveden jako zednický tovaryš a bydlel v nájmu v domě čp. 129p. Samostatnou projekční činnost zaznamenáváme u Schweizera od roku 1861, kdy už byl mistrem, a je nutno říci, že byl velmi produktivní, protože z období do roku 1870 je od něj zachováno téměř 40 plánů. Zdá se, že před zahájením vlastní projekční praxe pracoval pro Ignaze Antona Gaubeho, protože rukopis na některých plánech, které Gaube jen signoval, avšak sám osobně nekreslil, je shodné se Schweizerovými plány. Jde např. o přestavbu bývalé dívčí školy čp. 233m (1856) nebo novostavbu dvojdomu čp. 457-458p (1858). Schweizer projektoval především na předměstí, ve městě je např. autorem přestavby domu čp. 31m v Michalské ulici (1866) a čp. 244 v Mostecké ulici (1867) nebo zazdění několika podloubí na

⁶⁴⁴ JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856, s. 320.

⁶⁴⁵ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 145/6, f. 49.

⁶⁴⁶ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/85, pag. 5. V matrice je uveden jako Schweitzer, pod zápisem jsou dvě poznámky, jedna z roku 1897, že dle výnosu místodržitelství je správná podoba jména Schweitzer, druhá z roku 1904, že místodržitelství povolilo formu jména Schweizer.

⁶⁴⁷ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/60, pag. 224.

jižní straně náměstí (1870). Jednou z jeho největších realizací byla novostavba čp. 32-33m po požáru (1868), i když fasáda byla řešena odlišně než na projektu. Zmínit je nutno též dům čp. 60 v měšťanském pivovaru s rozsáhlými dvoupatrovými ležáckými sklepy a historizujícím pojetím fasády (1868).

Zřejmě nesprávným čtením jména došlo k tomu, že v *Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách* je uveden jako Schweiger.⁶⁴⁸ Tento údaj dále převzal T. Horák, kromě toho však v pramenech zjistil i existenci Franze Schweizera, proto uvedl obě jména jako dvě různé osoby.⁶⁴⁹

Vetter Josef (1797-1845)

Josef Vetter se narodil 22. srpna 1797 v Úštěku v čp. 49, jeho otcem byl Andreas Vetter, jehož řemeslo není v matrice uvedeno.⁶⁵⁰ Z matričního zápisu při narození dcery Wilhelminy v roce 1833 se však dovídáme, že jeho otec byl taktéž zednickým mistrem. Jeho žena pocházela z Panenského Týnce. Rodina tehdy bydlela v nájmu v domě čp. 128m.⁶⁵¹ V roce 1831 byl Josef Vetter přijat jako mistr do litoměřického cechu.⁶⁵² Měšťanské právo získal 18. října 1833.⁶⁵³ V letech 1838-1845 byl představeným cechu.⁶⁵⁴ Zemřel 15. ledna 1845 na plicní tuberkulózu.⁶⁵⁵

Vetter byl prvním, kdo v Litoměřicích začal konkurovat Josefu Gaubemu. Jeho působení bylo z důvodu brzké smrti poměrně krátké, přesto je od něj dochováno z období let 1832-1845 přes 40 plánů. Doložena je i jeho činnost v Terezíně. Úroveň jeho projektů je poměrně vysoká. V roce 1836 projektoval přestavbu vlastního domu čp. 129m ve Velké Dominikánské ulici, v němž navrhl v přízemí větší byt o kuchyni, třech pokojích a spíži, v patře pak dva menší byty. Projektoval přestavbu a nástavbu druhého patra domu č. p. 210 v Dlouhé ulici (1843), kde však řešení fasády upravil krajský inženýr Kottnauer. Jeho domy jsou většinou

⁶⁴⁸ VLČEK, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 597.

⁶⁴⁹ HORÁK, Tomáš, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16.-19. století*, Praha 2007, s. 45.

⁶⁵⁰ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 175/7, f. 66.

⁶⁵¹ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/40, f. 253.

⁶⁵² SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1.

⁶⁵³ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, i. č. 39 rejstřík měšťanů.

⁶⁵⁴ SOKA Lovosice, Cech zedníků Litoměřice, i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2.

⁶⁵⁵ SOA Litoměřice, Sbírká matrik, sign. 98/120, pag. 80.

členěny pásovou rustikou v přízemí, někdy i v patře nebo mají alespoň rustikové lizény.⁶⁵⁶ Nejvýznamnější stavbou, u níž však není zcela jisté Vetterovo autorství, byla rozlehlá budova tiskárny Karla Wilhelma Medaua č. p. 262. Dochován je pouze Vetterem signovaný plán již realizované stavby z roku 1837, z něhož vyplývá, že původní plán byl schválen krajským úřadem už v roce 1835 a že na stavbě došlo ke změnám. Objekt byl v roce 1855 přestavěn pro účely učitelského ústavu (tzv. staré pedagogium) a později byl demolován a nahrazen stavbou vojenského velitelství.

Vetter je dalším z litoměřických zednických mistrů, u něhož došlo zkomolením jména ke zdvojení. Horák ve své monografii uvádí kromě Josefa Vettera také Josefa Väteru jako jinou osobu.⁶⁵⁷

⁶⁵⁶ SOKA Lovosice, AM Litoměřice, kt. 289, sign. III/19.

⁶⁵⁷ HORÁK, Tomáš, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16.-19. století*, Praha 2007, s. 43.

14 Závěr

Téma klasicistního stavitelství v Litoměřicích bylo vybráno (kromě osobního zájmu autorky) především ze dvou důvodů. Za prvé je v Litoměřicích poměrně dobře dochován stavební fond z daného období, za druhé je k němu velmi bohatá pramenná základna. Její studium bylo výzvou samo o sobě, protože její šíře je skutečně velká. Výzkumu byl podroben nejen fond Archiv města Litoměřice, v němž je často materiál k jedné akci rozptýlen do různých částí fondu, ale i dalších fondy. Z nich je třeba jmenovat především Krajský úřad Litoměřice I a fondy zemského gubernia České gubernium – Publicum a České gubernium – Všeobecná registratura. V těchto fondech je nutno bádát mravenčí práci pro jednotlivé stavební akce a události pomocí dobových pomocných knih.

Po heuristické fázi je však nutné uchopit, interpretovat a shrnout její výsledky. Jedním z hmatatelných výsledků práce je katalogový soupis více než 550 nalezených plánů, který se v případě zpřístupnění může stát pomůckou pro další bádání, protože dosud bylo možné pro konkrétní dům hledat plány pouze v části fondu, kde je stavební agenda uspořádána podle popisných čísel domů, ostatní plány však unikaly pozornosti.

Studiu byla podrobena i příslušná spisová dokumentace. Velmi podrobná rešerše se týkala především nejvýznamnějších budov ve městě, mezi něž lze počítat budovu krajského úřadu, radnici, dům Pod Bání (Kalich) čp. 15m, dům U Černého orla čp. 12m, divadlo a školské budovy. Jednotlivé kapitoly pak sumarizují získané poznatky o těchto stavbách. Velmi podrobně se podařilo objasnit vznik budovy krajského úřadu včetně překvapivé geneze jejího reprezentativního průčelí, vzniklého vlastně vyšším úřadům navzdory. Neméně zajímavý je vývoj náhledů na řešení situace zchátralé a kapacitně nedostačující radnice, která po sérii plánů pro zničující přestavby a novostavby skončila po polovině 19. století na svou dobu poměrně citlivou obnovou. I navržená přestavba renesančního domu čp. 12m byla odmítnuta a zachováno zůstalo alespoň průčelí, díky čemuž se dnes dům honosí mimořádně cenným figurálním sgrafitem, které bylo objeveno až ve druhé polovině 20. století. Velmi zajímavý je i vývoj návrhů adaptace domu Pod Bání včetně nalezení důkazu o tom, že historická ikonografie musí být vždy důsledně podrobována kritice. „Kalich“ na střeše domu byl už ve třicátých letech 19. století považován za hodnotný symbol města. V podstatě všechny výše uvedené poznatky jsou původní a dosud nepublikované, známá byla jen základní data přestaveb, a to ještě často uváděná více či méně mylně. Stejně tak zamýšlený (a dlouho

prosazovaný) projekt stavby budovy hlavní školy v kapucínské zahradě byl zcela neznámý, informace však chyběly i k realizované stavbě v Dlouhé ulici. Nejisté jsou závěry týkající se budovy reálky. Neobjasněna zůstala míra autorství Josefa Mockera, který sice zvítězil v architektonické soutěži (první v Litoměřicích!), ale s úplně odlišným návrhem průčelí. Při absenci byť jediného plánu signovaného Mockerem tak nelze říct, komu realizované průčelí připsat.

V případě privátní obytné zástavby nebylo možné pro takový rozsah stavebních akcí studovat ke každému jednotlivému domu spisovou složku dokumentace. Bylo však přistoupeno k celkové analýze těchto plánů, čímž se podařilo získat plastický obraz stavebního dění ve městě i na předměstí. Z možné výpovědi plánů byly vybrány konkrétní okruhy témat, které mají pro užívání domu zásadní význam, nebo jde o konstrukce, které prošly během sledovaného období důležitým vývojem. Těmto tématům byla věnována samostatná kapitola sumarizující výsledky a zasazující je do širšího kontextu.

Výsledek lze shrnout takto: Především bylo ověřeno, že takto systematickým studiem lze získat cenné výsledky, které vypovídají o konkrétním průběhu obecných vývojových procesů první poloviny 19. století v určité lokalitě. V daném případě lze vyzdvihnout raný průběh přechodu od dymníkových kuchyní k „čistým“ sporákovým i velmi brzké zavádění úzkých tahových komínů kruhového profilu, tzv. ruských. Velmi zajímavý soubor představují i zakreslené konstrukce krovů a schodišť. Naproti tomu výpověď stavebních plánů o architektonickém řešení fasád má své limity, a to ze dvou důvodů. Především plán nezaručuje, že stavba byla přesně podle něj realizována. Právě u fasád mohlo docházet k významným změnám. Příkladem může být např. dům čp. 209m v Dlouhé ulici, kde bylo realizováno naprosto odlišné řešení, než bylo zakresleno na plánu. Pak by mohly plány vypovídat spíše o obecných trendech než konkrétních řešeních. Druhým důvodem je, že stavební plány většinou neobsahují detaily fasád v dostatečné podrobnosti (schematicky bývají zachyceny především hlavice pilastrů, konzoly atd.).

Problematickou se však ukázala komparace výsledků s jinými konkrétními lokalitami. V takové míře podrobnosti totiž dosud výsledky z jiných lokalit nebyly publikovány. Jak už bylo poukázáno v úvodu, stále přetrvává v literatuře trend preferování nárysů fasád před půdorysy a na dům není nahlíženo komplexně. Druhým problémem jsou samozřejmě finanční limity při vydání publikací, omezující možnosti reprodukce většího množství plánů. Výsledky předkládané práce však mohou naopak představovat komparační materiál pro další výzkum.

Badatelská práce v oblasti působení krajských inženýrů přinesla řadu zcela nových poznatků. Zde lze vyzdvihnout především zjištění okolností reorganizace zemského stavebního ředitelství a ustanovení krajských inženýrů. Medailony litoměřických krajských inženýrů pak vynesly na světlo nové souvislosti a dosud neznámá jména. Kromě životních osudů jednotlivých aktérů (které vyžadovaly také hluboké ponoření do matrik) tato část práce přináší nové informace k poznání příslušníků stavební byrokracie. Samostatnou zmínku zaslouží dochovaný inventář knihovny prvního litoměřického krajského inženýra Davida Diallera.

Dalším přínosem práce jsou prohloubené poznatky o procesu projekce veřejných staveb a jejich realizaci, které potvrzují a prohlubují již dříve publikované závěry. Nadřízené úřady většinou projekty nižších úřadů přepracovávaly nebo nahrazovaly vlastním účelnějším řešením. Z daného vyplývá, že nemáme-li opravdu kompletně dochovaný spisový a plánový materiál k dané stavbě, může být určování autorství na základě torzální dokumentace velmi ošemetné. Zpracovaný litoměřický materiál přinesl mnohá překvapení, z nejzajímavějších je to např. vznik architektonického řešení fasády budovy krajského úřadu. Neméně pozoruhodný je vývoj projektu adaptace domu Pod Bání – Kalicha čp. 15m pro účely magistrátu.

Další částí práce, která při tomto výzkumu vznikla, jsou biografické medailony vybraných stavitelů, zednických a tesařských mistrů, kteří v daném období působili. Podařilo se bezpečně korigovat omyly literatury, která v několika případech udělala z jednoho stavitele dva různé s různými jmény, na světlo bylo vyneseno mnoho jmen dosud neznámých. I to vyžadovalo často mravenčí práci sbírání jednotlivých dílčích údajů a systematické ponoření do matrik. Podařilo se lépe zorientovat v postavení jednotlivých osob ve stavebním dění města. Potvrzena byla jednoznačně dominantní role Josefa Gaubeho, více vystoupil ze stínu i jeho syn Ignaz Anton. Ale ani podíl dalších stavitelů, jako byli Josef Vetter a Veit Haala nebylo rozhodně zanedbatelné. O stavební produkci generace nastupující až v padesátých či šedesátých letech se dosud nevědělo vůbec nic.

Prameny a literatura

Prameny

Národní archiv Praha (NA Praha)

České gubernium – Publicum (ČG-publ.)

per 1806-1815, sign. Pub 22/8, kt. 4932

per 1806-1815, sign. Pub 28/3, kt. 4949

per 1816-1825, sign. Pub 28/15, kt. 6548

per 1816-1825, sign. Pub 80/3-7, kt. 7011

per 1816-1825, sign. 80/3-10, kt. 7012

per 1826-1835, sign. 80/34, kt. 8175

České gubernium – Všeobecná registratura (ČG-vš.)

per 1836-1840, sign. 18 21/3, kt. 42

per 1836-1840, sign. 36/22, kt. 350

per 1836-1840, sign. 36 35/7, kt. 384

per 1841-1855, sign. 13 46/32, kt. 2089

per 1841-1855, sign. 28 36/4, kt. 2715

Stabilní katastr (SK)

sign. Li 257

Státní oblastní archiv Litoměřice (SOA Litoměřice)

Krajský úřad Litoměřice I (KÚ Litoměřice I)

i. č. 211-214 Jednací protokoly krajského inženýra

per 1813-1817, sign. Pub 1/16, kt. 977

per 1818-1822, sign. Pub 1/30, 1/31, kt. 1029

per 1818-1822, sign. Pub 16/186, kt. 1065

per 1818-1822, sign. Pub 39/199, kt. 1107

per 1818-1822, sign. Pub 69/35, kt. 1164

per 1818-1822, sign. Pub 69/75, kt. 1166

per 1823-1827, sign. Pub 69/18, kt. 1338

per 1823-1827, sign. Pub 69/51, kt. 1339

per 1833-1836, sign. Pub 1/12, kt. 1528

per 1833-1836, sign. Pub 21/3, kt. 1540
per 1837-1838, sign. Pub 1/14, kt. 1684
per 1839-1842, sign. Pub 1/6, kt. 1797
per 1839-1842, sign. Pub 1/10, kt. 1798
per 1839-1842, sign. Pub 69/215, kt. 2008
per 1839-1842, sign. Pub 78/82, kt. 2029

Krajský úřad Litoměřice II (KÚ Litoměřice II)

plány kt. 162
přezkušování mistrů, kt. 113

Sbírka matrik

sign. 27/2
sign. 48/1
sign. 86/1
sign. 98/16, 98/36, 98/37, 98/38, 98/39, 98/40, 98/42, 98/43, 98/44, 98/45, 98/47, 98/58,
98/59, 98/60, 98/61, 98/63, 98/64, 98/85, 98/119, 98/120, 98/121, 98/127, 98/132, 98/139
sign. 129/19
sign. 145/6
sign. 175/7

Státní oblastní archiv Plzeň (SOA Plzeň)

Sbírka matrik

Přimda 04
Úherce 34

Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha)

Sbírka matrik

Dobřichovice 04

Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích (SOkA Lovosice)

Archiv města Litoměřice (AM Litoměřice)

i. č. 38 Rejstřík měšťanů (1558)-1826, sign. IBg2
I. č. 39 Rejstřík měšťanů 1826-1917, sign. IBg3
i. č. 621 Věci pozůstalostní 1821, sign. VIII A IV Nro. 23, kt. 262
Oeconomica et dominicalia, sign. XIII, kt. 282

i. č. 760 Stavební záležitosti 1829-1855 kt. 284-294

Oec 3, kt. 332-334

i. č. 1148-1156 Stavební záležitosti 1864-1870, kt. 701-703

Ankertova manipulace:

i.č. 1522 Stavebnictví a budovy, kt. 1176-1184, 1188

i. č. 1524 Kulturní záležitosti, kt. 1192

i. č. 1525 Školské záležitosti, kt. 1193

i. č. 1526 Zdravotnictví a hřbitovy, kt. 1197

i.č. 1531 Parky (okrašlovací fond), kt. 1206

stavební dokumentace (neuspořádáno) kt. 1-3

bez i. č. Daňový rejstřík – přehled domů a majitelů 1812

bez i. č. Soupis obyvatel dle domů 1826, 1842

Archiv města Litoměřice – doplněk (AM Litoměřice – doplněk)

i. č. 10 Záležitosti stavební kt. 12, 17, 18, 19

Okresní úřad Litoměřice (OkÚ Litoměřice)

per 1850-1855, sign. 9/13, kt. 80-86

per 1855-1868, sign 9/13, kt.

per 1868-1883, kt. 496

různé plány a rozpočty kt. 1395

Cech zedníků Litoměřice

i. č. 3 Kniha protokolů a počtů 1781-1833, kn. č. 1

i. č. 4 Kniha protokolů a počtů 1834-1859, kn. č. 2

spisy kt. 1-5

Österreichisches Staatsarchiv (AT-OeStA)

Allgemeines Verwaltungsarchiv, Unterricht und Kultus

Unterrichtsministerium (1848-1940), Allgemeine Reihe, Akten, 2647

Studienhofkommission, Teil 2, Akten, Kart. 895

Allgemeines Verwaltungsarchiv, Plan-, Karten- und Fotosammlung

Plansammlung II, sign. A-XI-c/2

Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammer und Finanzministerium

Österreichisches Kammerale, Akten (1762-1820)

Faszikulatur 23 – Hofbauwesen, Fasz. 1626, sign. 366, 13, 346, 87

Faszikulatur 25 – Straßen, Brücken, Gebäude und Schaffahrtswesen, Fasz. 1687

Finanz- und Hofkammerarchiv, Sonderebestände, Sammlungen und Selekte

Karten- und Plansammlung, Sign. Ra-1072/1-2

Archiv der Technischen Universität Wien (AT TUWA)

Hörerkataloge – technische Abteilung

Sammlung der Hörerzeichnungen

Dobový tisk

Allgemeine Bauzeitung, roč. 1/1836

Allgemeine Bauzeitung roč. 5/1844

Bohemia, roč. 1840.

Bohemia, roč. 31/1858.

Leitmeritzer Wochenblatt, roč. 9/1864

Verordnungsblatt für den Dienstbereich Ministeriums für Cultus und Unterricht, roč. 1871

Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Čechách, roč. 1/1866.

Literatura, edice, dobové příručky

ANKERT, Heinrich, *Baumeister Balli*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XLI/1902-1903, Heft 1, s. 131–133.

ANKERT, Heinrich, *Statuten der Leitmeritzer Maurerzunft*, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 46/1908, s. 177-196.

ANKERT, Heinrich, *Zur Baugeschichte des Leitmeritzer Rathhauses*, Separatausdruck aus dem Leitmeritzer Zeitung 8, September 1911.

ANKERT, Heinrich, *100 Jahre Leitmeritzer Stadttheater*, Leitmeritz 1922.

AUGUSTA, Pavel – ŽÁKOVEC, Jan, *Plynové spotřebiče v běhu času*, Praha 2008.

BAŤKOVÁ, Růžena a kol., *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad*, Praha 1998.

BENEDIK, Christian, *Organisierung und Regulierung der k. k. Generalbaudirektion un deren Landesstellen*, in: Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich. Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts, 11. Band, Wien 1996, s. 13-28.

BENEDIK, Christian, *Zur Geschichte der Zeichnungen hofbaumtlicher Provenienz*, in: BÖSEL, Richard – BENEDIK, Christian – KRISTAN, Markus, *Exempla. Architekturzeichnungen der graphischen Sammlung Albertina*, Wien s.d., s. 42-61.

BENEŠOVÁ, Marie, *Česká architektura v proměnách dvou století 1780-1980*, Praha 1984.

BENKER, Gertrud, *Bürgerliches Wohnen. Städtische Wohnkultur in Mitteleuropa von der Gotik bis zum Jugendstil*, München 1984.

BENKER, Gertrud, *In alten Küchen. Einrichtung – Gerät – Kochkunst*, München 1987.

- BERÁNEK, Jan – MACEK, Petr (edd.), *Metodika stavebněhistorického průzkumu*, Praha 2015.
- BERÁNKOVÁ, Maruška, *Nejstarší plány domů v archivu města Klatov*, Sborník prací z historie a dějin umění 2/2003, s. 195-198
- Beschreibung neuer holzsparenden Oefen und Feuerherde zum Militär- und Civil-Gebrauch*, Wien 1808.
- BLÁHA, Jiří: *Krovy z pomezí jižních Čech a Moravy inspirované úspornými návrhy Michaela Ranka*, Průzkumy památek roč. XVII, 2010, č. 1, s. 67-82.
- BLÁHA, Jiří – EBEL, Martin, *Život a dílo pražského tesaře Michaela Ranka*, in: *Dějiny staveb* 2002, Plzeň 2003, s. 21-34.
- CERMAN, Ivo, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*. Praha 2008.
- Das Wiener Kaffehaus. Von Anfängen bis zur Zwischenkriegszeit*, Wien 1980.
- Dějiny českého výtvarného umění III/1*, Praha 2001.
- Die k. k. technische Hochschule in Wien 1815-1915*, Wien 1915.
- DOBEŠ, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- DOLGNER, Dieter, *Klassizismus*, Leipzig 1991.
- DOSKOČIL, Oldřich, *Z dějin litoměřického divadla a divadelnictví*, Praha 2002.
- DULLA, Matúš (ed.), *Kapitoly z historie bydlení*, Praha 2014.
- EBEL, Martin, *Furnologie aneb hledání cesty k úspornému topení do poloviny 19. století v soudobých vzornících*, Svorník 1/2003 *Vývoj a funkce topenišť*, Praha 2003, s. 241-254.
- EBEL, Martin, *Projekce v rukou předbřeznové státní byrokracie. Vývoj projektu pozdně klasicistní přestavby kostela v Liboci u Prahy od prvotního záměru k realizaci*, in: *Dějiny staveb* 2003, Plzeň 2004, s. 23-30.
- EBEL, Martin: *Konkurs na Zemské stavební ředitelství roku 1806 aneb co musel stavitel umět*, in: *Dějiny staveb* 2006, Plzeň 2006, s. 137-143.
- EBEL, Martin, *Dějiny českého stavebního práva*, Praha 2007.
- EBEL, Martin, *Reálný dopad stavebního práva na podobu města v druhé polovině 18. století a v 19. století*, in: KLADIVA, Pavel – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. Ostrava 2009, s. 251-256.
- EBEL, Martin – NOVÁ, Eliška, *Soumrak městských fortifikací po třicetileté válce*, Svorník 11/2013 *Opevnění*, Praha 2013, s. 166-176.

EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Principy proměny vytápěcích systémů v 19. století*, in: Dějiny staveb 2001, Plzeň 2001, s. 173-180.

EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Krovy na historických stavebních plánech*, in: Svorník 3/2005 Krovy a střechy, Praha 2005, s. 213-239.

EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech 1*, Praha 2014.

EBEL, Martin – ŠKABRADA, Jiří, *Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech 2*, Praha 2016.

EBELOVÁ, Ivana, *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.

FABER, Alfred, *Entwicklungsstufen der häuslichen Heizung*, München 1957.

FILIP, Oto, *Litoměřické památky*, in: Litoměřice. K 100. výročí smrti Josefa Jungmanna, Litoměřice 1947.

GABRIEL, František, *K metodám a problémům stavební historie*, Sborník Společnosti přátel starožitností 4/1996, s. 25-32.

GABRIEL, František – SMETANA, Jan, *Stavebně historický průzkum Litoměřice čp. 12*, 1996.

GEUTEBRÜCK, [Albert], *Beitrag zur Geschichte der engen oder sogenannten russischen Schornsteine*, Allgemeine Bauzeitung, roč. 1/1836, s. 414-416.

GILLY, David, *Handbuch der Land-Bau-Kunst, vorzüglich in Rücksicht auf die Construction der Wohn- und Wirtschafts-Gebäude*, Zweiter Theil, Berlin 1798.

GÄBLER, Ewald (Hg.), *Klassizismus. Baukunst in Oldenburg 1785-1860*, Oldenburg 1991

GUGITZ, Gustav, *Das Wiener Kaffehaus. Ein Stück Kultur- und Lokalgeschichte*, Wien 1940

HAJÓS, Géza (ed.), *Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765-1918*, Wien 2007.

Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer Sistematischen Verbindung enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1787. Dreizehnter Band, Wien 1789.

Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1848, Prag s. d.

Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1851, Prag s. d.

HILMERA, Jiří: *Česká divadelní architektura*, Praha 1999.

HNOJIL, Adam, *Studentské práce na pražské polytechnice z první poloviny 19. století v plánové sbírce Národního památkového ústavu, ústředního pracoviště v Praze*, ZPP roč. 66/2006, č. 5, s. 418-423.

- HORÁK, Tomáš, *Výtvarní umělci, umělečtí řemeslníci a výrobci hudebních nástrojů v Litoměřicích 16.-19. století*, Praha 2007.
- HUNSCHER, Martin – MOHR, Christoph, *Wohnen in Frankfurt am Main. Wohnformen, Quartiere und Städtebau im Wandel der Zeit*, Frankfurt am Main – New York 1995.
- CHYTIL, K., *Doba klasicismu a empiru v Praze*, Dílo roč. VI/1908, č. I, s. 33-60.
- JANÁK, Pavel, *Sto let obytného domu nájemného v Praze*, Styl 1933-1934.
- JANÁK, Petr: *Klasicistní měšťanské domy ve Varnsdorfu*, Mandava 2007-2008, s. 71-83.
- JELINEK, Carl, *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag. Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier*, Prag 1856.
- JERICKE, Alfred – DOLGNER, Dieter, *Der Klassizismus in der Baugeschichte Weimars*, Weimar 1975.
- JIRESCH, Erich – MIKOLETZKY, K. k. *polytechnische Institut – Technische Hochschule – Technische Universität Wien*, Wien 1997.
- JÍLEK, František, *Studie o technice v českých zemích 1800-1918 III.*, Praha 1985.
- JOHANNES, Ralph (Hg.), *Entwerfen. Architekturausbildung in Europa von Vitruv bis Mitte des 20. Jahrhunderts. Geschichte, Theorie, Praxis*, Hamburg 2009.
- JÖNDL, Johann Philippe, *Die landwirtschaftliche Baukunst*, I-III., Prag 1826-1829.
- JÖNDL, Johann Philipp, *Poučení o stavitelství pozemním vůbec a zvláště vzhledem na privátní a obecní stavení ve venkovských městech, městečkách a vesnicích*, Praha 1840, s. 97.
- KIBIC, Karel – FIŠERA, Zdeněk, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska I*, Praha 2009.
- KLADIVA, Pavel – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. Ostrava 2009.
- Klassizismus in Wien. Architektur und Plastik*, Wien 1980.
- KONEČNÝ, Michal, „*Civilní architektura*“ *ve službách státu. Teoretická východiska, instituce, styl a tvůrci na Moravě 1750-1840*, disertační práce MU Brno 2014.
- KONEČNÝ, Michal (ed.), *Vitruvius Moravicus. Neoklasicistní architektura na Moravě a ve Slezsku*, Brno 2015.
- KOSÁNOVÁ, Barbora – TOMAS, Jindřich a kol.: *Libri civitas III. Městská kniha Litoměřic (1341)-1562 v kontextu písemností městské kanceláře*, Ústí nad Labem 2006.
- KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997.

KOTYZOVÁ, Ilona – KOTYZA, Oldřich, *Litoměřice*, Praha – Litomyšl 2011.

KOVÁŘ, Daniel, *Stavební činnost v Českých Budějovicích v první polovině 19. století*, Staré Budějovice 1/2015, s. 82-123.

KRÄFTNER, Johann, *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa*, Wien 2016

KRÁL, Karel – SMETANA, Jan, *Franz Johann Bothe a Litoměřice*, Vlastivědný sborník Podřipsko 8/1998, č. 2, s. 83–86.

KROUPA, Jiří, *Antropologický obrat a umění v českých zemích kolem roku 1800*, in: Mezi časy... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800. Sborník příspěvků z 19. ročníku sympozií k problematice 19. století, Praha 2000, s. 11-24.

KÜHN, Karl, *Das alte Rathaus zu Leitmeritz – seine Baugeschichte und Wiederherstellung*, in: 1227–1927 Stadt Leitmeritz. Festschrift zur Feier des 700jährigen Bestandes als Stadt, Leitmeritz 1927, s. 143–158.

LEJSKOVÁ-MATYÁŠOVÁ, Milada, *Teplice v době klasicismu*, Teplice 1983.

LISÁ, Eva, *Karel hrabě Chotek. Nejvyšší purkrabí Království českého*, Praha 2008.

LUKSCH, Vinzenz, *Kunsttopographie des Bezirkes und der Stadt Leitmeritz*, před 1920. Nепublikovaný strojopis, uložený v OVM Litoměřice.

MACEK, Petr, *Klasicistní a empirická tvářnost města*, in: KOTYZA, Oldřich – SMETANA, Jan – Tomas, Jindřich a kol., *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997, s. 40-43.

MACEK, Petr – ZAHRADNÍK, Pavel, *Litoměřice Mírové náměstí, čp. 157, Standardní stavebně historický průzkum*, NPÚ ÚOP Ústí n. L., sbírka SHP, sign. 1277.

MEHLER, Johann, *Abhandlung vom Lichte, der Wärme u. dem Feuer, ferner von Zimmer-Stuben- und Küchenöfen, Rauchfängen und Kaminen*, Prag – Dresden 1798.

MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft als das wohlfeilste, bequemste und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung größerer Räume, als: der öffentlichen Gebäude, der Herrschaftswohnungen, Fabriken etc.*, Wien 1821.

MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft, erfunden, systematisch bearbeitet und als das wohlfeilste, bequemste, der Gesundheit zuträglichste, und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung größerer oder mehrerer Räume, als: der öffentlichen Gebäude, der Herrschaftswohnungen, Fabriken etc.*, Zweyte sehr vermehrte und ... erweiterte Auflage, Wien 1821.

MEIBNER, Paul Traugott, *Die Heizung mit erwärmter Luft, erfunden, systematisch bearbeitet und als das wohlfeilste, bequemste, der Gesundheit zuträglichste, und zugleich die Feuersgefahr am meisten entfernende Mittel zur Erwärmung der Gebäude aller Art, Dritte sehr vermehrte und gänzlich umgearbeitete Auflage*, Wien 1827.

MLČÁK, Leoš, *K biografii stavitelů v Olomouci, Litovli, Šternberku, Mohelnici a Uničově v letech 1780-1900*, Střední Morava. Vlastivědná revue 39/2015, s. 4-27.

MÜLLER, Jan, *K českokrumlovským stavebním plánům klasicistní doby a jejich autorům: 1780-1850*, Památky jižních Čech Sv. 6/2015, s. 190-194.

NOVÁ, Eliška, *Kostel sv. Máří Magdalény v Lužanech. Proces plánování, schvalování a výstavby kostela na sklonku 18. století a jeho další osudy*, in: Dějiny staveb 2012, Plzeň 2013, s. 203-210.

NOVÁ, Eliška, *Tři litoměřické radnice a jejich (ne)realizované klasicistní přestavby*. Dějiny staveb 2017, Plzeň 2017, s. 209-234.

NOVÁ, Eliška – NOVÝ, Miroslav, *Dům čp. 275p v Litoměřicích, příklad „malého“ nájemního domu z konce 18. století*, Svorník 6/2008, Funkční a prostorové uspořádání budov, Praha 2008, s. 273-280.

NOVOTNÁ, Dana, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace*, Brno 2011 (e-kniha).

NOVOTNÝ, Antonín, *Praha od A do Z v letech 1820-1850. Kniha první: Arcibiskup – Hotel*, Praha 2004

NOVÝ, Miroslav – NOVÁ, Eliška, *Litoměřice, dům č.p. 171 (tzv. stará radnice, dnes Oblastní muzeum), Mírové nám., standardní stavebněhistorický průzkum*, květen–září 2017 (elaborát uložen na Městském úřadu Litoměřice, odbor školství, kultury a památkové péče).

NOWAKOWSKI, Martin, *Dresden und der Klassizismus. Eine Betrachtung von Architektur, Malerei und Skulptur*, Dresden 2017.

PANÁČEK, Michal – RADOVÁ-ŠTIKOVÁ, Milada: *Stanová střecha s vyhlídkovou bání domu čp. 15 Kalich v Litoměřicích*, Průzkumy památek, roč. X/2003, č. 1, s. 109–121.

PATRNÝ, Michal – MUSILOVÁ, Markéta, *Dům „U Černého orla“ („Salva Guarda“) čp. 12 včetně dvorního křídla domu čp. 11 Mírové náměstí 4 a 3, Litoměřice – Město, Stavebně-historický průzkum*, 2016.

PETRASOVÁ, Taťána, *Anonymita stavebních úřadů*, in: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel. Sborník příspěvků z 26. plzeňského symposia k problematice 19. století, Praha 2007, s. 186-193.

PETRASOVÁ, Taťána, *Dvojí italské dědictví: architekt Pietro Nobile*, in: Naše Itálie. Stará i mladá Itálie v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 31. ročníku symposia k problematice 19. století, Praha 2012, s. 271-283.

PFAMMETTER, Ulrich, *Die Erfindung des modernen Architekten. Ursprung und Entwicklung seiner wissenschaftlich-industriellen Ausbildung*, Basel – Boston – Berlin 1997.

Plzeň. *Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti*, Plzeň 2013

- POCHE, Emanuel a kol., *Praha národního probuzení*, Praha 1980.
- POCHE, Emanuel a kol.: *Umělecké památky Čech 3*, Praha 1980.
- RAFFELT, Rudolf, *Die Kalk- und Ziegelwerke bei Leitmeritz*, Mitteilungen des nordböhmisches Excursions-Clubs 6/1883, s. 130-135.
- RAZÍM, Vladislav – MACEK, Petr (edd.), *Zkoumání historických staveb*, Praha 2011.
- RÖBLER, Stephan J., *Sammlung der im Baufache und in den damit zunächst verzweigten Gegenständen bis Ende 1841 erschienen Verordnungen, Zweiter Band*, Prag 1842.
- REULECKE, Jürgen, *Geschichte des Wohnens. Band 3 1800-1918 Das bürgerliche Zeitalter*, Stuttgart 1997.
- RYKL, Michael, *Bydlení v nájemném domě 19. století*, in: Dulla, Matuš (ed.), *Kapitoly z historie bydlení*, Praha 2014, s. 117-134.
- SAX, Franz, *Vollständige Anleitung zur Holzsparkunst, besodners für die österreichischen Staaten. Nebst einer Beschreibung der Lebonischen Thermolampe*. Wien 1804.
- SCHALLER, Jaroslaus, *Topographie des Königreichs Böhmen V., Leitmeritzer Kreis*, Prag und Wien 1787.
- Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1825*, Prag s.d.
- Schematismus für das Königreich Böheim 1789*, Prag s. d.
- Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1829*, Prag s. d.
- Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Jahr 1836*, Prag s. d.
- SCHIEBINGER, Michael, *Der Sakralbau des Vormärz in Österreich. Zwischen josephinischer Kontinuität und Stilpluralismus*, Dissertation Universität Wien, 2015.
- SEKYRKA, Tomáš, *Studenti z českých zemí na akademii výtvarných umění ve Vídni v letech 1797-1850*, in: *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc.*, Praha 1996, s. 317-326.
- SEQUENZ, Heinrich (Hrsg.), *150 Jahre technische Hochschule in Wien 1815-1965*, Wien 1965.
- Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmisches und Galizischen Erbländer. Acht und vierzigster Band, welcher die Verordnungen vom 1. Januar bis letzten December 1820 enthält*, Wien 1822.
- ŠAMÁNKOVÁ, Eva, *Litoměřice*, Praha 1982.
- ŠIMEK, Jan, *Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost*, Praha 2016.
- ŠKABRADA, Jiří, *Konstrukce historických staveb*, Praha 2003.

- ŠOPÁK, Pavel, *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*, Opava 2003.
- ŠTURSA, Jiří, *Vývoj obytného domu v českých zemích v 19. a 20. století*, Praha 1975.
- VELFLÍK, Vojtěch, *Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademií a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno*, 1. díl, Praha 1906.
- VÍTEK, Tomáš, *Stavební rozmach Šternberka v období klasicismu*, Šternberk 2002.
- VÍTEK, Tomáš, *Šternberské klasicistní portály*, Šternberk 2006.
- VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996.
- VLČEK, Pavel a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.
- VLČEK, Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Velká Praha A-L*, Praha 2012.
- WAGNER-RIEGER, Renate, *Das Wiener Bürgerhaus des Barock und Klassizismus*, Wien 1957.
- WAGNER-RIEGER, Renate, *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, Wien 1970.
- WATKIN, David – MELLINGHOFF, Tilman, *German Architecture and the Classical Ideal*, London 1987.
- WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín, *Česká architektura 1820-1920*, Praha 1922.
- WIRTH, Zdeněk, *Architektura klasicismu a romantismu*, in: *Architektura v českém národním dědictví*, Praha 1961, s. 139-156.
- ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.
- ZATLOUKAL, Pavel, *Meditace o architektuře. Olomouc – Brno – Hradec Králové 1815-1915*, Řevnice 2016.
- ZEMAN, Václav, *Kostel sv. Václava v Prachové. Příspěvek k poznání nedochované středověké a mizející empirické architektury Litoměřicka*, Monumentorum custos 2014, s. 99-114.

Summary

I Presentation of the Theme

The proposed thesis *Architecture of Neoclassicism in the Town of Litoměřice and its Echoes 1800-1870: From the Master-mason to the Building Contractor* analyses in detail the building production in the north Bohemian town of Litoměřice in the given period and in the context of the relevant changes in this period.

The period since the Enlightenment reformations to the approximately mid-19th century meant an important transition in the building process. The state regulation of all life spheres in the Habsburg monarchy affected the building sphere as well. The bureaucratic style of the building process was gradually constituted, enabling the state supervision of the building production. This thesis is based on the research of the preserved plans and archive records illustrating this process. Great influence on the building production, mainly concerning the public buildings, had the state building officers and the regional civil engineers. This thesis describes also the activity of the regional civil engineers, working in Litoměřice, in detail. Significant changes in this period took place also in the education system, concerning the building crafts and projects. The diminishing role of the guilds was gradually replaced by the newly established technical college. The building activity in Litoměřice is evaluated in the context of these changes. The thesis describes also the urban development of the town and its suburbs and particular realisations of the public buildings and private residential buildings. All possible information gained from the plans has been analysed. The layout and construction of the houses is reviewed, together with the important transition from the black kitchens to the clean stove kitchens, roof structures, staircase constructions etc. This work ranges from history to the building history survey.

II Current State of the Historical Research

Classicism belongs to periods with the least attention of the Czech art historic literature. Also the evaluation of this period prevailed as quite negative for a relatively long time. Apart from a few outstanding buildings the classical building production has been perceived as uninventive and without art value. Although recently the perception improved thanks to the work of Pavel Zatloukal and Jiří Kroupa in Moravia, and Taťána Petrasová in Bohemia, a detailed monograph of classical architecture in the Bohemian lands has yet not been published. Foreign literature reviewed classicism much earlier, most recently by extensive two volumes of the publication *Klassizismus und Biedermeier in Mitteleuropa* by Johann Kräftner (2016).

Comparative detailed research in the towns has yet not been published. Pavel Zatloukal aims at Brno and Olomouc (ZATLOUKAL, Pavel, *Meditace o architektuře. Olomouc – Brno – Hradec Králové 1815-1915*, Řevnice 2016.), Opava has been reviewed by Pavel Šopák (ŠOPÁK, Pavel, *Klasicistní architektura Opavy let 1780-1850*, Opava 2003), and Karlovy Vary by Lubomír Zeman and Robert Šrek. Other publications do not extend a character of a not very detailed booklet. Therefore it was difficult to search inspiring sources and comparative material to the proposed thesis.

The theme of the neoclassical architecture in Litoměřice has been reviewed only very briefly so far. The first description of the neoclassical period is in a monograph by Eva Šamánková (Šamánková, Eva, *Litoměřice*, Praha 1982), who mentions the most significant buildings. She also assigns several constructions to the architect Josef Gaube, some of them incorrectly. In a vast monograph of the history of the town from 1997 (*Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997) the theme of the neoclassical architecture was written by Petr Macek. His work is a great step forward since it aptly evaluates the basic characteristics and the most significant buildings. But only Josef Gaube is mentioned again as the author of the constructions, some of them incorrectly. Also the architect Haala is mentioned without his first name and work. Some architects from Litoměřice are named in the Encyclopaedia of the architects, master masons, builders and stone masons (*Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004), but the data are very brief, out of context and often incorrect.

The primary archived sources to the theme have yet not been researched in its entirety.

III Archival Sources

The proposed thesis is based on systematic research of the relevant sources. Most important archive material for the transformation of the private residential buildings comes from the building permission process. Submitting the construction plan for an approval was stated as compulsory in the court decree 1787; further conditions were ordained in the building act in 1833. More than 500 construction plans and selected records have been analysed. Construction plans and records until 1850 and after 1864 are archived in the fund of The Archive of Litoměřice Town (*Archiv města Litoměřice*) within the The State District Archives Litoměřice (*Státní okresní archiv Litoměřice*). Since the material from the 1790-1828 is the worst preserved of all, the building events can be mostly studied from 1829 onwards. This fund has been interfered with in the past, and thus the materials are scattered into several parts, which makes their study difficult. Mainly the plans were analysed; the systematic study of the written records would be too time consuming, and therefore was realised for selected events only. The 1850-1864 records are archived in the fund The District Office Litoměřice (*Okresní úřad Litoměřice*), reasonably well preserved, although part of the materials in this fund are missing.

The archival sources for the public buildings are scattered into several funds. Records and plans of the town buildings can be found in the fund of The Archive of Litoměřice Town (*Archiv města Litoměřice*) within The State District Archives of Litoměřice (*Státní okresní archiv Litoměřice*). Some records are preserved in the funds of the superior institutions. The first of them is the fund called The Regional Office Litoměřice I (*Krajský úřad Litoměřice I*), deposited in The State Regional Archives of Litoměřice (*Státní oblastní archiv Litoměřice*). In this archive there is a voluminous convolute of plans composed by the regional civil engineers. In another fund, The Bohemian Gubernium – Publicum (*České gubernium – Publicum*) and The Bohemian Gubernium – General Registry (*České gubernium – Všeobecná registratura*), deposited in The Prague National Archives (*Národní archiv Praha*), the Litoměřice files to the town buildings were unfortunately discarded. The last two mentioned funds also contain materials to the transformation of the Dominican monastery to the regional office. Some building records (mainly concerning the school buildings in Litoměřice), were studied in the archive funds in The Austrian State Archives in Vienna (*Österreichisches Staatsarchiv*).

The research of the guild of the building crafts in Litoměřice was based on the study of the archive fund The builders' Guild in the State District Archives of Litoměřice (*Státní okresní archiv Litoměřice*), but for the 19th century it contains only the books of the protocols and not very significant records.

The biographies of the regional civil engineers and the architects and master masons from Litoměřice were compiled also from other types of sources. Their life data were gained mainly from the birth and death register. Also the students' catalogues of The Polytechnic Institute in the Archives of the University of Technology in Vienna (*Archiv der Technischen Universität Wien*) were analysed.

IV The Structure of the Thesis

The proposed thesis *Architecture of Neoclassicism in the Town of Litoměřice and its Echoes 1800-1870: From the Master-mason to the Building Contractor* is structured into three main sections. The theme of the thesis is outlined in detail in the introduction, followed by the assessment of the current research aimed at the neoclassical architecture in the town and classicism in general. Afterwards the sources for the analysis are presented.

The chapter describing the legislative background of the building activity explains the influence of the building acts on the appearance of the buildings. The construction of buildings commenced to be legislatively controlled from the reign of Joseph II. First the fire security was ordered by the fire regulation from 1785. In 1833 the first building act was issued, specifying regulations of the newly built constructions, such as the height of the floors, wall thicknesses, fire safety etc. The builder had to submit a construction drawing, which was evaluated by a commission including a building expert.

After that a building permit could be issued, valid for three years; the construction could not commence without a building permit, which in towns was issued by the magistrate. Other building acts, with up-to-date factors, were issued in 1845 and 1864. Since 1850 the building procedure was administered by the regional office, since 1864 by the town office.

The next chapter describes the activity of the building authorities within the monarchy. In 1783 the reform of the General Court Building Directorate in Vienna (*Generalhofbaudirektion*) was pursued, which was in 1809 transformed into the Court Building Council (*Hofbaurat*) connected with the building accounts department. This institution was the highest building authority in the monarchy, which quite often intervened in the projects of the subordinate offices. In 1809-1842 its director was Josef Schemerl von Leytenbach. After 1848 the Court Building Council transformed into the General Building Directorate, which became part of the Ministry of Interior. The reform of the building authorities covered also the constitution of building directorates in the individual countries in 1788. The office was first called The Provincial Building Directorate (*Provinzialbaudirektion*), but as early as 1790s the name was changed to the Land Building Directorate (*Landesbaudirektion*). Its task was to approve or project all state or public buildings. In 1811 the Land Building Directorate was generously reformed and personally enriched. As a part of this reform the function of the regional civil engineers was constituted, since the traveling of the Land Building Directorate civil engineers into the regions was probably unsupportable. Each regional office was supposed to employ one civil engineer. The regional civil engineers played an outstanding role in the building development not only in Bohemia, but also in the whole monarchy during the whole 19th century. They planned almost all newly built or reconstructed public buildings in the towns and villages, mainly schools, churches, parish houses, toll houses etc. Their activity was unusually extensive.

In the first half of the 19th century there were altogether five regional civil engineers in Litoměřice, two of them shortly deputizing.

1811-1821 David Dialler

1821-1835 Wenzel Geržabek (1821 deputizing, since 1822 regular)

1835-1836 Thomas Thurner (deputizing)

1836-1846 Martin Kottnauer

1847-1850 Josef von Wetzel (deputizing)

The following chapter contains detailed biographies of these regional civil engineers, and reviews their life destinies and professional careers, as well as their activities in the function.

The next chapter deals with the changes in the education in the building professions. During the 19th century professional training was more and more emphasized. The Polytechnic school in Paris (*École Polytechnique*), founded in 1794, gave a lead to the whole Europe and soon polytechnic colleges were founded in other countries, in 1806 in Prague and in 1815 in Vienna. Education on these schools soon became compulsory for the state officers of the building authorities, and the polytechnic studies were also attended by more and more architects, working in the private sector. Both sons of the most important architect in Litoměřice, Josef Gaube, studied at the polytechnic college; the older Ignaz Anton in Vienna and the younger Ferdinand in Prague. Also the architect Veit Haala from Litoměřice and his sons attended the Prague Polytechnic College.

The gradually diminishing power of the guilds during the 19th century led to their total abolishing in 1859. Their function in the training of the craftsmen youth however was irreplaceable. The guild of building crafts in Litoměřice is described in the next chapter with its seniors and masters in the following chapter. Its “golden era” was the Baroque period; in the 19th century the number of the masters in Litoměřice ceased to 8-12.

The next chapter briefly describes the history of Litoměřice town. Following chapters deal with the urban development of the town, first from the origins of the town to the end of the 18th century, afterwards in detail from the end of the 18th century to the year 1870. The most significant features are presented: liquidation of the outer ramparts, gradual demolition of all four town gates, constitution of parks to the north from the town on the former embankments and on the Střelecký Island on Labe River, a project of connecting the road network to the bridge over Labe, requiring an alteration of a street for car traffic, and construction of the Jesuits’ steps for pedestrians, which became one of the landmarks of Litoměřice. Attention is also paid to the first paving of the streets and first pavements, street lighting, construction of new stone fountains and canalisation. The suburb growth is described, which doubled the number of houses. In 1787 there were 2830 inhabitants in the town including the suburb; in 1831 the inhabitant number rose to 2010 in the town and 1978 in the suburb, 3988 altogether. Even more illustrative is the comparison of the years 1831 and 1869. While in 1831 there were 2010 town inhabitants in 260 houses and 1978 inhabitants in 303 houses in the suburb, in 1869 4750 inhabitants lived in the town in 279 houses and 5273 inhabitants in 512 houses in the suburb. The density of houses grew on the suburbs, which existed since the Middle Ages, and also on the Štěpán suburb (named after the archduke Stephen), established from 1837. The following chapter briefly summarises some principal urban changes from 1870 to the present day.

The following chapters review the general context of architecture and construction in 1800-1870.

The following part of the thesis presents the building development in the town. First the public buildings are described. The most important building construction at the beginning of the period was the modification of the former Dominican monastery to regional office (1813-1814). The project was

processed by the Land Building Directorate, but the architectonically demanding façade was designed by the regional civil engineer David Diallyer, who led the construction. Further the theatre in Litoměřice is presented, built in 1822 on the square in the rear wing of the house No. 12.

Following chapters concern the buildings destined for the town offices. The Renaissance old town hall No. 171 was in 1820 in a very poor state. Therefore several plans were proposed for its radical neoclassical modification, or a total new construction, by several authors – the local architect Josef Gaube, the regional civil engineer Wenzel Geržabek and The Land Building Directorate. These plans have not been realised and the town hall was reconstructed in 1852-1853 in a more sensitive manner. The house No. 15 instead was altered to the use of the municipal authority, but its Renaissance gables were demolished. In 1854 other rooms were arranged for the town office in the altered Renaissance house No. 12. Although a plan was proposed for its new neoclassical façade, its Renaissance appearance was preserved in the end, but most of the inner constructions were demolished and replaced.

The next chapter reviews the school buildings in Litoměřice. The town suffered by missing the main school building, which used the ground floor of the theological seminary. In the 1820s several plans were proposed by the regional civil engineer, The Land Building Directorate and the Court Building Councils for a new school building in the garden of the Capuchin monastery, but have not been realised due to the disagreement with the Capuchin order. In the 1840s a school was built in the Dlouhá Street after the project by Eduard Zechner. The construction of a Realistic school was put out to public tender. Josef Mocker won the tendering, but his proposal of a neo-Gothic façade has not been accepted. The façade was then realised in a neoclassical form.

The next part of the thesis concerns the private town buildings. The gradual modification of residential buildings during the 19th century was influenced by two main factors: first the legislative regulations, and second the growth of the town's inhabitants due to the social and demographic changes, which reflected not only in the town centre but also in the suburbs, in a different form. While complete new houses and quarters were built in the suburbs, the capacity of the houses within the town ramparts had to be raised while keeping their number.

The size and the shape of the plots in the inner town – around the square and the surrounding streets – present a wide variety. The narrowest house on the square, No. 168 on its east side, does not reach even 5 m in width. Other houses on the narrow plots (No. 10, 16, 19, 20, 24, 27, 42, 151, 156, 170) are between 6-7 m wide. The common width of the houses reaches ca 12-16 m, but on the square there are prime houses around 20 m wide (No. 152, 157 and 158 on the north side of the square). The depth of the plots differs regarding the urban structure. The blocks with the structures on a single side are of a greater depth, for example the depth of the plots on the south side of the square rises due to the ground configuration from the west to the east from ca 45 m to over 80 m in length. The plots of the blocks

with the structures on two or four sides are much shorter, between 20 and 35 m. The boundaries between the plots developed in some cases into difficult “biting” of the houses into each other. All these factors influenced the neoclassical development of the town houses in Litoměřice, concrete layout schemes of individual houses or possibilities of their use.

One of the possibilities of alternating the inconvenient layout and capacity of the house was its replacement by a new building. A wide layout variety may be observed in this group depending on the size and shape of the plot. Houses on narrow plots were usually designed with a single flat unit on each floor, with the ground floor mostly destined for a shop or production.

On larger plots several greatly designed rental houses were built with a greater differentiation of the flats, for example the house No. 40 on the corner of the square and the Michalská Street (1847) and the house No. 199 in the Dlouhá Street (1865).

A number of houses were only modified, altered with a new façade or supplied with another storey. An example of a really generous modification is the fusion of houses No. 148, 149, 150 and 151 on the corner of the square and the Lidická Street in 1843. Another house, which supplied higher standard of living, was the house No. 154 on the north side of the square on the corner with the 5. května Street.

The population explosion described in the introduction caused also the thickening density of the plots. Wherever it was possible, the rental flats were arranged, single-or two storeyed wings with a courtyard balcony or a corridor on the larger plots, or new residential storeys even above minor ground floor buildings on smaller plots. Also the square towers of the town fortification were gradually altered to residential purposes on the northeast side of the town.

The situation in the suburb was different. Since the 1830s large part of the new buildings concentrated to the newly set Štěpán suburb to the north of the town and to the „*Lehmgrube*“ site, currently Zahradnická Street and its surroundings with relatively unified houses. The flats most often compose of the kitchen and a living room, sometimes two rooms – depending on the width of the plot. Also quite common is the entrance corridor on the ground floor (situated by the wall between the plots), enabling the entrance into the living room on the street side and the kitchen in the rear wing (sometimes also a small kitchen and a pantry), and on the first floor, where the corridor does not reach into the complete depth of the house, there are two rooms oriented into the street. Wider plots had the corridor situated in the centre and the flats along its sides. One of the basic variations, known also in the 18th century, is the kitchen occupying only part of the rear wing, and the second part adjacent to a room forms and alcove. A steady tradition survives with a separate entrance into the living room and the kitchen from the common corridor without mutual walkthrough. Such layout after the changeover from the black kitchen to clean stove kitchen becomes meaningless, but is still proposed – mainly by the elder generation of architects. Successively the inter connection communication of the rooms

prevailed, and kitchen is becoming larger to the detriment of the living room. Some of the described layout schemes survive from the 1830s to the 1860. Neither the architectural designs of the façades show great variety, with prevailing strip rustication on the groundfloor (sometimes with a key stones and hooks along the window and door openings) and a windowsill ledge on the first floor or completely plain façades structured only by ledges or chambranle.

Houses in the suburbs included not only small huts of the craftsmen and newly built rental houses for undemanding clients, but also one of the most interesting neoclassical building of Litoměřice, the coffee house No. 238 by the foot of the bridge, both owned and designed by Josef Gaube.

The thesis further analyse the development of particular building constructions, such as the staircases and roof frames, on the base of the planning documentation. Apart from the communication function, the staircases became in the first half of the 19th century a construction also of esthetical and representative value. The roof frames show a relatively early transition from the traditional Queen post truss to the purlin truss systems. The chapter also discusses in detail the transition from the black kitchens to the clean kitchens and from the wide chimneys cleaned by climbing inside to the narrow draft chimneys.

The last part of the thesis presents detailed biography of the architects and master builders, who used to work in Litoměřice. The most significant of them were: Josef Gaube, his son Ignaz Anton Gaube, Veit Haala and Josef Vetter. Also other authors of the building plans are briefly mentioned.

V Achieved Conclusions

The author has chosen the theme of the neoclassical architecture in Litoměřice from two main reasons (beside her personal interest). First the building fund of this period is very well preserved in Litoměřice, and second the associated archive evidence is very extensive. Its study enabled to gain a real picture of the building activity in the town and its suburbs, in the private sector as well as considering the public buildings.

Detailed analysis of more than 500 construction plans resulted in a number of partial conclusions and defined the general frame of the development. Such systematic study proved to bring valuable results concerning the general development processes of the first half of the 19th century in the given area. Notable in this specific case is the early changeover from the black kitchens to the “clean” stove kitchens with narrow “Russian” chimneys, circular in section. A collection of construction drawings of roof trusses and staircases is of great interest. On the other hand, the visual evidence of the construction plans, considering the architectural composition of the facades, is limited, since the plans usually do not contain sufficient details.

Comparison of the results with other sites proved to be problematic, since comparative results from other sites have not yet been published in such detail. The results of the thesis may, however, present comparative material for further research.

One of the assets of the thesis is the knowledge of the planning process of the public buildings and their realisation, which confirm the conclusions published earlier. The superior authorities usually modified the projects of the lower authorities.

The conclusions considering the building authorities and officers in the Habsburg Monarchy and the education of the master builders are not a bare compilation of thematic literature, but are the result of personal research of the sources, thus widening the current knowledge.

Přílohy

Katalogový soupis plánů

Obrazová příloha

Katalogový soupis plánů

čp.	datace	autor	investor	stavební typ	novostavba / přestavba	popis plánu	archiv	fond	kt., sign.
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Plan Nro. 1 Zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Plan Nro. 2 Zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Plan Nro. 1. Zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Plan Litt. Cc Uiber die Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Plan Nro. 2 Zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1828	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Bauplan Litt. C. Zur Errichtung der deutschen Schulen in Leitmeritz auf einen Theil des Kapuzinergarten	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1828	Zemské stavební ředitelství		škola	novostavba	Plan Litt. A zur Erbauung der Hauptschule in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1828	Zemské stavební ředitelství		škola	novostavba	Plan Litt. B zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1828	Zemské stavební ředitelství		škola	novostavba	Plan Litt. C zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1828	Zemské stavební ředitelství (kopie WG)		škola	novostavba	Plan Litt Bb Uiber die Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1828	Zemské stavební ředitelství (kopie WG)		škola	novostavba	Plan Litt. Aa. Uiber die Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	1829	Dvorská stavební rada		škola	novostavba	Plan I zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 304, sign. 17/I/55
bez čp.	1830	Geržabek Wenzel		hřbitovní kaple	novostavba	Plan N. A. Zur Erbauung einer Kapelle auf dem Freythofe bey Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1197
bez čp.	1836	Gaube Josef	soukr.	větrný mlýn	novostavba	Plan Litt A Uiber die Erbauung einer Windmühle mit horizontalen Flügeln nach konischer Art eingerichtet, welche der unten gefertigte auf der Anhöhe der so genandten Pittnitze zu negst der Rodebeil auff den Steinrüken zwischen seinen besitzenden feldern zurichten gesonnen ist	SOkA Lovosice	AM Litoměřice - d	kt. 17
bez čp.	1836	Gaube Josef	soukr.	větrný mlýn	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Erbauung einer Windmühle mit horizontalen Flügeln nach komischer Art eingerichtet, welche mit 2 Werken der Untengefertigte auf der Anhöhe der so genannten Pittnitze zu nächst der Rodebeil auf den Steinrücknen zwischen seinen besitzenden Feldern zu errichten gesonnen ist	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/26
bez čp.	1837	Gaube Josef	soukr.	sklad a sýpka	přestavba	Plan Litt A Uiber die Umstaltung des erkaufen ehemahligen Bruckenschuppen Antheil zu einem Magazin und Getreid Schittboden	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/89
bez čp.	1854	Böhm Franz	soukr.	cihelna	novostavba	Plan Zur Herstellung einer neuen Ziegelhütten vor den Michelsthor an Mallitschnei Weege, auf den Feld No.top. 1024 des Anton Bergmann No.Cons. 217 Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-27

bez čp.	1856	Gaube Josef	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt. A. Über die Erbauung 6 neuer Wohngebäude auf dem eigenthümlichen Feld und Garten-Grunde der Josef Gaubischen Eheleute, der Leitmeritzer Vorstadt Voldana am Fahrwege nach der Lehmgrube an der Stelle der alten unregulärer ganz baufälligen Gartenlehmziegel Mauer	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-44
bez čp.	(s.d.) 1829	Gaube Josef		hřbitovní kaple	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Errichtung einer Capelle auf dem Stadt Leitmeritzer Gottes Acker	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1197
bez čp.	(s.d.) 1850	Haala Veit		střelnice	přístavba	bez popisu	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 80, sign. 9/13-14
bez čp.	(s.d.) 1864	?	soukr.	cihelna	novostavba	Plan Zur Umbauung der bisher bestandenen Ziegelei des Herrn Josef Schantroch Bürger in Leitmeritz NC. 96 auf dessen eigenthümlichen Feldgrunde	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-313
bez čp.	s.d.	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Bauplan Litt. B. Zur Errichtung der deutschen Schulen in Leitmeritz auf einem Theil des Kapuzinergartens	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	s.d.	Geržabek Wenzl		škola	novostavba	Bauplan Litt. C. Zur Errichtung der deutschen Schulen in Leitmeritz auf einen Theil des Kapuzinergarten	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
bez čp.	s.d. (1845?)	Haala Veit	soukr.	cihelna	novostavba	Plan zur Erbauung eines überwölbten Ziegelbrennofens bei der vom Herrn Niklas Krombholz angesonnenen Errichtung einer Zieglbrennerei auf sinem an dem Pistianer Fahr- und Fußwege am Elbemühlarm westlich an der Stadt Leitmeritz nächst der Prochaskaischen Mühle gelegenen Weingarten	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/250
bez čp. nereal.	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan zur Erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkaufte Gartengrunde des Adalbert Salatsch auf der Vorstadt Dubina in der K.	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/36
bez čp. nereal.	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses auf den eigenthümlichen Gartengrunde von NC. 85 des Josef Hahn in der Vorstadt von	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-286
bez čp. nereal.	(s.d.) 1847	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubaue eines Wohnhauses für den H. Joseph Schöfflinger, auf seinem von der Stadtgemeinde erkaufte Bauplatze zwischen Nro.C. 18 und dem	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-40
bez čp. nereal.	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes für den Wenzl Hering auf dem von NroC. 102 erkaufte Gartengrund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/86
bez čp. nereal.	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes für den Wenzl Hering auf dem von NroC. 102 erkaufte Gartengrund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/86
bez čp. nereal.	1840 (s.d.)	Rölller Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan des Johann Rölller Zum Neubau eines Wohnhauses und Holzlage, auf seinem vor dem Michelsthor hinter dem Wenzelau-Kirchel erkaufte Gartengrunde	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292
bez čp. nereal.	1841 (s.d.)	Zechner Eduard	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan über ein neu zu erbauendes Wohnhaus auf dem Felde des Joseph Hautke an der Strasse von Leitmeritz nach Pokratitz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/92
bez čp. st.p.č. 294	1852	Böhm Franz	soukr.	zahradní dům	přístavba	Plan zur Erweiterung des Gartenhauses in dem ehemals Weinholdschen Garten am Schanzen zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-131
m neurč.	1830	Salomon Ignaz	soukr.	obytný dům - dvorní křídlo	přestavba	Plann Zur Aufbauung des Linksstehenden Wohngebaude im Hofraume des Herrn H. Michael Reichelt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286, sign. I/72
m001	1854	Benesch Nicolaus	církev	seminář	přístavba	Situations- Grund et Profilplan über die Umbauung des Fliegelgebäudes beim bischöfl. Seminar in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 239, sign. 5/12-10
m002	1857	Gaube Josef		gymnázium	nástavba 2. patra	Plan Litt. A. Uiber die Erweiterung des Gimnasialgebäudes in Leitmeritz durch Aufsetzung eines zweiten Stockwerkes	SOkA Lovosice	AM Litoměřice - d	kt. 19
m005	1854	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt A. Uiber den Umbau und Aufsetzung eines zweiten Stockwerkes in dem Hause Nro.C 5 des Josef Kodschinka in der Jesuittengasse der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-22
m005	1856	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt B Über die Umstaltungen in dem Wohnhause NrC. 5 in der Jesuiten-Gasse der k. Stadt Leitmeritz des Josef Katschinka	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177

m005	1856	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt B Über die vorzunehmenden Umstaltungen in dem Wohnhause NrC. 5 in der Jesuittengasse des Josef Katschinka in der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-22
m007	1849 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba dvorního křídla	Plan zum inneren Ausbau des Stockwerkes im Hofgebäude des dem H. Johann Ekelt in der Jesuittengasse zu Leitmeritz sub. N.C. 7 gehörigen Wohnhauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/372
m008	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber die Umbauung des bau- und feuergefährlichen Wohnhause Nro.C. 8 in der Kreisstadt Leitmeritz des Benedikt Schlesinger	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m009	(s.d.) 1850	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba, zazdění podloubí	Plan über die nöthigen Bauabänderungen im Wohnhause des Herrn Anton Kober, am Ringplatze zur Jesuittengasse sub NroC. 9 gelegen	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-39
m012	1823	Gaube Josef	město	divadlo	novostavba	Plan Litt. G Uiber die Umstallung des hintern Theil-Gebäudes im Gemeindehause der könig. Kreisstadt Leitmeritz zu einem Productions-Saale	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1192
m012	1829	Geržabek Wenzl	město	obecní dům	přístavba dvorní budovy	Plan Nro. 1. Uiber die gänzliche Ausbaung und Vorrichtung einer Wohnung im rückwärtigen Hofraume des leitmeritzer Gemeindehauses - im schwarzen Adler	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1176
m012	1833	Geržabek Wenzl	město	divadlo	přístavba šaten	Plan A. Zur Herstellung zweyer für Männer und Frauen abgetheilten Quarderobe Zimmer bei dem städt. Theater in Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m012	s.d. (1853)	nesignováno	město	divadlo	přestavba	Plan zum Umbau der Stiegen samt Heizung am Theatergebäude zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-213
m012	s.d. (1853?)	Haala Veit	město	obecní dům	přestavba	Plan A. Zum Umbauung des zum schwarzen Adler beschildeten Gemeinde Gast- und Einkehrhauses in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m012	s.d. (1853?)	Haala Veit	město	obecní dům	přestavba	Plan ad A. Zur Umbauung des zum schwarzen Adler beschildeten Gemeind- Gast- und Einkehrhauses in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m012	s.d. (1854?)	Haala Veit	město	obecní dům	přestavba	Plan des umgebauten Gemeindhauses Nro. Noc. 12	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m014	1845	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Uiber mehrere Bauveränderungen im Innern des Wohnhauses Nr. C. 14 der Katharina Peschka in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/198
m014	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Laube bei den Wohnhause N.C. 14 für Ignaz Scheuermann in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m015	1830	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba a novostavba dvorního křídla	Adaptirungs Plan Litt. B. Zur Verlegung des Rathauses und der damit verknüpften Ubicazionen in das sogenannte Proviantgebäude in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1830	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba a novostavba dvorního křídla	Adaptirungs Plan N. 2. Zur Verlegung des Rathauses und der damit verknüpften Ubicazionen in das sogenannte Proviantgebäude in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1830	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba a novostavba dvorního křídla	Beilage zum Plan N. 1 et 2. zur Verlegung des Rathauses und der damit verknüpften Ubicazionen in das sogenannte Proviantgebäude in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1832	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba	Alternativer Plan Litt Aa. Zur Adaptirung des Rathauses in das der leitmeritzer Stadgemeinde gehörige sogenannte Provianthaus N.C. 15	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3

m015	1832	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba dvorních křídel	Beilage zum Plan Aa. Zur Adaptirung des Rathauses in das der leitmeritzer Stadtgemeinde gehörige sogenannte Provianthaus N.C. 15	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1832	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	novostavba dvorního křídla	Alternativer Bauplan Dd für das neu herzustellende rückwärtige Hofgebäude in dem der leitmeritzer Stadtgemeinde gehörigen Provianthause N.C. 15 - Zur Verlegung einiger Amtskanzelleyen und der Polizeydienerwohnungen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1832	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba krovu, návrh fasády	Plan Nro. 1. Zur Aufsetzung eines neuen Dachstuhles bei Belassung des Thurms ob der Leitmeritzer Stadtgemeinde eigenthümlich gehörigen Proviantgebäude Nro C. 15	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1833	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba krovu	Plan W. Zur Aufsetzung eines neuen Dachstuhls mit Beibehaltung des 3ten Stockwerkes ober der Leitmeritzer Stadtgemeinde gehörigen Provianthause N.C. 15	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1833	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	přestavba krovu, návrh fasády	Alternativer Plan Y. Zur Aufsetzung eines neuen Dachstuhls mit Belassung des 3ten Stocks ober dem auf dem Ringplatze in Leitmeritz situirten Provianthause N.C. 15	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1834	Geržabek Wenzl (kopie plánu Zem. Stav. Řed.?)	město	radnice - nová	návrh fasády	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1865	Czerny Josef	město	radnice - nová	přestavba schodiště	Plan zur Umbauung des Stiegenhauses im Provianthause	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1865	Salomon Eduard	město	radnice - nová	přestavba	Plan Litt A. Alter Bestand des Provianthauses in Leitmeritz, mit dem Projekt einer neuen Stiege und einigen kleinen Aenderungen behufs Unterbringung des Mädchenschule für Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	(s.d.) 1834	Geržabek Wenzl	město	radnice - nová	návrhy fasády	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	1845 (s.d.)	Kottnauer Martin	město	úřední budova	novostavba	Plan Aa über den Ausbau des Hintergebäudes bei dem ehemaligen Proviant-gegenwärtigen Rathhause zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 334, sign. Oec 3/6
m015	s.d.	Haala Wilhelm	město	radnice - nová	přestavba schodiště	Planskizze B über die im ehemaligen Salzamtsgebäude neu einzubauende Stiege	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	s.d.	Hacker Wenzel	město	radnice - nová	přestavba schodiště	Projekt über die im ehemaligen Salzamtsgebäude neu einzubauende Stiege	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	s.d.	nesignováno	město	radnice - nová	přestavba dvorního křídla	Plan Litt A.a. Uiber den Ausbau des Hintergebäudes bei dem ehemaligen Proviant-gegenwärtigen Rathhause zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	s.d.	nesignováno	město	radnice - nová	přestavba schodiště	Projekt C über die im ehemaligen Satzamtsgebäude neu aufzubauende Stiege	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m015	s.d.	Haala Veit	město	obecní dům	přístavba dvorních křídel	Plan des der leitmeritzer Stadtgemeinde gehörigen sogenannten Provianthauses am Ringplatze sub Nr.C. in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 3
m016	1860	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber vorzunehmende Bauherstellungen im Hause N.C. 16 am Ringplatz in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-153
m016	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Vorlaube bei dem Wohnhause N.C. 16 für Florian Gebhart in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m017	1843	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba dvorního křídla	Bau Plan Zur erbauung eines Neuen Seitengebäudes im Hofraume des H. Franz Richter No. 17 in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177

m017	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Ausbau der Laube bei dem Wohnhause N.C. 17 für Liberatus Czepelak in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m018	1870	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Vorlaube bei dem Wohnhause N.C. 18 des Josef Mattausch in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m019	1867	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Uiber den Umbau des Wohnhauses Nro.C. 19 des Anton Mager am Ringplatz in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m019	1870	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau des Vorlaubens bei dem Wohnhause N.C. 19 des Anton Mager in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m020	1865	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba dvorního křídla	Plan Über den Umbau des Hofgebäudes bei dem Wohngebäude des Herrn Ferdinand Fischer Nro. 20 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/262
m021	1834	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Uiber die Abtragung der feuergefährlichen Holzwände sam[m]t dem mit Schindel bedekten baufälligen Dachung gegen die Hofseite in dem Anton Traubischen Wohnhause No. 21 der Kreisstadt Leitmeritz, dann Herstellung zweyer Wohnungen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/92
m021	1864	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba dvorní budovy	Plan Litt. A. Über die Herstellung eines Hofgebäude im Hause Nro.C. 21 des Anton Traube in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m021	1870	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Vorlaube bei dem Wohnhause N.C. 21 des Anton Traube in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m022	1870	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Vorlaube bei den Wohnhause N.C. 22 des Joh. Baschta in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m023	1853	Böhm Franz	soukr.	hostinec, obytný dům	novostavba	Plan litt. A. Zur neu Herstellung des Gasthauses Schwarze Rosz No.Cons. 23 des Herrn Franz Buřič in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-153
m023	1854	Böhm Franz	soukr.	hostinec, obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Zur neu Herstellung des Gasthauses zum Schwarzen Ross No.Cons. 23 des Herrn Franz Buřič in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-153
m023	1870	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Uiber den Verbau der Vorlaube bei dem Wohnhause N.C. 23 des V. Buřitz in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m025	1847	Grohmann Wenzel	soukr.	obytný dům	přestavba dvorních křidel	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung des Nebengebäudes im Hofe, für den H. Anton Hubateck Bäckermeister No. 25 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/291
m030	(s.d.) 1860	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan litt. A. Zur Überbauung eines Wohnhauses des H. Anton Czeck No.Cons. 30 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-142
m031	1866	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber den Aufbau des Wohnhauses Nro.C. 31 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/206
m032	1843	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Uiber einige Baureparatur im ebenerdigen Stock des Hauses No. 32 des Herrn Seufert in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m032-33	1868	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber den Aufbau der Wohnhäuser auf den Brandstellen NroC. 32 et 33 in der Michaelsgasse für Herr Josef Schandroch in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m033	1867 (s.d.)	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber den Wiederaufbau des durch den Brand zerstörten Wohnhauses Nro 33 des Heinrich Hofmann in der Michaeligasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m035	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. C Uiber die Erbauung eines neuen Wohngebäudes an der Stelle des dermahl bestehenden Thorwächterhäusigen in dem sogenannten Michaelsthore der König. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/61
m037	1860	Böhm Franz	soukr.	hostinec, obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan Litt A. Zur theilweisen Herstellung des Umbaues, nebst Aufsetzung eines 2ten Stockwerks für Herrn Leopold Itterheim Nro.c 37 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-182

m040	1847	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zum Umbau des Wohnhauses Nro. 40 am Stadtplatz der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293
m042	1860	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Bauplan über den Verbau der Vorlaube bei dem Stadthause No.Cons. 42 am Ringplatze in Leitmeritz nebst Aufsetzung eines neuen Dachstuhles	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-197
m043	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům / tiskárna, dvorní křídlo	přestavba	Plan Uiber die Abtragung der Mangelbahnen Schindeldachung einer niedrigen Kammer und zweier unbrauchbaren Gewölbe des Hoffgebäudes anschließend an das Hauptgebäude und der Gewölbten Druckerey, dan[n] wieder Einwölbung des ganzen Theil Gebäudes zur Vergrösserung der Druckerey im 1ten Stock und Errichtung eines Schlafgemaches in dem zuerhöhenden 2ten Stocke ob besagten Gewölbe für das Arbeitspersonale in dem Herrn Carl Wilhelm Medau seinem	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286, sign. II/21
m043	1837 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A zum theilweisen Aus und Uiberbau des in der könig. Kreisstadt Leitmeritz sub NroC. 43 situirten Wohnhauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/70
m044	1842	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba patra dvorního křídla	Planskitze Uiber das bereits errichtete 3te Stockwerk auf dem Seitenfliegel beim Hause des Herrn Johan Bürgermeister in der k. Kreisstadt Leitmeritz No. 44	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m048	1812	Zemské stavební ředitelství		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan Litt. A. Von dem aus dem Leitmeritzer Dominikaner Kloster zu adaptirenden Kreisamts Gebäude	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	1812	Zemské stavební ředitelství		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan Litt. B. Von dem aus dem Leitmeritzer Dominikaner Kloster zu adaptirenden Kreisamts Gebäude	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	1812	Zemské stavební ředitelství		klášter / krajský úřad	přestavba	Profile Litt. C. Von dem aus dem Leitmeritzer Dominikaner Kloster zu adaptirenden Kreisamts Gebäude	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	1812	Zemské stavební ředitelství		klášter / krajský úřad	přestavba	Dachwerksatz samt Profilen Litt. D. Von dem aus dem leitmeritzer Dominikaner Kloster zu adaptirenden Kreisamts Gebäude	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	(s.d.) 1811	Gaube Josef		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan N. 3. Grundrisz des ersten Stockwerks des neu entworfenen	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	(s.d.) 1811	Gaube Josef		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan N. 5. des neuen entworfenen zimmer Werksatzes in so weit das zu erhöhende Stockwerk angetragen wurde	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	(s.d.) 1811	Gaube Josef		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan N. 1. Grundrisz von den Köllergeschosz der ehemaligen Laage	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	(s.d.) 1811	Gaube Josef		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan N. 2. Grundrisz zu ebener Erde des neuentworfenen aus dem Ehmaligen Domminikaner Kloster zu erbauen angetragene Kreisamt Gebäu der Kö. Kreis-Stadt Leitmeritz	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	(s.d.) 1811	Gaube Josef		klášter / krajský úřad	přestavba	Plan N. 4. Vordere Ansichtseite des neu entworfenen	NA Praha	ČG-publ	kt. 4949, sign. Pub 28/3
m048	1837 (s.d.)	Kottnauer Martin	krajský úřad	krajský úřad	úprava	A Ebenerdiger Grundriss uiber den Theil des Kreisamtsgebaeudes, in welchen die Amtsllocalitaeten unterbracht sind	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice I	kt. 1797, sign. 1/6
m048	1837 (s.d.)	Kottnauer Martin	krajský úřad	krajský úřad	úprava	B Grundriss des I. Stocks uiber den Theil des Kreisamtgebäudes, in welchen die Wohnung für den k. k. Herrn Kreishauptmann besteht	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice I	kt. 1797, sign. 1/6

m048	1838 (s.d.)	Kottnauer Martin	krajský úřad	krajský úřad	přestavba	Erster Stock	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice I	kt. 1797, sign. 1/6
m049	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Uiber mehrere vorzunehmende Bauherstellungen in den Wohnhause Nro. 49 in der Kreisamtsgasse der k. Kreisstadt Leitmeritz des Jos. Duras Justitiär	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m050	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau des bau- und feuergefährlichen Wohnhauses No. 50 in der Kreisamtsgasse der kg. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m050	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. B. Uiber den Umbau des Wohnhauses Nro. 50 in der Kreisamtsgasse der K. Kreisstadt Leitmeritz des Ignaz Anton Gaube	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/342
m052	1869	Weisheitel Wenzel	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Umbauung des dem Herrn Anton und Fanni Wurm gehörigen Hauses Nro.C. 52 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m052	1869	Weisheitel Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zur Erbauung des dem Herrn Anton und Fanni Wurm geherigen Hauses Nr.C. 52 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m052	1869	Weisheitel Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Facade zur Umbauung des dem Herrn Anton und Fanni Wurm gehörigen Hauses N.C. 52 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m054	1850	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber mehrere Bauveränderungen in dem Wohnhause Nro. 54 des Anton und Anna Langer in der Josefs-Gasse der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-38
m055	1868	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Uiber den Umbau des Wohnhauses NroC 55 des J. Heller in der Josephsgasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m060	1868	Schweizer Franz	právní městský úřad	pivovar	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines Lager und Gährkellers, nebst ob denselben herzustellenden Wohnlokalitäten bei den Städtischen-Bräuhaus in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m060	(s.d.) 1868	nesignováno	právní městský úřad	pivovar	novostavba	Plan Uiber die Herstellung eines Lager- und Gährkellers nebst ob denselben herzustellendem Wohnlokalitäten bei dem städtischen Bräuhaus in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m062	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Über mehrere Bauherstellungen in den Wohnhause Nro.C. 62 des Franz Sieber in der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-198
m065	1839 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zu einigen Bauherstellungen im Wohnhause des H. Daniel Itterheim in der Kreisamtsgasse zu Leitmeritz Nro.C. 65	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292
m067	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Zur Erbauung einer gewölbten Stallung und Holzlage ob diesen ein Zimmer mit Küche auf der Stelle der alten Holzschupfen im Hofraume des Hauses N 67 am Hradaplatz der Stadt Leitmeritz dem Joh. Rüllich	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m068	1845	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Uiber mehrere Bauveränderungen und der Aufsetzung eines zweiten Stockwerkes in dem Wohnhause N.C. 68 des Wilhelm Krombholz in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293
m069	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zur Rückung und theilweisen Umbauung des der Rosina Fieber gehörigen Wohnhauses Nro.C. 69 am Radeplatze zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/99
m070	1822	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan lit C Uiber die Umgestaltung und Aufführung eines erstes Stockwerkes in dem Wohngebäude Num. Cons. 70 in der Stadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/39
m070	1831	Geržábek Wenzl	soukr.	obytný dům - dvorní křídlo	nástavba patra	Bauplan Zur Aufsetzung eines Stockwerkes ob dem im rückwärtigen Hofraume des leitmeritzer Bürgers Samuel Grohmann N.C. 70 situirten Stallgebäude	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/39
m076	1839 (s.d.)	Zechner Eduard (nesign.)	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan des Hauses N.C. 76 zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292
m079	1840 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	nástavba patra	Plan zur Aufsetzung eines 2ten Stockwerkes ob dem Wohnhause Nro.C. 79 in der Bräuhausgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/57

m084	1830	Geržabek Wenzl	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan Zur Errichtung eines neuen Wohnhauses auf dem den leitmeritzer Bürger Hrñ Ferdinand Mixa nächst dem neuen Thore gehörigen Grunde	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/65
m084	1832	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Alternative Planskitze Litt. A In welcher Art das dermal um 10 Schuh Länge und 3 Schuh Breite angelegte Wohgebäude des Leitmeritzer Bürgers Herrn Ferdinand Mixa nächst dem neuen Thore aufgeführt werden könnte	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/65
m085	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. C Uiber die Erbauung eines neuen Wohngebäudes für dem Baulustigen Joseph Weishaupt in seinem erkauften Gartengrund nächst dem neuen Thore der K	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/8
m087	(s.d.) 1855	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan zum Umbau des Wohnhauses NroC. 87 in der Neuthorgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-6
m088	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Uiber Anbauung eines Gebäudetheils auf dem Grunde des H. Augustin Schmid in der K. Kreis Stadt Leitmeritz N. 88	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/105
m096	1832	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt G Uiber die höchstnötige Umstaltung des bau- und feuergefährlichen ... 96 dem Franz Gaudek gehörig in der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/30
m098	(s.d.) 1865	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum gänzlichn Umbau des dem Herrn Johann Drasche, Doctor der Theologie und Professor am Seminar zu Leitmeritz gehörigen Wohnhauses Nro.Consc. 98 in der Dominikanergasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m099	(s.d.) 1860	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum inern Umbau des dem Herrn Johann Drasche, Doctor der Theologie und Professor am Seminär zu Leitmeritz gehörigen Wohnhauses Nro.C. 99 in der Dominicaner gasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-175
m100 (bašta)	1838	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba bašty na dům	Bau und Situations Plan Uiber die bei dem Hause des Hern Bindermeisters Reim befindlichen Pastei zur umstaltung auf Wohnbestandteile nach beigefigten	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/115
m104	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Zur Umstaltung des bau und feuergefährlichen Wohnhauses Nro. 104 in der Dominikanergasse der Kreisstadt Leitmeritz dem Leopold Mattausch gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m106	(s.d.) 1861	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zu einigen Bauabänderungen an dem Wohn und Nebengebäuden des Josef Eckelt in der Dominikaner-Gasse Ncons. 106 zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-212
m107	1849	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba ve dvoře	Plan Litt. A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen und Herstellungen in dem Wohnhause N. 107 des Franz Böhm in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/379
m109	(s.d.) 1869	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan für den inneren Umbau des Wohnhauses Nro.C. 109 in der Dominikanergasse des H. Christoph Puhl in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m111	1845	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber einige höchst nöthige Bauherstellungen in dem Wohnhause Nro.C. 111 des Michaels Georgs in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/192
m118-119	(s.d.) 1861	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přestavba a sloučení domů	Plan zum gänzlichen Umbau und Vereinigung der dem Herrn Georg Zametzky gehörigen zwei Wohnhäuser Nro.Cons. 118 et Nro.C. 119 in der grossen Dominikanergasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-180
m121	1834	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plann Lit. A Uiber Erbauung eines Hofgebäudes Abänderung der Gassenfronte und noch sonstigen Reparatur im Gebäude des Herrn Franz Janski No. C. 121 im	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/77
m121	1834	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Skitze D Uiber die Erbauung des Wohnhauses N. 121 des Herrn Franz Janski in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/77
m122	1844 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses auf der Stelle des ganz abzutragen kommenden alten Bau und feuer gefährlichen Wohnhauses N 122 in der Stadt Dominikanergasse	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/183
m125	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau des Wohnhauses Nro.C. 125 in der kleinen Dominikanergasse der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-201
m126, 181	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die höchst notwendigen Bauveränderungen in der Wohnhause Nro. 181 et 126 des Anton Oppelt in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/252

m127	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	nástavba patra dvorního křídla	Plan Lit. A. Uiber die Erhöhung und Erweiterung des 1ten Stockwerkes des Hofgebäudes von N.C. 127 in der grossen Dominikanergasse der Kreisstadt Leitmeritz des Franz Marschner	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-283
m129	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Uiber die Ausbaugung des Wohnhauses in der Dominikaner Gasse No. 129 in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/19
m129	(s.d.) 1860	Schubert P.	soukr.	obytný dům	nástavba patra dvorního křídla	Plan zur Aufsetzung eines Stockwerkes ob den Hofgebäuden des in der Dominicaner Gasse zu Leitmeritz sub Nc. 129 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-159
m129	(s.d.) 1865	Haala Veit	soukr.	fotoateliér	přístavba	Plan zur Erweiterung des fotografischen Ateliers im Wohnhause Nro. Cons. 129 des Herrn J. W. Rausch in der Dominikanergasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m132	1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Zur Umgestaltung der Keller u. Hauptstiege mit Verlängerung der vordnern Wohnzimmer und der Küche mit Aufführung der den Einsturtz drohenden nachbarlichen Mauer N 167 gegen den Hof und Hofgebäude des Hauses N 132 samt gewölbten Holzlagen, Sezesen und Pawlatsch in der Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/256
m132	1820 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	bez nadpisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1177
m133	1840 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Ausbau des Wohngebäudes Nro.C. 133 am Dominicaner-Platze zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292
m135	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Zur Regulierung des an der Gassenseite ganz ausgebauchten und unreguler schiefstehenden Wohnhaus Nro 135 in der Neuthor-Gasse der K. Kreisstadt Leitmeritz nebst innern Ausbau und Aufstellung eines neuen Dachwerksatzes mit Ziegeldeckung, dan Andeutung der Gassen und Nachbärshausen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/37
m136	1865	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt A. Uiber die vorzunehmenden Bauherstellungen bei dem Wohnhause Nro 136 der Frau Barb. Schwab in der Neuthorgasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m138	1842	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau uns Situations Plan Uüber die im Hause des Herrn Kladiwa N 138 Bereitiz hergestellten Bauabänderungen, und beseitigung mehreren feuergefährlichen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/110
m138	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen in dem Wohnhause N. 138 der k. Stadt Leitmeritz der A. Kladiwo	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-159
m139	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přístavba a nástavba	Plan Zur Aufführung eines zweiten Stockwerkes ob dem Wohngebäude des Herrn Franz Gerstner Nro. 139 in der untern Bräuhausgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/100
m139	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	úprava dvorního křídla	Plan Zur feuersichern Umbauung der Holzgänge, Erweiterung der Werkstätte und Stiege an dem Wohngebäude des Herrn Franz Gerstner Nro. 139 in der untern Bräuhausgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/100
m142	1866	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	přístavba	Planskizze über einige Abänderungen des rückwärtigen Theiles vom Wohnhause Nro. Cons. 142 des Herrn Ig. Theisig in des Kaminfegegasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/138
m148-150	1842 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Aufnahms-Plan Lit. A der zu Umstalten wolenden drey Wohnhäuser N.C. 148, 149 u. 150 auf der obern Ringplatze der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/106
m150-151	1843 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. C zur Umgestaltung des Wohnhauses N.C. 151 auf dem obern Ringplatze gleich dem in Bau begriffenen N.C. 148, 149 et 150 mit der nöthigen Unterfangung und Verbauung der Lauben dann Belassung des angeordneten	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/123
m152	1853 (s.d.)	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A. Uiber die Unterbauung der Vorlaube bei dem Wohnhause Nro.C. 152 auf den Stadtplatz der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-167
m153	1864	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum gänzlichen Umbau des am Ringplatze zu Leitmeritz sub Nro.Cons. 153 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179

m153	(s.d.) 1865	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Alternative Facade mit einem verglasten Balcon im Iten Stockwerk des bereits zur Neubau behördlich bewilligten Wohnhauses NroConsc. 153 am Ringplatz zu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m154	(s.d.) 1863	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan zum Umbau des dem Herrn Josef Müller gehörigen Wohnhauses Nro. Consc. 154 am Ringplatze zu Leitmeritz nebst zur Aufsetzung eines II.ten Stockwerkes ob demselben und der commissionell anerkannten Vorrückung dieses Hauses, mit der Front in die Fluchtlinie der beiderseitigen Nachbarhäuser und zwar von der östl. Ecke des Hauses Nro.Consc. 152, zur westl. Ecke des Hauses Nro.Consc. 155	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-272
m155	(s.d.) 1854	Haala Veit	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan zum Verbau der Vorlauben beim Wohnhause Nro.C. 155 am Ringplatze zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-16
m155	(s.d.) 1858	nesignováno	soukr.	obytný dům	úprava bočního průčelí	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m156	1854	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan litt. A. Uiber die Verbauung der Vorlaube des Wohnhauses Nr.C. 156 des Josef Gallina am Stadtplatze der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-16
m157	1854	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A Uiber die Verbauung der Vorlauben des Wohnhauses Nro.C. 157 des Johann Heinz am Stadtplatze der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-16
m158	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba zadní části	Plan litt A Uiber die Regulierung der äußern ungleichen frondmuer, Errichtung eines Gewölbes, Ausbaung des 1. Stockes und Aufführung eines neuen 2ten Stockes mit Ziegeldachung in dem rückwärtigen Hofgebäude des fleischerischen Wohnhauses N. 158 der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/33
m158	1852	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan litt. A. Zur ausbauung einen Front-Laube in dem Haus des H. Josef Fleischer No.Cons. 158 der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-16
m159	1833	Geržabek Wenzl	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan des vom Wenzl Lochnit Nro.C. 159 neu zu erbaueneden Hauses in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m159	1833	Geržabek Wenzl	soukr.	obytný dům	novostavba	Verbesserungen zum Bauplan des vom Wenzl Lochnit Nro.C. 159 neu zu erbauenden Hauses der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m159	1833	Geržabek Wenzl	soukr.	obytný dům	novostavba	Zum Bauplan des vom Wenzl Lochnit N.C. 159 in der k. Kreisstadt Leitmeritz neu zu erbauenden Hauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/45
m159	1833	Lochnitt Wenzl (nesignováno)	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau-Plan des neu zu überbauenden Hauses Nro. Cons. 159 in der k. Kreis-Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/45
m159	1833	Lochnitt Wenzl? (nesignováno)	soukr.	obytný dům	novostavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/45
m159	1835	Lochnitt Wenzl	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan über die Erhöhung eines Theils des Hauses Nro. Cons. 159 in der K. Kreistadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/45
m159	s.d.	nesignováno	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan über die Verbauung des Laubenganges bei N.C. 159 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m161	1834	Gaube Josef	soukr.	hostinec	přestavba	Plan Litt. D Uiber mehrere Bau-Veränderungen in dem Gast- und Wohnhause Nro. Auf dem k. Stadt Leitmeritzer Ringplatze zur goldenen Krone genannt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/94
m161	1841 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt E Uiber die Untermuerung der Lauben an dem Wohnhause N 161 auf dem Ringplatze demm Niklas Krombholz gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/76
m163	1851	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan zur Aufsetzung eines zweiten Stockwerkes auf das der Frau Wittwe Franziska Wesseli gehörige, am Ringplatze nächts der Dominicanergasse sub Nro.Cons. 163 zu Leitmeritz gelegene Wohnhaus	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-60
m165	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen in dem Hause Nro. 165 des J. Cibulka in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-211

m166	1869	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Zur Beseitigung und Erneuerung des Seitengebäudes nebst Einbau des Hofraumes in den Wohnhause Nro.C. 166 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m168	(s.d.) 1853	Haala Veit	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan zum Verbau der Vorlauben beim Wohnhause der Frau Wittwe Anna Teubner NroC. 168 am Ringplatze zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-189
m170	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber einige Bauveränderungen wegen zweckmäßigeren Beleuchtung einiger Lokale etc. in dem Hause N. 170 des W. Kohlert in der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-124
m170	1855	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	přístavba ve dvoře	Plan litt. A. zur theilweisen Umbauung einer Wohnung samt Schopfen in den Hofraum N. 170 des H. Johann Kohlert in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-8
m170	1855	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přístavba ve dvoře	Plan zum Umbau des Hofgebäudes beim Wohnhause des H. Johann Kohlert N.C. 170 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-8
m171	1826	Gaube Josef	město	radnice	přestavba	Plan No. III Uiber die bessere Umgestaltung des bau- und feuergefährlichen Rathausgebäudes in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m171	1829	Zemské stavební ředitelství (kopie WG)	město	radnice	přestavba	Plan Nro. 1. Zur Umbauung der Rathhauses in der königl. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 496
m171	1834	(nesignováno) Geržabek Wenzl	město	radnice	přestavba a nástavba 3. patra	Plan VIII. Zur Erbauung des alten Rathhauses in der kön. Kresisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m171	1834	Geržabek Wenzel	město	radnice	přestavba a nástavba 3. patra	Plan IX. Zur Umbauung des alten Rathhausgebäudes in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 1395
m171	1834	Geržabek Wenzl	město	radnice	novostavba	Plan Litt A. Zur gänzlichen neuen Umbauung des schon ganz baufälligen Rathausgebäudes in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m171	1834	Geržabek Wenzl	město	radnice	přestavba a nástavba 3. patra	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m171	1852	Gaube Ignaz Anton	město	radnice - soud	přestavba - oprava	Plan Litt. A über den Umbau des alten Rathaus-Gebäudes in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-137
m171	(s.d.) 1834	(nesignováno) Geržabek Wenzl	město	radnice	návrh fasády	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	sign. IP 17, mp 129
m171	(s.d.) 1867	Haala Wilhelm	soukr.	býv. radnice	zazdění podloubí	Plan zum Verbau eines Theiles der Laube unter dem alten Rathause gegen die Südseite, durch Herrn M. Michitsch in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m173-174	1860	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau der beiden Hause N 173 et 174 in der k. Stadt Leitmeritz des J. Krajník	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-161
m173-175	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt A. Uiber die Unterbauung der Vorlauben der Wohnhäuser Nro. 173 et 174 der Franziska Günther als neuerliche Besitzerin, und. Nro. 175 des Johann Kostetzki und der Anna Wessely in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m176	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. L Uiber die Verstärkung der Pfeiler und Gurten an der Vorlaube des übergewiechenen 1ten Stockwerks wegen Aufführung eines 2ten Stockwerkes und Neuen Dachwerksatzer mit Ziegeldeckung in dem Wohnhause No 176 der K.K.	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/16
m176	1860	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt A Uiber die Verbauung der Vorlaube bei NC. 176 des Joh. Mayr	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-165
m177	(s.d.) 1859	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přestavba, zazdění podloubí	Plan zum Umbau des dem H. Wenzl Alt gehörigen in der langen Gasse zu Leitmeritz sub NC 177 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-128

m178	1833	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Über die nöthige Unterfangung und Fächet Veränterung des Wohnhauses Nro 178 der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/18
m182	s.d. (40. léta)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba dvorních budov	Plan Zur feuersichern Umbauung der Hofgebäude bei dem in der langen Gasse sub Nr.C. 182 gelegenen Wohnhause des H. Joseph Prochaska	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m182	s.d. (40. léta)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan Nro. I. Zur Umbauung des in der langen Gasse zu Leitmeritz sub Nro.C. 182 gelegenen Wohnhauses, nebst Aufsetzung eines 2t Stockwerkes	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m183	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A Uiber die Untermauerung der Lauben von NC. 183 des Franz Maresch in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/174
m183	1860	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan litt. A Uiber den Verbau der Vorlaube des Hauses No. Cons. 183 in der langen Gasse der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-187
m183	1865	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan Litt. A Uiber den Umbau und Erhöhung des Wohnhauses NroC. 183 des Johann Bechar in der langen Gasse der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m184	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Uiber die Ausführung der fadern Frontmauer des 1 und 2 Stockes bey Gelegenheit der Beseitigung der feuergefährlichen Schrodwände und der hölzernen Giebeln in dem Wohnhause des Anton Kromholz N 184 in der langen Gasse der k.	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/21
m184	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A. Uiber die Untermauerung der Lauben von NC. 184 des Anton Krombholz in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/175
m184	1838 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	nástavba 2. patra	... Uiber ... Aufführung eines 2ten Stockwerkes sam[m]t neu... ..satz mit Ziegeldekung in des Anton Kro... Wohnhause in der langen Gasse No 184 an welchen bereits die Fro... dem eingebrachten Plane des 2ten Stockwerkes besteht	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/109
m185	1845	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A. Uiber die Unterbauung der Laube in den Wohnhause NoC. 185 der langen Gasse der Kreisstadt Leitmeritz des N. Sattler	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m186	1845	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	zazdění podloubí	Plan Litt. A Uiber die Unterbauung der Lauben von dem Wohnhause Nr. 186 des Franz Leinweber in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/196
m188	1831	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	úprava přízemí	Plan Litt. C Uiber die Umstaltung der ebenerdigen Gemächer zur Unterbringung einer Rosolien-Niederlage in dem Dörrischen Wohnhause der k. Kreistadt Leitmeritz No 188 in der langen Gasse	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286, sign. II/17
m189	1847	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba zadní budovy	Plan zum Umbau des zur Dominikanergasse gelegen, zum Wohnhause Nro.C 189 in der langen Gasse gehörigen Hintergegäudes des Anton Schwob in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/287
m190-191	1837 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytné domy	přestavba	Plan A Zur theilweisen Uiberbauung der dem Johann Michl sub NroC. 191 et 191 in der langen Gasse zu Leitmeritz gehörigen Wohnhäusern, nebst Aufsetzung eines Taschendaches ob denselben	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/54
m192	1839	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan Zur Aufsetzung eines 2ten Stockwerkes ob dem Wohnhause Nro.C. 192 in der langen Gasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m195	1867	Czerny Josef	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan zu den im Hause des Herrn August Conrad vorzunehmenden Baulichkeiten	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m199	1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Lit. A Zur Errichtung eines gewölbten heitzbaren Zimmers zu ebener Erde zwischen den gewölbten Grüßlerladen und den vorraths-Gewölbe, mit Veränderung des Kellereingangs in Vorhause des Franz Nicklass seinen Hause NroC 199 in der	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m199	(s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba	Plan zum gänzlich neuen Umbau des dem Herrn Heinrich Niklas gehörigen in der langen Gasse sub Nro. Cons. 199 situirten Wohnhauses zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m199	(s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum gänzlich neuen Umbau des dem Herrn Heinrich Niklas gehörigen in der langen Gasse sub Nro. Cons. 199 situirten Wohnhauses in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178

m203	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan lit A Uiber die Rasirung des Bau- und Feuergefährlichen Mitteltheil Wohnhauses Nro. C. 203 in den Langengasse der k. Kreisstadt Leitmeritz sammt feuerfesten herstellung derselben mit Aufstellung eines neuen dachwerksatzes und Plan Litt. O Uiber die Umstaltung des Wohgebaudes Nro 205 und zwar jenen Bau und feuergefärlichen Theil gegen die Hofseite in der langen Gasse zu nächst dem Kapuziner-Platze der König. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/28
m205	1831	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau und Situations Plan Uiber die erbauung eines 1ten und 2ten Stockwerks ob der Seifensieder Werkstadt bei der Frau Molitor in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286, sign. II/4
m207	1834	Vetter Josef	soukr.	obytný dům, mydlárna	přestavba	Bau Plan N. 1 Uiber erbauung eines Stockwerks ob der Seifensieder Werkstadt bei der Frau Molitor in der k.k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/100
m207	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům, mydlárna	přestavba	Bau Plan N. 1 Uiber erbauung eines Stockwerks ob der Seifensieder Werkstadt bei der Frau Molitor in der k.k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/100
m209	1843	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan über den Neubau des Wohnhauses No.C. 209 in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/130
m210	1843	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba 2. patra	Plan Litt. A Zur erbauung eines 2ten Stockwerkes nebst Dachstuhl auf dem Wohngebäude Nr. C. 210 des Herrn Franz Schwob in der langen Gasse zu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/147
m212	(s.d.) 1859	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan zur Erweiterung des dem H. Adolf Rohn gehörigen Wohnhauses NC 212 in der langen Gasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-7
m213	1832	Gaube Josef	soukr.	obytný dům, hostinec	novostavba	Plan Litt. C Uiber die Rassirung des alten bau- und feuergefährlichen Wohnhauses No. 213 dan die Wiederaufbauung desselben in der Köng. Kreisstadt Leitmeritz für den Bürger u. Gastwirth Friedrich Szier	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/27
m216	1851	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba ve dvoře	Plan Litt A. Uiber die Herstellung einer gewölbten Werkstätte ob selben ein Zimmer für die Gesellen in den Hinterhoftheile des Hauses Nro. C. 216, des Christian Ludwig Klötze in der Laurenzi Gasse der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-94
m216	1854	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber mehrere Bauveränderungen in dem Wohnhause Nro.C. 216 in der Leurenzi Gaße der k. Stadt Leitmeritz des Christian Glötzer	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 86, sign. 9/13-297
m217	1858	Gaube Ignaz Anton	soukr.	býv. obyt. dům, nyní kolny	fasáda	Plan Litt A. Uiber den Verputz der 2 frontseiten des ehem. Wohnhauses N 217 in der Laurenzi Gasse der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-100
m217	s.d. (1846?)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau des in der Laurenzi Gasse sub Nro.C. 217 zu Leitmeritz gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/263
m219	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber den Einbau zweier Zimmer und Küche nebst Uibersetzung des Einganges an den Wohnhause Nro.C. 219 des Heinrich Rohn in der Stadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/355
m219	1870	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	přístavba dvorního křídla	Bauplan für den neuen Anbau eines Fliegelgebäudes an dem bestehenden Wohnhause Nro.C. 219 in der LaurenziGasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m221	s.d. (1842?)	nesignováno (Zemské stavební ředitelství?)		škola	novostavba - detaily fasády	bez popisu	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m221	s.d. (1842?)	Zechner Eduard		škola	novostavba	Plan Lit. C. zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m221	s.d. (1842?)	Zechner Eduard		škola	novostavba	Plan lit. B. zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162

m221	s.d. (1842?)	Zechner Eduard		škola	novostavba	Plan lit. A zur Erbauung der Hauptschule in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m223	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Uiber erbauung einer Gemauerten und gewelbten Pablatsch nebst vergrößörung des Wohngebäudes im Hause des Herrn Vinzens Berthold N. 223 in	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m223	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau-Plan 2 Uiber erbauung einer Gemauerten und Gewelbten Paplatsch nebst vergrößörung des Wohngebäudes im Hause des Herrn Vinzens Berthold N 223 in der K Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/98
m225	1842	Zechner Eduard	město	děkanství	přestavba	Plan A Uiber den Umbau des Leitmeritzer Dechanteygebäudes	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 334, sign. Oec 3/62
m227	1869	Habel Wilhelm	soukr.	obytný dům	zvýšení 2. patra	Plan zur Erhöhung des II. Stockes ConNro. 227 H. Jos. Tschušna Brückengasse in Leitmeritz gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m227	(s.d.) 1854	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Umbau des dem Herrn Franz Kubitschek gehörigen Wohnhauses Nro.C. 227 in der Brücken-Gasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m231	(s.d.) 1857	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zum neuen Umbau des Wohnhauses NC. 231 in der Brückengasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-37
m232	1829	Gaube Josef	soukr.	dvorní budova	novostavba	Plan Litt. E Uiber die Abtragung des ganz Baufälligen Hoffgebäudes dan[n] wiederherstellung daselbst zweyer Gewölbe ebener Erde und ob selben im 1ten Stock zwey Wohnzim[m]er samt Baplatsch in dem Hoffraum des Ignatz Ringelhanischen Wohnhauses No 232 der K. St. Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/21
m232	(s.d.) 1861	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	přestavba dvorního křídla	Plan Zum feuerfesten Umbau des bei dem Wohnhause Ncon. 232 in der Brückengasse zu Leitmeritz bestehenden Hofgebäudes, dem Herrn Johann Jirasek gehorig	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-205
m233	1834	Geržabek Wenzl		divčí škola	přestavba a nástavba 2. patra	Plan VI Zur höchst nöthigen Erweiterung und bessern Vorrichtung des alten Mädchenschulgebäudes in Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	kt. 162
m233	1856	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. zur Umbauung des Hauses Nr. 233 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-48
m233	1856	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A zum zweckmässigen Ausbau des Hauses N, 233 in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-48
m236	1867	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Lit A Uiber die Bauveränderungen sammt Aufsetzung eines neuen Dachstuhles ob dem Wohnhause Nro 236 des Franz Dobisch in der Jesuittengasse	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m237	1840 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba ve dvoře	Plan Zum Neubau eines Hofgebäudes an die Stelle der bestehenden Schupfen beim Wohngebäude Nro. 237 in der Jesuittengasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/61
m238	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a novostavba dvorního křídla	Plan Litt. A. Uiber mehrere Bauherstellungen in dem Wohnhause Nro.C. 238 in der Jesuittengasse der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/350
m238	1851	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	úprava fasády	Plan zur Umstaltung einer Facade des Herrn Anton Krompholz Haus Nr.Cons. 238 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-58
m242-243	(s.d.) 1840	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zur Erweiterung des an der Brückengasse nächst dem Zwinger sub Nro.C. 242/243 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m242-243	(s.d.) 1863	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	přestavba	Situations und Bauplan behufs des Wiederaufbaues der Brandstätte NC. 242 und einigen Bauänderungen in den anstossenden Hause Nco. 243 in der kgch. Kreisstadt Leitmeritz, beide Eigenthum der Frau Theresia Eyselt	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-274

m243	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba 2. patra	Bau Plan 2 Uiber erbauung eines 2ten Stockwerks auf dem Wohngebäude des Herrn Handich in der K. Kreis Stadt Leitmeritz N. 243	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/67
m244	1867	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung einer neuen Stiege statt der alten hölzernen nebs Aufsetzung eines neuen Dachstuhls in den Wohnhause Nro.C. 244 in der Brückengasse, für Josef Grund in der kk Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1179
m246	(s.d.) 1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen in dem Wohnhause Nro.C. 245 in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m247	(s.d.) 1851	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan über den Umbau des in der Brückengasse zu Leitmeritz sub NroC 247 gelegenen Wohnhauses, mit Beachtung der hiebei bedungenen Erweiterung der	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-74
m249	1858	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber den Neubau des bau- und feuergefährlichen Wohnhauses N 249 in Leitmeritz des Johann Mühlfeith	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-111
m249	(s.d.) 1858	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber den Neubau des bau- und feuergefährlichen Wohnhauses N 249 in Leitmeritz des Johann Mühlfeith	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-111
m250	(s.d.) 1838	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zur ganz neuen Umbauung des dem H. Johann Rossner gehörigen, im Zwinger an der Brückengasse zu Leitmeritz sub Nro.C. 250 gelegenen Wohnhause	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m252	1845	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Umbauung des Wohnhauses Nor. 252 des Ignaz Tutte in der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m252	1845	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau und Situations Plan. Über die erbauung und erweiterung eines Wohngebäudes , dann beseitigung des Schindeldaches, statt dem bestehenden hölzernen Pawlasch, gemauerten u. gewölbten Ganges, am Wohngebäude Nro.C. 252 in der Radagasse der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
m254	s.d.	Kottnauer Martin	stát	kriminální soud	novostavba (další budova)	Plan A über den neuen Zubau bei den Kriminalgerichtsgebäuden zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice - d	kt. 19
m254	s.d.	nesignováno		kriminální soud	přístavba	Plan A über den neuen Zubau bei den Kriminalgerichtsgebäuden zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 1395
m258	1826	Gaube Josef	soukr.	stáje ve dvoře	novostavba	Plan litt. L Uiber die Errichtung einer gewelbten Stallung in dem Hofraume des Leopold Bu... (utrženo)	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/32
m258	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. B Uiber die Erbauung einer gewölbten Paplatsch sammt Abtrit, dann Erweiterung der Küche in Lepoltbadischen Wonhause der K. Stadt Leitmeritz No	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/32
m258	1839 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zum Neubau eines Schupfens, nebst einigen innern Abänderungen bei dem Wohnhause des H. Mathias Nowotny in der Bräuhausegasse zu Leitmeritz N.C. 258	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292
m258	1841 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	nástavba dvorního křídla	Plan zum Neubau eines Stockwerks ab dem Hofgebäude beim Wohnhause des H. Mathias Nowotny Nro.C. 258 in der Josephgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/73
m260	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům, ateliér	přestavba	Plan Litt. G Uiber die Erbauung einer Kunstamahler- Werkstad und Kam[m]er abschkura samt der hiezu nöthigen Wohnung in der v. Joseph Hantschel übernommene Bastey und Perkanantheil rückwärts der ehemaligen Dominicaner-	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/31
m262	1837	Vetter Josef	soukr.	tiskárna, obytný dům	novostavba	Alternative Planskitze Über die nachdem früheren von Kgt. Kreisamte adjustirten Bauplane abgeänderten Bauherstellungen im Wohn- und Fabriksgebäude des Herrn Medau in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/108
m262	1855	Haala Heinrich	soukr.	učitelský ústav	přestavba	Grundriss des vormalis Medau'schen Hauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-30
m265	1831	Geržabek Wenzl	město	pivovar	zřízení hvozdu	Plan N. 1. Zur Vorrichtung einer neuen Malzdörre auf Niederländer Art in dem zum Gute Keblitz gehörigen Dominikalbräuhaus bei Leitmeritz	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	

m265	1868	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses statt dem daselbst befindlich hölzernen Bau u. feuergefährlichen Gerätschuppen bei dem Wohnhause Nro.C. 81 in der Neuthorgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 703, sign. V/1-6
m300	1865 (s.d.)	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	přístavba	Situations & Bauplan behufs des Ausbaues der nördlichen Stirnseite respekt. Raumerweiterung an dem Wohnhause Nro 300 gehörig der Wittfrau Agnes Anton in Leitmeritz - Bräuhausgasse	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/338
p neurč.	1828	Geržabek Wenzl	město	obytný dům	novostavba	Bauplan Nro. 1. Zur Herstellung einer neuen Zieglstreichers-Wohnung auf der Stadt Leitmeritzer Gemeinde-Ziegelschlage	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	
p neurč.	1828	nesignováno	soukr.	obytný dům	novostavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/18
p neurč.	1829	Gaube Josef	město	obytný dům	novostavba	Plan Litt. C. Uiber die Erbauung eines Wohngebäudes mit einem Ladengewölbe vor dem sogenannten langen Thore anschliessend an das Bestehende Mauthhäusel	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 332, sign. Oec 3/1/5
p neurč.	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. M Uiber die Erbauung eines neuen Wohngebäudes nächst dem Städtischen kassirten Ziegelofen angränzent an das neue Wohnhäusel des Joseph Peschka für	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/23
p neurč.	1845	Salomon Joseph	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Zur Erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkauften Gartengrunde des Anton Sefferthal auf den Vorstadt Woldana der k. Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293
p neurč.	1853	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A. Zur Herstellung eines Wohnhauses auf ein neues Baugrundstück No. Tob. ... in der Stephansvorstadt, des Herrn Johann Löbl No 255 in Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-157
p neurč.	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	hostinec	novostavba	Plan Litt A Uiber die Herstellung eines neuen Wohngebäudes an der Straße nach Pokratitz in der Stefans-Vorstadt der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-216
p neurč.	1863	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A Zur Herstellung eines neuen Wohnhauses in der Stadtmühl-Vorstadt zu Leitmeritz, auf seinen Gartengrund des Herrn Franz Löhnert No. In Theresienstadt	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-263
p neurč.	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba zahradního domu na obytný	Plan Ueber die Erweiterung und Erhöhung des ehemaligen Gartenhauses in der Seckermühle No.C. 57 zu einem Wohnhause des Wenzl Krbek in der Stefans-Vorstadt in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-266
p neurč.	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses auf den angekauften Gartengrunde nächst der Mühle Nro 85 des Josef Schubert in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-284
p neurč.	(s.d.) 1824	Geržabek Wenzl		mýtní dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber das neu zu erbauende Brückenmauth-Amtsgebäude in Verbindung mit der Wachstube bey der neu hergestellten Aerarial-Elbebrücke in	SOA Litoměřice	KÚ Litoměřice II	
p neurč.	(s.d.) 1863	Gudera Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zum Neubau eines Wohnhauses auf dem n.östlich an der von Leitmeritz nach Pokratitz führenden Bezirksstrasse gelegenen Feldgrunde des Franz Gudera ad Nro	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-285
p neurč.	1831 (s.d.)	Schara Mathes	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau Plan ein neues Haus für Mathias Jansa	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286
p neurč.	1838 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses für den Franz Wagner in den erkauften ehemals Czwezezkischen Garten der Vorstadt Leitmeritz zu nächst dem	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/95
p neurč. (vedle 462)	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses auf der eigenthümlichen Gartengrunde des Wenzel Lewý	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-222
p001	1847	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Zur nöthigen Ausgrabung der mit Sturzdecken versehenen unterirdischen Kammer, Einwölbung und Herrichtung derselben zu einer feuersichern Werkstätte in den Adalbert Umlauf seinen Hause der Vorstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p002	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. H Uiber mehrere Bauveränderungen in dem Franz Heinischen Wohnhause No. 2 auf der Leitmeritzer Vorstadt Tubina	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/13
p006	(s.d.) 1855	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Um- und ErweiterungsBaue des dem Herrn Karl Laube gehörigen in der Rudolfsgrasse der Vorstadt Dubina zu Leitmeritz sub N.C. 6 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-1

p007	1832	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan Uiber errichtung eines neuen Wohngebeides des Leitmeritzer Bürg. Schneidermeisters H. Franz Berka auf den Dubine, des von Johann Czech erkauften ganz baufälligen Hauses Nro. 7 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/40
p007	1835	Salomon Ignaz	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situationsplan Zur erbauung des ehemaligen Czechischen Hauße auf der Vorstadt Dubina Nro. C. 7 dermalen angehörig den Bürgerlichen Eheleuten Joseph und Marianna Peschke in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/109
p008	1850	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber dien Neubau des Wohnhauses Nro. 8 in der Vorstadt Dubina der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-40
p010	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt A. Uiber die Umbauung des bau et feuergefährlichen Wohnhauses NC. 10 des Johann Marschalek in der Vorstadt der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p018-???	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Umbauung des bau- u. höchst feuergefährlichen Wohnhauses Nro. 18 in der Wassergasse so wie die Erbauung eines neuen in den anstoßenden Gemeindegärtchen nächst dem bischöflichen Seminärgarten	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-40
p019	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. F Uiber die Umgestaltung und höher Bauung mit der angetragenen Vorrückung, dan[n] der obern eingreifende Ecke in das ehmalige Brücken-Thor wächter Häusel dem Tischlermeister Fr. Worbs gehörigen Wohnhause der Vorstadt Leitmeritz Nro 19 mit Inbegriff der Aufbauung des 1829 zu erkauften ehmaligen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/53
p019	1830 (s.d.)	nesignováno (WG?)	soukr.	obytný dům	přestavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/53
p019	1830 (s.d.)	nesignováno (WG?)	soukr.	obytný dům	přestavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/53
p019B	(s.d.) 1840	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba 2. patra	Plan zum Ausbaue des dem Herrn Wenzl Wilhelm Rohn sub Nro.C. 19B gehörigen Wohngebäudes in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p020	1837	Gaube Josef	soukr.	prádelna vlny	přístavba a nástavba	Plan Litt. A Zur Herstellung einer Schafwollspinnstube im 1ten Stockwerke im Seitengebäude des Vinzens Rohnischen Wohnhauses No. 20 in der Mühlstrasse der Vorstadt Leitmeritz samt Aufsetzung eines 2ten Stockwerkes zu einer 2ten Spinnstube mit Ziegeldachung und Feuermauern dann Pablatsch mit Mauerpfeilern und Abtritten von Mauerwerk mit Andeutung der Anrainer	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/41
p020	(s.d.) 1839	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zur Umbauung des Wohngebäudes des H. Vinzenz Rohn Nro.C. 20 an der Elbe gelegen	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p020	(s.d.) 1861	Haala Veit	soukr.	továrna	přestavba prádelny na škrobárnu	Plan Des ehemaligen Spinnfabriksgebäudes Ncons. 20 in der Mühlenstrasse zu Leitmeritz, welches von dem dermaligen Besitzer Herrn Constantin Böhm zu einer Mehlstärkefabrick umgestalet werden will	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-214
p021-22	(s.d.) 1849	Haala Veit	soukr.	továrna	přístavba	Bau et Situations Plan zur Vereinigung der dem H. Johann Kranich gehörigen sub Nro.C. 21 et 22 in der Mühlgasse zu Leitmeritz gelegenen Fabriks-Gebäude	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p022	1834	Vetter Josef	soukr.	obytný dům, koželužská dílna	přestavba	Bau und Situations Plan Uiber Vergrößerung der Werkstatt, errichtung eines Zimmers ober derselben, nebst noch verschidenen überänderungen in Hause des Bürg. Lohgerber Meisters Herrn Granik No. 22 auf der Vorstadt in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/15
p026	1855	Böhm Franz	soukr.	zvanařská dílna	přestavba	Plan litt A zur theilweisen Neu, und umbauung der Glockengiesserei des H. Franz Herold No.Cons. 26 in der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sing. 9/13-5
p031	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen in dem Wohnhause Nro.C. 31 des Anton Teschittel Vorstadt Mariahilf in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p034	(s.d.) 1842	Haala Veit	soukr.	koželužna	novostavba	Plan zum Neubau einer Lohgärberey bei Nro.C. 34 in der Mühlvorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181

p034	(s.d.) 1853	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Um- et Ausbau der dem Herrn Johann Kranich gehörigen Gebäude NrC. 34 in der Mühlvorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-197
p049	(s.d.) 1865	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum gänzlichen Umbau des dem Herrn Johann Schodl gehörigen Wohnhauses in der Maria Hilfs Vorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p052	1857	Haala Heinrich	církev	špitál	přístavba	Plan zur Erweiterung des Snct. Marien Hospitals in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-69
p052	(s.d.) 1843	Haala Veit	církev	obytný dům - špitál?	novostavba	Plan A. zum Neubau eines Wohnhauses an die Stelle des in der Vorstadt zu Leitmeritz nächst der nach Schüttenitz führenden Strasse gelegenen Wohngebäudes	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p056	1867	Böhm Franz	soukr.	hostinec	přestavba	Plan zur umbauung eines Tanzsaals auf Wohnzimmer in den Haus No. 56 (Gartensaal) des Herrn Wenzl Friedrich in der Stephansvorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/41
p057	(s.d.) 1844	Gaube Josef	soukr.	mlýn	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Umbauung der dem Herrn Justiziaer Franz Stradal gehörigen Mahlmühle, sogenannten Seckermühle auf der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p057b?	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses auf den zur Seckermühle No.C. 57 gehörigen Gartengrunde des Anton Mrazek in der Stefans-Vorstadt in	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p066	s.d.	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau und Situationsplan behufs der Umbauung des Wohnhauses Ncons. 66 auf der Vorstadt Sasada zu Leitmeritz gehörig dem Herrn Franz Stolle Müller in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p067	(s.d.) 1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt A. Zum Umbau des Wohnhäusels No.C. 67 auf der Leitmeritzer Vorstadt Sasada der Katarina Schümak mit auführung eines neuen 1t Stockwerkes mit Ziegeldachung	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p067b (237)	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber den Umbau der Vordern Theiles des Hauses N.C. 67 B in der k. Stadt. Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-180
p068	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba stodoly na dům	Plan Litt A Uiber die Umgestaltung der Wirtschaftslokale von No. 68 zu Wohnlokalitäten auf der Vorstadt Zasada der k. Kresisstadt Leitmeritz der Eheleute Stephan u. Barbara Kreische	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p075	1849	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan auf einen Gartengrund neu herzustellendes Wohnhaus des Anton Pechwitz in der Vorstadt Sassada zur k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p077	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Uiber die Herstellung der neuen Wohnlokalitäten auf der Stelle des abgebrannten Wirtschaftsgebäudes bei den Wohnhause Nro.C. 77 für Wenzel Schandroch auf der Vorstadt Sassada zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p084? (u něj)	(s.d.) 1843	Salomon Joseph	soukr.	obytný dům	novostavba	Plann Litt. A. Zur Erbauung eines Wohnhauses für den Vinzenz Schandroch auf seinem Hofraume des frühern Wohnhauses Nro.C. 84 auf der Leitmeritzer Vorstadt Sasada rückwärts der Alberti Kirche	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p085	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	mlýn	přestavba kolny pro bydlení	Plan Uiber die Umgestaltung eines Theiles des Schupfens zu Wohnbestandtheilen bei der Mahlmühle Nro. 85 der Karoline Hahn in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/479
p088	1864	Gaube Ignaz Anton	soukr.	hostinec?	přestavba a nástavba patra	Plan für die Erhöhung und Erweiterung des Gebäudes N.C. 88 des Josef Pohl in der Vorstadt Zsada in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p089	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba dvorní budovy	Plan Uiber die Herstellung des Hofgebäudes bei den Wohnhause Nro.C. 89 a.b. für Franz Kreische auf der Vorstadt Sassada zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p090	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Umgestaltung und Wiederaufbauung des abgebrannten Wohnhauses No. 90 der Theresia Krolop in der Vorstadt Zasada der Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p090	1848	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. B. zur herstellung des abgebranten Wohnhauses No. 90 der Theresia Krolop in der Vorstadt Zasada der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180

p091	1833	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Uiber erbauung eines neuen Wohngebeides angehörig dem Bürger Dominik Baum N. 91 auf der Vorstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/61
p091	1860	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt A. Uiber die Erweiterung und Umstellung des Wohnhauses Nro.C. 91 für Josef Hohm in der Vorstadt Woldana der k.k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-162
p091	(s.d.) 1848	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan zum Anbau eines Stalles samt kammer darüber an dem der Eheleuten Josef und Theresia Hohm gehörigen Wohnhause Nr.C. 91 auf der Vorstadt Woldana zu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p096	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber die vorzunehmenden Bauveränderungen in dem Hause N 96 der Vorstadt Woldana samt Herstellung einer neuen Scheuer samt Wagenschupfen in dem Garten daselbst, so wie Aufführung einer Tarraswanden an der Bachseite	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-158
p097, 1214	(s.d.) 1864	Haala Veit	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan zum gaenzlichen neuen Umbau des dem Herrn Josef Schantroch gehörigen Wohnhauses Nro.Consc 97 in der Vorstadt Woldana zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-288
p098	1835	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Lit. B Uiber verschiedene abänderungen nebst aufsetzung eines Stockwerks im Hause des H. Franz Karas N 98 auf das Vorstadt Woldana in der K. Kreis Stadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/107
p099	1850	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines gewölbten Stalles mit einer Futterkammer an der Stelle des alten bau- und feuergefährlichen u. ob selben mit Zimmer und Küche bei den Hause NroC 99 in der Vorstadt Woldana der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-29
p099	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Uiberbau des Wohngebäudes NroC. 99 auf der Vorstadt Woldana in der könig. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/87
p106, 1216	(s.d.) 1863	Haala Veit	soukr.	obytné domy	přestavba a rozdělení domu	Plan Zur Einsicht über die vorzunehmende Theilung der Haushälfte Ncons 106 in der Vorstadt Woldana Bäckergasse zu Leitmeritz, verfasst auf grundlage des anbeigelegten Grundbuchsauszugs vom 17 April 1853 nebst den in diese Haushälfte vorzunehmenden Adaptirugsarbeiten zu handen der Eigenthümerin	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-297
p109	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Umbauung des bau- und feuergefährlichen Wohnhauses NC. 109 ausserhalb des Michael-Thores der Stadt Leitmeritz dem Ignaz Schreier	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p110a	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt A. Uiber den Anbau eines Nebenezimmers und Holzlage für Josef Czeka Hausbesitzer in N.C. 110 A - Theilungshaus auf der Vorstadt Zasada in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-186
p112	1868	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Umbauung und Erweiterung des Wohnhauses Nro.C. 112 für H. Anton Schiele in der Vorstadt, Graupengasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p113	(s.d.) 1845	Salomon Eduard	soukr.	mlýn	přístavba	Plan A. Zur Erbauung eines neuen Magazien nebst Erweiterung des Mühlhauses zur Betreibung der Zigorifabrikation in der Vorstadt Nro.C. 113 in der sogenannten Graupengassel dem Joseph Fridrig gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p116	1868 (s.d.)	Hudera Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Uiber den Umbau des Wohnhaus NroC 116 des Wenzel Eckelt Vorstadt Fischerei in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 703, sign. V/1-19
p117	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A über die höchst nöthigen Veränderungen zur Bewohnbarmachung des Hauses NC. 117 des H. Wenzel Eibich außerhalb des Michael-Thores der		AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/159
p119	1848	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan litt. A. zur theilweise Umbauung in den vor den Michalsthor bestehenden Hause No. 119 des Josef Schandroch in der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p120	(s.d.) 1867	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum gänzlichen neuen Umbau des dem Herrn August Winter gehörigen Wohnhauses Nro.C. 120 in der Bäckergasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p121	1867	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau des Wohnhauses Nro.C. 121 für Franz Just in der Bäckergasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p122	1861	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Umbauung des Wohnhauses Nro.C. 122 des Franz Steinke in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-226
p1228, 496, 497	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy s kovárnou	novostavba	Plan Litt. A Ueber die Herstellung von drei Wohnhäusern auf dem eigenen Gartengrunde bei dem Wohnhauses No.C. 118 des Josef Müller in der Vorstadt in	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-269

p123	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přístavba dvorního křídla	Bau u. Situations Plan Uiber erbauung eines Stockwerks auf dem Hofgebäude des Hern Franz Krimmer nebst Garteneinschränkung bei dem Hause Nro. 123 auf der Vorstadt in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/114
p123	(s.d.) 1841	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Uiber die Herstellung eines neuen Dachstuhls mit Ziegeldeckung und Feuermauern auf das Wohnhaus No. 123 des Franz Krimmer der Vorstadt Leitmeritz Backengasse samt Verputz der Gassenseite	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p128	1832	Gaube Josef	soukr.	obytný dům, hřebíkárna	přestavba	Plan Litt C Uiber die Niederreisung der feuergefährlichen Küche u. Kammer in dem Wohnhause des Andreas Rehm der Vorstadt Leitmeritz N. 128 samt Wiederherstellung einer gewölbten Küche Zimmer u. Nagelschmiedwerkstadt; dann den weitem Gemächern im 1ten Stockwerke	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/33
p128	1869	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Uiber den Erweiterungsbau bei dem Wohnhause Nro 128 des Ignaz Adamek in der Domgasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p129	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber Umbauung des Wohnhauses Nro. 129 des ... Hanisch am St. Wenzels Platz in der Vorstadt der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p130	(s.d.) 1850	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Alternatives Plan zum Umbau des dem Anton Baum Nro. 130 nächst der Sct. Wenzelskirche in Leitmeritz gehörigen Wohngebäudes	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-11
p130	(s.d.) 1854	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Umbau des dem Anton Baum Nro.C. 130 nächst der Sct. Wenzels-Kirche in Leitmeritz gehörigen Wohnhauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-11
p131	(s.d.) 1854	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Umbau des dem Josef Dörfler gehörigen, nächst der Sct. Wenzels-Kirche zu Leitmeritz sub. Nro.C. 131 gelegenen Wohnhauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-42
p133	1859	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber die Abtragung des alten schadhaften theils zusammengebrochenen Dachstuhls samt Stroh und Schindeldeckung dann Aufstellung eines neuen Dachstuhles mit Ziegeldeckung, so wie die nöthige Erhöhung und des innern Einbaues auf der Leitmeritzrer Vorstadt hinter Sankt Welzel No.Co. 133. nach der	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-129
p142	1851	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Erweiterung des Wohnhäusels Nro. C. 142 in der Domgasse der k. Stadt Leitmeritz des Josef Gerstorfer	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-91
p147	1844	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Zur überänderung der Frontseite nebst noch einigen Abänderungen im Innern des Gebäudes nach vorliegenden Plane im Hause des Herrn Martin Franz in der Lohmgasse der k. Kreisstadt Leitmeritz No. 147	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p147	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba dvorního křídla	Plan Litt A Uiber den Anbau eines Flügel in den Hoff Garten von Nro. 147 des Martin Franz in der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p149	1841	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur umbauung des dem Herrn Konstantin Itterheim gehörigen Hauses No.C. 149 in der Domgasse auf der Vorstadt der k. Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p160	1850	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber mehrere Bauveränderungen in den Wohnhause Nro.C. 160 des Vinzenz Petersick auf der Vorstadt Dubina der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-20
p161	1852	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A. Zur Aufbauung eines Wohnhauses des Franz Böhm Nro. 161 in der Rudolfs-Strasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-113
p161	1862	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba dvorní budovy	Plan litt. A. Zur neuherstellung eines Hof- Wohngebäude in der Rudolfsstrasse No.Cons. 161 des Franz Böhm zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-228
p163	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt A. Uiber die Aufsetzung eines ersten Stockwerkes sammt Erhöhung des Erdgeschoßes bei dem Wohnhause NoC 163 in der Rudolf Strasse der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-179
p169	1862	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Erweiterung und Umbauung des Wohnhauses Nro.C. 169 auf der Vorstadt Dubina in der k.k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181

p169b	1869	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Uiber die Umbauung des Wohnhauses NroC 169b nebst Aufsetzung eines Stockwerkes für Franz Körbel in der Vorstadt Dubina zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p171	(s.d.) 1863	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	nástavba patra	Plan zur Aufsetzung eines Stockwerkes auf das dem Herrn Ant. Minnich Nro.Cons. 171 auf der Vorstadt Dubina in Leitmeritz gehörig	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-262
p173	1851	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Uiber die Bauveränderungen in dem Wohnhause Nro. 173 in der Vorstadt Dubina der k. Stadt Leitmeritz des Josef Nitsche	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-56
p174	1833	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A Uiber die wieder aufbauung des ganz bau u. feuergefährlichen Wohnhäusels auf der Leitmeritzer Vorstadt Tubine No 174 den Rosenkranz gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/60
p175	1833	Salomon Ignaz	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau mit dem Situationsplanne zur Erbauung des ehmalgen Bürgerlichen Schumachermeister Ignaz Slanina Wohnhauß Nro Con. 175, auf der Vorstatt Dubina, dermalen angehörig dem Joseph Peschke Zim[m]ergesell in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/75
p175	(s.d.) 1853	nesignováno (Gaube Ignaz Anton)	soukr.	obytný dům	přístavba	Alternativer Plan Zum Erweiterungsbau des Hauses Nro. 175 in der Rudolfsstraße zu Leitmeritz, für die Frau Amalia Munnich	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/170
p176	1869	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Zur Aufsetzung eines Stockwerkes auf den Wohnhause NC 176 für Wenzel Weinert bei der Johannes-Stiege in der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p190	1859	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber den Umbau des Wohnhauses N 190 der Fischerei der k. Kreisstadt Leitmeritz des H. Rotha	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-141
p195	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau nebst Erhöhung des Seitengebäudes auf den Wohnhause Nro.C. 195 für die Wittwe Anna Köcher in der Fischerei zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/103
p195	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan B. Uiber die Erweiterung u. Erhöhung des Seitengebäudes an den Wohnhause Nro.C. 195, für die Wittwe Anna Köcher in der Fischerei zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p200	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber den Umbau des bau- und feuergefährlichen unbewohnbaren Wohnhauses NC. 200 in der Vorstadt Fischerey der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-165
p200	(s.d.) (1853?)	nesignováno (Gaube Ignaz Anton)	soukr.	obytný dům	novostavba	Alternativer Plan des Josef Lupprich Nro. 200 in der Vorstadt Fischerei zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-165
p230	1829	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. N Uiber die Erbauung eines neuen Wohngebäudes in der Leitmeritzer Fischerey für die Thoredeia Czebitschkin nächst ihrem alten dem	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/22
p230	1864	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Uiber die Erweiterung des Wohnhauses Nro.C. 230 für Wenzel Liszner in der Fischerei in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-309
p231	1837	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Zur feuersichern Herstellung einer Küche und Wohnzim[m]er aus der zu kasiren kom[m]enden bau- und feuergefährlichen Kam[m]er in den Wohnhause Nr. 231 für den Wenzel Schide der Leitmeritzer Fischereyer Vorstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/51
p232	1851	Haala Veit	soukr.	restaurace	nástavba patra	Plan zur Erweiterung eines Stockwerkes ob dem Restaurationsgebäude NC 232 an der Elbe zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-121
p232	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	restaurace	přístavba kuchyně	Plan Litt. B. Uiber die Erweiterung des Restaurationsgebäudes an der Elbe zu Leitmeritz durch Erbauung einer Küche	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-121
p232	(s.d.) 1848	Haala Veit	soukr.	domek u přívazu	přestavba	Plan zur Erhöhung und innern Umgestaltung des zu Leitmeritz an der Elbe gelegenen sogenannten Fährhäuschens	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p233	1838	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau Plan Zur Erbauung des Wohnhauses auf dem erkauften Gartengrunde des Hernn Adam Werner B. Zimmermeister in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/121

p233	(s.d.) 1860	Schubert P.	soukr.	obytný dům	nástavba patra dvorního křídla	Plan zur Aufsetzung eines Stockwerkes ob dem Nebengebäude beim Wohnhause der Frau Wittwe Theresia Werner Nc. 233 in der Vorstadt Fischerei zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-172
p234	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhause für die Gebrüder Franz et Wenzel Grenzner in ihrem eigenthümlichen weitem Gartengrunde NC. 234 in der Fischerey der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p235	1854	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt A Uiber die Aufsetzung eines Stockwerkes ob den Anbau bei dem hause N 235 gegen den Hof zu	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 304, sign. 9/13-19
p237	1867	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům (býv. mlýn)	přístavba	Plan über einige Bauabänderungen in dem Wohnhause NC. 237 gehörig dem Herrn J. W. Alt (ehemals Mühle) nächst der Elbebrücke in der Mühlvorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/321
p237	(s.d.) 1853	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zu einigen Bauänderungen im Wohnhause des H. Josef Mühle Nro.C. 237 nächst der Elbebrücke in der Mühlvorstadt zu Leitmeritz samt zum Neubau des	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-207
p238	s.d. (1833?)	Gaube Josef	soukr.	kavárna, vinárna	novostavba	Plan Litt H Uiber die Abänderung des in Bau begriffenen ehemaligen Elbebrücken Mauthauses	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-207
p239	1840	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba pater	Bau und Situations Plan des Hauses N. 239 an der Brücke, des Herrn Wenzel Guth in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/56
p239	1840	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Bau und Situations Plan. Zur überbauung des Hauses N. 239 in den Brücke, des Herrn Wenzel Guth in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
p239	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt B. Uiber die Umstaltung und Erhöhung des Wohnhauses NC. 239 des Franz Guth an der Elbebrücke zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1178
p240	(s.d.) 1849	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan zum Umbaue des nächst der Brücke sub Nro.C. 240 gelegenen, dem H. Wenzl Alt gehörigen Wohnhauses in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p247	1842	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur wieder erbauung des gegenwärtig niedergerissenen Wohngebäudes Nro.C. 247 in der Städtischen Fischerei des Joseph Luppich	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/105
p249	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	obnova po poškození a dostavba	Plan Litt. C Uiber die Wiederherstellung des am 2ten Juny 1836 durch den Einsturz der alten Tarrasmauer am Seminärberkan ganz verschobenen Wohnhauses Nro. 249 auf der Leitmeritzer Vorstadt dem Franz Koblenz gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/38
p254	1857	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Über den Neubau des Hauses NrC 254 sammt einer neuen Hofmauer in der St. Wenzels Vorstadt der k. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-74
p262	(s.d.) 1854	Tomsche Kon.	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A. Uiber das umzubauende Wohngebäude Nro Noc 262 samt neuzuerbauenden Stall für Franz Müller in der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 86, sign. 9/13-272
p262	(s.d.) 1861	Schubert P.	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zur Erhöhung des dem Karl Sprenger gehörigen in der Kirchhofsgasse zu Leitmeritz gelegenen Wohngebäudes Ncons. 262	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-213
p269	(s.d.) 1860	Schubert P.	soukr.	obytný dům s kovárnou	novostavba	Plan zum Umbau des Wohnhauses N.C. 269 in der Rudolfsstrasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-157
p272	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Lit. A. Uiber die Umstaltung und Erweiterung an den Wohnhause Nro.C. 272 des Emanuel Jirsch in der Vorstadt Mariahilf zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/465
p273	1865	Thuma Paul	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Zur Umbauung des Wohngebäudes samt neuen Dachwerk für die beiden Eheleute Josef und Maria Rennet am Marienplatz zu Leitmeritz Nro Cons. 273	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/266
p274	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt C Uiber die Erweiterung und Ausbauung der Baustelle anschliessent an das Wohngebäude Nro 274 der Vorstadt Leitmeritz zu nächst dem Michelsthore dem Wenzl Eibich	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/67
p274	1867	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber den Um- und Erweiterungsbau des Wohnhauses Nro C. 274 des Benedikt Schlesinger in der Michelsthorgasse in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. S 1

p276	1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Zur Errichtung einer gewölbten Kammer, rückwärts am Wohngebäude Nro. 276 an den steilen Ufer gegen die bischöfliche Gartenmauer, auf der leitmeritzer Vorstadt Dubina, samt Erhöhung des ganzen Iten Stocks auf die gesetzliche Höhe mit Aufstellung eines neuen Ziegeldaches, anstatt den	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p276	1852	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	přestavba a přístavba	Plan litt. B. zur Umbauung und Vergrößerung eines Wohnhauses des Johann Klein Nro. 276 Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-133
p288	1868	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Erweiterung u. Umstalltung des Wohnhauses NroC 288 für Anton Müller in der Vorstadt Dubina zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 703, sign. V/1-21
p295	1832	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A Uiber den Anbau eines Zimmers mit den nöthig abgetheilten Eingang und Küche samt Herstellung des erforderlichen Köllers im Wohnhause No. 295 dem Franz Brunnhöfer hinter St. Wenzels Kapelle der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/28
p295	1844	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Erweiterung und Erhöhung des Wohnhäusels NC. 295 des Anton Schiele bei St. Wenzel der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p301	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	regulace uliční čáry	Plan Litt. A. Uiber die Regulirung der Gassenfronte an dem Vorstadthause NC. 301 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-217
p303	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines kleien Stalles ob selben eine Kammer und hinter letzterer einer Schlosserwerkstätte in dem höherliegenden Hofe bei dem Hause No. 303 des Franz Schubert in der Vorstadt der königl. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p306	1832	Gaube Josef	soukr.	domek zahradníka	přístavba	Plan Litt. A Uiber die Anbauung eines Zimmers an das bestehende Gärtnerhäuschen in den Bennischen Garten No. 306 jenseits der Elbenbrücke der k	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/32
p309	(s.d.) 1860	Haala Veit	soukr.	koželužna	přestavba a přístavba	Plan zur Umstaltung der Realität Nro. 309 in der Mariahilfsvorstadt zu Leitmeritz zu einer Lohgärberei	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-190
p311	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan über die Herstellung eines Wohnzimmers et Kammer bei dem Wohnhause Nro.C. 311 für Katarina Klepsch bei Alberti-Brun zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p311	(s.d.) 1841	Haala Veit	soukr.	obytný dům	nástavba patra	Plan Zur Aufsetzung eines Stockwerks ob dem ehemals Mandigschen Garten Hause nächst dem Adalberti-Brunnen zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p315	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba 2. patra	Plan Uiber Aufsetzung eines 2ten Stockwerks auf dem Vorstadthause des Vinzens Watzina N. 315 in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/35
p315	1836 (s.d.)	Vetter Josef	soukr.	obytný dům, hostinec	přestavba	Bau Plan Uiber Erbauung eines Nebenzimmers und gewölbten Holzläge und sonstiger Abänderung im Hause des Winzenz Watzina N. 315 auf der Vorstadt der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/35
p320	1866	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A. Uiber die Umstalltung des Wohnhauses Nro.C. 320 für Franz Peter bei der Sct. Wenzelskirche in der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/69
p322	1830	Gaube Josef	soukr.	hosp. dvůr	novostavba	Plan Litt.. C Uiber die Erbauung eines neuen Wohn- und Wirtschafts-Gebäudes welches zum Theil auf des Baulustigen Joseph Gaube sein eigenen Grund und zum Theil auf den da angränzenden öden und unnutz bringend bestehenden Hügel oberhalb Sankt Nikolai in der Augesse auf der Anhöhe oberhlab der K. Stadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 286, sign. I/71
p324	1850	Hausknecht Martin	soukr.	obytný dům	přístavba	bez popisu	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-59
p325	1845	Grohmann Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p326	1866	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan, über die Erweiterung des Wohnhauses NC. 326 nächst der Sct. Georgikirche in Leitmeritz, der Dorothei Schmos	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p335	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. K Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels in dem von Johann Fischer erkauften Gartentheil-grund für Wenzel Grürsch der Vorstadt Tubina	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/50
p336?	1830	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt W Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels auf der Leitmeritzer Vorstadt in den sogenannten Grauben-Gassel für den Joseph Beschka	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/66

p337	1831	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. L Uiber die Erbauung eines Wohnhäusels auf der Leitmeritzer Vorstadt bey Sankt Wenzl für den Karl Weyrich ins einen Hofraum rückwärts seines	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 285, sign. I/67
p338	1828	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. L Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels auf der Leitmeritzer Vorstadt für dem Karl Weyrich auf die von Franz Löbell erkaufte Baustelle	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 284, sign. I/9
p339	1828	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. K Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels auf der Leitmeritzer Vorstadt Sasarta dem Anton Pohl in seinem eigenthümlichen Garten nächst seinem	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/49
p341	1853	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt A. Uiber die Aufsetzung eines Iten Stockwerkes und sonstigen Bauveränderungen in dem Wohnhäusels No.Con. 341 des Anton Knobloch in der Vorstadt Zazada der K. Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 85, sign. 9/13-236
p342	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	cihelna	novostavba pece	Plan Litt. A. Uiber die Ergaenzung der Hofmauer des Wohnhauses Nro 342a nächst der Ziegelhütte des Ig. Ant. Gaube in Leitmeritz. Sowie die Herstellung eines Kalks und Ziegelofens an der Stelle von 3 bestandenem offenen Kalk sogenannten Feldoefen bei der seit 1820 bestehenden Ziegelhütte	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-264
p344	1832	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt G Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels auf der Vorstadt Leitmeritz am alten Gemeindziegelschlage oder Lehmgrube genannt, für den	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/34
p345-350	1832	Gaube Josef	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt A Uiber die Erbauung VI neuer Wohngebäude für Erwerbslaute minderer Klasse in des Baulustigen seinem Garten-Grund der Vorstadt Leitmeritz am Fahrwege nach Tschernosek	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 287, sign. II/29
p351-352	1833	Gaube Josef	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt D Uiber die Erbauung zwey neuen Wohngebäude in der Leitmeritzer Vorstadt zu Mariahilf für den Wenzel Jürsch in dem von Andráš Bloß erkaufte	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 288, sign. II/72
p351-352	1844	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	nástavba patra	Bau und Situations Plan zur erbauung eines Stockwerkes auf dem Hause des Dominik Kreische auf der Vorstadt in der Mariahilfer gasse der k. Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p355	1835	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. E Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels für den Joseph Kobschiwa auf den von Anton Metitz erkaufte Theilgartengrund auf der Leitmeritzer Vorstadt bey Sanktwenzel No. 132	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/117
p356	1835	Gruss Johann	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. B über die Aufführung eines neuen Wohngebäudes des Johann Gruß Mahler in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/112
p357? 371?	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Uiber erbauung eines neuen Wohnhäusels unter der St. Georgskirche auf dem erkaufte Gartenantheils der Bürg. Eheleuten Joseph und Mariana Peschka in der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/17
p358	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Uiber die Umstalltung und Erweiterung des Wohnhauses Nro.C. 358 für Josef Titte in der Vorstadt Lehmgrube zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/580
p359	1835	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. D Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses für den Anton Bechowitz auf der Leitmeritzer Vorstadt Sasada zu nächst seines verkaufte Wohnhauses No 65 in sein weitem Grund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/101
p360	1837	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A Uiber einige Bauveränderungen und Aufführung eines Iten Stockwerkes dann Anbauung einer Holzschufen, Porstenställe und Abtritt in dem Wohnhäusels No. 307 für den Franz Ziemeschka der Leitmeritzer Vorstadt Tubina	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/59
p361	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A Uiber die Erbauung eines Wohnhauses für den Joseph Plasek auf der von der Wittwe Theresia Schubert erkaufte Baustelle der Leitmeritzer Vorstadt Tubina ob den steilen Ufer negst dem obern Fahrtwege zwischen No. 154 und 276	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/34
p362	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau Plan Uiber erbauung eines neuen Wohnhäusels des Franz Kunt zu nechst der Rochelmühle in der Vorstadt der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. III/30
p363	1836	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau Plan Uiber erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem erkaufte Grunde des Bügl. Schneidermeister Herrn Joseph Dobiasch zunegst dem dominikal Breihause der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/42

p363	1837 (s.d.)	nesignováno	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan A uiber das von den Eheleuten Joseph und Rosalia Dobiasch zu erbauende Wohnhaus vor dem Neuthor	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/42
p364	(s.d.) 1846	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Zu den angesonnenen Bauherstellungen bei dem vor dem Josefsthore zu Leitmeritz gelegenen Wohnhause NrC. 364	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p364	1842 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zum Neubau eines Wohngebäudes für Joseph Kopřiwa auf der ihm gehörigen Baustelle vor dem Josephsthore nächst der Pokratitzer Strasse	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/108
p364	1845 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes vor dem Josephs-Thore zu Leitmeritz für den Karl Höger	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/194
p365	1837 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan des Joseph Kopřiwa zum Neubau eines Wohnhauses, Holzlage und Scheuer auf seinem vor dem Neuthor in der K. Kreisstadt Leitmeritz erkauften	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/54
p366	1837	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau- Situations- Plan Uiber Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem erkauften Grunde des Wenzel Fiedler vor dem neuen Thore der köngl. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/58
p367	1846	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Zur erbauung eines neuen Wohnhauses in 2 Abtheilungen auf der Leitmeritzer Vorstadt zu negst dem Strassenzuge nach Pokratitz für den Joseph WärlI seiner Baustelle zwischen Nro. 369 und Nro. 394	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p368	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses für den Wenzel Türsch auf seinen von Anton Krompholz erkauften Feldes zu negst dem Fuszwege nach Pokratitz unweit dem Dominikal breuhausze	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 290, sign. III/47
p368	1849	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem Baugrundstück No.C. 368 in der Stephansvorstadt der k. Kreisstadt Leitmeritz des Karl Schaler	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p372	1867	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba	Plan Litt. A. Zur Aufsetzung einer Küche et Zimmer in den Hofraume des Wohnhauses Nro.C. 372 für Johann Hermann bei der Skt. Wenzelskirche in der	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1181
p372	1837 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für in der Vorstadt Dubina in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/84
p373	1836	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt D Uiber die Erbauung eines Wohnhauses für den Peter Jürsch auf dem von seinem Bruder Wenzl Jürsch erkauften Theil Garten-Grund zu negst dem langen Thor und Sankt Anna Spital	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/76
p373	1837	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt G Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses zu negst dem langen Thore für den Petter Jürsch auf den erkauften theil grund von Sankt an[n]a Spithal und seinem weitem eigenen garten grund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/85
p374	1838 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Nro I zum Neubau eines Wohngebäudes für den H. Anton Bernard auf der von ihm erkauften Brücken-Bauschupfenhälfte	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/88
p375-376?	1837	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau- und Situations-Plan Uiber Erbauung eins neuen Wohnhauses in 2 Abteilungen auf dem erkauften grunde des Anton Safertal in lehmgrube der k. Kreisstadt	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 291, sign. III/92
p378	1835 (s.d.)	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau-Plan	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 289, sign. II/111
p379	(s.d.) 1839	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba stodoly na dům	Plan zur Umbauung in ein Wohngebäude der dem Herrn Mathäus Nowotny gehörigen Scheuer, ehemals Adalberti-Pfarrey, auf der Vorstadt Zazada in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p381	1840 (s.d.)	Gaube Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A zur Erbauung eines Wohnhauses für den Jos. Feder auf dem von Jos. Gieb erkauften Gartengrund von 4 in der Leitmeritzer Vorstadt Leimgruben	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/59
p383	1842	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan zur erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkauften Grunde des Anton Saffertal auf der Vorstadt in der ehemaligen Lehmgruben der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/102

p384	1841	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkaufte n Gartengrunde des Wenzel Matzke in der sogenannten Lehmgrube bei der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/95
p385	1841 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes auf die vor dem langen Thore zu Leitmeritz gelegene Rieglhausche Brandstelle	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/74
p386	1840	Salomon Ignaz	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situationsplann. Zur aufbauung eines neuen Wohn-hauses von den bürger. Eheleuten Joseph und Marianna Peschka auf der vorstadt Dom - hinter dem Concistor-hause in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 292, sign. 3/51
p387	1842	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem erkaufte n Grunde des Anton Strohschneider auf der Vorstadt der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/135
p389	1843 (s.d.)	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur erbauung eines Wohnhäusels auf dem Grunde des Schneidermeisters Herrn Joseph Gib auf der Vorstadt in dem sogenannten Lehmgruben, der K. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/152
p391	1845	Kottnauer Martin	soukr.	obytný dům	novostavba	bez popisu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p393	1843	Vetter Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und SituationsPlan Zur erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkaufte n Grunde des Wenzel Czuk auf der Vorstadt in der sogenannten Lehmgrube	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 86, sign. 9/13-253
p395	1845	Salomon Joseph	soukr.	obytný dům	novostavba	Plann. Zur Erbauung eines neuen Wohngebäudes auf dem erkaufte n Feld-theil des Wenzel Matzke vor dem Josephs Thor der k. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/233
p396	1846	Salomon Eduard	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Nr. I. Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses in der neuen Anlage vor dem Josephsthor, des Wenzel Jirsch zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/236
p397	1846	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für den Franz Ritschl auf seiner vor dem Josephs-Thore zu Leitmeritz erkaufte n Baustelle	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/237
p398	1846	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses für den Johann Framz auf seine n angekauften vor dem Josephsthor der Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/251
p399	1846	Salomon Eduard	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan A. Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses in der Josefvorstadt auf der von dem Franz Schmidt erkaufte Baustelle dem Josef Kopschiwa gehörig	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/253
p400	1843	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf der ehemals Kunertischen Scheuerbrandsteller vor dem langen Thore zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/140
p400	1843	Neiter Jakob	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situations Plan Zur Erbauung eines neuen Wohngebäudes Auf meine n erkaufte n Grunde vorn langen Thore zunächst der Gottsande	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1180
p402	1847	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Aufführung eines neuen Wohnhauses für Anton Strohschneider auf seiner angekauften Baustelle in den Anlagen von dem	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/290
p403	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Aufführung eines neuen Wohnhauses für Anton Strohschneider auf seiner angekauften Baugrunde in der Stephansvorstadt der	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 293, sign. 3/334
p405	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Aufführung eines neuen Wohnhauses auf dem angekauften Grunde für Jos. Schiele in der Domgasse der könig. Kreisstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/345
p406	1867	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan über den Anbau eines Wohnzimmers und Verlegung der Sezesse in dem Wohnhause Nro.C. 406 der Frau Marie Krombholz in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 703, sign. V/1-2
p406	1848 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für den H. Joh. Karl Spálek, auf seinem in der Stephansvorstadt zu Leitmeritz erkaufte n Baugrund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/346
p407	(s.d.) 1848	Gaube Josef	soukr.	obytný dům s kovárnou	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohngebäudes mit einer Schmidtwerkstätte auf der eigenthümlichen Baustelle des A. Müller	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 80, sign. 9/13-15
p408	1848	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem eigenthümlichen Gartengrunde des Wenzel Eibich in der Vorstadt Lehmgrube	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-109

p408	1863	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt. A- Uiber die Umstalltung des Wohnhauses NroC 408 für Johann Klein in der Vorstadt Lehmgrube zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-261
p410	1849 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für den H. Karl Schreier auf seinem in der Vorstadt Dubina erkaufen Gartengrund	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 294, sign. 3/381
p411	1849 (s.d.)	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Aufführung eines neuen Wohnhauses auf dem eigenthümlichen Gartengrunde des Franz Mallý in der Vorstadt Woldana der kgl.	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p412	1850 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für Franz Kekert in seinen in der Vorstadt Woldana zu Leitmeritz nächst des Adalbertibrunnen sub Nr.C. 311 gelegenen	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 80, sign. 9/13-6
p414	1851 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes für den H. Wenzl Kragenik in seinem auf der Vorstadt Dubina sub NrC. 414 erkaufen Garten	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 81, sign. 9/13-48
p416	1852 (s.d.)	nesignováno (Gaube Ignaz Anton)	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses in der Stephansvorstadt der Stadt Leitmeritz für Anton Strohschneider	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-102
p416	1862 (s.d.)	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba dvorní budovy	Plan zum Neubau eines Hofflieggebäudes bei dem Wohnhause des Herrn Franz Prachensky Nro.Cons. 416 in der Stefans-Vorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-248
p418	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber den Neubau eines Wohnhauses auf der angekauften Baustelle in der Stephans-Vorstadt von Leitmeritz für Franz Köchert	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-117
p420b	1863	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přestavba a nástavba patra	Plan Litt. A. Zur Aufsetzung eines Stockwerkes auf den Wohnhause Nro.C. 420 für Franz Hradil der Vorstadt Sassada in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-293
p420b	1865	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	přístavba a nástavba patra	Plan Litt. A. Uiber den gegenwärtigen Bestand, der an dem Wohnhause NroC 420 vorigen Jahres aufgesetzten, und an der Hofseite angebauten Wohnlokalitäten, für Franz Hradil in der Vorstadt Sassada zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p420b	1865 (s.d.)	Haala Veit	soukr.	obytný dům	přestavba a přístavba	Plan über einige Bauabänderungen im Wohnhause Nro. Cons. 420b auf der Vorstadt Zásada in Leitmeritz des Wenzel Grohmann	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 702, sign. V/329
p421	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses in der Stefans Vorstadt von Leitmeritz an der Strasse nach dem Dorfe Pokratitz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-148
p423	1851	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses in der Stefans-Vorstadt der k. Stadt Leitmeritz für Wenzel Schumze	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-88
p424	1852	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhäusels für Anton Schwalb in der Stephans-Vorstadt der Stadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 82, sign. 9/13-103
p426	1852 (s.d.)	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A Zur Herstellung eines neuen Wohnhauses samt Stallung und Schopfen in der Stephans-Vorstadt des H. Josef Häring Nr. 372 Vorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-129
p427-428	1853	Haala Veit	soukr.	obytné domy	novostavba	Bau- et Situations- Plan zum Neubau zweier Wohngebäude für Karl Schreier auf der Vorstadt Dubina in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 84, sign. 9/13-178
p429	1852	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A. Zur Herstellung eines neuen Frontgebäudes zu dem haus des Herrn Wenzl Friedrich Nr. 56 (Gartensaal) in der Stephansvorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-112
p430-431	1850	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	novostavba	Bau et Situations Plan Uiber die Erbauung zweier neuen Wohnhäuser auf den eigenthumlichen Gartengrunde in der Vorstadt Lehmgrube der Stadt Leitmeritz des	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-109
p432	1852	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A. Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses des Wenzel Jiersch No 369 Stephans-Vorstadt auf sein Grundstück Sup. Ntop. 538, Vorstadt bei St. Wenzl in	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 83, sign. 9/13-115
p446	1853 (s.d.)	Böhm Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan litt. A. zur Herstellung eines neuen Wohnhauses des Leopold Rösenthaller No. 184 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-58
p446	1853	nesignováno (Haala Veit)	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für den Leopold Rösenthaller in der Maria-Hilfervorstadt zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-58

p446	(s.d.) 1856	Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Alternativer Bauplan zur Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem an der Schüttenitzer Strasse gelegenen dem Veit Haala Nro.C. 385 in der Mariahilfs Vorstadt zu Leitmeritz gehörigen Baugrunde	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 305, sign. 9/13-58
p447	(s.d.) 1858	Schubert P.	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses für H. Franz Linhart Bürger und Kunstgärtner auf dem ihm gehörigen Garten-Grunde in der sogenannten Lehmgrube zu	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-114
p449/454	1849	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Erbauung zweier Wohnhäusel auf dem eigenthümlichen Gartengrund der Wenzel Eibich in den obern Theil der Vorstadt Lehmgrube in der	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-117
p456	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	přestavba a novostavba	Plan Lit. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses und Erweiterung eines Sommerhauses zu einem Wohnhause auf dem eigenthümlichen Gartengrunde des Vinzenz Strohschneider an der Strasse nach Pokratitz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-209
p457-458	1858	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung von zwei Wohnhäuseln für Josef Koblitshka auf seinen erkaufenen Gartengrunde in der Vorstadt Skt. Wenzel zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 306, sign. 9/13-99
p459	1861	Schubert P.	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohngebäudes für Herrn Fr. Petersik in dem ihm gehörigen Hofraum und Gartengrunde bei seinem in der Rudolfs-Strasse zu Leitmeritz gelegenen Wohnhause Nro Cons. 360	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-200
p461	(s.d.) 1861	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zum Neubau eines Wohnhauses in der Stefansvorstadt für den Herrn Josef Hering auf der ihm gehörigen Baustelle, an der pokratitzer Strasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 307, sign. 9/13-191
p462	1861	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines Wohnhauses auf den angekauften Gartengrunde des Franz Brim in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-221
p462/467	1863	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Litt A Ueber die Herstellung von zwei Wohnhäuseln auf dem eigenthümlicher Gartengrunde des Anton Mrazek in der Vorstadt in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-254
p463-464	(s.d.) 1862	Hacker Wenzel	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Zum Neubau zweier Wohngebäude für Martin Maschek in den ihm gehörigen Garten in der Rudolfsgasse zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-227
p469	1862	Schweizer Franz / Haala Veit	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhauses für Wenzel Garlick, auf seinen von NroC. 162 erkaufenen Baustelle in der Vorstadt Dubina zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-234
p469	s.d.	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Bauplan über das neu ausgeführte Wohnhaus des H. Wenzel Garlik in der Vorstadt Dubina zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice - d	kt. 17
p470	1863	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf dem westlich an der von Leitmeritz nach Pokraditz führenden Bezirks-Strasse gelegenen Feldgrunde des Johann Löbel	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-265
p470	1864	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	bez popisu	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-265
p470	(s.d.) 1864	Haala Veit	soukr.	taneční sál	novostavba	Situations et Bauplan, behufs des Erbauung eines neuen soliden Tanzsalons, auf den zum Wohnhause des Johann Löbel gehörigen Gartengrunde auf leitmeritzer	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-265
p470 - 3 domy	(s.d.) 1863	Haala Wilhelm	soukr.	obytné domy	novostavba	Generalansichts und Situationsplan der 3 neu aufzuführenden Wohngebäude für den Herrn Johann Löbel Hausbesitzer in Pokratitz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p470 dům při něm	(s.d.) 1863	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf dem, den Herrn Johann Löbel gehörigen, hinter seinen an der nach Pokraditz führenden Strasse neu aufgeführten Wohnhause da befindlichen Grundstücke	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p470 dům při něm	(s.d.) 1863	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf dem den Herrn Johan Löbel gehörigen hinter seinen an der nach Pokraditz führenden Strasse neu aufgeführten Wohnhause da befindlichen Grundstücke	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p470 dům při něm	(s.d.) 1863	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf dem den Herrn Johan Löbel gehörigen hinter seinen an der nach Pokraditz führenden Strasse neu aufgeführten Wohnhause da befindlichen Grundstücke	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p471	(s.d.) 1864	Czerny Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zur Erbauung eines neuen Hauses in der Lehmgrube für Anton Stürbitsky in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-303

p472	1864	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber Erbauung eines neuen Wohnhauses auf der eigenthümlichen Baustelle des Anton Ringel in der Vorstadt Lehmgrube von Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p473?	1862	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	přestavba	Plan Litt A ueber die vorzunehmenden Bauherstellungen in den Gartenraume der sogenannten Seckermühle NroC. 57 des Anton Mrazek in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-254
p475-476	1864	Salomon Eduard	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan Zum Neubau zweier Wohnhäuser für Eduard Salomon auf seinem Gartengrund in der Lehmgrube zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-302
p477	1864	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zur Erbauung eines neuen Hauses in der Lehmgrube für Herrn Franz Fiedler in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-311
p479?	(s.d.) 1865	Haala Veit	soukr.	obytné domy	novostavba	Plan zum weiteren Neubau zweier fernerer Wohngebäude in dem ehemaligen bürgerl. Brauhausholzgarten des Veit Haala, in der Mariahilf-Vorstadt zu	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p480	1864	Gaube Ignaz Anton	město	reálka	novostavba	Leitmeritzer Ober Realschule	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	MP, sign. IP 27
p480	1864	nesignováno	město	reálka	novostavba	Plan. Uiber die Erbauung der Oberrealschule in Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-320
p482	1863	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung eines neuen Wohnhäusels für Adalbert Sallatsch in der Vorstadt Lehmgrube zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-270
p483?	1862	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Uiber die Herstellung der zwei Wohnhäusel für Franz Peter in Leitmeritz Nro. 338, auf seiner erkauften Baustelle an der Straße nach Pockraditz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p487?	1867	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt A. Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses in der Vorstadt Mariahilf der Anna Appelt wohnhaft Nro 282 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p489	(s.d.) 1867	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber die Erbauung eines neuen Wohnhauses auf der linken Seite von der nach Pokratitz führenden Strasse des Hermann Gustav Feuerich in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p489	(s.d.) 1867	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba dvorní budovy	Plan Litt A Uiber die Erbauung eines neuen Hofgebäudes bei dem links an der von Leitmeritz nach Pokratitz führenden Strasse gelegenen Wohnhause des G. Feuerich in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p492	(s.d.) 1867	Haala Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Über die Herstellung eines neuen Wohnhauses auf der käuflich an sich gebrachten an der Pokratitzer Strasse gelegenen Baustelle des Josef Heller Kirchhofgasse Ncons 350 in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p493?	(s.d.) 1863	Hacker Wenzel	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses auf der, dem H. Anton Plescher gehörigen Baustelle, an der von Leitmeritz nach Pokaditz führenden Bezirks Strasse gelegen	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-276
p499	1868	Gaube Ignaz Anton	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan zum Neubau eines Wohnhauses in der Stefansvorstadt für die Eheleute Anton u. Anna Jappel auf der durch Kauf an sich gebrachten Baustelle nächst der löblischen Restauration in Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 703
p501	1867	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Zur Herstellung eines neuen Wohnhauses für G. Feirich in Leitmeritz, auf seiner eigenthümlichen Baustelle an der Strasse von Leitmeritz nach Pockraditz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p509?	1862	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Litt. A. Zur Erbauung eines neuen Wohnhauses für Franz Schweizer auf seiner von NrC. 214 erkauften Baustelle, in der untern Lehmgrube zu Leitmeritz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 308, sign. 9/13-244
p513	1870	Schweizer Franz	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Uiber die Herstellung eines Wohnhauses für Josef Schandroch auf seiner erkauften Stelle in der Beckergasse der Vorstadt Leitmeritz	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p514	1870	Habel Wilhelm	soukr.	obytný dům	novostavba	Bau und Situationsplan f H Josef Schubert der auf den v H Ig Gaube gekauften Baustelle in der Lehmgrube ein Wohnhaus errichtet	SOkA Lovosice	AM Litoměřice	kt. 1182
p514?	1864	Czerny Josef	soukr.	obytný dům	novostavba	Plan Zur Erbauung eines neuen Hauses in der Lehmgrube für Herrn Heinrich Fiefarek aus Tschalositz	SOkA Lovosice	OÚ Litoměřice	kt. 309, sign. 9/13-308

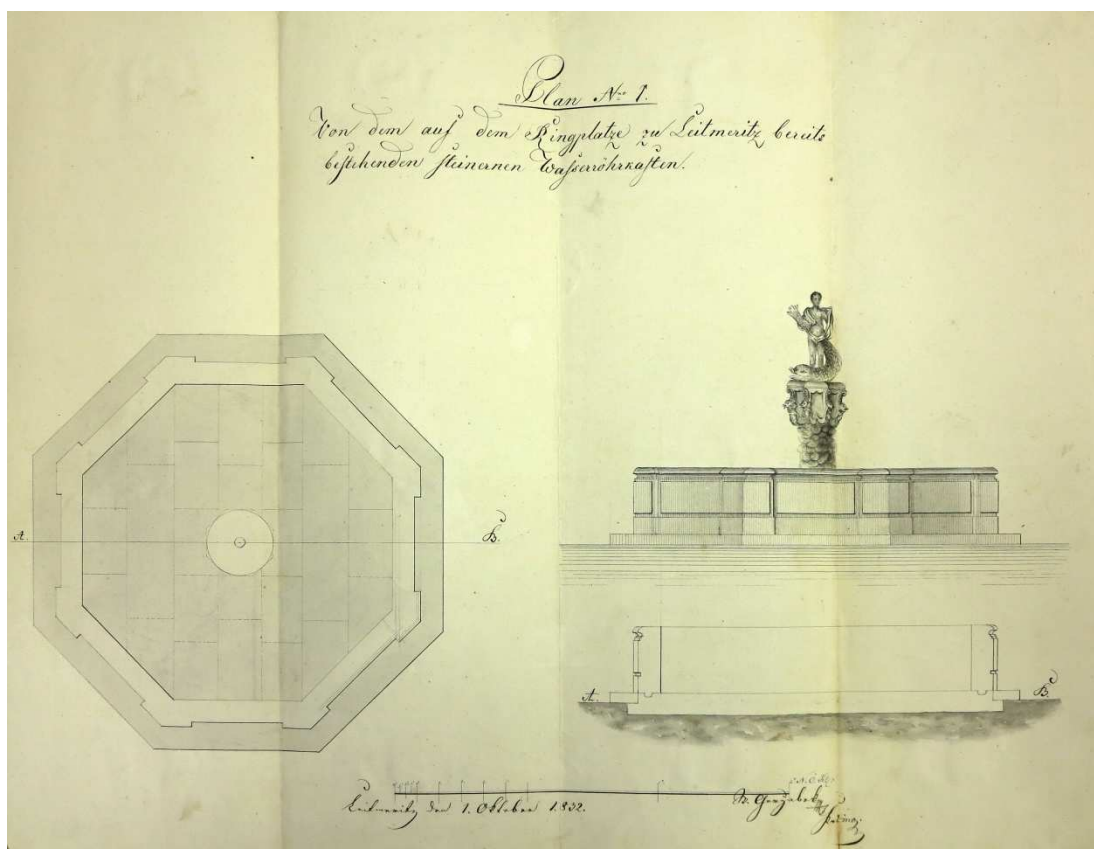
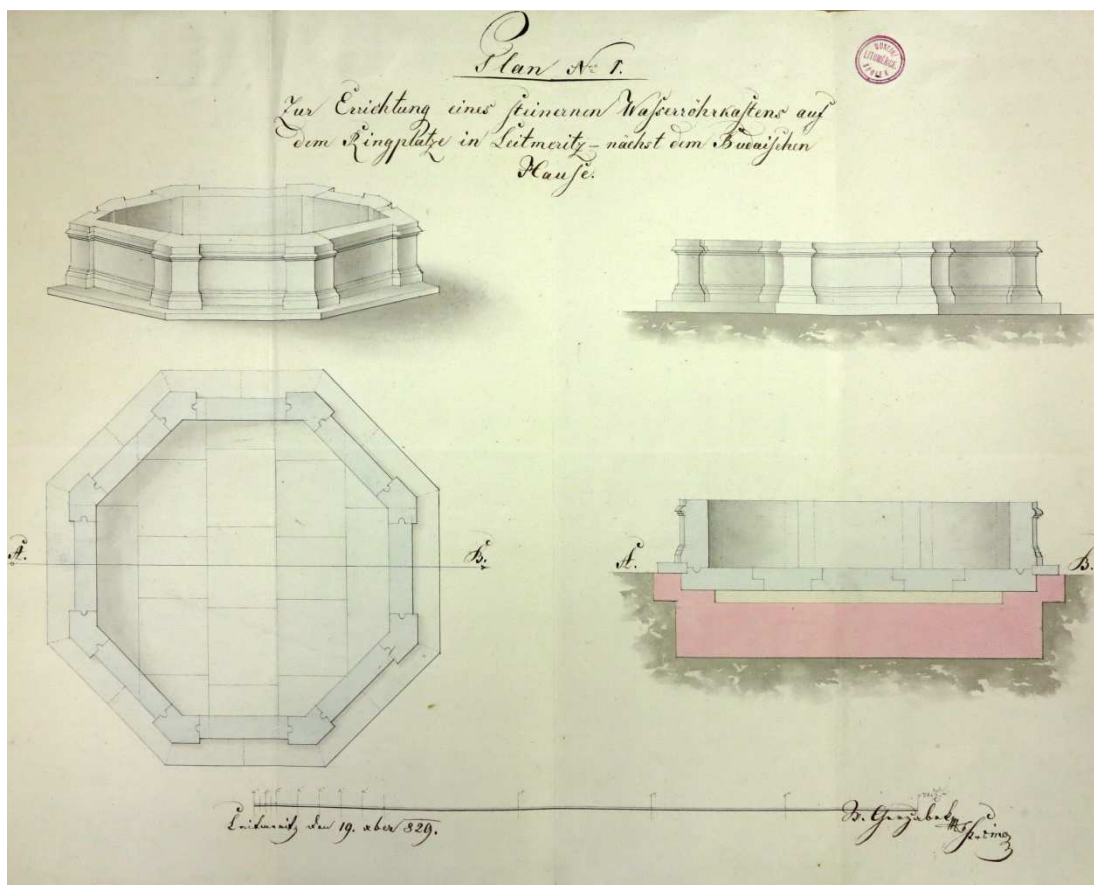
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Litoměřice na mapě Johanna Glockspergera, 1726
2. Litoměřice na císařském povinném otisku stabilního katastru, 1843
3. Litoměřice na katastrální mapě z roku 1877
4. Návrhy hřbitovní kaple, nahoře Josef Gaube 1829, dole Wenzel Geržabek 1830
5. Wenzel Geržabek, kašny na náměstí 1829, 1832
6. Návrh jezuitských schodů, Wenzel Geržabek 1828
7. Parková úprava před Josefskou branou, realizovaná 1840-1842
8. Přístavba střelnice na Střeleckém ostrově, Veit Haala 1850
9. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, stávající stav, Josef Gaube 1811
10. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube 1811
11. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube 1811. Půdorys přízemí
12. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube 1811. Půdorys patra
13. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, zemské stavební ředitelství 1812. Půdorys přízemí
14. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, zemské stavební ředitelství 1812. Půdorys patra
15. Krajský úřad před demolicí kostela sv. Michala a po ní na grafikách Carla Wilhelma Medaua
16. Návrh přestavby radnice, Josef Gaube 1826
17. Návrhy přestavby radnice (Zemské stavební ředitelství 1829) a její novostavby (Wenzel Geržabek 1834)
18. Návrhy průčelí radnice, Wenzel Geržabek 1834
19. Návrh opravy radnice, Ignaz Anton Gaube 1852
20. Vývoj návrhů průčelí domu čp. 15m (Kalich) 1832-1834, vlevo nahoře původní stav Wenzel Geržabek a zemské stavební ředitelství
21. Dům čp. 12m, původní stav (J. Gaube 1849) a návrh přestavby (V. Haala 1853)
22. Plán realizovaného divadla, Josef Gaube 1823
23. První návrh novostavby hlavní školy, Wenzel Geržabek 1828
24. Redukovaný plán Wenzela Geržabka 1828 a návrh průčelí od dvorské stavební rady
25. Návrh Eduarda Zechnera pro novostavbu hlavní školy čp. 221, asi 1842
26. Návrh Eduarda Zechnera na průčelí školy (1842?) a detaily fasády od zem. stav. ředitelství
27. Nesignovaný plán průčelí reálky 1864
28. Nesignované půdorysy reálky 1864
29. Mariánský špitál čp. 52p, návrh Veita Haaly 1843 a přístavba Heinricha Haaly 1857
30. Raná tvorba Josefa Gaubeho, dům čp. 132m, 1820
31. Raná tvorba Josefa Gaubeho, dům čp. 70m, 1822

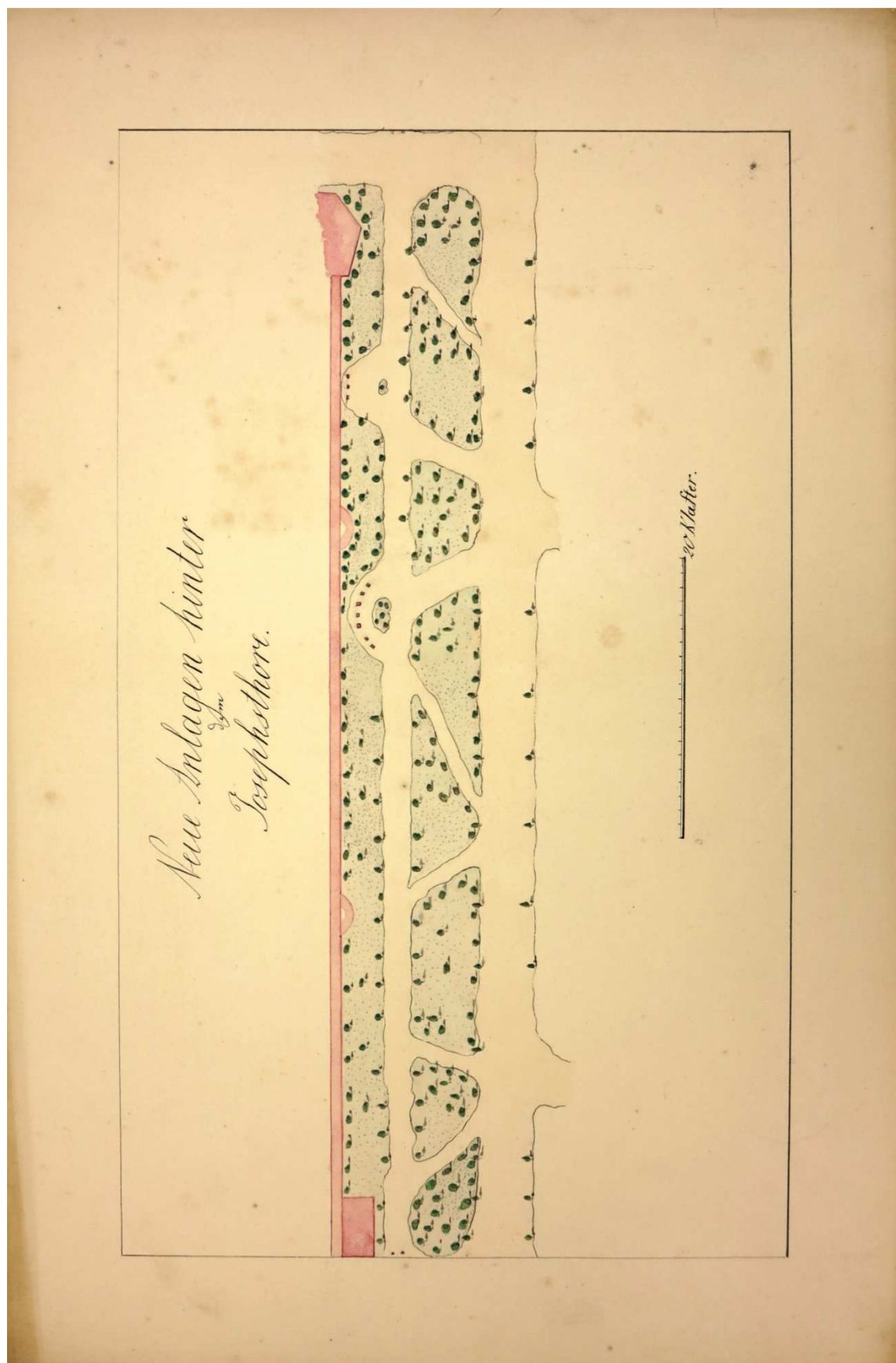
32. Vlastní dům cestmistra Wenzela Lochnitta čp. 159m, odmítnutý návrh a nový schválený návrh, 1833
33. Zásahy krajského inženýra Kottnauera do projektů, dům čp. 135m, původní návrh Josefa Gaubeho a nové řešení průčelí Kottnauera, 1836
34. Vlastní dům Josefa Gaubeho čp. 150-151m, návrh s nerealizovaným třetím patrem, 1843
35. Vlastní dům Josefa Gaubeho s byty pro náročnější klientelu, 1847
36. Přestavba domu čp. 8m, Ignaz Anton Gaube 1847
37. Odmítnutý návrh průčelí Franze Böhma domu čp. 23m a úřední návrh, 1853
38. Nový návrh přestavby čp. 23m Franze Böhma, 1854
39. Přestavba domu čp. 173-174m, Ignaz Anton Gaube 1860
40. Přestavba a nástavba domu čp. 183m, Ignaz Anton Gaube
41. Dům čp. 199m, příklad velkého nájemního domu, Veit Haala, 1866
42. Příklad "fasádismu", kdy z domu zbylo jen hlavní průčelí, dům čp. 19m, Ignaz Anton Gaube 1867
43. Zobytnění bašty za domem čp. 257m, Josef Gaube 1829
44. Zobytnění bašty za domem čp. 100m, Josef Vetter 1838
45. Domek čp. 230p na předměstí Rybáře s dispozicí vesnického typu, Josef Gaube 1829
46. Návrh šesti řadových domů čp. 345-350p, Josef Gaube 1832
47. Vlastní dům malíře Johanna Grusse čp. 356p, 1835
48. Zásahy krajského inženýra Kottnauera. Projekt Josefa Gaubeho na novostavbu na Štěpánském předměstí s upravenou dispozicí, dole původní Gaubeho návrh, 1836
49. Předměstský dům čp. 367p, Josef Gaube 1846
50. Dvojdům 463-464p od Wenzela Hackera, 1862
51. Vlastní dům Josefa Vettera čp. 129m, 1836
52. Vlastní dům Jakoba Neitera čp. 400p, 1843
53. Vlastní dům Ignaze Antona Gaubeho čp. 50m, 1848
54. Vlastní dům Franze Böhma čp. 161p, 1852
55. Vlastní dům Veita Haaly čp. 365p, 1856
56. Vlastní dům Franze Schweizera čp. 509p, 1862
57. Vlastní dům (dvojdům) čp. 475-476p Eduarda Salomona, 1864

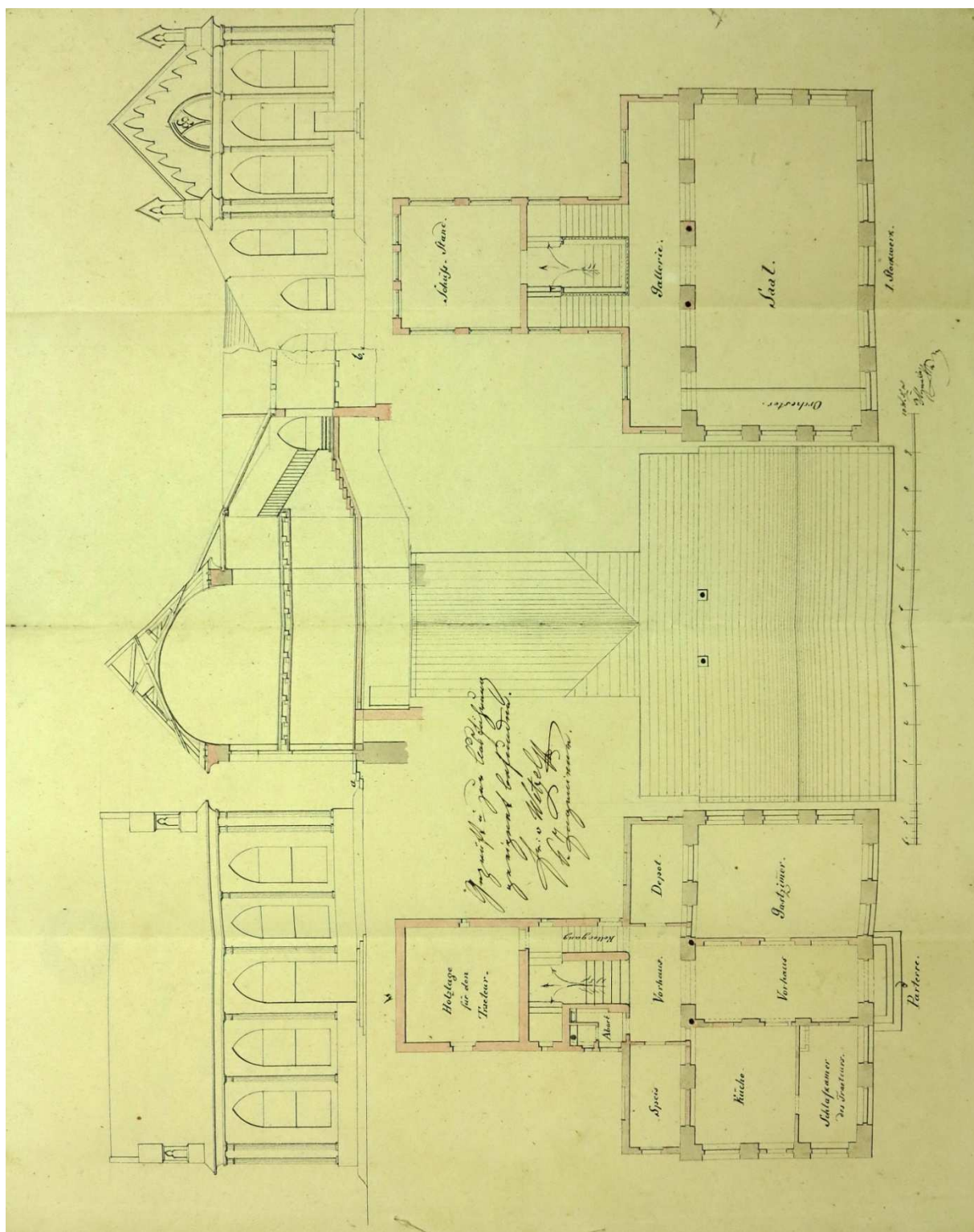
1. Litoměřice na mapě Johanna Glockespergera, 1726

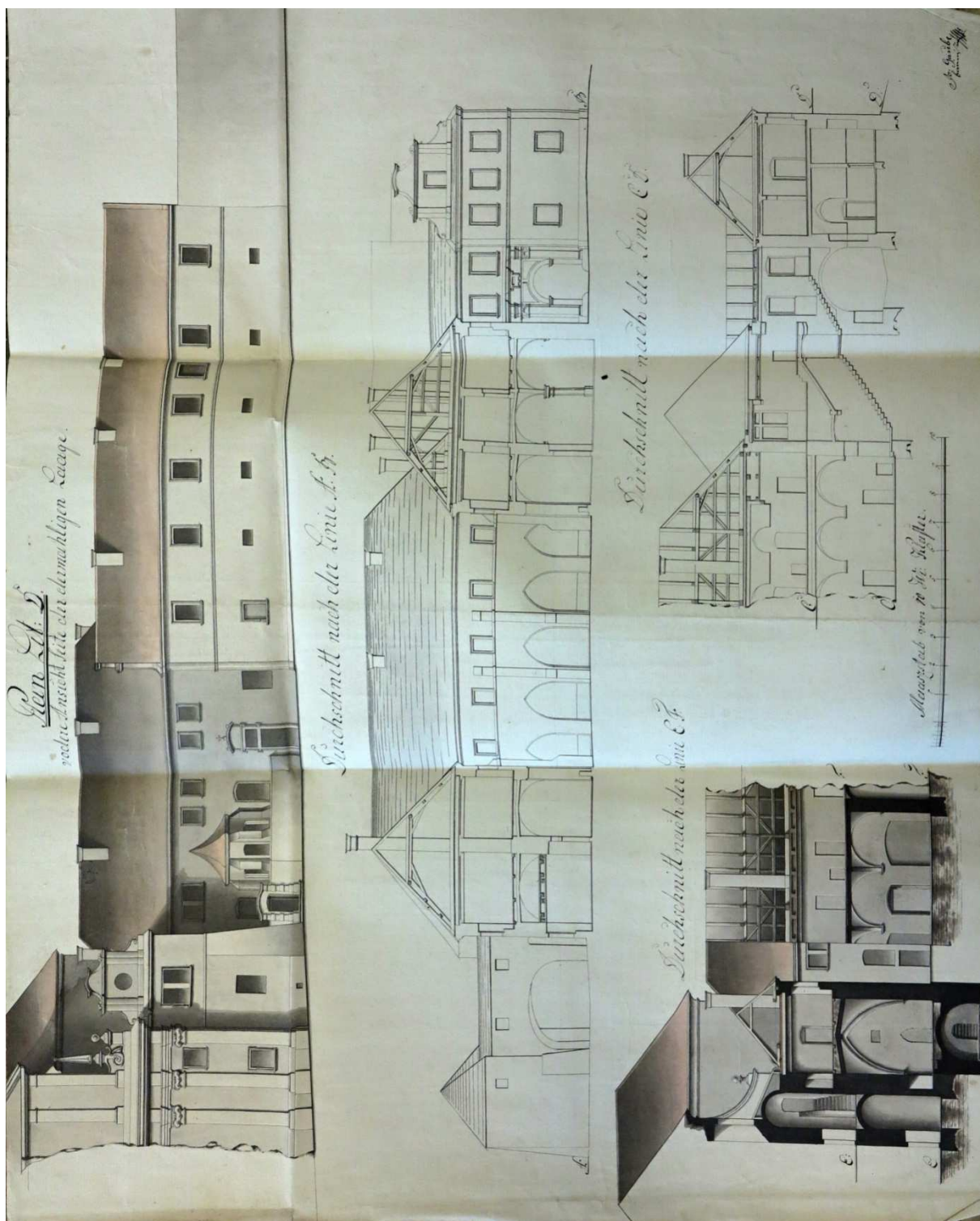
5. Wenzel Gerzabek, kašny na náměstí 1829, 1832

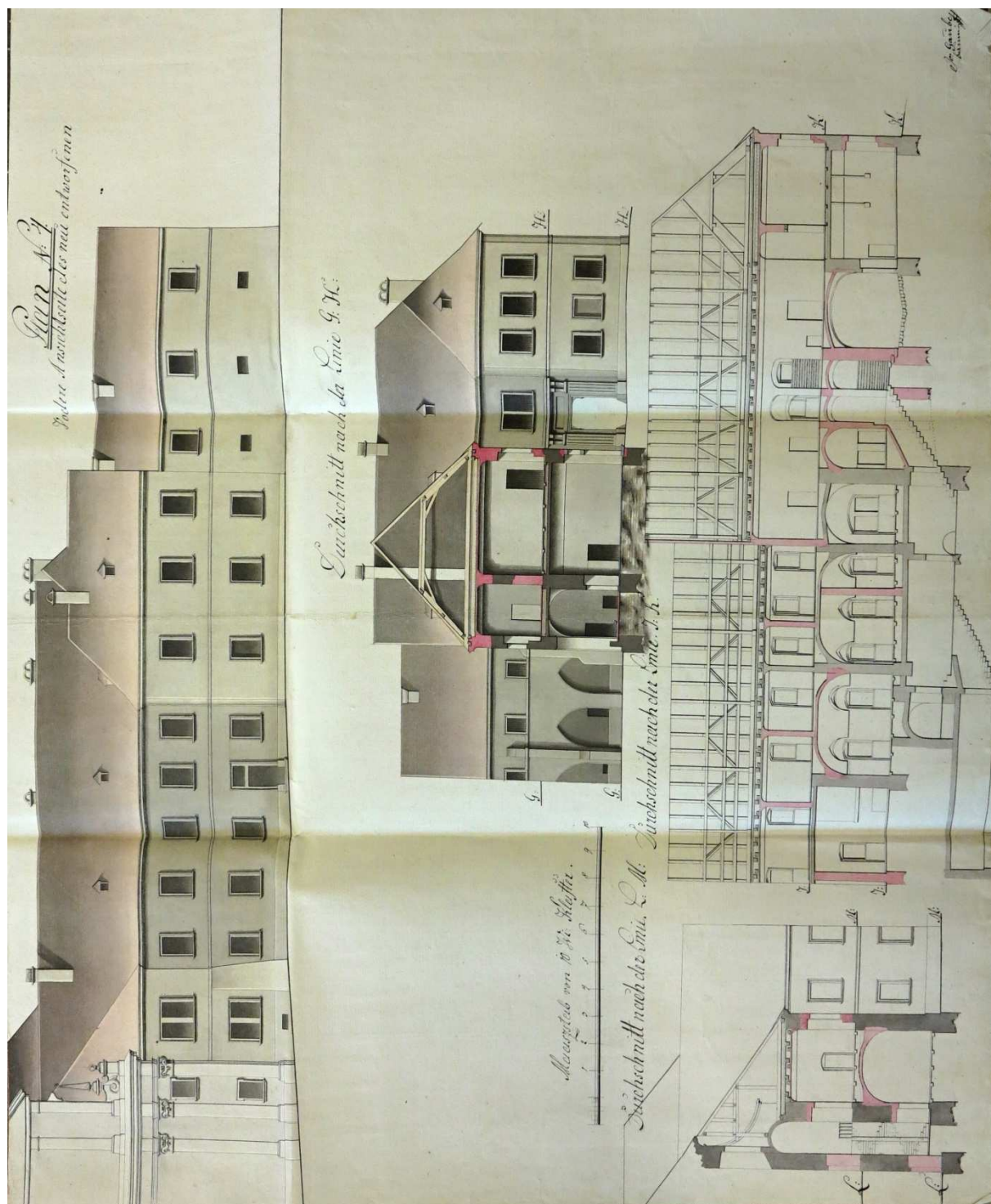
7. Parková úprava před Josefskou branou, realizovaná 1840-1842

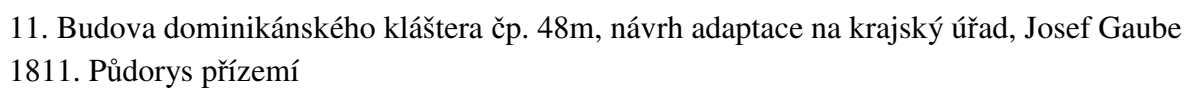
8. Přístavba střelnice na Střeleckém ostrově, Veit Haala 1850

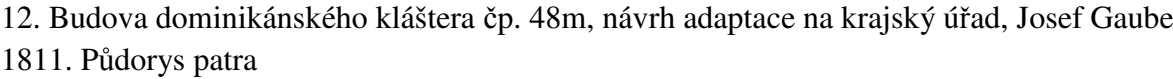
9. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, stávající stav, Josef Gaube 1811

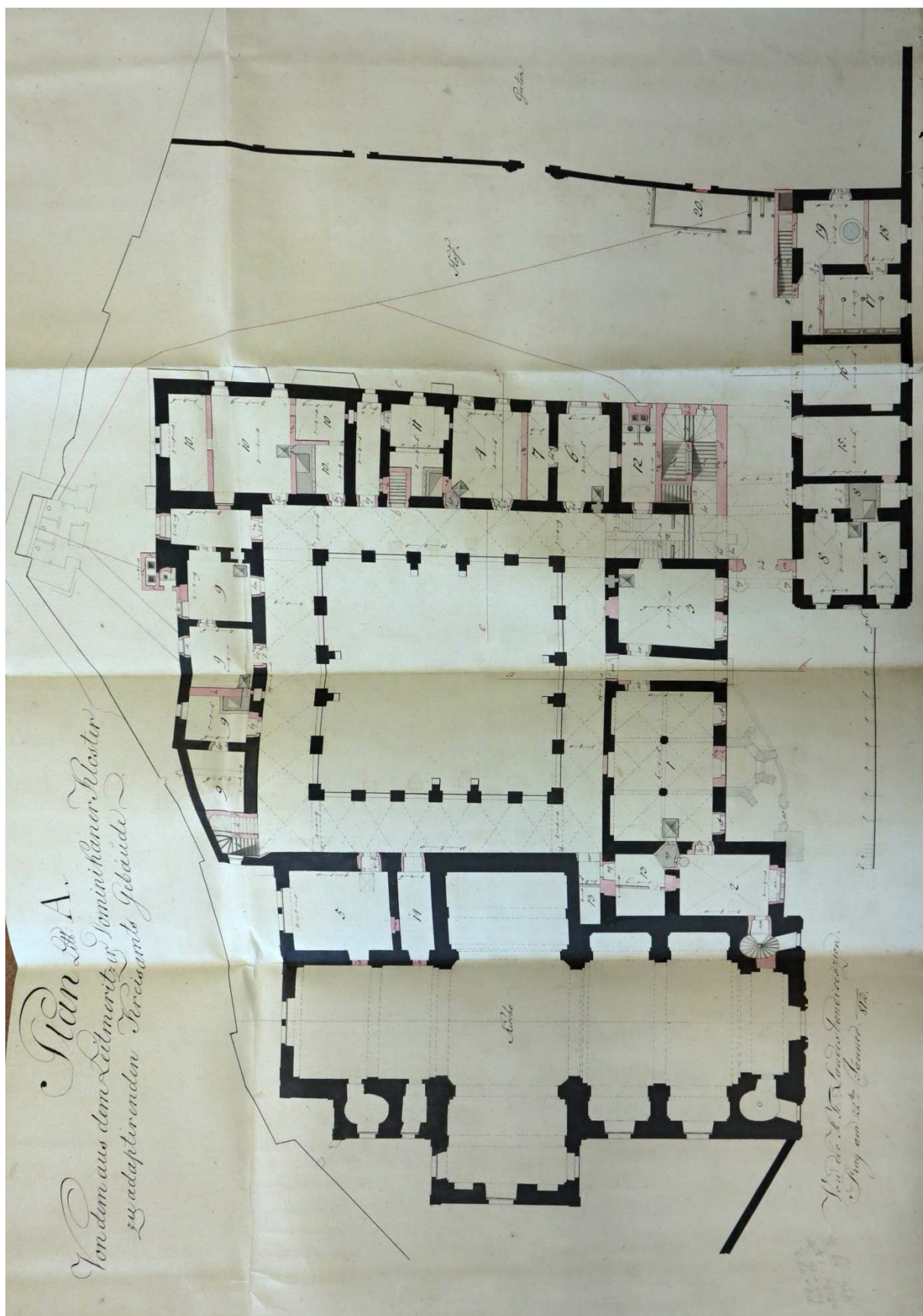
10. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube 1811

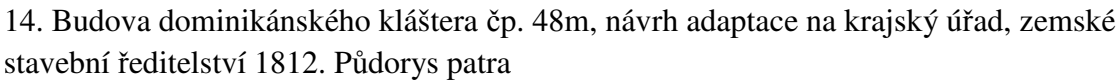
11. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube
1811. Půdorys přízemí

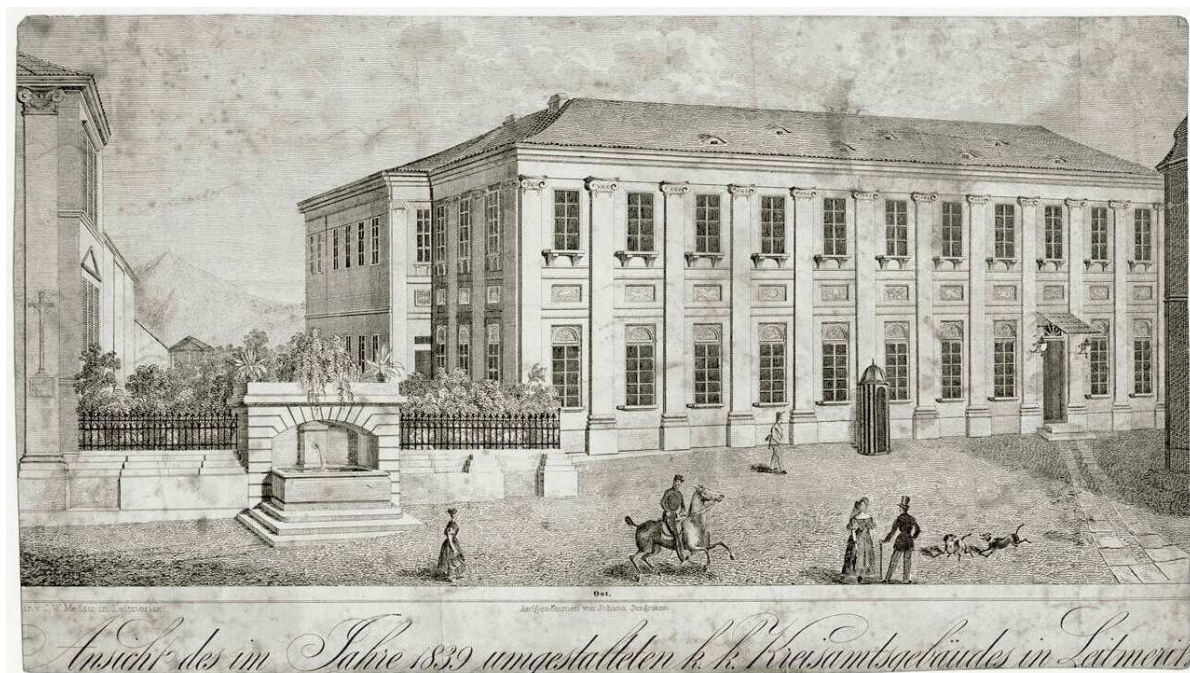
12. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, Josef Gaube
1811. Půdorys patra

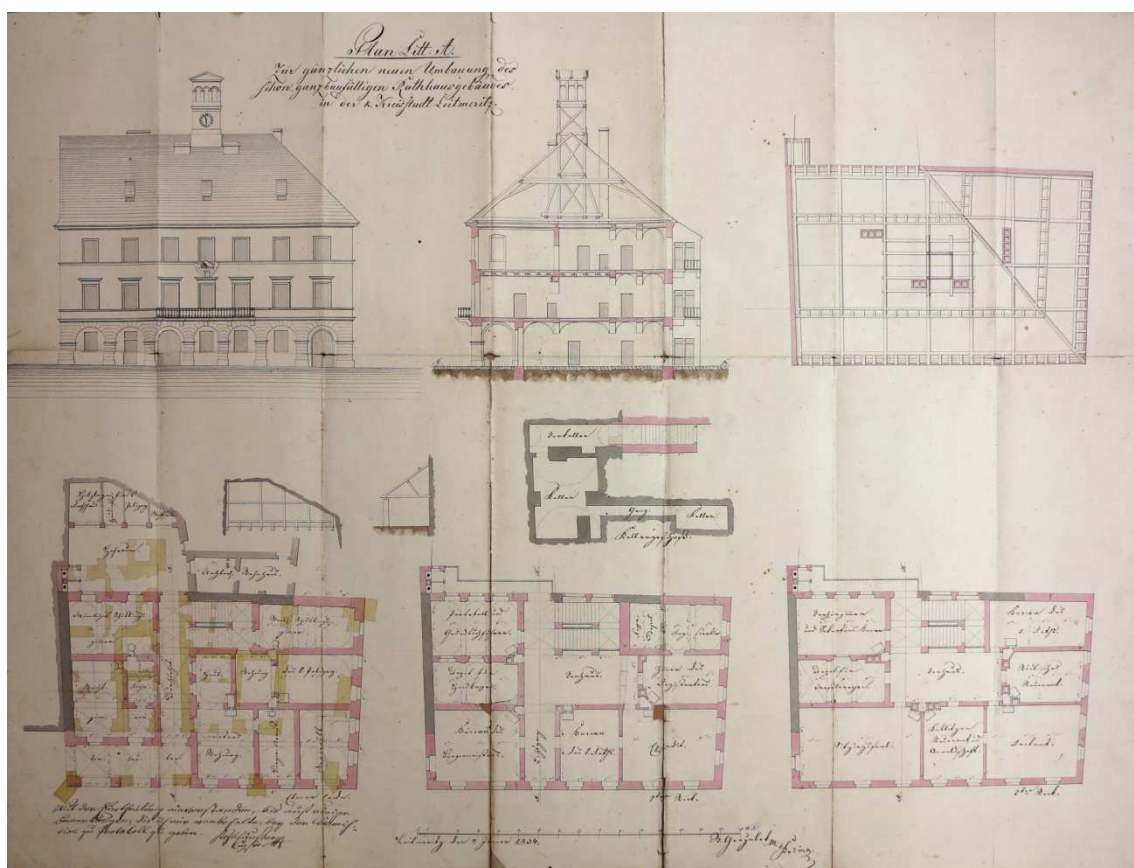
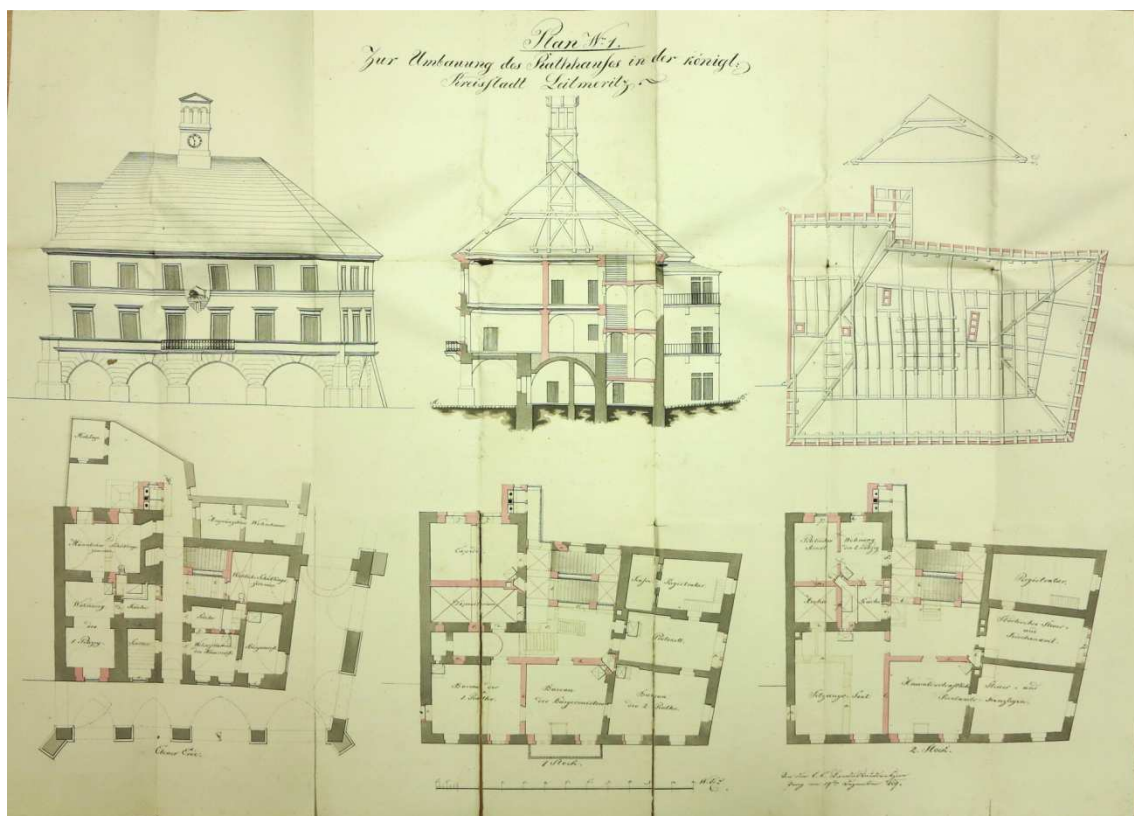
13. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, zemské stavební ředitelství 1812. Půdorys přízemí

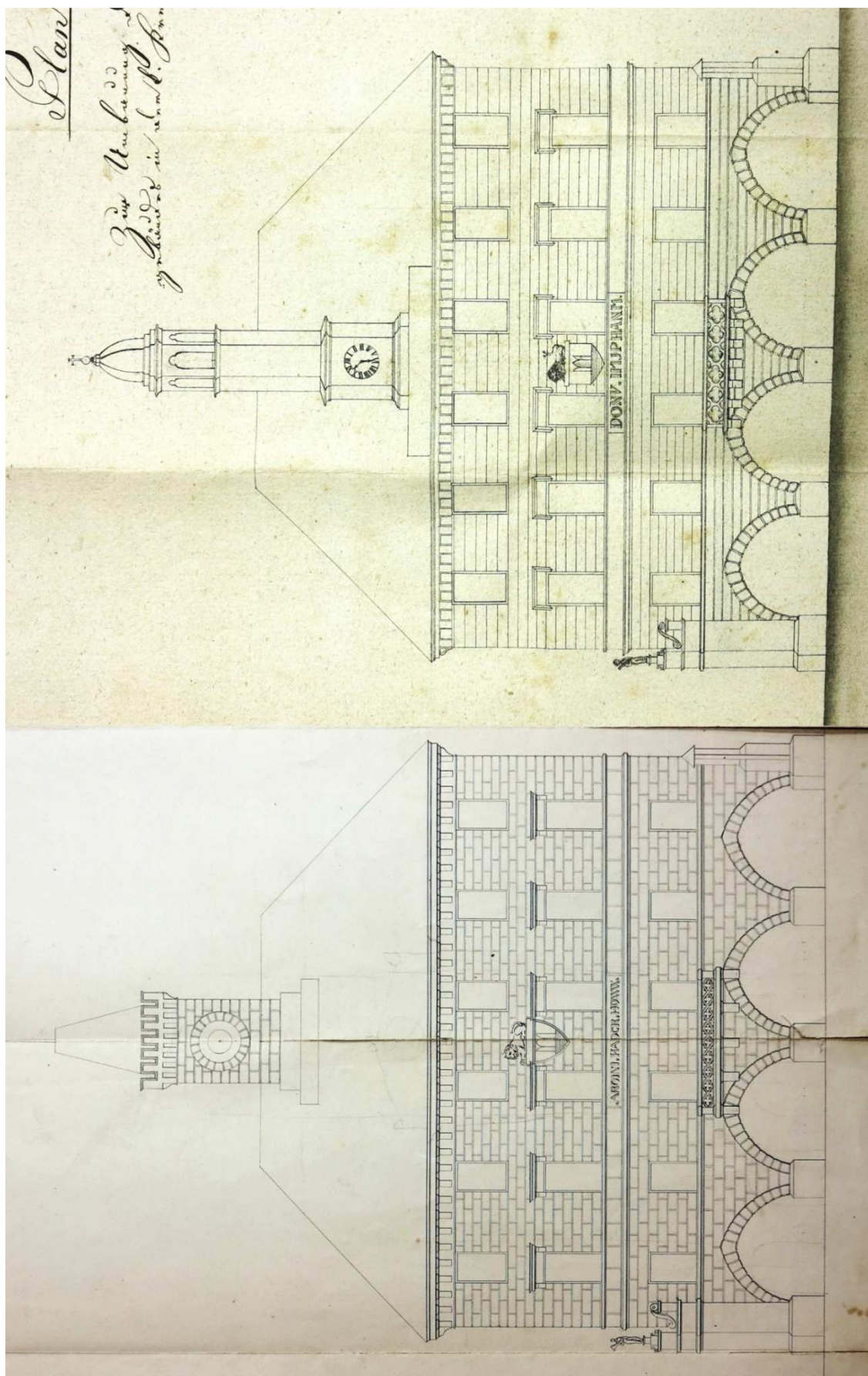
14. Budova dominikánského kláštera čp. 48m, návrh adaptace na krajský úřad, zemské stavební ředitelství 1812. Půdorys patra

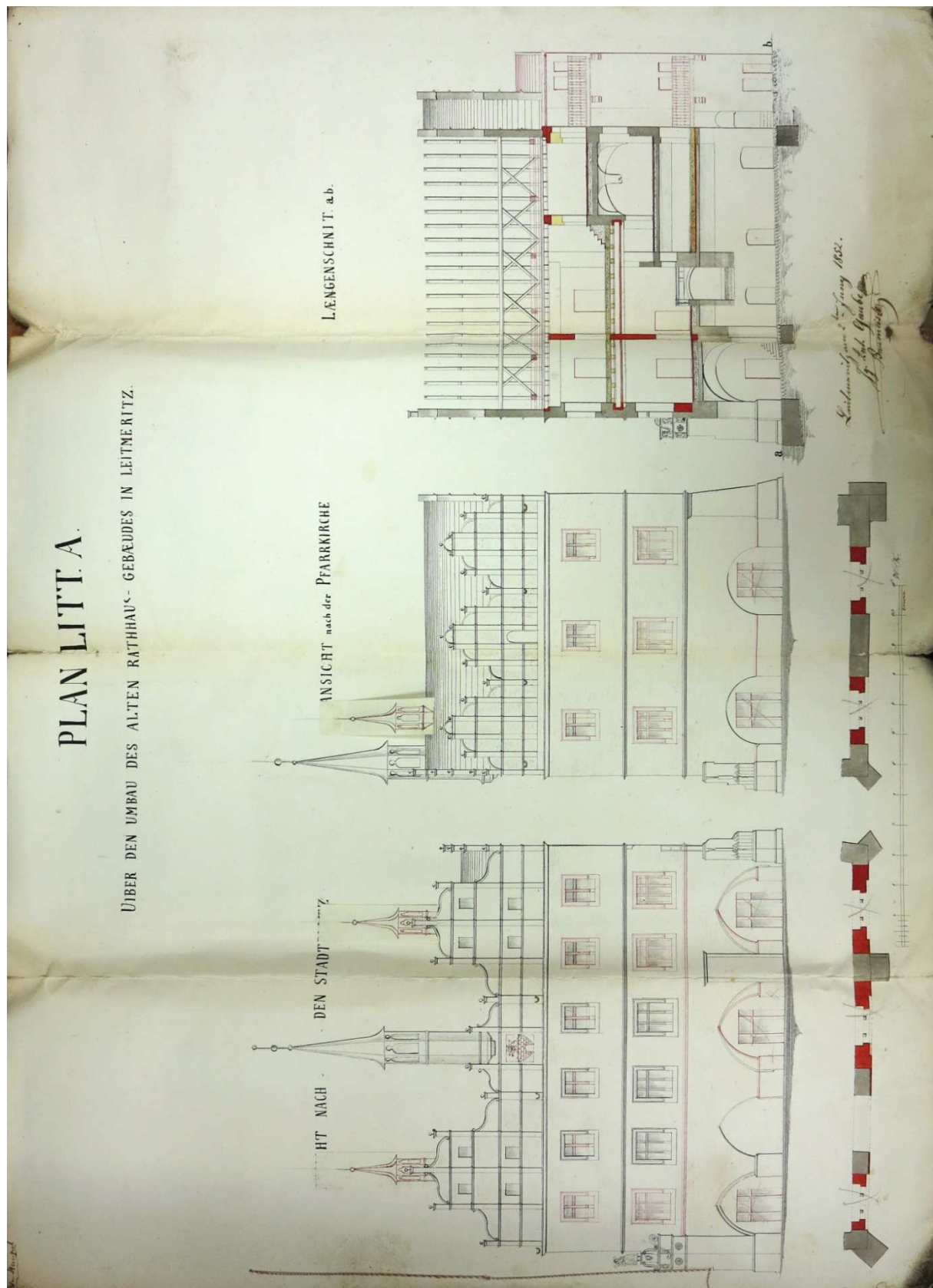
15. Krajský úřad před demolicí kostela sv. Michala a po ní na grafikách Carla Wilhelma Medaua

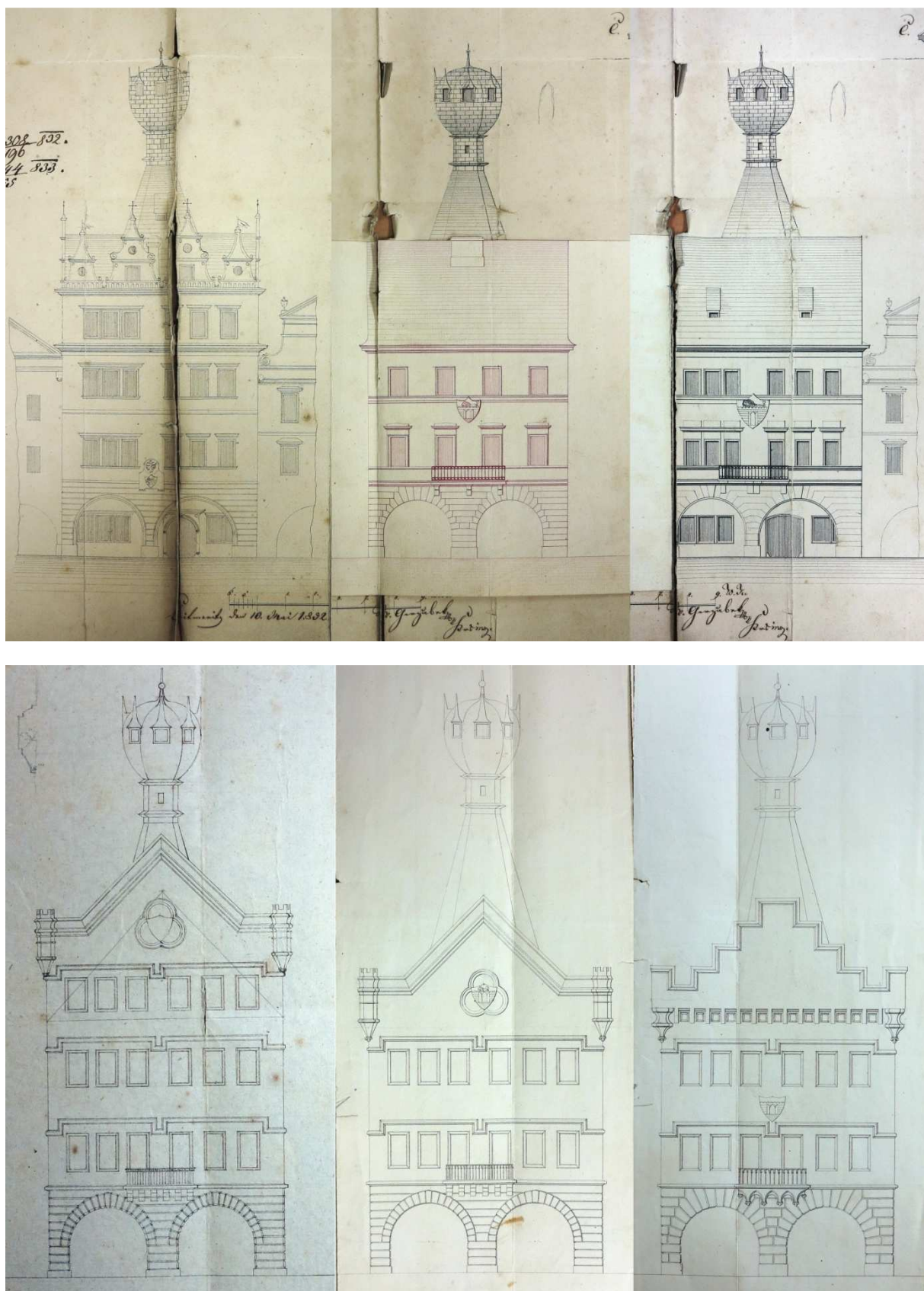
17. Návrhy přestavby radnice (Zemské stavební ředitelství 1829) a její novostavby (Wenzel Geržabek 1834)

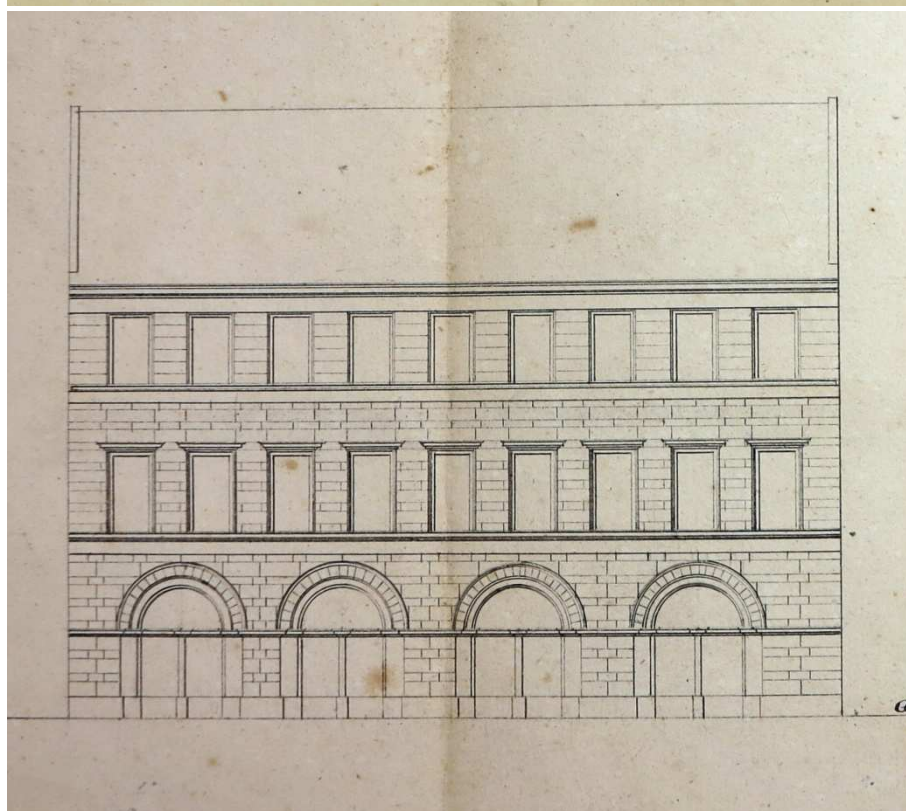
18. Návrhy průčelí radnice, Wenzel Gerżabek 1834

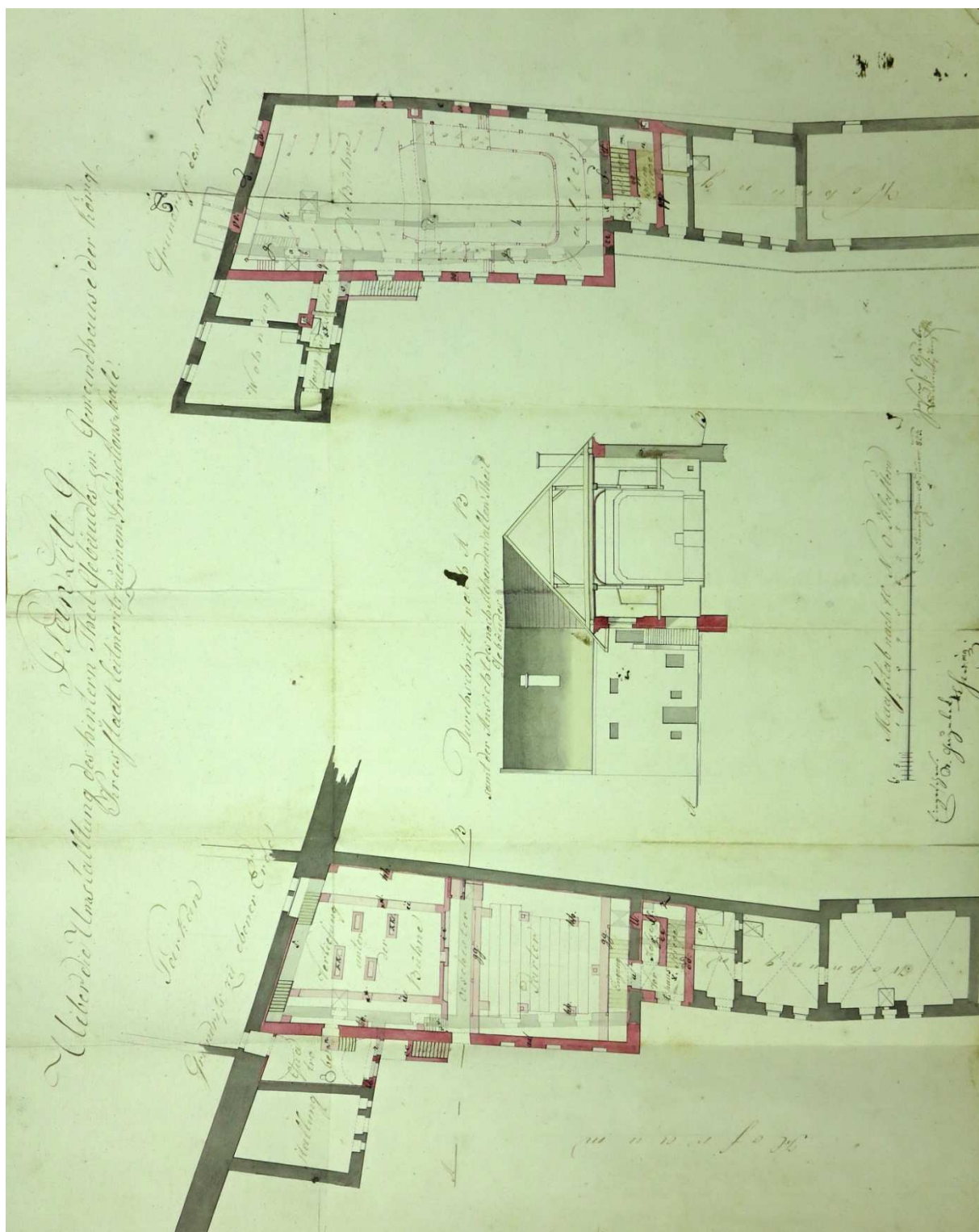
19. Návrh opravy radnice, Ignaz Anton Gaube 1852

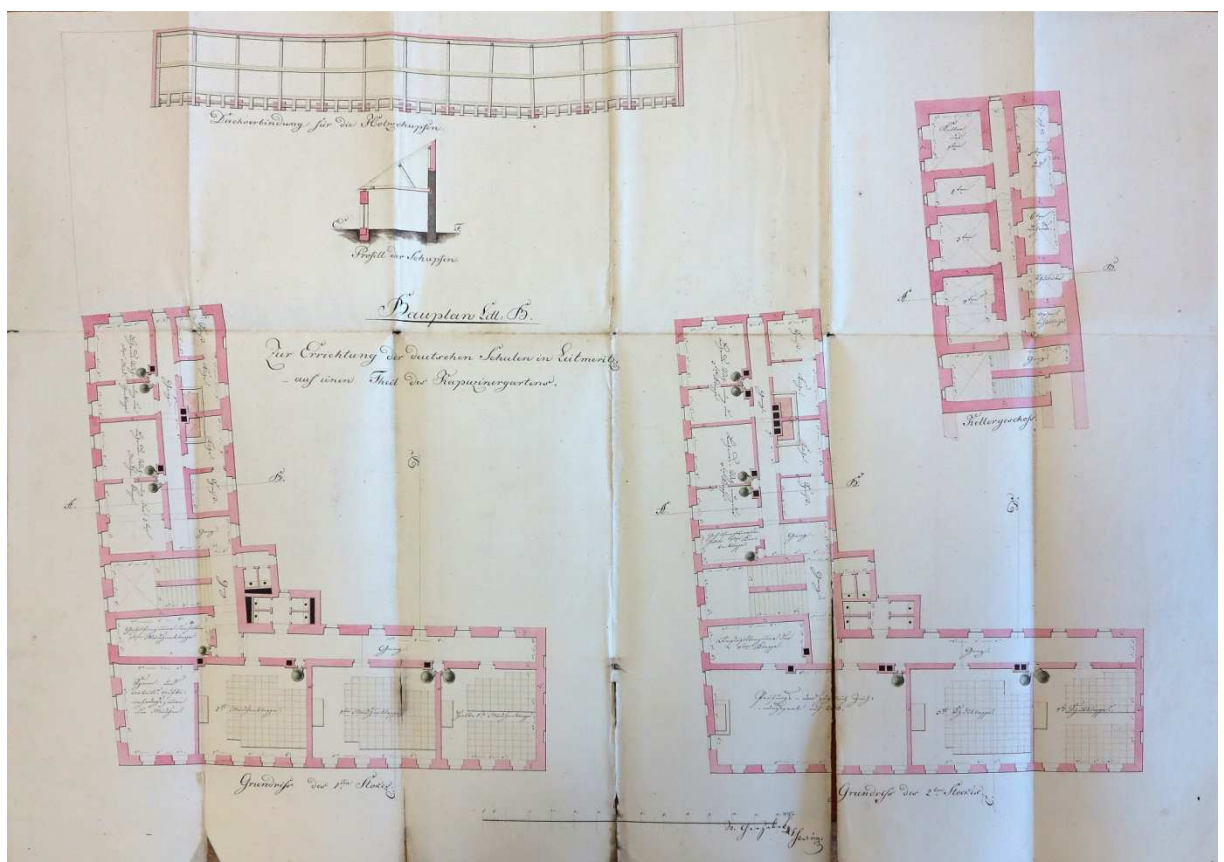
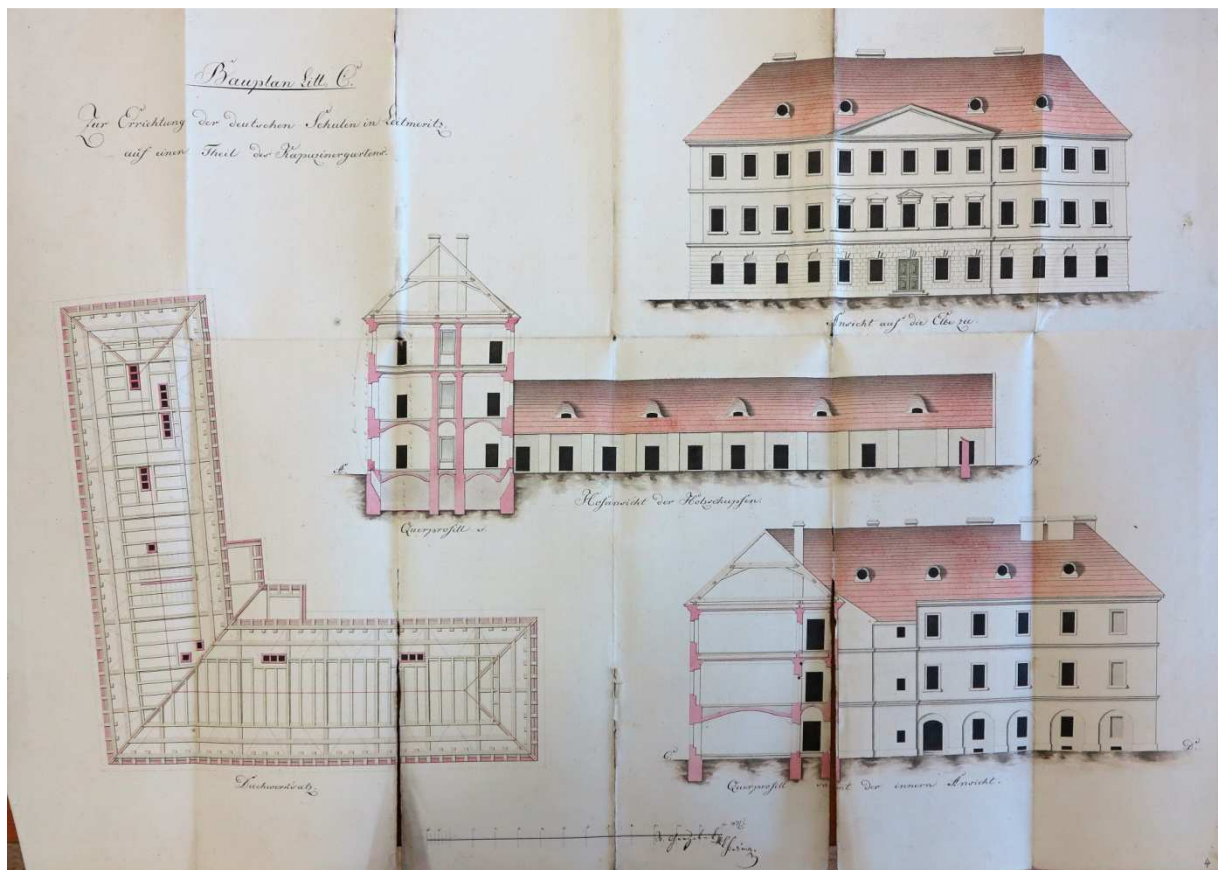
20. Vývoj návrhů průčelí domu čp. 15m (Kalich) 1832-1834, vlevo nahoře původní stav Wenzel Gerżabek a zemské stavební ředitelství

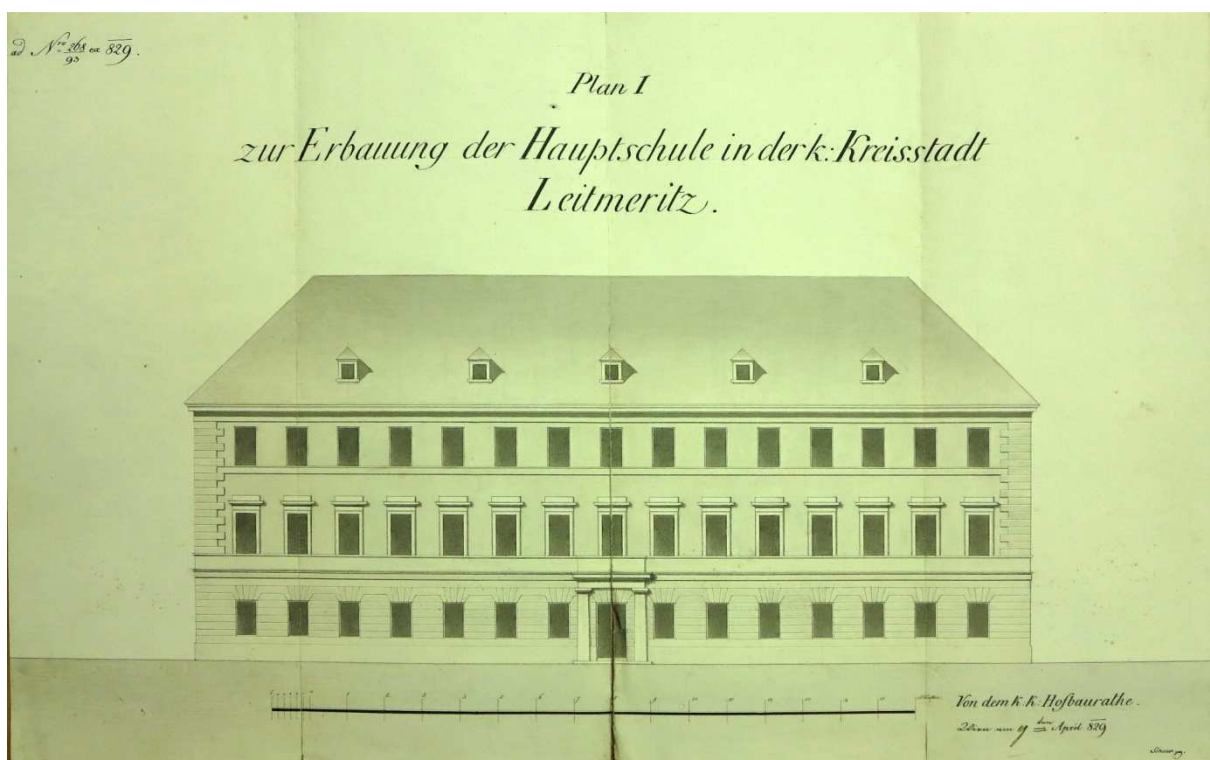
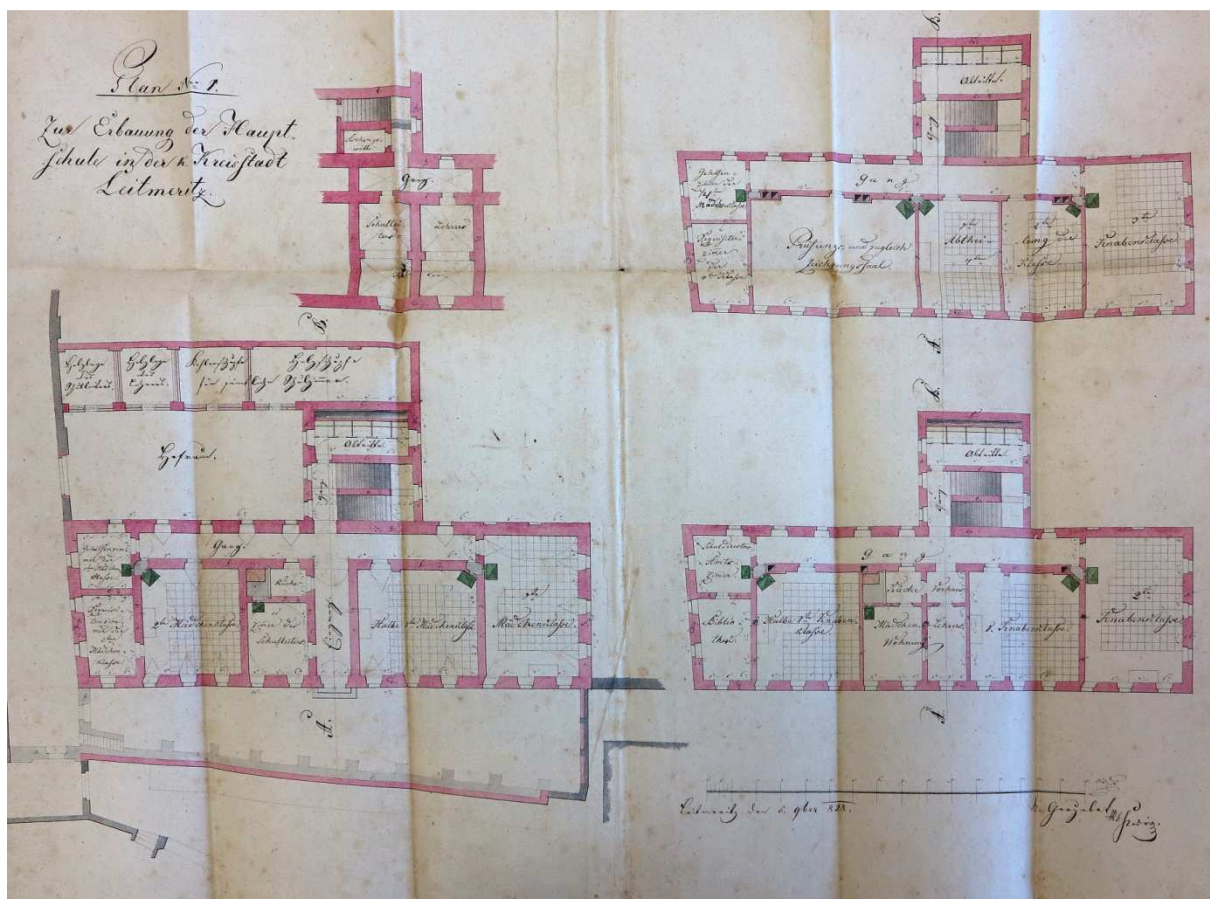
21. Dům čp. 12m, původní stav (J. Gaube 1849) a návrh přestavby (V. Haala 1853)

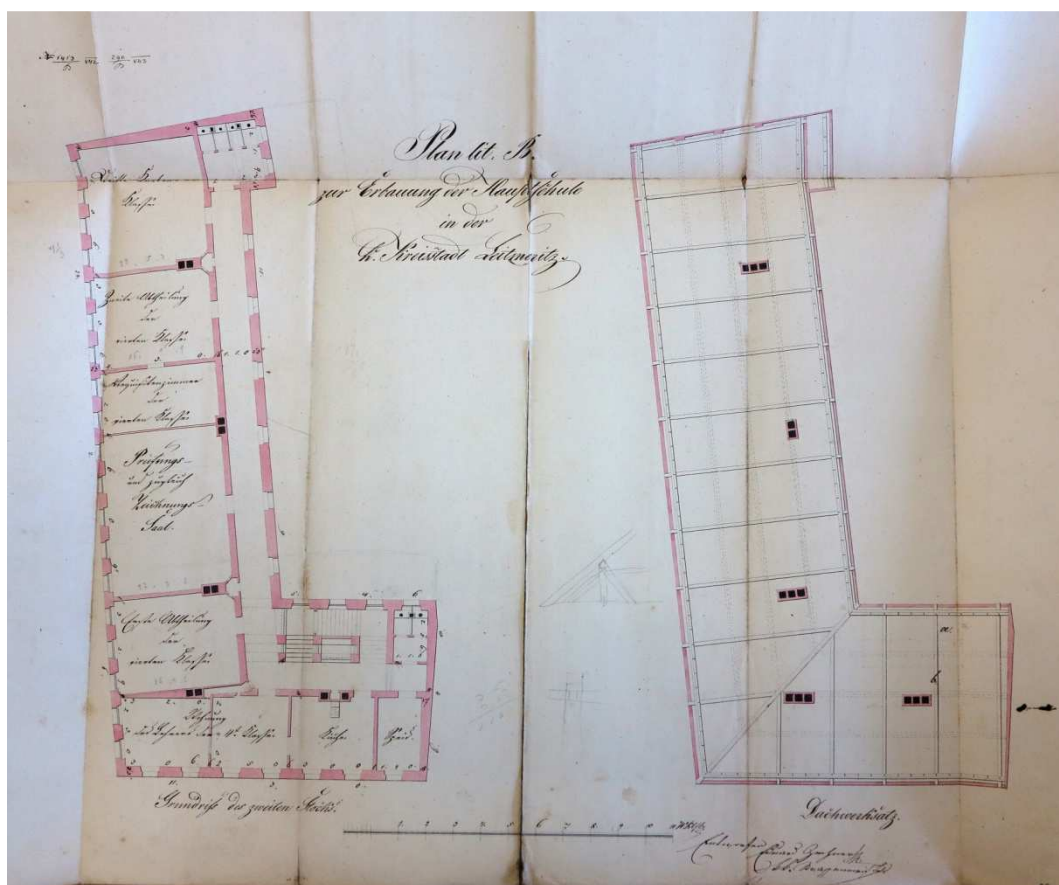
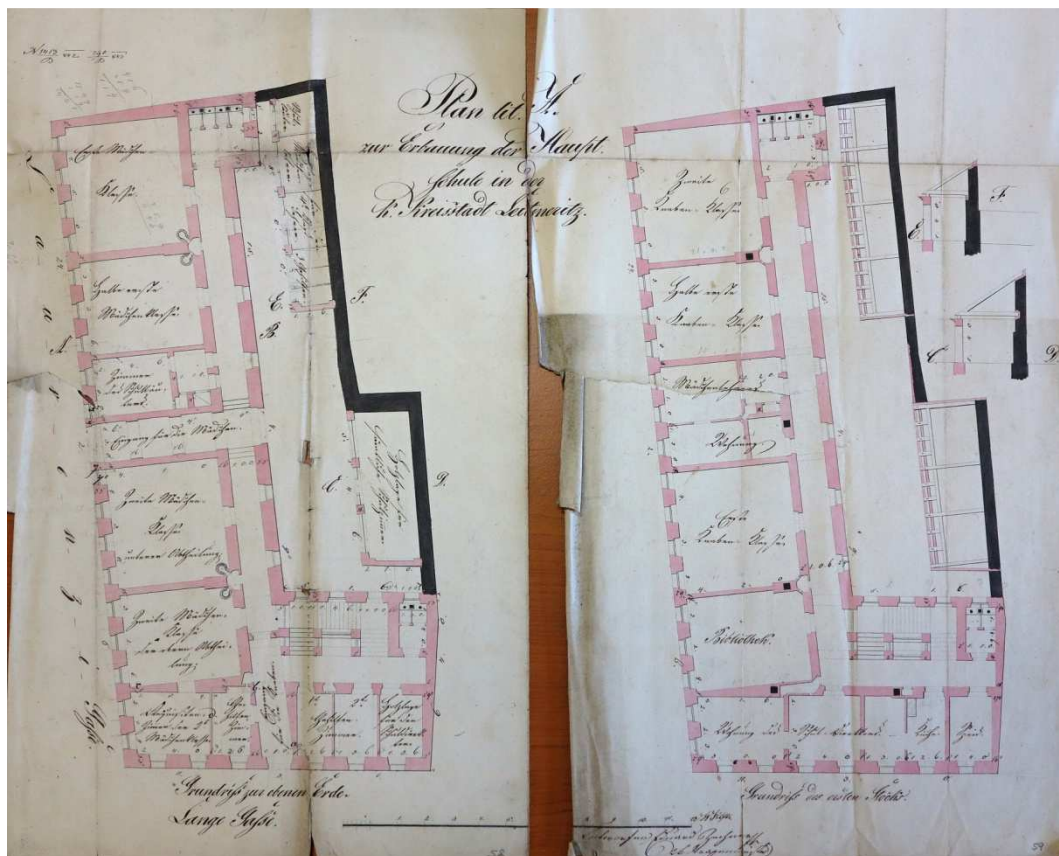
22. Plán realizovaného divadla, Josef Gaube 1823

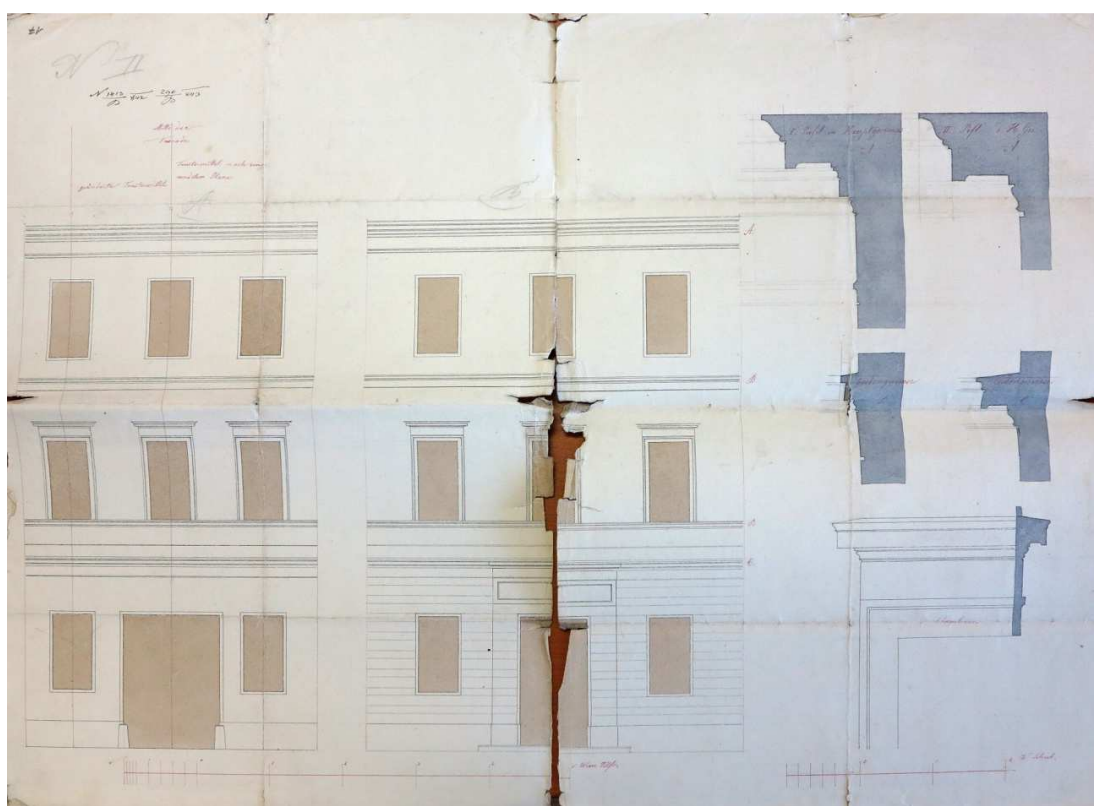
23. První návrh novostavby hlavní školy, Wenzel Geržabek 1828

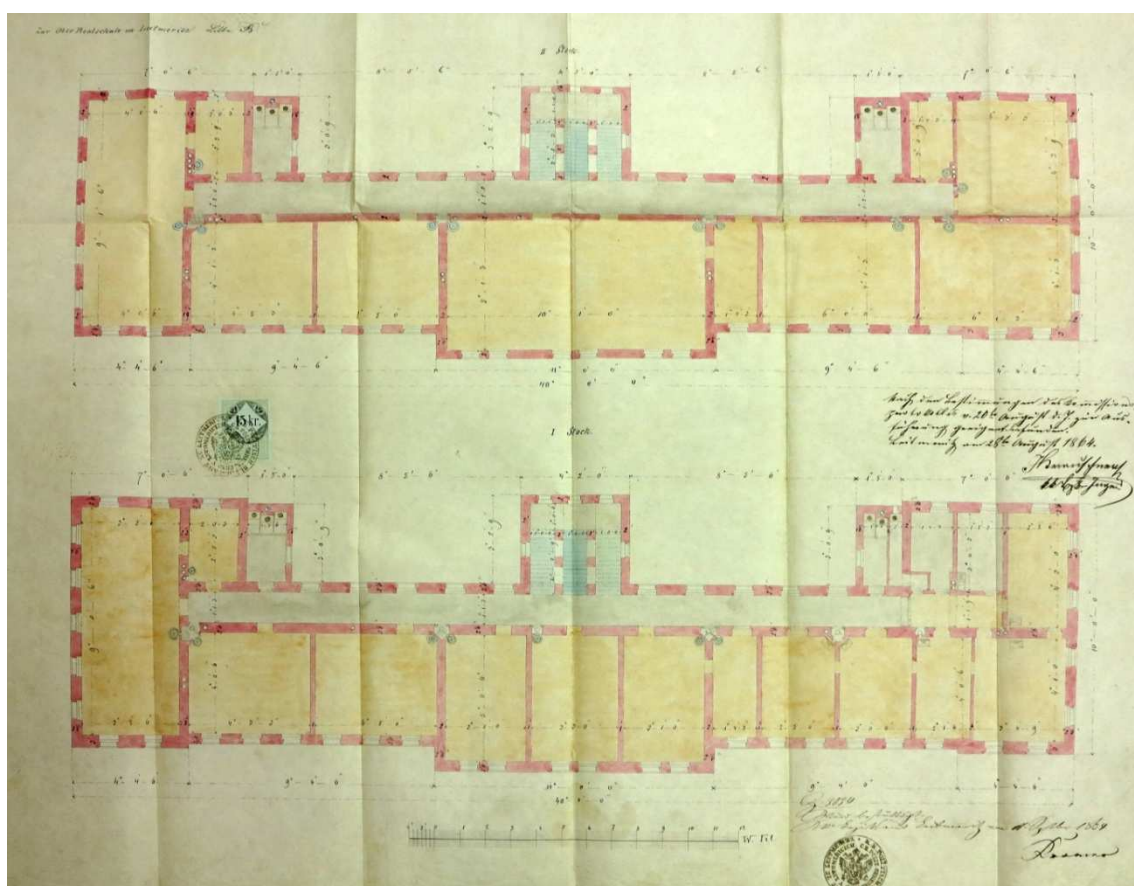
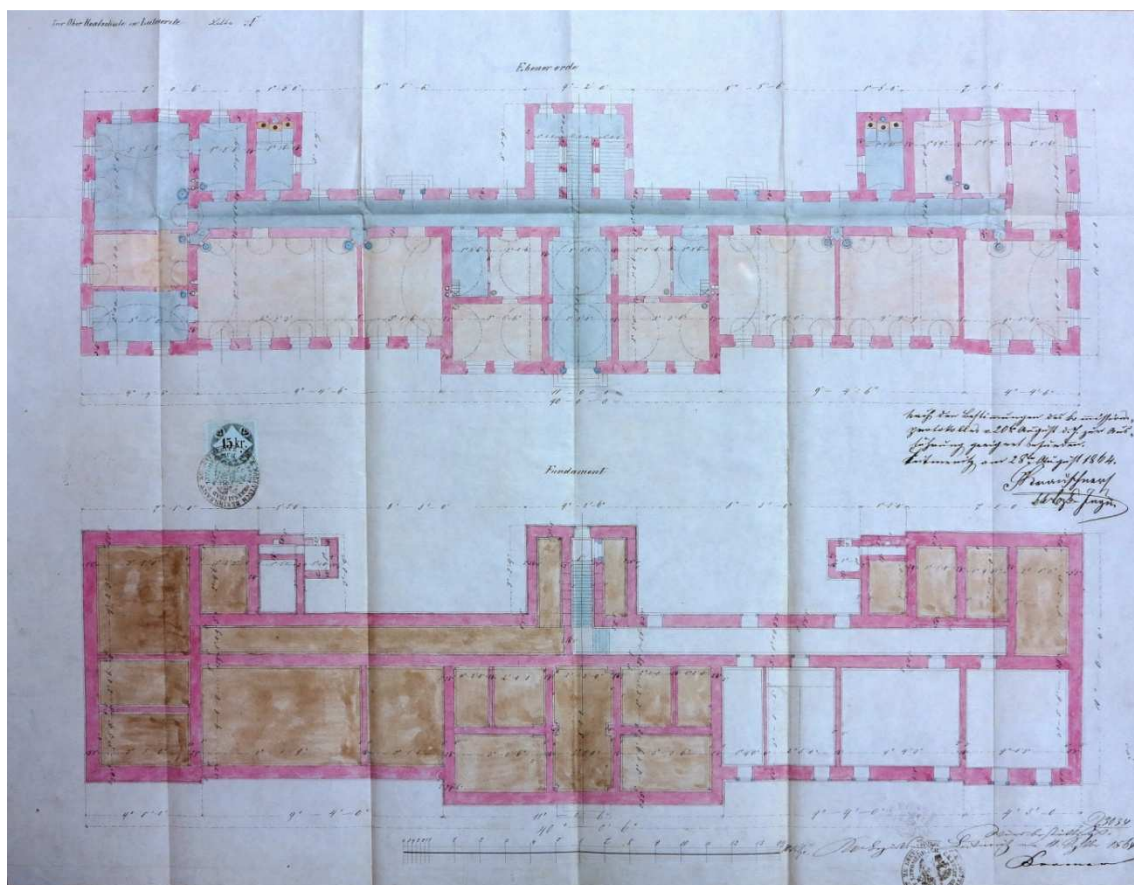
24. Redukovaný plán Wenzela Geržabka 1828 a návrh průčelí od dvorské stavební rady

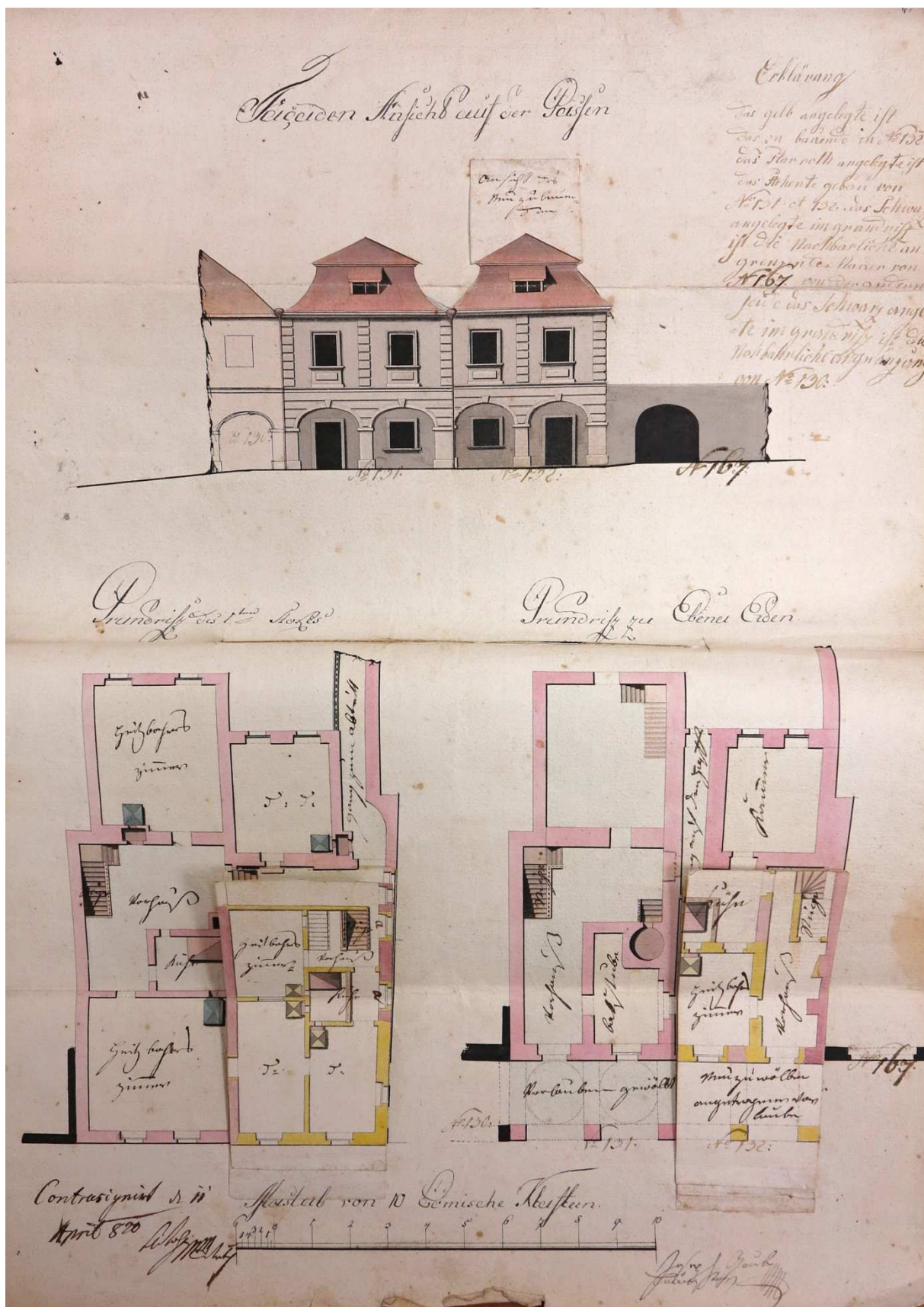
25. Návrh Eduarda Zechnera pro novostavbu hlavní školy čp. 221, asi 1842

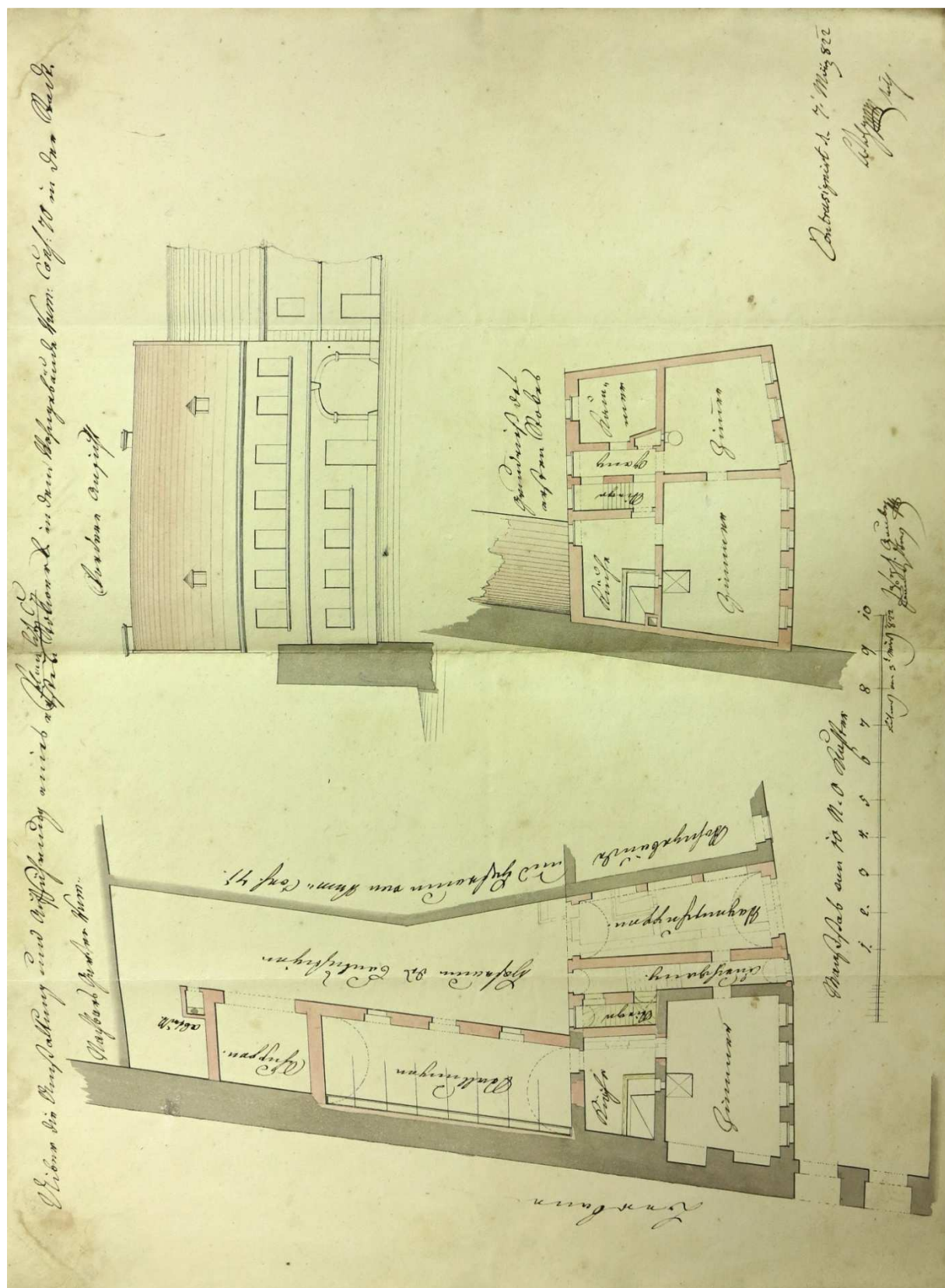
26. Návrh Eduarda Zechnera na průčelí školy (1842?) a detaily fasády od zem. stav. ředitelství

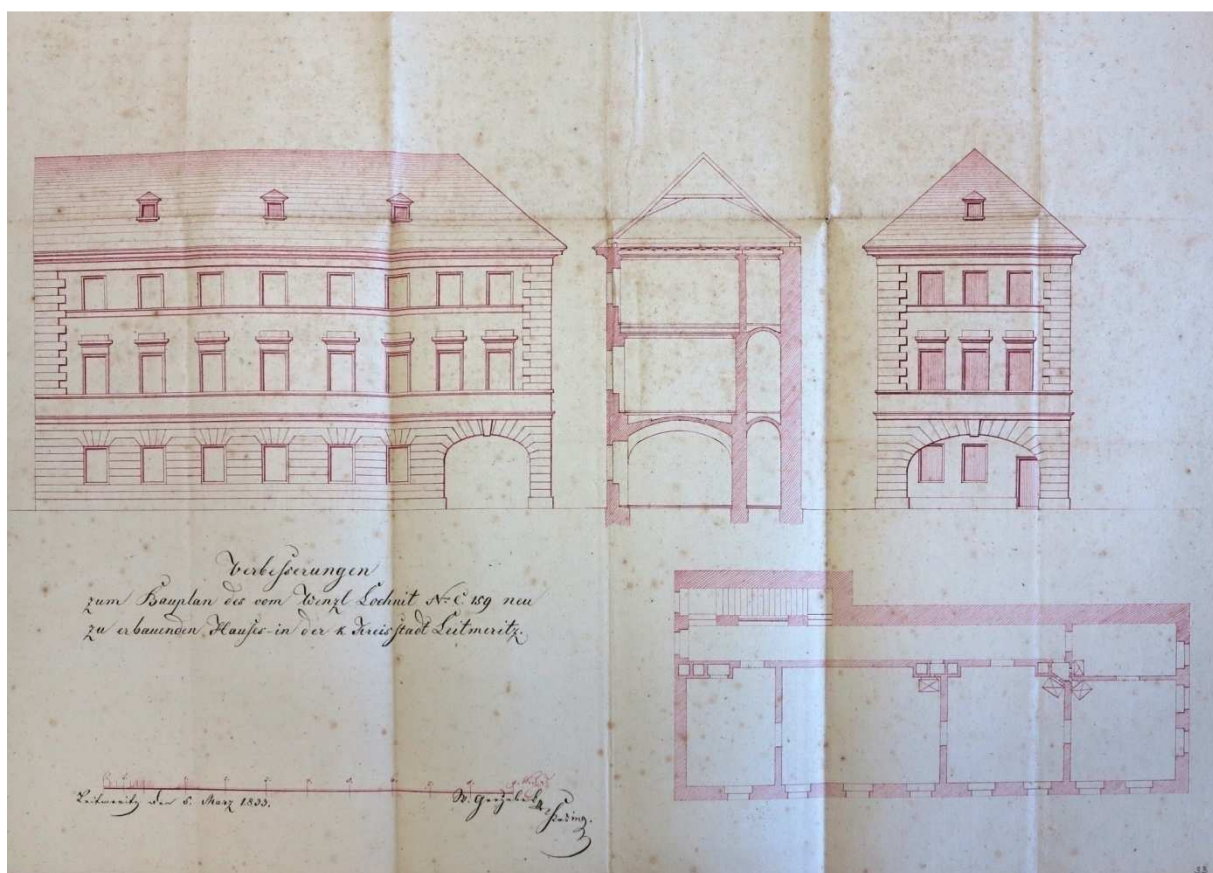
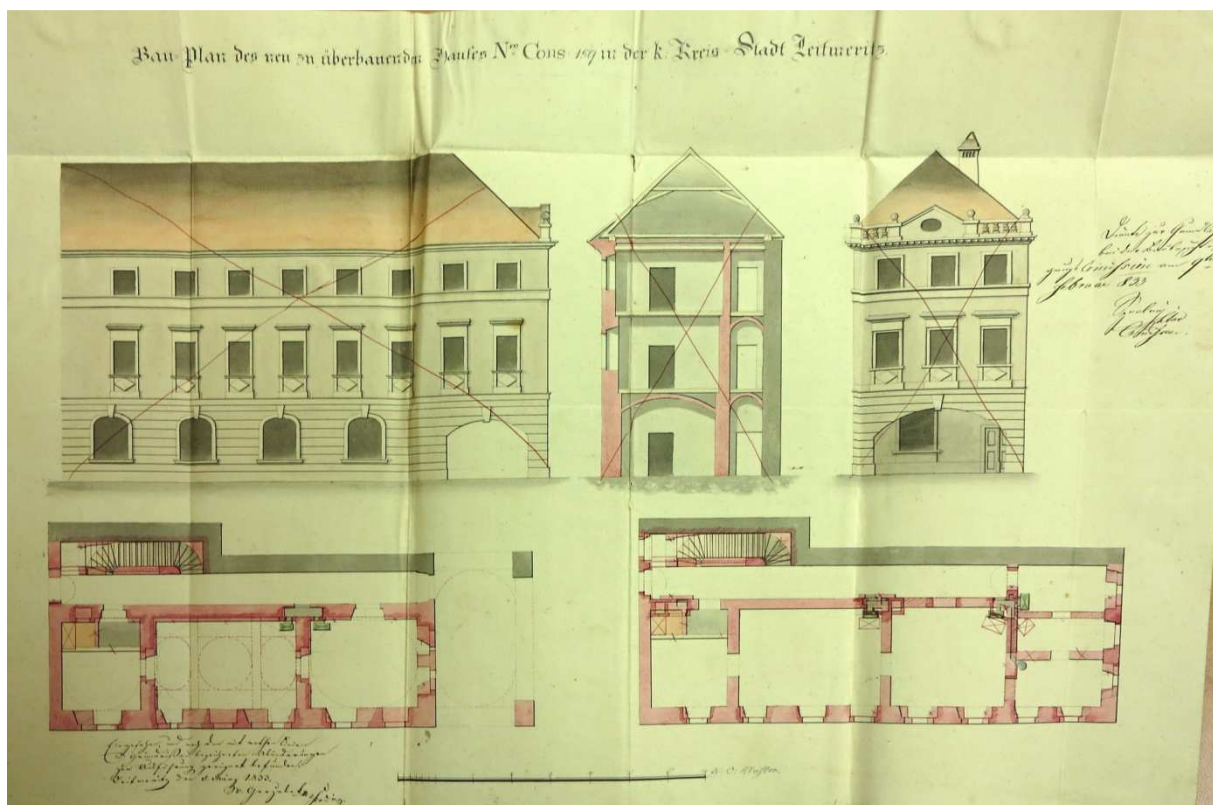
28. Nesignované půdorysy reálky 1864

30. Raná tvorba Josefa Gaubeho, dům čp. 132m, 1820

31. Raná tvorba Josefa Gaubeho, dům čp. 70m, 1822

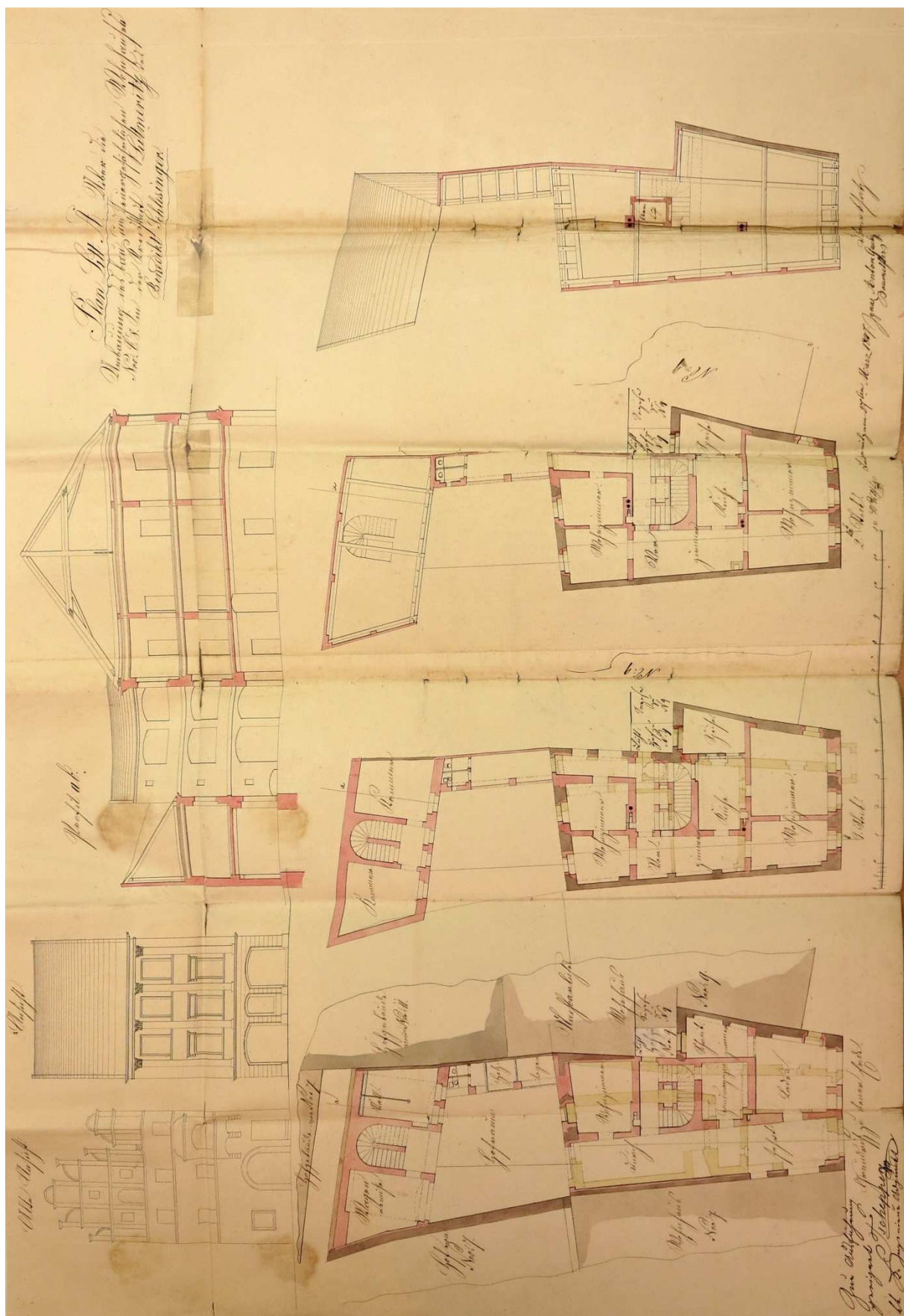
32. Vlastní dům cestmistra Wenzela Lochnitta čp. 159m, odmítnutý návrh a nový schválený návrh, 1833

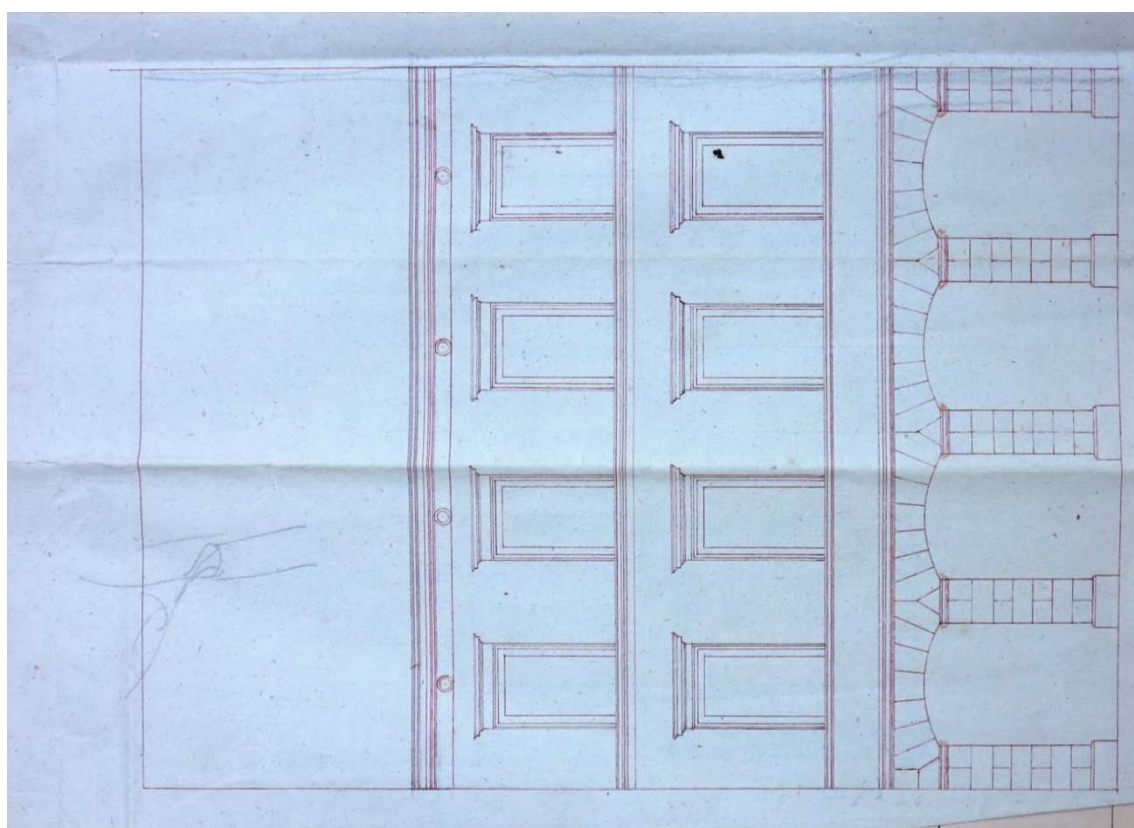
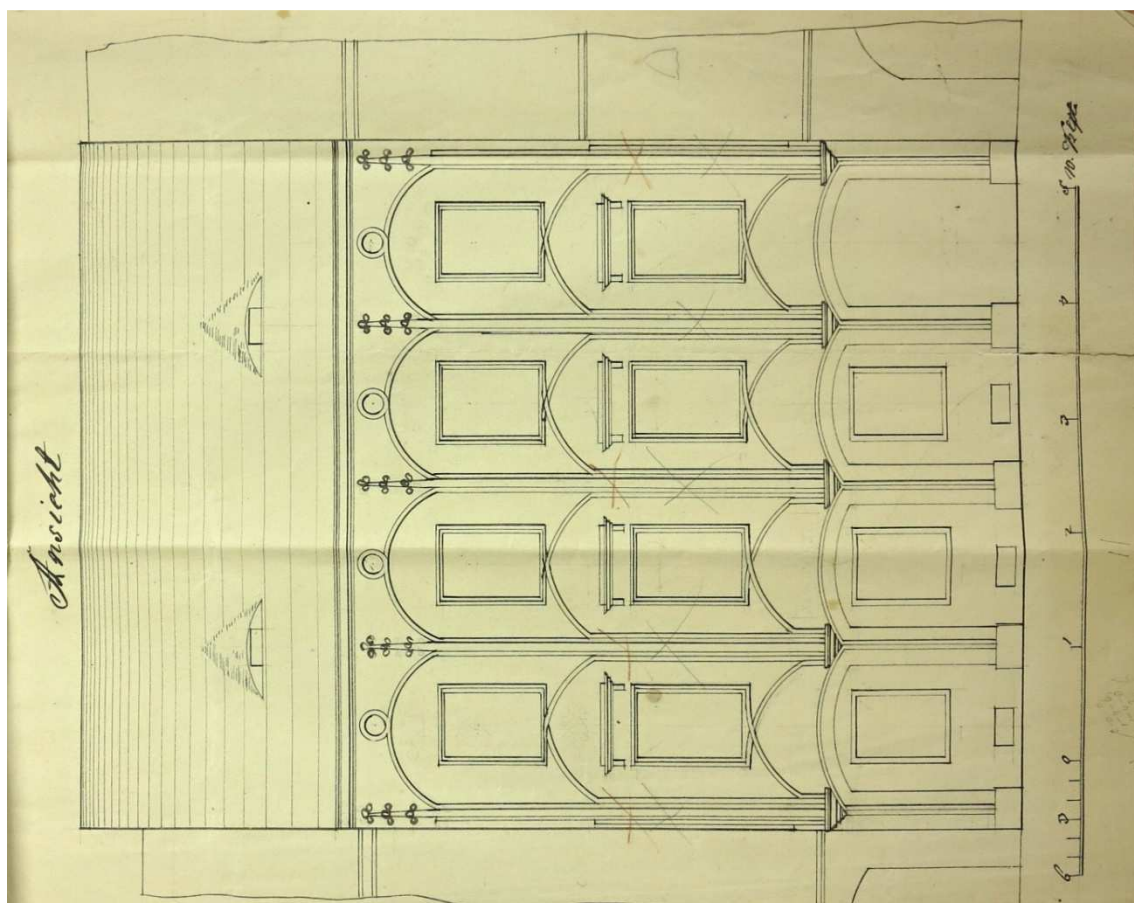
33. Zásahy krajského inženýra Kottnauera do projektů, dům čp. 135m, původní návrh Josefa Gaubeho a nové řešení průčelí Kottnauera, 1836

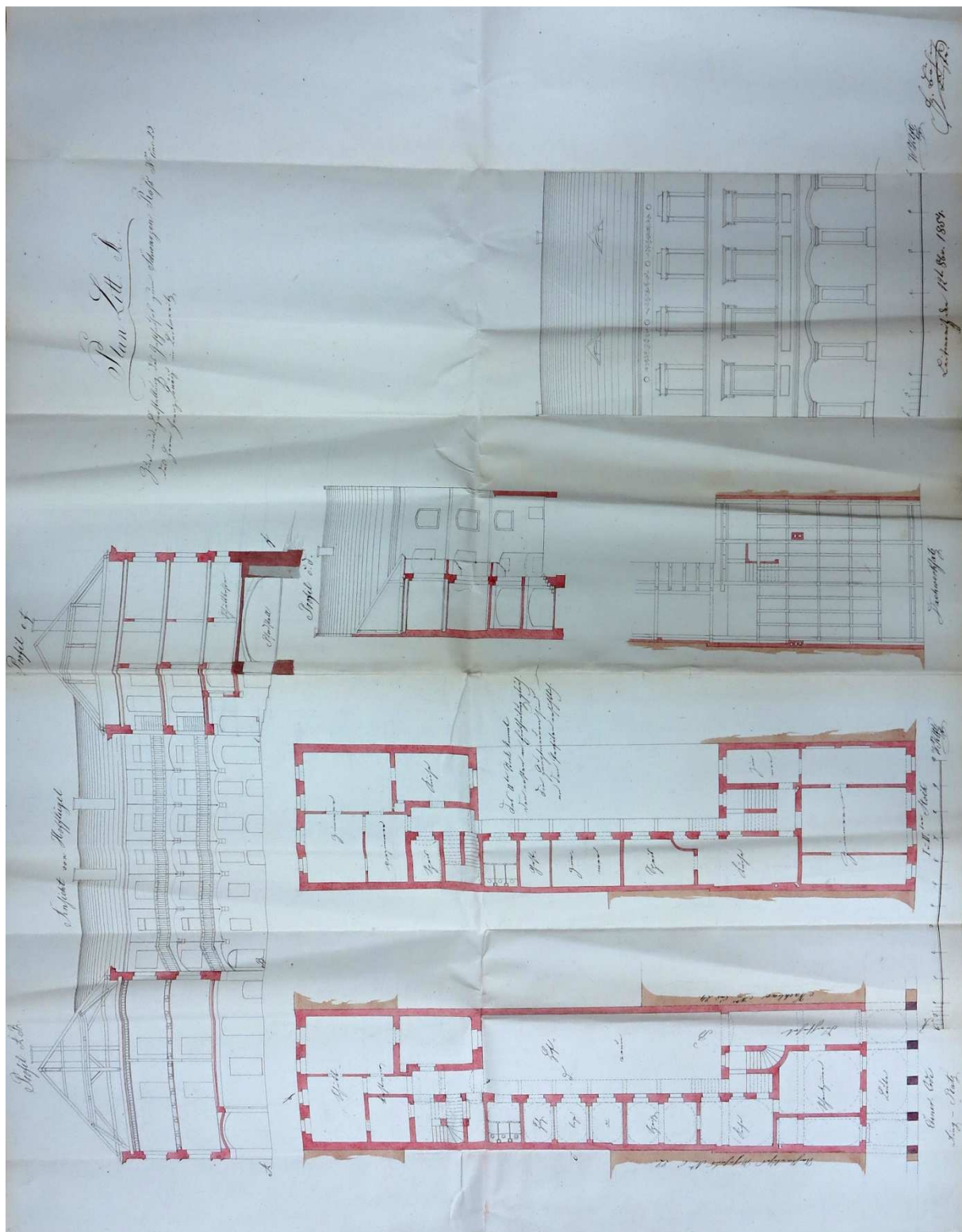
34. Vlastní dům Josefa Gaubeho čp. 150-151m, návrh s nerealizovaným třetím patrem, 1843

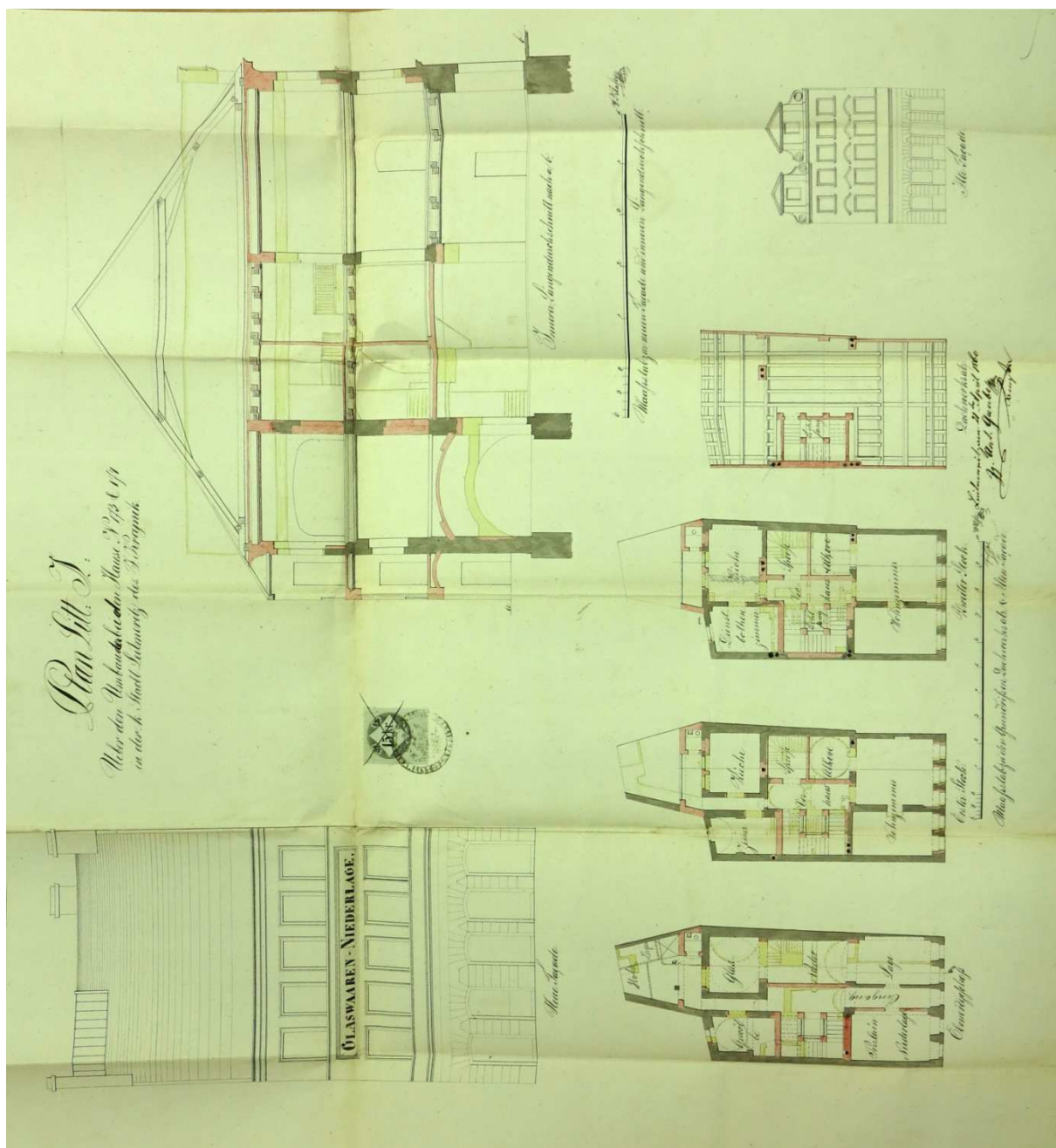
36. Přestavba domu čp. 8m, Ignaz Anton Gaube 1847

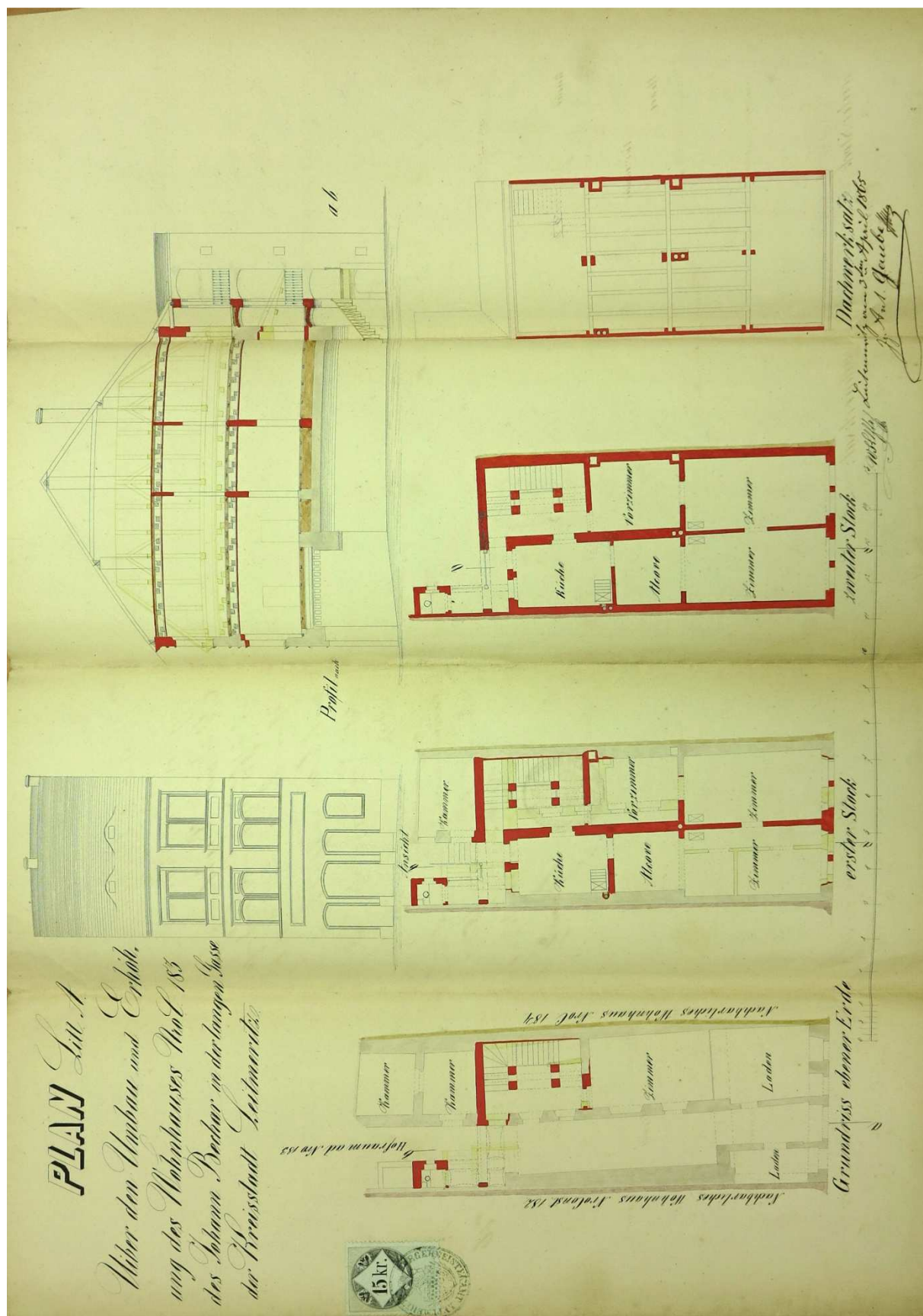
37. Odmítnutý návrh průčelí Franze Böhma domu čp. 23m a úřední návrh, 1853

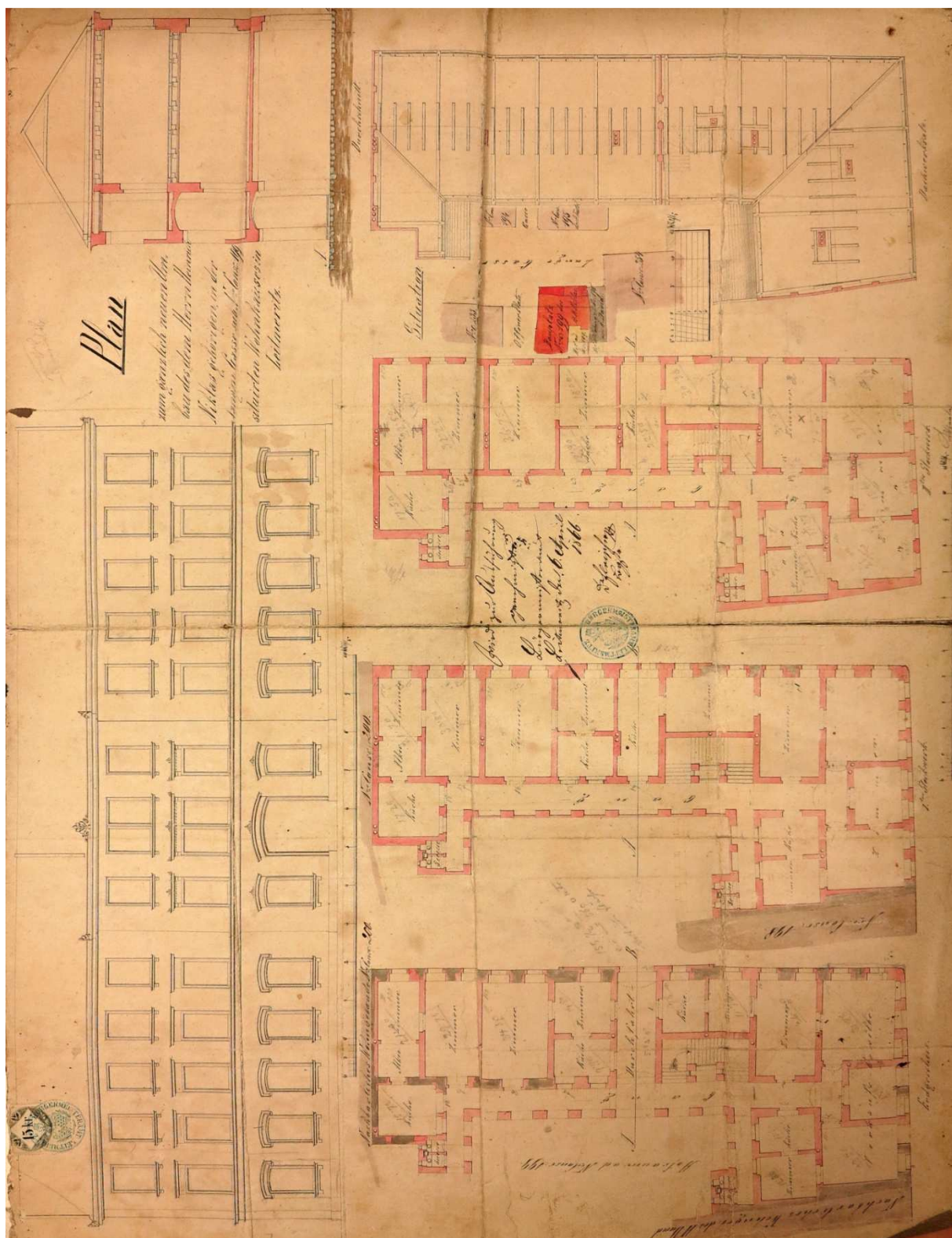
38. Nový návrh přestavby čp. 23m Franze Böhma, 1854

39. Přestavba domu čp. 173-174m, Ignaz Anton Gaube 1860

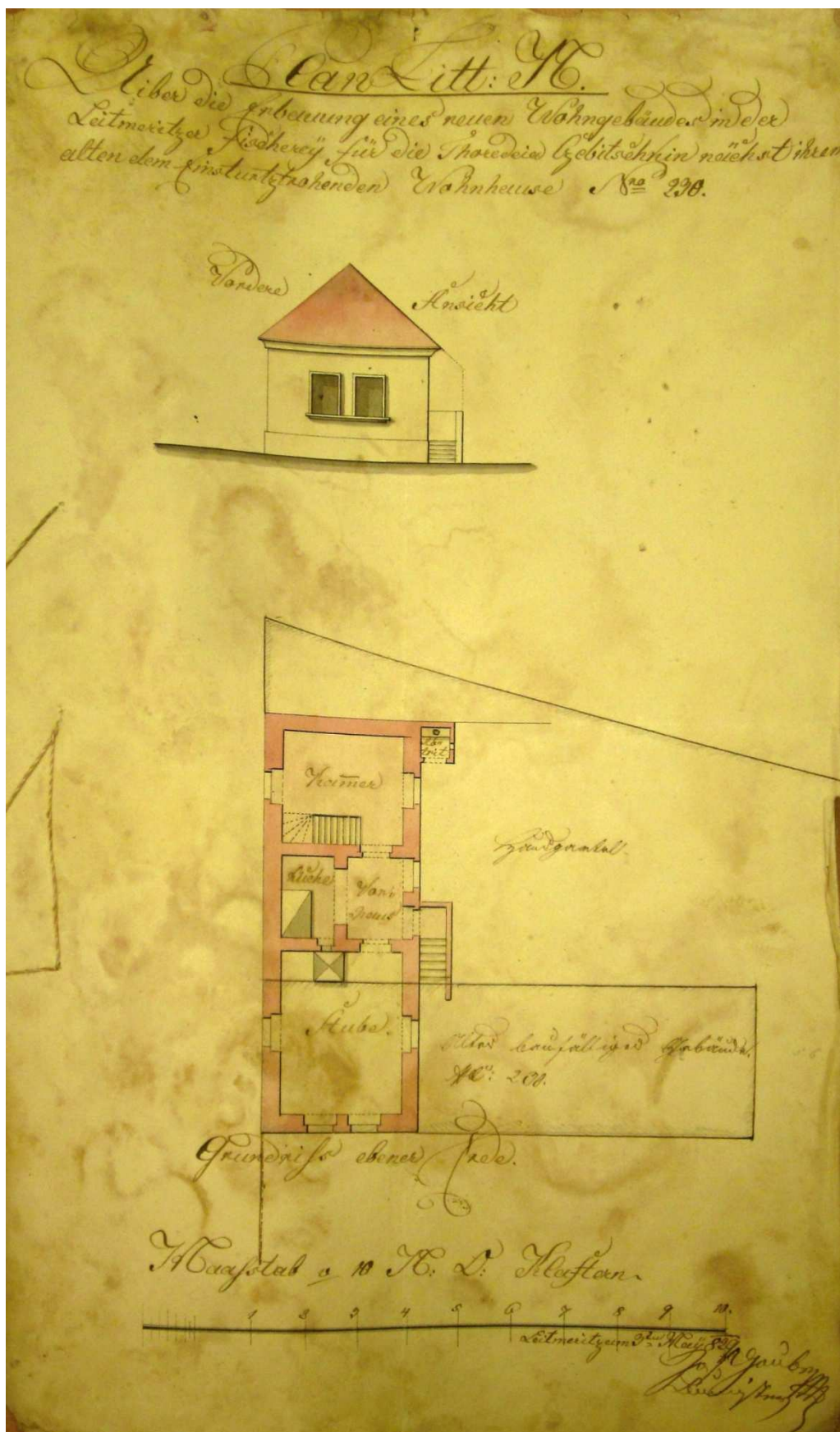
40. Přestavba a nástavba domu čp. 183m, Ignaz Anton Gaube

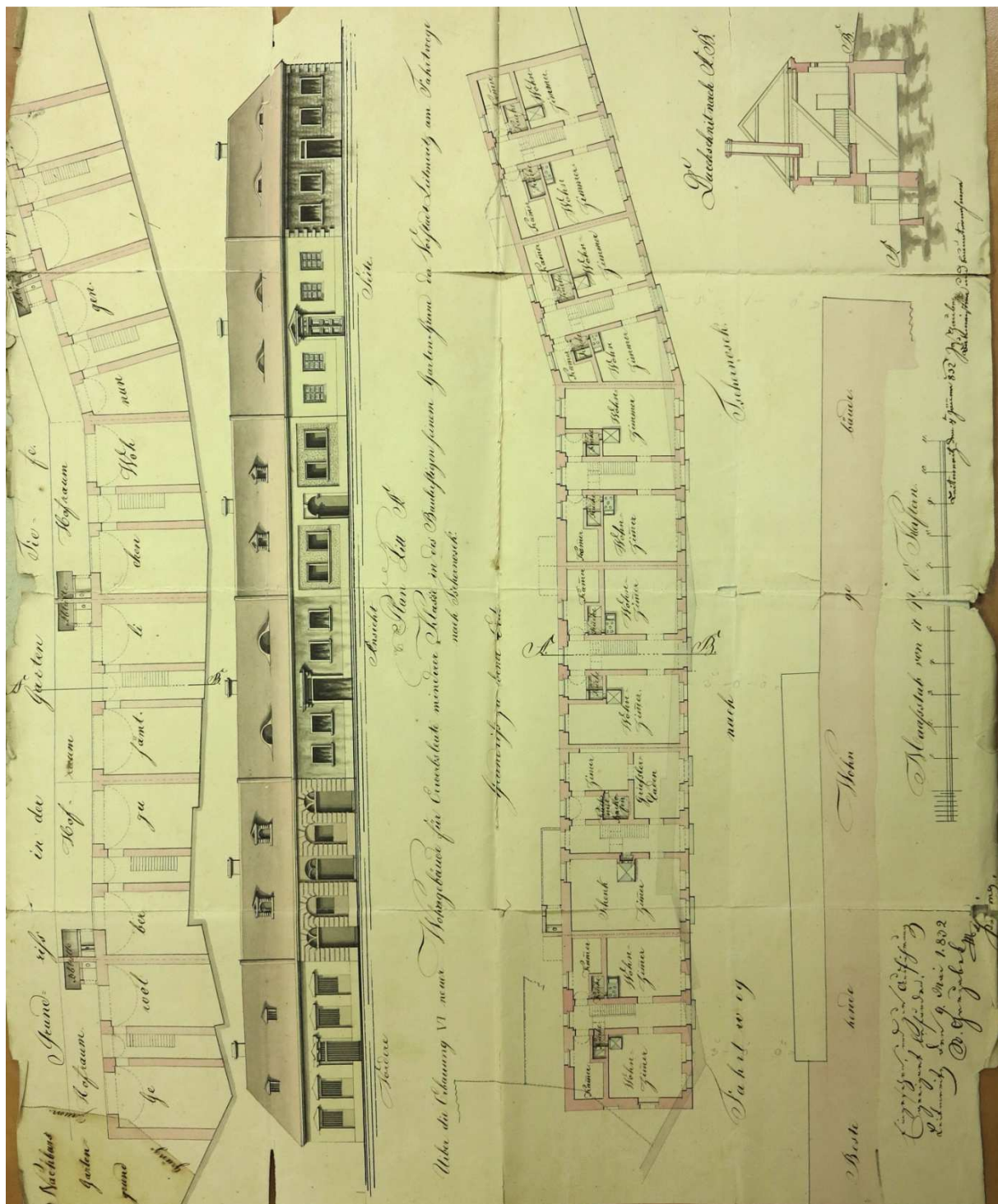
41. Dům čp. 199m, příklad velkého nájemního domu, Veit Haala, 1866

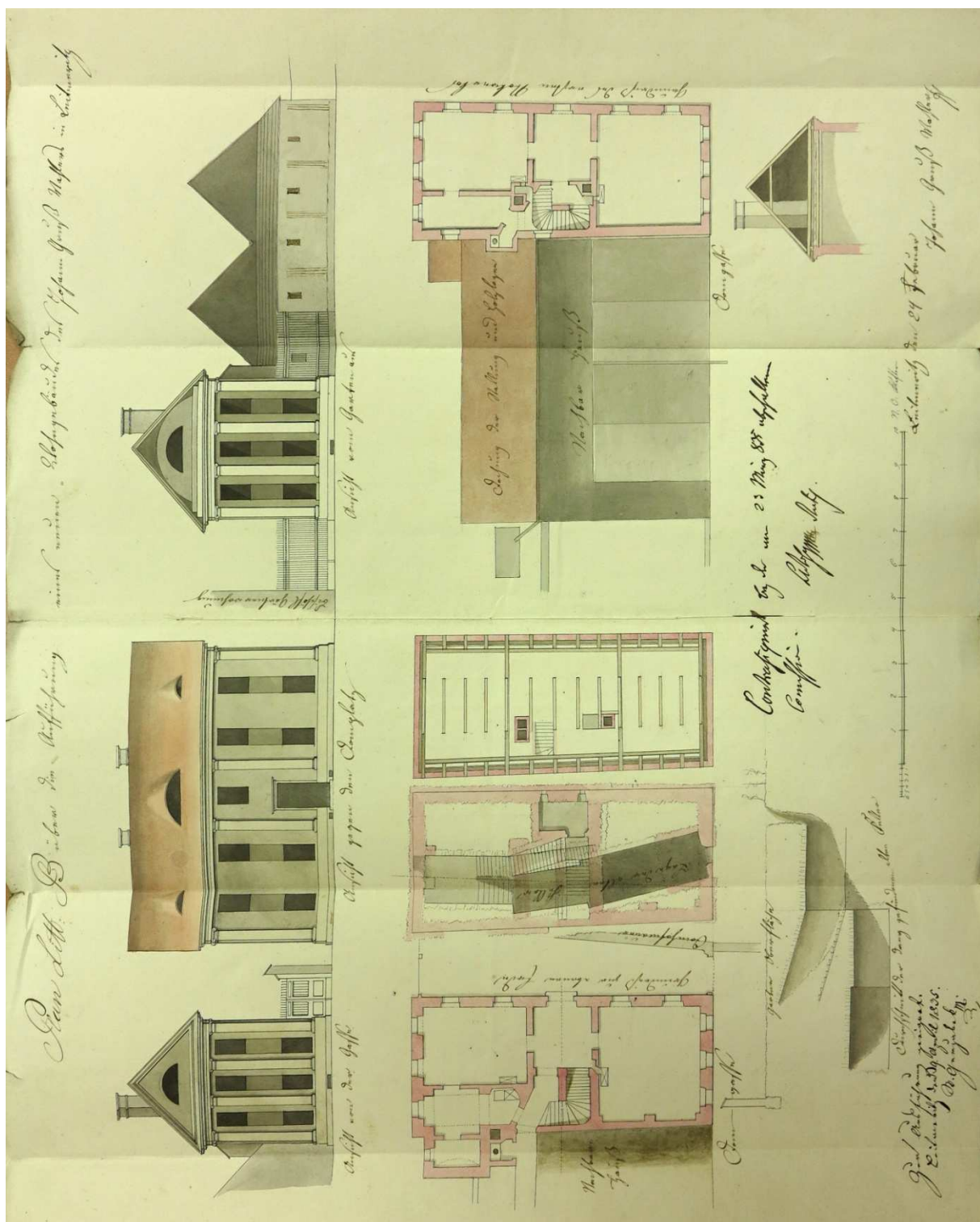
42. Příklad "fasádismu", kdy z domu zbylo jen hlavní průčelí, dům čp. 19m, Ignaz Anton Gaube 1867

45. Domek čp. 230p na předměstí Rybáře s dispozicí vesnického typu, Josef Gaube 1829

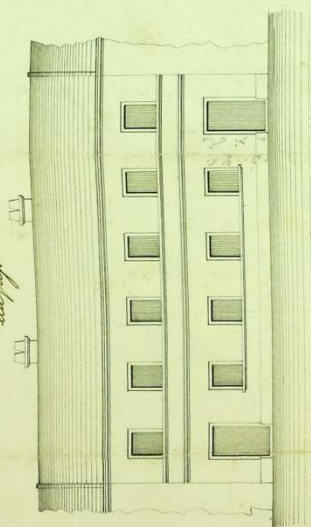
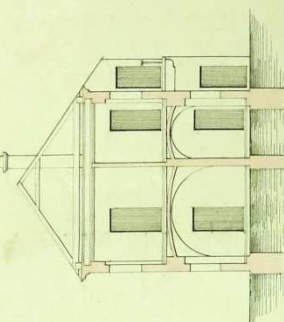

46. Návrh šesti řadových domů čp. 345-350p, Josef Gaube 1832

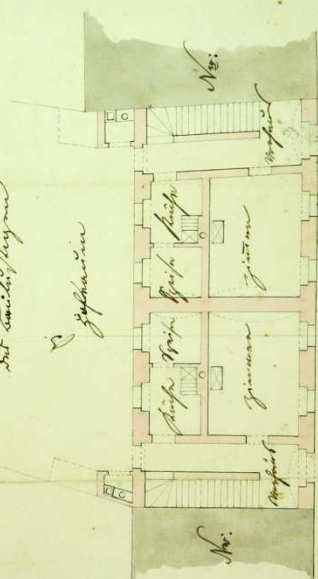

47. Vlastní dům malíře Johanna Grusse čp. 356p, 1835

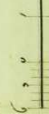
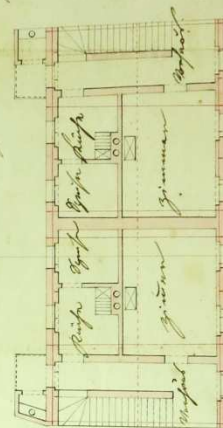
Pan Litt A.

[illegible]

Mr. Thomas Gardener
 Mt. Lebanon, Pa.

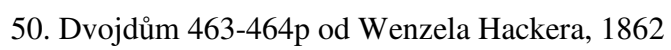
Quindici ore ottanta fudi.

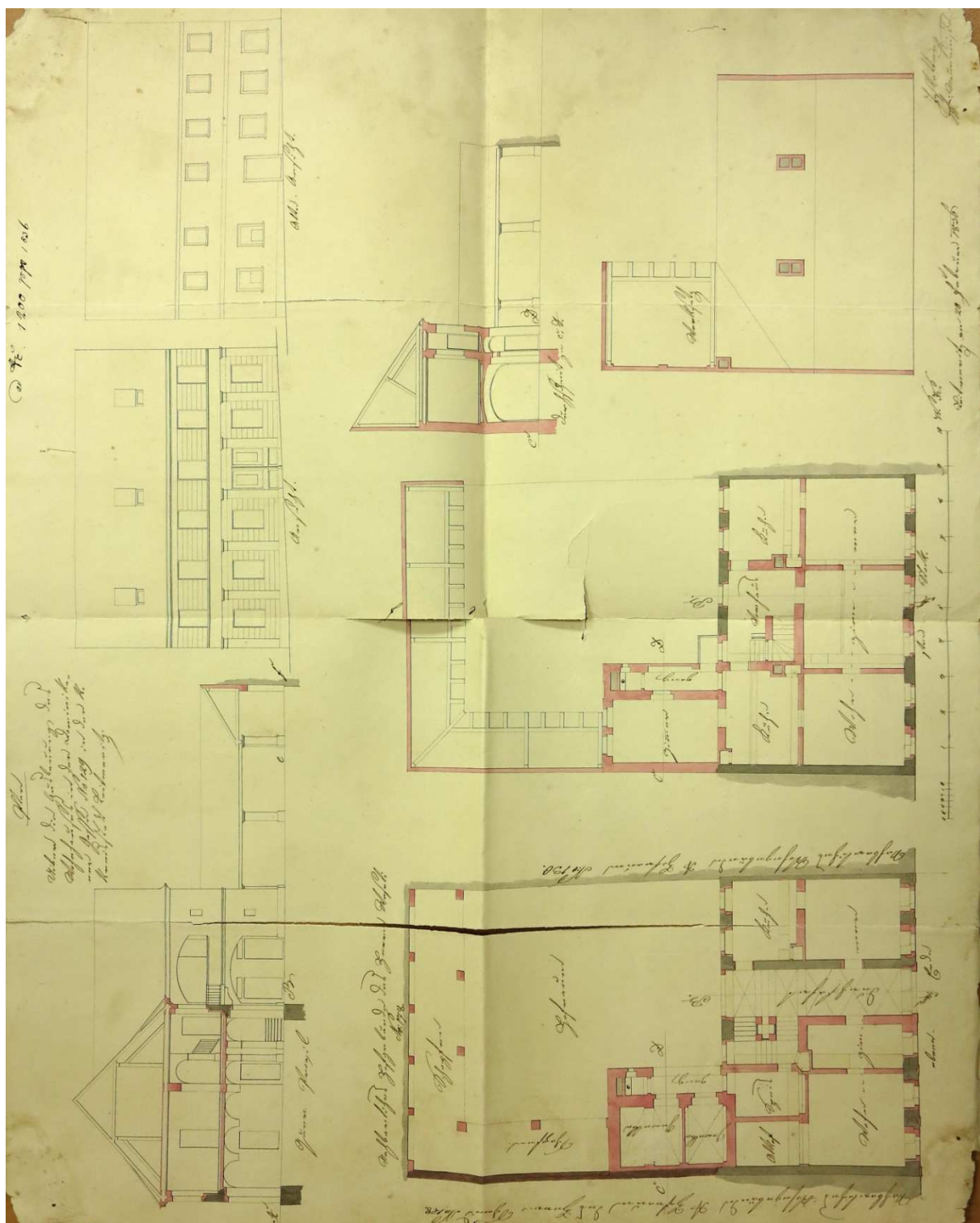
[illegible]

Erweiterung des 1. und 2. Theils

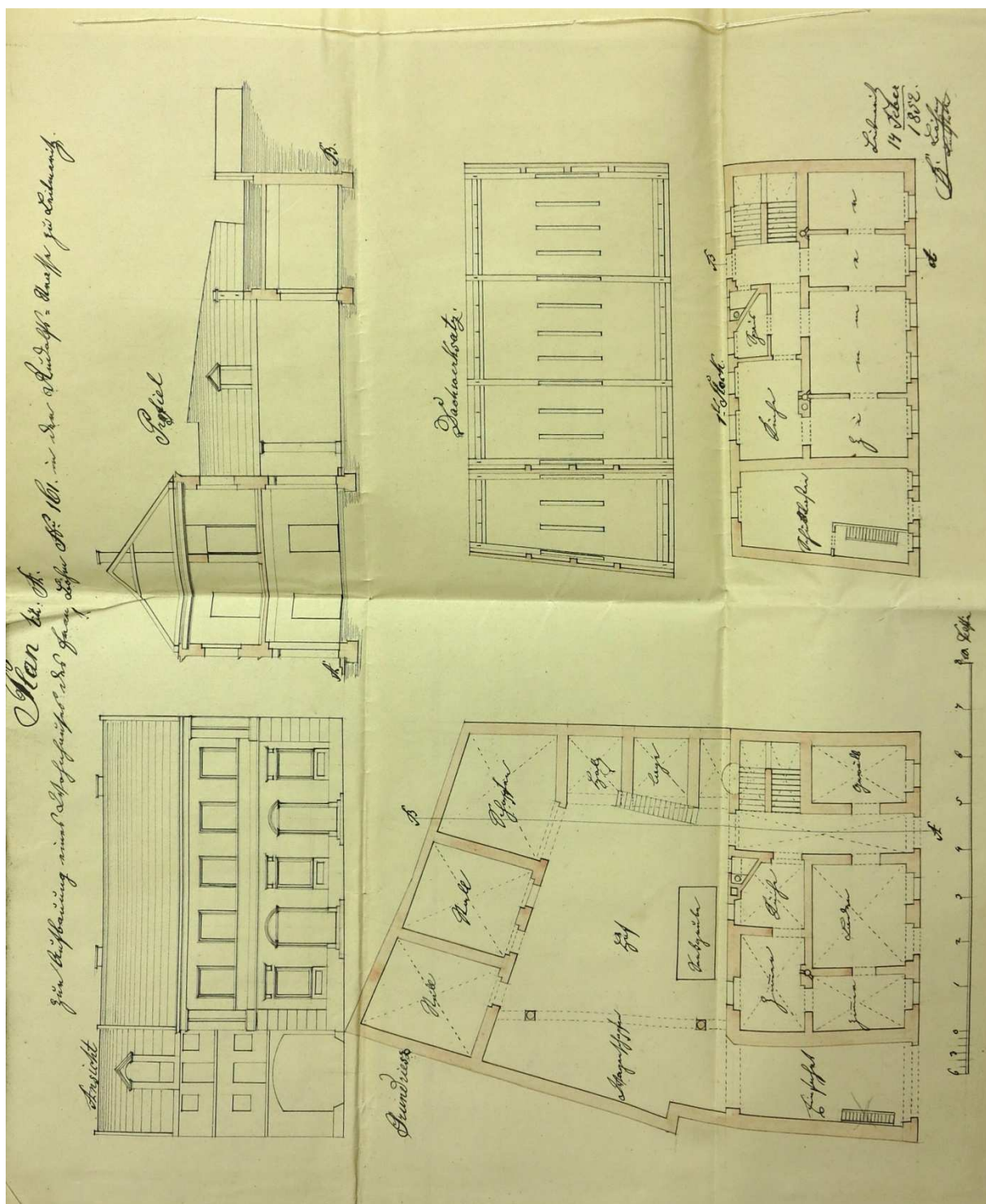

Trillemundt run 25th May 1846. J. J. Gould

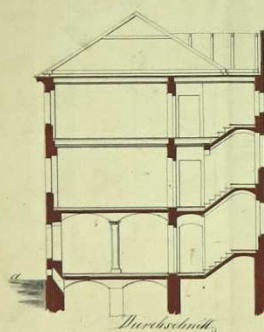
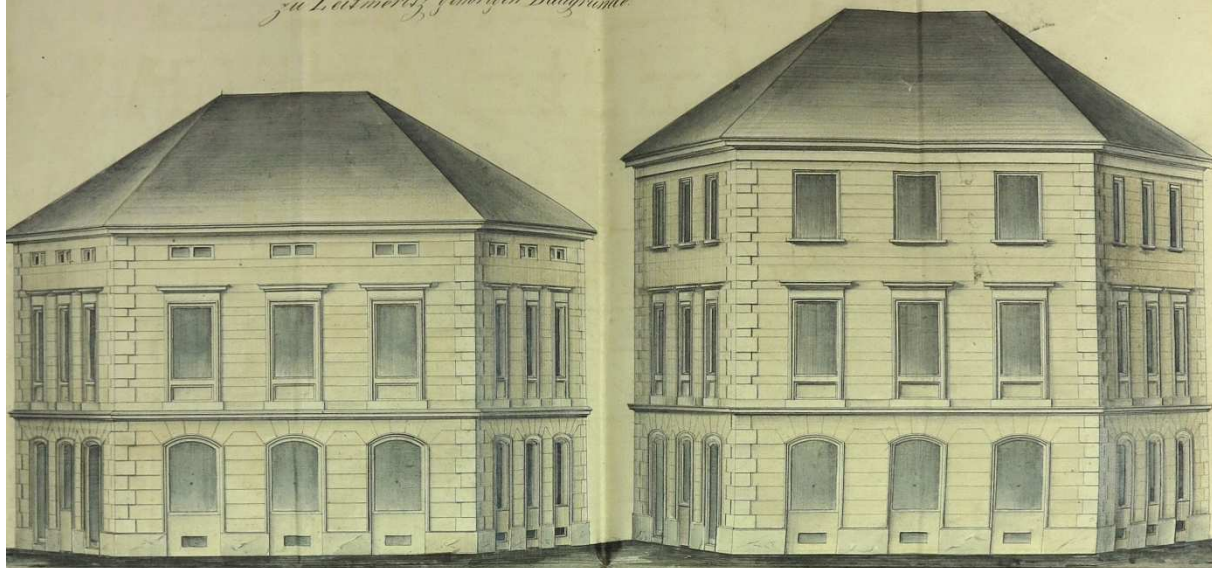
51. Vlastní dům Josefa Vettera čp. 129m, 1836

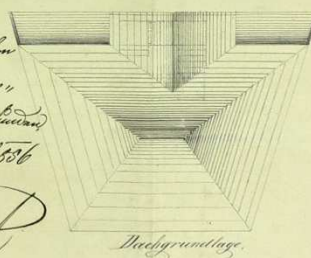
54. Vlastní dům Franze Böhma čp. 161p, 1852

A circular postmark from New York, dated 6 kr. C. M. The text "NEW YORK" is visible at the top of the circle, and "6 kr. C. M." is in the center. The date "JAN 10 1871" is partially visible at the bottom.

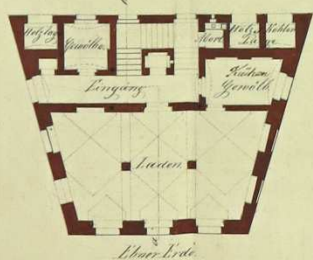
zur Erbauung eines neuen Wohnhauses auf dem an der Schiller-
Straße gelegenen dem Nat. Waide Nr. 388 in der Marienbells Vorstadt
zu Leisneritz gehörigen Baugrunde

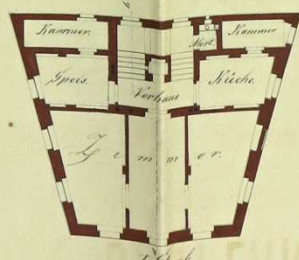
Ihre Aufschneidung mach' den uns Louis einlegen
 festlich sein's auch. *17. g. 9977. w. w.*
 Gegründet hat die Universität von Mainz, *17. g. 9977. w. w.*
 D. A. Martinus von Lichtenberg, *17. g. 9977. w. w.*
 für den Louis, *17. g. 9977. w. w.*

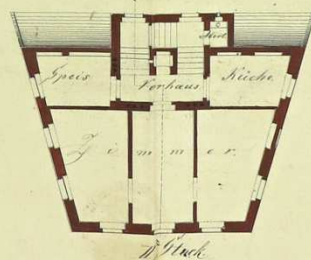
Nachgrundelage

Chenier Erde

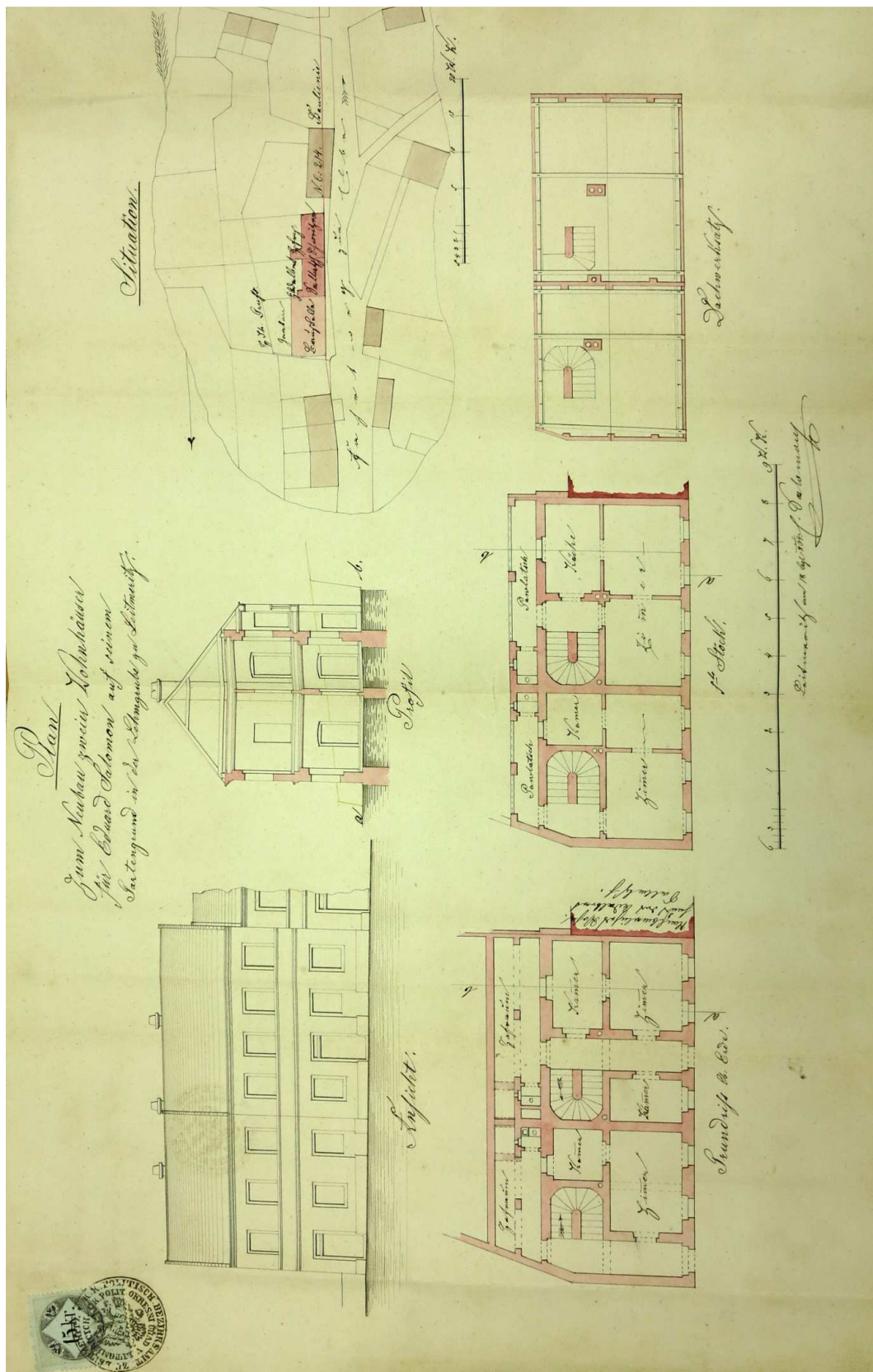
1. Glock

D. Glück

55. Vlastní dům Veita Haaly čp. 365p, 1856

57. Vlastní dům (dvojdům) čp. 475-476p Eduarda Salomona, 1864